

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО

8

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу
для 8 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Астон
2025

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02. 2025 № 347)

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною
навчальною програмою «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)»
(авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова,
Л. М. Гринишина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар)

Кізілова Г. О.

К38 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 8 класу за-
кладів загальної середньої освіти / Г. О. Кізілова, Л. М. Грини-
шина. — Тернопіль : Астон, 2025. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-308-

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною
навчальною програмою «Мистецтво. 7-9 класи (інтегрований курс)»
(авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова, Л. М. Грини-
шина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар).

Видання містить навчальний матеріал, розвивальні завдання,
спрямовані на досягнення очікуваних результатів навчання за зміс-
товими лініями мистецької освітньої галузі. Матеріал підручника
дібрано з метою формування і розвитку загальнокультурної
компетентності та предметних компетентностей з музичного й
образотворчого мистецтва.

УДК 7.01(075.2)

ISBN 978-966-308-

© Кізілова Г. О., Гринишина Л. М., 2025
© ТЗОВ «Видавництво Астон», 2025

Тема 1. Вступ. Погляд на світ крізь призму давніх цивілізацій

- 1-2. Погляд на світ крізь призму давніх цивілізацій 6, 10
3-4. Погляд крізь призму давніх цивілізацій.
Мистецтво прадавньої України..... 14, 18

Тема 2. Мистецька картина життя очима античної людини

5. Антична досконалість у мистецтві 22
6. Образотворче мистецтво античних Греції та Риму
як відображення духовного розвитку суспільства 26
7. Театр та акторське мистецтво Давньої Греції та Риму.
Мистецтво Скіфії та Північного Причорномор'я 30
8. Мистецтво Скіфії та Північного Причорномор'я.
Елементи мови мистецтва 34

Тема 3. Чи справді Середньовіччя похмуре?

- 9-10. Мистецькі подорожі добою Середньовіччя.
Мистецтво Візантії та України-Русі 38, 42
11-12. Мистецькі подорожі добою Середньовіччя.
Мистецтво Західної Європи 46, 50

Тема 4. Ренесансна людина: хто вона?

- 13-14. Ренесанс: відкриття в житті та мистецтві. 54, 58
15-16. Ренесансний театр. Ренесанс в українському
мистецтві 62, 66

Пригадаймо найцікавіше..... 70, 72

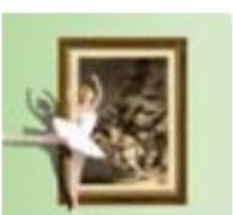
Тема 5. Від бароко до рококо

17. Барокко як віддзеркалення бурхливої динаміки життя ... 74
18. Барокко на теренах України 78
19. Вигадливе рококо..... 82

Тема 6. «Взірцевий» класицизм

- 20-21. Генії класицизму.....86, 90
22-23. Класицизм в Україні94, 98

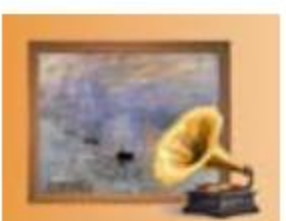
Тема 7. Мрії і міфи романтизму

- 24-25. Пошуки мрії і контрасти романтизму102,106
26-27. Захоплення фольклором в українському романтизмі110,114

Тема 8. Реалістичний погляд на світ

- 28-29. Реалістичне тлумачення дійсності.....118,122
30-31. Корифеї українського реалізму.....126,130

Тема 9. Миттєвість вражень у художніх образах

- 32-33. Швидкоплинність вражень імпресіоністів.....134,138
34. Імпресіонізм в українському мистецтві.....142
35. Імпресіоністичне єднання.....146

Пригадаймо найцікавіше150,152
Словник термінів154

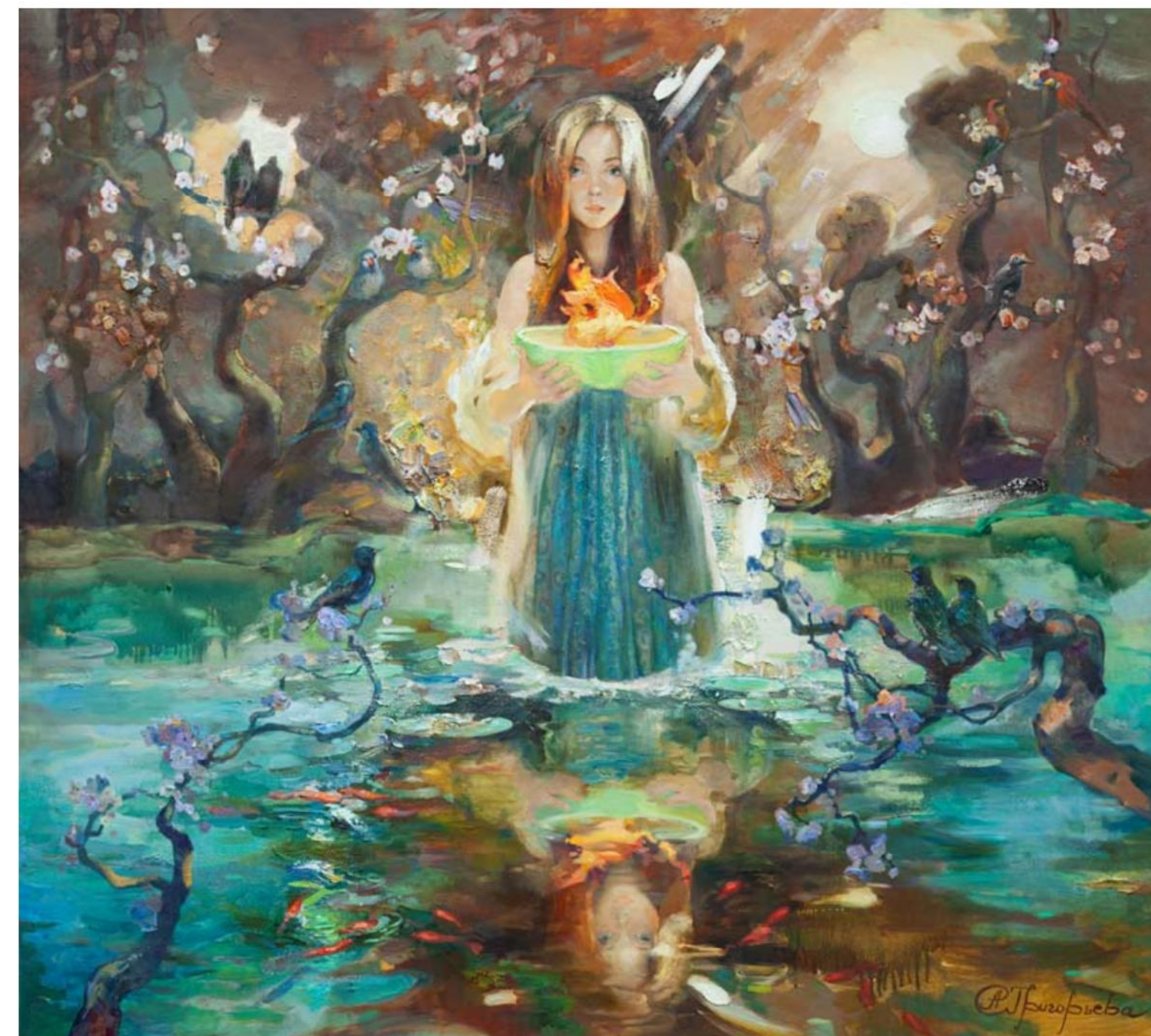
КОЛЬОРИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РІВНІВ:

- Початковий ● Середній ● Достатній ● Високий

Відповідні кольори запитань на підсумкових уроках позначають рівень опанування матеріалу.

До восьмикласників та восьмикласниць!

Дарувати ідеї, надихати, вчити бачити прекрасне, красу і неповторність культури кожної історичної епохи — мистецтво може це і значно більше. Дізнавайся про витоки та історію розвитку історичних мистецьких стилів, щоб зрозуміти велич культури свого народу. Вивчай мистецтво з натхненням, пізнавай його розумом і серцем, ці знання допоможуть тобі в майбутній самореалізації.

Анастасія Григор'єва. «Муза»

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

	Поміркуй		Сприймаємо, аналізуємо		Проектна діяльність
	Перевір себе		Твоя творчість		Дізнайся більше
			Питання для обговорення		

ТЕМА 1. ВСТУП. ПОГЛЯД НА СВІТ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

1

Погляд на світ крізь призму давніх цивілізацій

З часів палеоліту результати діяльності людини, у яких можна було побачити майстерність та красу, відчувати емоційну цінність (естетику), показати ідею творчості, стали вирізняти життя давніх цивілізацій. І сьогодні поняття «прекрасне», «мистецтво» відіграє велику роль у житті сучасної людини.

Які зразки мистецтва оточують тебе? Поміркуй, яке місце посідає мистецтво у твоєму житті.

Мистецтво — це творча художня діяльність людини, яка відображає дійсність у художніх образах, має високий рівень майстерності, її результати приносять естетичне задоволення. Види мистецтва виокремлюють залежно від сфери діяльності.

Які види мистецтва ти знаєш? Наведи приклади.
Які види мистецтва зображено на світлинах?

Важливим у розвитку мистецтва є вміння чуттєво сприймати навколишнє і творити. Митці втілюють свої задуми в художніх образах, через які ми пізнаємо світ і людину. Саме художні образи є основою будь-якого виду мистецтва та можуть мати для нього характерні особливості тоді їх називають: музичні образи, літературні, театральні, кінообрази та інші. Поняття «художній образ» складається з понять «відображення», «зміст», «форма», «твір мистецтва».

Поміркуй, які образи традиційні в українському мистецтві? Які образи актуальні у всі часи для різних регіонів, інакше кажучи, є «вічними»?

За способом втілення художнього образу та формою чуттєвого сприймання види мистецтва поділяють на:

- просторові (зорові) — архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія, декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн;
- часові (слухові) — музика, література;
- просторово-часові чи синтетичні (зорово-слухові) — кіномистецтво, театр, танець, циркове мистецтво, хореографія тощо.

Мистецтво існує в численних формах, його особливості, матеріали, з яких виготовляють твори мистецтва, техніки, сюжети змінювалися та розвивалися впродовж віків.

Для кращого розуміння, мистецтвознавці виокремили певні категорії мистецтва, а саме: жанри, форми, зміст, засоби — матеріали та інструменти, щодо виготовлення творів мистецтва.

Пригадай, які жанри характерні для музичного мистецтва, театру, кіно, живопису, архітектури. Яку музичну форму використовують, коли пишуть пісню, симфонію? Яка форма характерна для монотеатрів?

Ще одна важлива категорія мистецтва — це стиль. **Стиль** — це сукупність ознак, які характеризують мистецтво певного часу та напрямку або індивідуальну манеру художника. До цих ознак належать: ідейний зміст, художні форми, техніка виконання, характерні засоби та прийоми виразності, соціально-культурні явища, що історично склалися і відображають естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку. Мистецькі стилі і напрями мають свою класифікацію, а саме:

♦ **стилі та напрями в їх історичному розвитку** (античний, романський, готика, Ренесанс, бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм, постмодерн);

♦ **регіональні та національні стилі** (європейський, африканський, індійський, далекосхідний, арабський, єгипетський, візантійський, мавританський та інші);

Бароко. Києво-Печерська лавра

Ганеша, що сидить, XII–XIII ст. Династія Хойсала. Хлоритовий сланець. Карнатака, Індія

♦ **індивідуальні стилі різних митців** (пльонтанізм, симфоджаз та інші).

На уроках ми розглядатимемо мистецькі стилі і напрямки в їх історичному розвитку.

Про етапи розвитку мистецтва переглянь відео за покликанням <https://cutt.ly/DemrZXTO> або QR-кодом.

Іван Марчук. «Пробудження». Пльонтанізм

Через дослідження еволюції мистецьких стилів від давніх часів до наших днів можна краще зрозуміти суспільство, оцінити творче бачення культур різних народів. Історики датують художні спроби доісторичної людини 40–20 тисячоліттям до н. е. Вважається, що бажання прикрасити себе та своє оточення татуюваннями, оберегами спонукало первісну людину до художньої діяльності.

Особливістю мистецтва доісторичної доби є його **синкретичний** характер, тобто воно мало як практичне, так і художнє втілення.

У перших спробах художньої творчості первісна людина поєднувала слово (заклинання), музику, танець, пантоміму, графіку (татуювання), живопис, скульптуру. Засоби цих видів мистецтва взаємопроникали, перепліталися. Найкраще це можна простежити в народній обрядовості, що збереглися до наших часів.

Пригадай, які найдавніші зразки музичного мистецтва дійшли до нас. Які особливості їх виконання? Які види сучасного мистецтва поєднуються в них?

Звичай та обряди дають можливість зберегти та відтворити найцінніший досвід культурної спадщини людських спільнот, відчувати етнічну неповторність та самобутність.

Уяви себе учасником / учасницею такого дійства. Інтонації мови, спів птахів, ритм роботи первісних людей, їхні заклинання — все це сприяло появі музики. Завдяки археологічним знахідкам ми маємо уявлення про музичні інструменти, які використовувалися як в архаїчних обрядах, так і в народних розвагах. Так, антропологи Тулузького університету (Франція) віднайшли духову мушлю, виготовлену 18 тисяч років тому з гігантського моллюска.

Відео про найдавніший музичний інструмент переглянь за покликанням <https://cutt.ly/9egTXyLv>, <https://cutt.ly/aegT4mvA> або QR-кодом.

Існує думка, що першим музичним інструментом став барабан, за допомогою якого передавали сигнали одноплемінникам. Для цього брали порожнистий стовбур дерева та били по ньому палкою.

Приблизно в той час з'являється перша флейта з очерету, яка видавала один звук. Щоб звуків було більше, люди з'єднували кілька тростинок різної довжини в якусь подобу флейти Пана.

Дослідження підтверджують, що понад п'ять тисяч років тому людям вже були відомі:

- найпростіші струнні музичні інструменти, що віддалено нагадують лютню та ерху;
- духові — флейти і дудочки;
- ударні — різноманітні барабани, виготовлені з керамічних горщиків, дерев'яних колод, обтягнутих шкірою тварин;
- перкусія — тріскачки, предки шейкерів і багато іншого.

Кістяні флейти з печери Голельс. 35 тисяч років до н. е.

Різні види музичних інструментів з'явилися приблизно в один час по всьому світу, але розвивалися й удосконалювалися в різних народностей по-різному.

Повнішу картину первісного мистецтва дають етнографічні дослідження живого фольклору країн чи континентів, де збереглися давні обряди.

Ознайомся з фрагментами обрядів і танців, які зберегли нам первісну культуру. Переглянь за покликанням <https://cutt.ly/QegT12WA>, <https://cutt.ly/keqT3jqF>, <https://cutt.ly/cegT28Sc> або QR-кодом.

Ритуальні танці племені масаїв.
Заулі (zaouli) народу гуро (gouro) у Кот-д'Івуарі в Африці.
Шоу аборигенів Австралії.

Поділися своїми враженнями від музики. Схарактеризуй склад виконавців, музичні образи, особливості танцювальних рухів, пантоміми.

Які види мистецтва простежуються в дійствах? Як вони поєднані? Порівняй відомі тобі обряди та звичай нашої країни з цими фрагментами. Чи є в них спільні риси?

Переглянь звичай та ритуальні танці аборигенів Африки, Австралії чи Океанії, спробуй відтворити їхні танцювальні рухи, зімпровізуй власні за бажанням.

Розуміння процесів виникнення та розвитку мистецьких стилів допоможе тобі не лише краще сприймати твори мистецтва, а й встановлювати зв'язки між ними та історичними, економічними й соціальними явищами.

Увесь попередній період твого занурення у світ образотворчого мистецтва був присвячений вивченню його видів, жанрів та технік. Тому, ми впевнені, ти з легкістю визначаєш ці категорії у творах.

Знайди серед цих зображень зразок декоративного портрета.

Тулліо Періколі

Паоло Магальхаес де Сільва

Ольга Машевська

Олена Папка

На попередньому уроці ми ознайомилися з регіональними та національними стилями, а також напрямками мистецтва в їх історичному розвитку. Представлені нижче роботи демонструють різні **індивідуальні стилі митців** — відмінності в техніці, матеріалах, тематиці, а насамперед у світосприйнятті авторів. Вдосконалюючи майстерність, шукаючи власну нішу у світі художньої творчості, митці та мисткині прагнуть розвинути власний впізнаваний стиль, який би відображав їхнє бачення прекрасного.

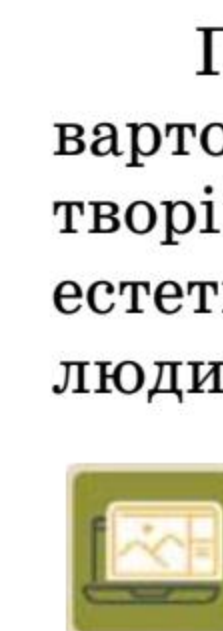
У чому, на твою думку, полягає відмінність між авторськими стилями цих робіт? Чому для митців / мисткинь важливо мати власний мистецький стиль?

Корн Аккерс. «Бенг ен Даль»

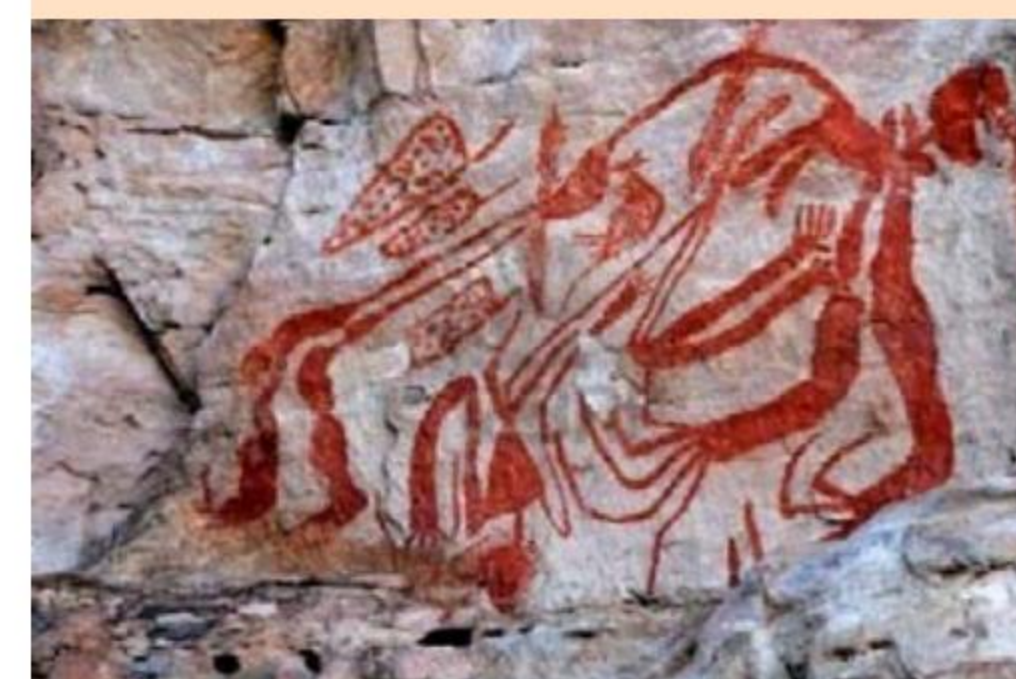

Олександр Добродій. «Продавці картоплі», 2014

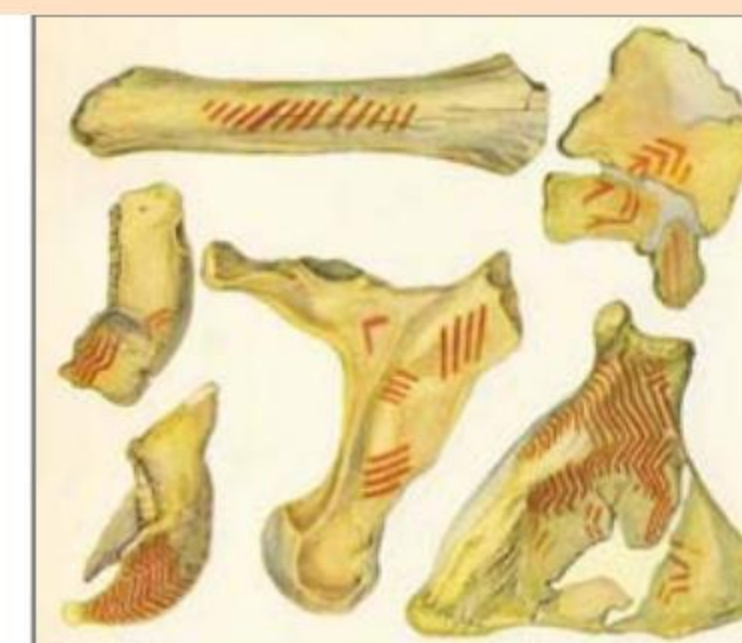
Почати розмову про розвиток образотворчого мистецтва загалом варто з культури, вірувань і творчості первісних людей. У своїх творіннях вони реалізовували не лише утилітарні, практичні, а й естетичні прагнення. Використовуючи природні матеріали, первісні люди навчилися створювати виразні мистецькі твори.

Первісні люди у наскельних малюнках фіксували події та виражали свої уявлення про світ

Парк Какаду, Австралія

Первісні музичні інструменти були частиною обрядів і свідчили про важливість музики в житті людей

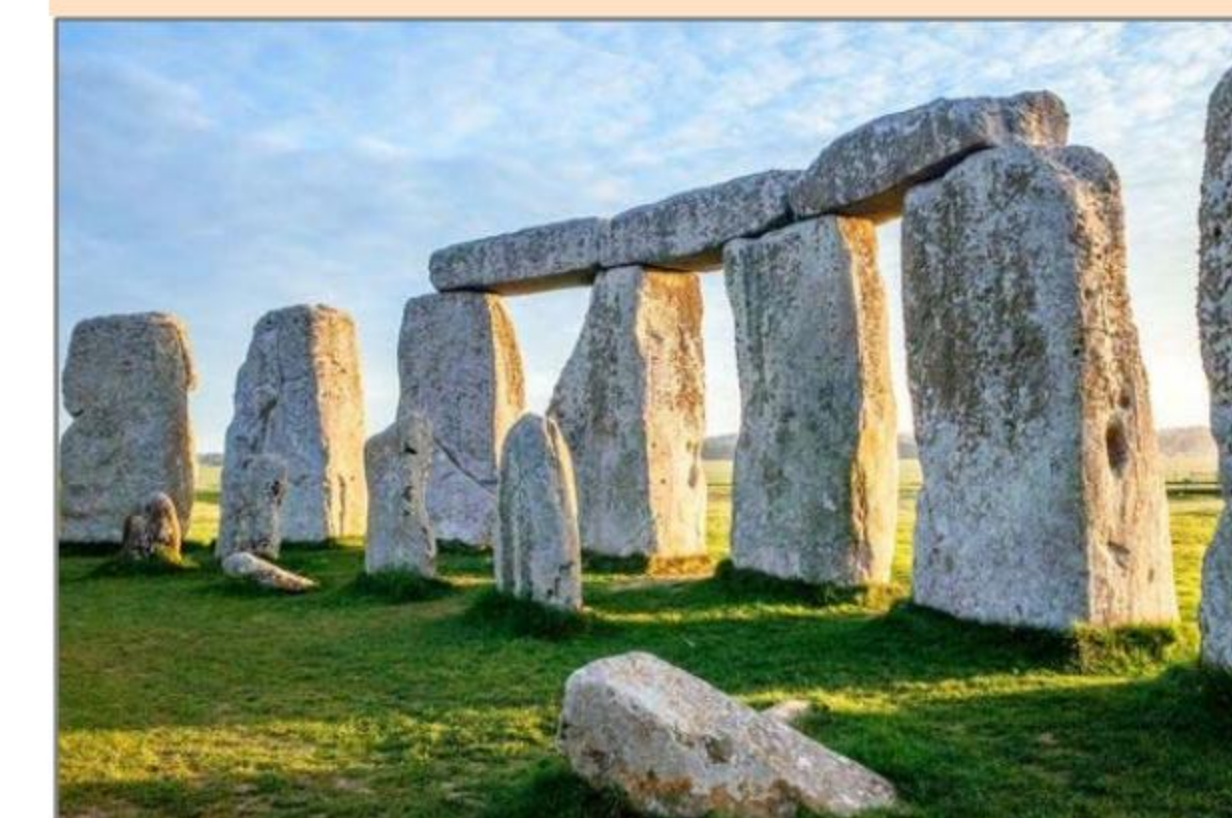
Мізинські музичні кості

Первісні люди вкладали титанічну працю у зведення споруд, оскільки вірування були основою їх світогляду

Храм Гебеклі-Тепе, Туреччина

Первісні мегалітичні споруди були першими проявами архітектури, слугували для здійснення обрядів і спостереження за небесними тілами

Стоунхендж

Основою всіх творів прадавнього мистецтва було вірування первісних людей у вищі сили. Люди боялися, явищ природи яких не розуміли, і цей страх сприяв появі релігійних вірувань у божественні сили богів та чарівні властивості деяких предметів. Мистецтво слугувало інструментом взаємодії між людьми та вищими силами.

Дізнайся про мистецтво первісних людей за покликанням <https://cutt.ly/eefeHGpG> або QR-кодом.

Давні мапи містили крапочки як позначення стежок, риб або звірів у місцях їх поширення. Спрощене зображення тотемної тварини позначало територію проживання племені, яке цій тварині поклонялося. У цей період з'явилася перша **система символів і знаків**. Вона є спільним елементом багатьох культур. Поблизу с. Мізин на Чернігівщині знайдено перші у світі свастики (свастики) і безкінечники (меандри). Було сформоване уявлення про Бога-Сонця, який вмирає і воскресає. Поховання зерна в землю (засів) і його воскресіння (проростання) навесні дали початок уявленню про безкінечне повернення, перевтілення, вічність життя. Всі ці знання були відображені в символіці.

Зразки первісних символів

Дізнайся про історію появи перших знаків і символів за покликанням <https://cutt.ly/Qefr9Kk4> або QR-кодом.

Пригадай символи і знаки, про які ти дізнався / дізналася на уроках з інших предметів. Як їх використання спрощує вивчення цих дисциплін? Які знаки і символи використовують у мистецтві? Які асоціації в тебе викликають ці знаки і символи?

Первісний митець зрозумів, що важливо не лише залишити знак, а й подбати про його довговічність. Так виникли **петрогліфи** — стародавні зображення на камені. До них археологи зараховують не лише різьблені зображення, а й малюнки вохрою чи іншими фарбами природного походження. На території України петрогліфи відомі в Карпатах (Писаний камінь, Тустань), Криму (Таш-Аір, Ак-Кая), Подністров'ї (Бакота, Нагоряни, Лядова), Надпорожжі та Приазов'ї (Кам'яна Могила). Найдавнішими петрогліфами України є наскельні зображення Кам'яної Могили.

«Газетний камінь», штат Юта, США

Петрогліфи Кам'яної Могили

Дізнайся про петрогліфи Кам'яної Могили за покликанням <https://cutt.ly/pefeCcH8> або QR-кодом.

У цей час розвивається і **дрібна пластика** (невеликі глиняні вироби у вигляді статуєток, бюстів, фігурок, рельєфні композиції, виконані вручну чи за допомогою гончарного кола), а також виготовлення глиняного посуду. Посуд ліпили ще без застосування гончарного кола. Стінки посудин оздоблювали візерунками та зображеннями, виконаними по-різному: фарбою, насічками, ямками, заглибленими лініями і штрихами. Орнамент складався з геометричних елементів, ліній, смуг, спіралей, свастик, хрестів, стилізованих тварин і людини. Орнаментальні узорі слугували не тільки для прикрашання посуду: більшість з них втілювало уявлення людини про світобудову і мали магічне значення. Приміром, свастика в неолітичних зображеннях була позначенням сприятливого, щасливого об'єкта. У створенні орнаменту виявлялося прагнення давніх людей до порядку, гармонії, ясності й водночас естетики, ритму, симетрії, впорядкованості.

Убейдська кераміка

«Коза з дитинчам», Стародавній Єгипет

«Гіпопотам», кольоровий фаянс, Стародавній Єгипет

Проаналізуй декорування предметів дрібної пластики та посуду. Які види орнаментів використано? Як декорування покращило сприймання виробів?

Створи дизайн рекламного продукту (буклета чи афіші) про один із розглянутих об'єктів. Подбай, щоб на твоєму варіанті рекламної поліграфії були наявні стилізоване зображення та стисла інформація про об'єкт.

Розуміння процесів виникнення та розвитку мистецьких стилів допоможе тобі не лише глибше сприймати твори мистецтва, але й встановлювати зв'язки між ними та історичними, економічними й соціальними явищами.

Музичне мистецтво найдавніших цивілізацій Месопотамії, Єгипту, Східної та Західної Африки, узбережжя Середземного моря мало багато спільних рис.

Про високий рівень музики Месопотамії свідчать артефакти, художні зображення, письмена. Саме відкриття кістяного духового інструмента, датованого V тисячоліттям до нашої ери, є найдавнішим доказом музичної культури цього регіону. Про те, що жителі цієї місцевості були професійними музикантами, свідчить скульптурне зображення на глиняній табличці IV тисячоліття до нашої ери. Людина, яка грає на арфі з великою кількістю струн, мала мати певну музичну освіту.

Зазвичай музика того часу відігравала провідну роль у релігії Вавилону та містечок Межиріччя, також вона звучала на святах, під час військових битв, на похоронах серед

Глиняна табличка із зображенням чоловіка що грає на арфі

Хуритський гімн №6

Уру з головою бика, датована 2500 р. до н. е. Було виявлено колекцію музичних творів «Хуритські пісні», датовану 1400 р. до н. е. Сучасні фахівці намагалися відтворити звучання цих інструментів та мелодій.

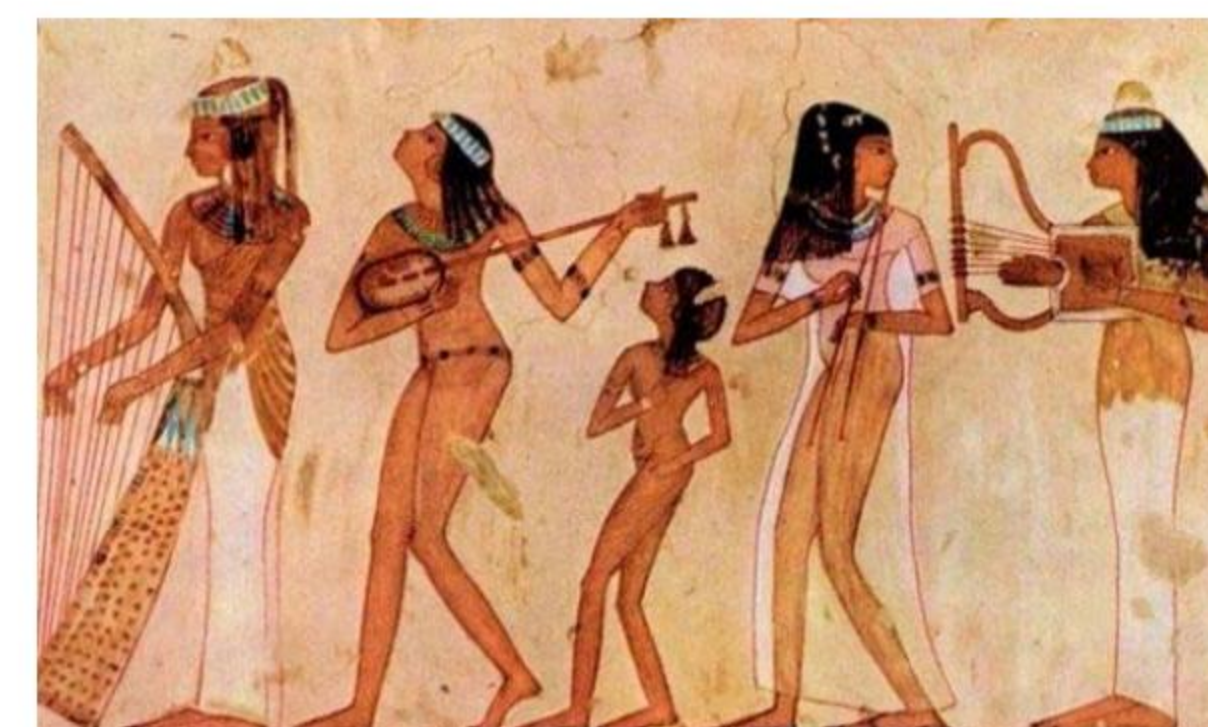

Прослухай імпровізацію на давній шумерській лірі зі срібла за покликанням <https://cutt.ly/pegT7WRm> або QR-кодом. Вислови своє враження.

Серед музичних культур давніх цивілізацій однією з провідних і найкраще збережених вважають музику Стародавнього Єгипту. Численні рельєфи та розписи із зображеннями співаків та інструменталістів збереглися до наших часів у єгипетських пірамідах і храмах. Вони демонструють важливість музичного мистецтва як у релігійних містеріях (костюмованих святах на честь богів), так і в побуті фараонів і селян Стародавнього Єгипту. Ієрогліфічні письмена

розповідають, що за жанрами пісень єгиптян можна краще зрозуміти їхнє буття: трудові пісні (зокрема рибальські), ліричні («мауалі»), весільні, поховальні, пісні на день народження («сабу»), танцювальні пісні з оплесками («каф-аль-араб»), епічні пісні-сказання.

Музиканти на бенкеті. Фреска з гробниці дворянина Нового царства

Музики на гробниці астронома Нехта

Систр

Вражає і різноманіття музичних інструментів. Серед зображень арф, яких налічувалося понад 1000 різновидів, можна натрапити як на дугову арфу, що походить від лука, так і на більш складну кутову. Характерним був систр — брязкальце з бубонцями чи дзвониками або тарілочками, що нагадують іграшки для немовлят. Цей інструмент супроводжував ритуали в храмах. Дуже полюбили єгиптяни військові мідні труби (знаний фараон Тутанхамон похований з двома трубами — срібною і золотою, які лежать пообіч мумії). Поширеною серед дерев'яних духових інструментів була видовжена вертикальна флейта неу.

Прослухай реконструкцію гри на давньоєгипетських музичних інструментах. Вислови своє враження.

Давньоєгипетська флейта неу.

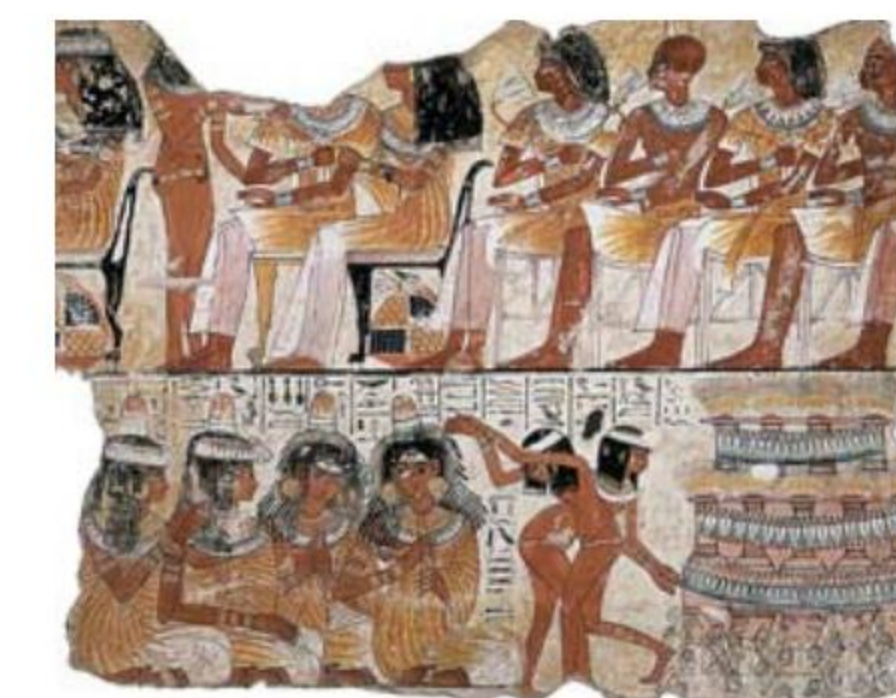

Реконструкція давньоєгипетської мелодії для арфи.

за покликанням <https://cutt.ly/7egTNmTm>, <https://cutt.ly/CegT6TZW> або QR-кодом.

Танцюристка. Остракон

Сцена бенкету з танцюристами та музикантами, гробниця Небамуна

Рельєфи і зображення Давнього Єгипту свідчать і про високий розвиток мистецтва танцю. Покровителькою танців була богиня Хатор,

яку зображували у вигляді жінки з коров'ячими рогами та часто із систром у руці.

Танець — це жива мова тіла, що висловлює найглибші емоції за допомогою ритмічних рухів. Він нерозривно пов'язаний із музикою. Побутові, ритуальні, сценічні танці всіх народів світу донині мають глибоке сакральне значення. Зародившись у кам'яному віці як синкретичне мистецтво, танець у Давньому Єгипті мав багато різновидів: ритуальні, гаремні, військові та ті, що виконувались просто для розваги. Фараони мали спеціальні костюми для танцю, вузькі напівпрозорі трико. На фресках можна побачити вишиті пояси, що підкреслюють красу тіла. При храмі Амона існувала спеціальна школа, що готувала жриць-танцівниць. Вони виконували акробатичні трюки: шпагат, пірует.

Цариця Нефертарі
із систром у руці.
Фреска в храмі
Абу-Сімбелі

Особливості танців Давнього Єгипту за покликанням <https://cutt.ly/PegTBhZT> або QR-кодом.

Музична і танцювальна культура Давнього Єгипту не дійшла до нас у тій формі, у якій існувала, але її вплив став поштовхом до появи низки мистецьких творів, що розкривають художні образи країни фараонів.

Ознайомся з фрагментом **Тріумфального маршу з опери «Аїда» Джузеппе Верді** за покликанням <https://cutt.ly/legTMSod> або QR-кодом.

Який настрій викликає твір? У якому темпі та динаміці звучить? Хто його виконує?
Який образ постає в уяві? Охарактеризуй його.
Чи передає твір дух Давнього Єгипту?

Давня музика України — одна з найзагадковіших сторінок, про яку може розповісти тільки археологія. Зображення, яких через особливості клімату, залишилось дуже мало, свідчать, що музичне мистецтво на теренах України почало свій розвиток з кам'яного віку. До найдавніших пам'яток музичної культури України належать інструменти епохи пізнього палеоліту з Мізинської стоянки,

Ударні інструменти епохи
пізнього палеоліту

яка існувала близько 20 тисяч років тому. Наші пращури вважали музику і музичні інструменти оберегами під час заклинань і молитов.

Одним із таких артефактів є архаїчні музичні кості, знайдені на Чернігівщині, неподалік від села Мізин. Археологи тут знайшли залишки предметів із кісток мамонта, що нагадують ударні та шумові інструменти.

Особливості гри на мізинських музичних костях за покликанням <https://cutt.ly/cegTCb17> або QR-кодом.

Прослухай реконструкцію звучання **мізинських музичних костей** за покликанням <https://cutt.ly/DegT5QuS> або QR-кодом.

Скільки інструментів ти почув / почула?
Поділися враженнями від музики.
Чи зрозумілим є звучання інструментів мізинського періоду сучасному слухачеві?

Ми вже говорили про синкретичний характер первісного музичування — пісня, танець і поезія нерозривно поєднувалися в тогочасних ритуальних дійствах та обрядах. Розвиток синкретичного мистецтва привів до розшарування первісної гри, виділилися солісти, заспівувачі, ускладнилася мелодія — від однозвучного речитативу до три-, чотири-звучних поспівок. Це спричинило появу народних ладів, які дійшли до нас у календарно-обрядових піснях.

В Україні з давніх-давен використовували театральні елементи в народних обрядах та іграх, які поєднують пісню і танець, пантоміму. Так, у весняній обрядовості українців виділяються архаїчні хороводи та ігри, де дійство має словесно-музично-хореографічну форму або словесно-пластичну форму.

З прадавньої музики бере свій початок народна музична культура України.

Пригадай календарно-обрядові пісні, які виконують у хороводі. До якого циклу вони належать? Відтвори їх за бажанням.

Досліди тему «Особливості хороводу в українському фольклорі».

Давня музика — найзагадковіша сторінка історії будь-якої національної культури.

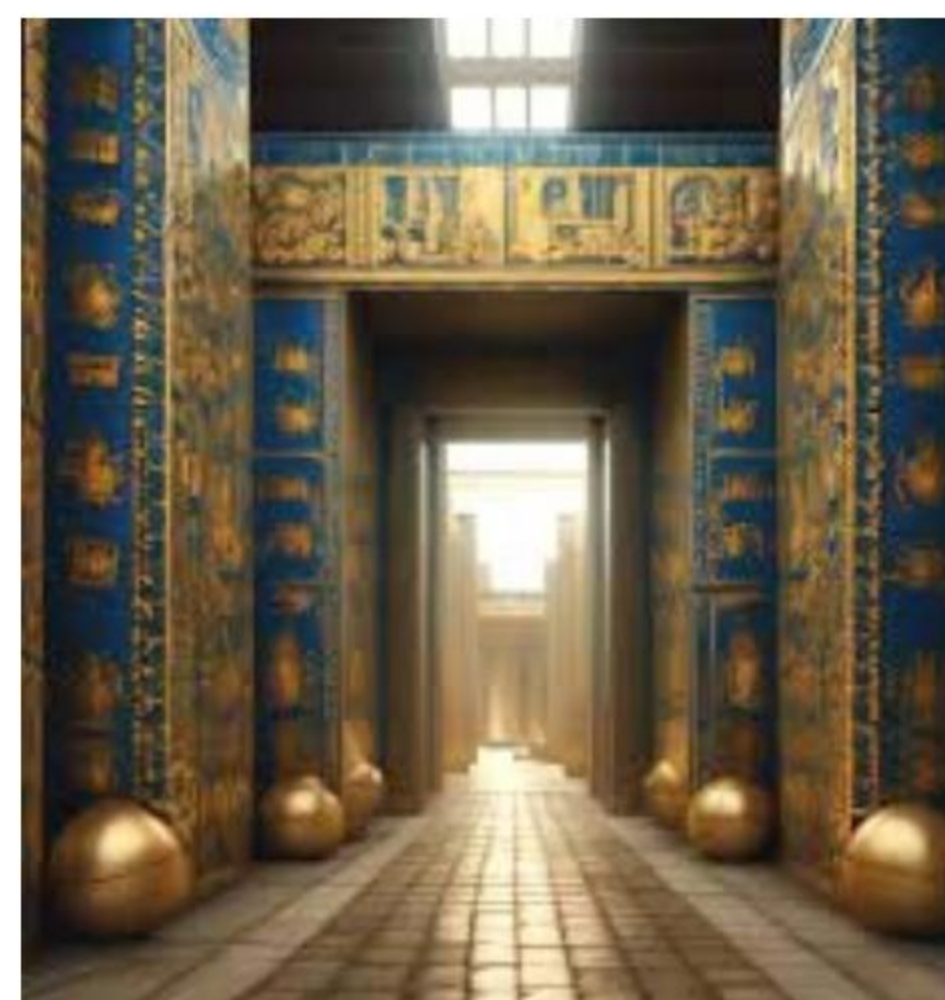
Погляд крізь призму давніх цивілізацій. Мистецтво прадавньої України

Не менш цікавим було образотворче мистецтво Месопотамії, Стародавнього Єгипту, мистецтва етрусків та Трипілля. Розглянемо їхні стильові особливості, адже досягнення цих культур стало основою подальшого розвитку мистецтва.

Культура **Стародавньої Месопотамії** багата і різноманітна. Месопотамські митці створили чудові твори мистецтва та архітектури, науковці винайшли нові технології та систему письма. Живопис і скульптура відображали релігійні мотиви та повсякденне життя. Архітектура охоплювала знамениті зигзагоподібні храми та палаці, які були розкішно прикрашені. Найвідоміші пам'ятки мистецтва Месопотамії — Ворота Іштар у Вавилоні, Зіккурат Уру в Уру та Біла палацова зала в Ніневії. Їхні інноваційні техніки та дизайн вплинули на мистецтво наступних століть.

«Царське полювання на лева», рельєф з палацу Ашшурбаніпала в Ніневії

Ворота богині Іштар

Дізнайся більше про інновації Месопотамії за покликанням <https://cutt.ly/MefrCKOb> або QR-кодом.

Близько 5 000 р. до н. е. на берегах річки Ніл зародилося унікальне мистецтво **Стародавнього Єгипту**, представлене переважно архітектурою, скульптурою та живописом. Воно було тісно поєднане із релігією, яка обожувала сили природи і земну владу, а також з ритуалами заупокійного культу. На відміну від швидкоплинного земного життя, мистецтво сприймалося давніми єгиптянами як носій буття вічного. Тому праця художників вважалася священною. Вони займали високе соціальне становище, часто були жерцями.

Одноманітність будівельного матеріалу, відсутність доріг і конкуренції призвели до однотипності архітектурних форм. Основними формами архітектурних споруд були піраміди, пілони та колони.

Піраміди в Гізі

Скульптура мала суворі канони. Головними об'єктами зображень були царі та цариці. Існувало також безліч зображень в могилах простих єгиптян переважно з дерева.

Три гранітних статуї фараона Сенусерта III

Багато єгипетських творів живопису збереглися завдяки сухому клімату. Сцени, зображені на картині, представляли описувані подорож в загробний світ і зустріч в потойбічному світі з божеством або земне життя покійного.

Фіви, XVIII ст. династія

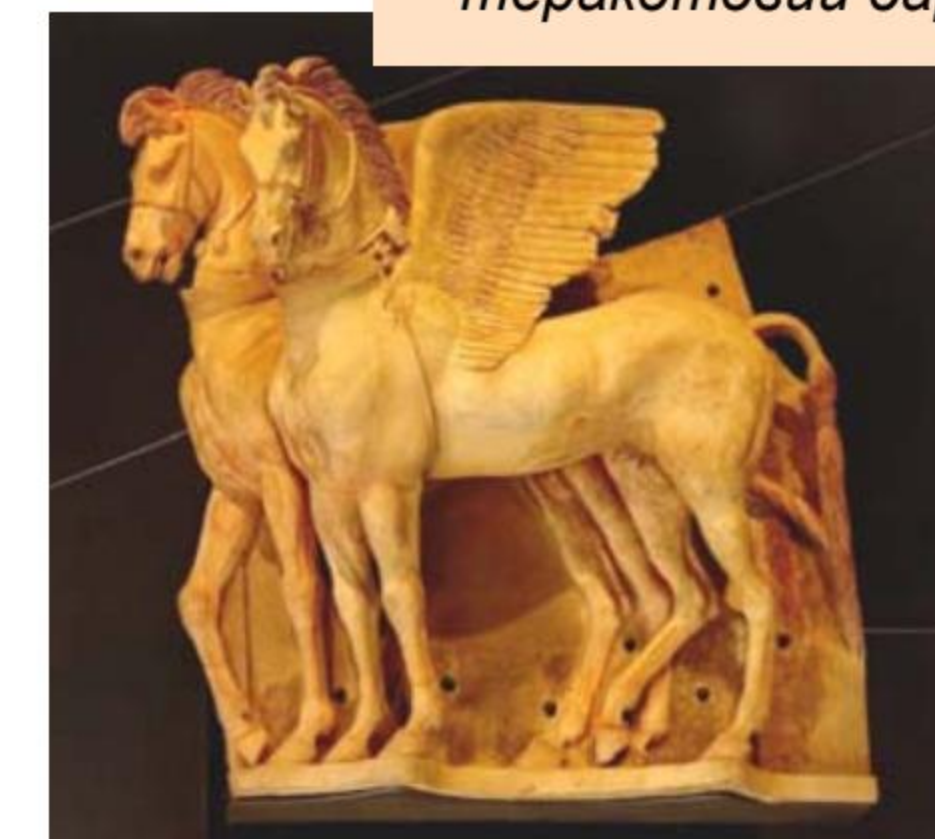
Дізнайся про мистецтво Стародавнього Єгипту за покликанням <https://cutt.ly/gefe8Rph> або QR-кодом.

Предками сучасних італійців були **етру́ски** — давні племена, що населяли в I тисячолітті до н. е. північний захід Апеннінського півострова. Вони створили розвинену цивілізацію, що передувала римській і справила на неї потужний вплив.

Крилаті коні зі зброєю, теракотовий барельєф

Фреска із зображенням танцюристів, музиканта з арбітоном. Склеп трикліній, Тарквінія

Етруське мистецтво було пов'язане з вірою в загробне життя. Розвинена архітектура мала міський характер. Видатними зразками скульптури були саркофаги. Етруський живопис представлений переважно фресками і зображує сюжети із земного життя небіжчика: обрядові сцени з музикантами, танцюристами, гімнастами, полювання та риболовлю, міфологічні сюжети. Призначення цих зображень — яскравістю та жвавістю ліній перемогти темряву гробниці.

«Химера з Ареццо». Бронзова статуя
V ст. до н. е.

Саркофаг подружжя

Визнач спільні та відмінні риси мистецтва Стародавнього Єгипту, Месопотамії та етрусків. У чому виявився зв'язок цих культур з віруваннями? Чим здивувало тебе їхнє мистецтво?

Особливо цікавим для нас є мистецтво Трипільської цивілізації. Трипільська культура належить до енеоліту і раннього бронзового віку (V–III тис. до н. е.). Вона була поширена на територіях сучасної України від долини Дніпра і західніше, а також у Молдові та Румунії.

Дізнайся про дивовижну культуру наших предків та про сучасну інтерпретацію трипільського мистецтва за покликанням <https://cutt.ly/hefeNn0a>, <https://cutt.ly/DefrwC8S> або QR-кодом.

Для трипільців був характерний матріархат, тому впізнаваними елементами трипільської культури є оригінальні жіночі скульптури з об'ємними животами, стегнами і невеликими грудьми. У більшості знайдених скульптур є отвори на кінцях рук. Це вказує на те, що їх використовували як предмети культу. Очевидно, підвішували на дерева, а ритуали проводили на вулиці. Керамічні фігурки найчастіше прикрашали символами спіралі та серпа, а також ромбами з крапочками як символ родючості.

За понад два тисячоліття свого існування трипільці пройшли значну еволюцію розвитку. На ранньому етапі вони мешкали в землянках або напівземлянках, згрупованих у невеликі поселення, а за тисячу років будували вже і двоповерхові глинобитні будинки. Житло споруджували по колу, одне біля другого, середина кола залишалася незабудованою.

Трипілля

Трипільці залишили по собі багато яскравих пам'яток, які дозволяють науковцям наблизитися до розуміння їхніх уявлень про життя. Так, на трипільській кераміці є зображення людей, тварин, переважно биків, собак і змій, фантастичних істот та багато візерунків. Як вважають археологи, більшість із них пов'язана з землеробством. Характерна ознака художнього оздоблення керамічних виробів — яскравий декоративний орнаментальний розпис. Форма орнаменту — прямі та хвилясті лінії, овали, змієподібні спіралі, які символізували сонце, воду, людей, тварин, рослини. В орнаментах використовували чотири основні кольори — чорний, білий, червоний і брунатний.

Розглянь зразки трипільського посуду. Які давні символи ти на ньому бачиш?

Виконай зображення предмета трипільського посуду. Декоруй його властивим цій культурі орнаментом. Використай подані зразки. Застосуй техніку на вибір.

Варіант завдання: зліпи предмет дрібної пластики у стилі давніх мистецтв, про які йшлося на уроці.

Вивчення мистецтва Месопотамії, Давнього Єгипту, Трипілля важливе для усвідомлення подальшого культурного розвитку людства.

ТЕМА 2. МИСТЕЦЬКА КАРТИНА ЖИТТЯ ОЧИМА АНТИЧНОЇ ЛЮДИНИ

5

Антична досконалість у мистецтві

Античне мистецтво (від латинського *antiquus* — старий, стародавній, та *arts* — мистецтво) — це мистецтво, що сформувалося з III тисячоліття до н. е. по V століття н. е. на теренах Середземноморського регіону періоду Давньої Греції, доби еллізму та доби Римської республіки. Головною його ознакою є гуманістична традиція, у центрі якої людина. Античне мистецтво мало вплив на подальший розвиток західноєвропейської культури, а античні шедеври стали взірцями для наслідування. Саме у цей час виникає література, формуються основні мистецькі категорії. Для античного стилю характерні досконала пропорційність, класична симетрія та реалістичність відображення світу. Він втілює ідеали краси і гармонії.

Саме Давня Греція дала світові термін **музика** (буквально від грец. муза).

До сьогодення музика Давньої Греції дійшла лише як інформація: через археологічні знахідки, зображення та скульптури, літературні джерела тих часів: малюнки з Криту найдавніших струнних інструментів, сцен гри на лірі й авлосі, статуетки арфістів і флейтистів, датовані III–II тисячоліттям до н. е.

В поемах Гомера говориться про використання музики в побуті, церемоніях, святах.

Особливості розвитку музичного мистецтва відобразилися в давньогрецькій міфології. Легенди і міфи підкреслюють особливе значення музики. В одному з міфів Давньої Греції розповідається про сатира Марсія, який викликав на змагання самого Аполлона — бога всіх мистецтв. Суддя перемогу віддав сатиру. Гнів Аполлона призвів до смерті Марсія.

Міфічний співець Олімп розробив правила гри на грецькому духовому інструменті авлосі. Олімп вважається автором музичних законів гармонії, які розумілися як досконалість, погодженість, благозвучність. Його ж учень Талет з Криту запровадив виконання гімнів на честь Аполлона під музичний супровід (на флейті, авлосі), а також хоровий спів, що підтверджує відомий давньогрецький поет Гомер у поемі «Іліада». Чимало міфів Давньої Греції лягли в основу творів митців різних часів і народів.

Гра на авлосі.
Давньогрецька
кераміка

Пригадай, які міфи Давньої Греції лягли в основу музичних творів, з якими ми знайомилися раніше. Як називалися ці твори, хто їхні автори?

Давньогрецька музика дійшла до нас і у вигляді фрагментів нотних записів, грецькими і фінікійськими буквами. Це — музика до пісні із драми «Орест» Евріпіда; два гімни Аполлону (138 і 128 р. до н. е.); похоронна й лірична пісні та деякі інші.

Давні греки мали струнні, духові й ударні музичні інструменти. Струнні зазвичай називали узагальнено — ліра. Вона мала від 3 до 9 струн, прикріплених на фігурну дерев'яну раму, і виконавець тримав її вертикально. Грали на лірі пальцями або плектром — тонкою пластинкою, які виготовляли з твердих порід дерева, слонової кістки, рогів тварин. Цей інструмент сприяв появі «ліродії» (пісні ліри) — любовних і застільних пісень. Додавши до ліри резонатор, створили кіфару, у якій число струн доходило до 18. На ній грали професіонали. Сам співець виконував твори шанованого і поважного жанру — кіфародії (пісні кіфари). Жанр «псиле кіфаристика» (гола кіфаристика) був уведений до програми змагань Піфійських ігор.

Найпоширенішим духовим інструментом, що мав багато різновидів, був **авлос** (трубка). Авлоси склалися з кількох секцій, з'єднаних між собою, їх виготовляли з різного матеріалу. Вони мали від 3–4 дір для пальців до 15, тобто до двох октав.

Серед духових музичних інструментів у Давній Греції була поширена **сиринга** (тростина), яка названа на честь німфи Сиринги, що загинула через кохання козлоногого бога лісів і гаїв Пана.

Труба, виготовлена з рогів тварин — **сальпінга** — асоціювалася з богом війни Аресом, мала кістяний мундштук, її застосовувалася в суспільному, релігійному й військовому житті.

До ударних інструментів належать **тимпан**, що складався з круглого обруча, обтягнутого з обох боків мембраною, виготовленою із шкури тварини або шкіри; **кротали** — інструмент із двох порожнистих мушель або глиняних черепків, дерева або металу. Звук виникав при їх вдарянні один об одний.

Муза з кіфарою,
Вазописець
Ахіллеса

Фреска з фігурою Пана.
Королівський палац у Казерті

Особливості звучання давньогрецьких музичних інструментів за покликанням
<https://cutt.ly/2eg5WrSj>, <https://cutt.ly/Beg5OEKf>
або QR-кодом.

Прослухай реконструкцію гри на давньогрецьких музичних інструментах за покликанням
<https://cutt.ly/deg5AtN7>, <https://cutt.ly/deg5lBqI>
або QR-кодом. Вислови своє враження.

Ода до Афродіти у виконанні Міхаеля Леві, ліра.

Реконструкція звучання давньогрецького авлоса Макса Брумберга.

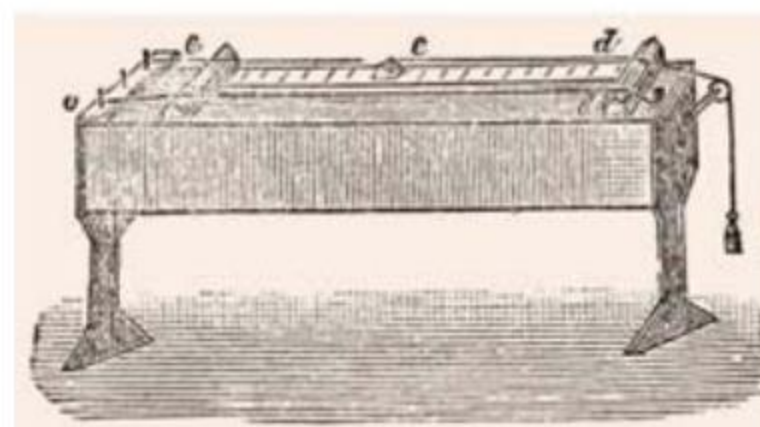
У Давній Греції музика вплинула і на розвиток наук. Так, поняття «гармонія» простежувалося і в архітектурі. Піфагорійська філософська школа пояснювала поняття «краса», «досконалість» «гармонія» через число, поєднавши математику, музику та астрономію. Це сприяло появі вчення про гармонію небесних сфер, що пов'язувала музичний звук з рухом планет і зірок.

Гармонія сфер: прозріння Піфагора за покликанням
<https://cutt.ly/Deg5W6bV> або QR-кодом.

Пригадай назву зображеного музичного інструмента. Хто його створив? Які його особливості?

Серед грецьких філософів визначне місце займає Аристоксен з Тарента, учень Аристотеля, який написав багато трактатів про особливості музики. До сьогодні збереглися його роботи «Елементи ритміки» і «Елементи гармоніки». Давньогрецька музика була переважно одноголосною, основою на ладах, які дійшли до наших часів як лади народної музики.

Давньоримська музика продовжила традиції елліністичної культури. Серед особливостей давньогрецької музики — її єдність з іншими видами мистецтва. Хорові ансамблі виступали в цирках і театрах, ефектні видовища гладіаторських боїв відбувалися під звуки труб, рогів та інших інструментів.

Антична римська музика мала свої жанри, зокрема **салії** — танці з іграми чи з цирковими елементами, що прославляли добрі врожаї.

У Римі був популярний спів поетичних творів відомих поетів — Горація, Вергілія та інших — під супровід щипкових інструментів.

Сучасне уявлення про зовнішність Аристоксена.
Гульєльмо Морген

Використання музики в римському театрі сприяло розвитку інструментальної та хорової музики, які супроводжували гру акторів.

Крім звичайних шкіл, були ще спеціалізовані, де навчали гри на кількох музичних інструментах, співу та нотної грамоти. Професія вчителя музики в той час була дуже популярною.

Римські імператори організовували різні змагання і концертні виступи музикантів, співців та поетів. Усі ці заходи характеризувалися помпезністю і масовістю.

Більшість музичних інструментів римляни запозичили в греків.

Одним із популярних музичних інструментів того часу був водяний орган — **гідравлос** (винахід Ктесібія). Він працював під тиском води і став одним із найбільш значущих технічних і музичних досягнень античності.

Римська **туба** — це довга, пряма, бронзова труба з мундштуком як у сучасної валторни. Її використовували в армії.

Корну — мідний духовий інструмент, який використовували як в армії, так під час урочистостей. Він вигинався навколо тіла музиканта, за формою нагадував велику літеру G.

Кимвали являли собою маленькі тарілки: металеві диски з увігнутим центром і точеними обідками, їх застосовували парами, вдаряли один об одний.

Музиканти, що супроводжують гладіаторські бої. Мозаїка Злітене, II ст. н. е., Лівія

Корну на саркофазі Людовізі, III ст. н. е.

Прослухай реконструкцію гри на античних музичних інструментах за покликанням
<https://cutt.ly/Weg5TIE9>, <https://cutt.ly/ueg5UFqG>
або QR-кодом. Вислови своє враження.
Давньогрецька застільна пісня-сколія.
Гімн Аполлону із Дельф, 138 р. до н. е.

Розкажи про свої враження від музики.
Схарактеризуй склад виконавців. Який характер музики?
Порівняй відомі тобі народні пісні та гімни з цими фрагментами. Чи мають вони спільні риси?

Створи ритмічний супровід для сколії, запроси для спільного музикування однокласників / однокласниць та розучи з ними свій варіант супроводу.

Антична культура, як одна з найдавніших мистецьких культур, мала значний вплив на подальший розвиток європейської культури.

Образотворче мистецтво античних Греції та Риму як відображення духовного розвитку суспільства

Тобі відомо з уроків історії, що у своєму розвитку Давня Греція пройшла кілька етапів. Кожен з них мав своє відображення у стильових особливостях творів образотворчого мистецтва.

Мінойська цивілізація	Мікенська цивілізація	Архаїчний період	Класичний період	Елліністичний період	до н. е.	н. е.
3500	1750	800	500	323		

Найкраще відмінності античного мистецтва можна дослідити на прикладі творів архітектури, скульптури, монументального живопису, кераміки та дрібної пластики.

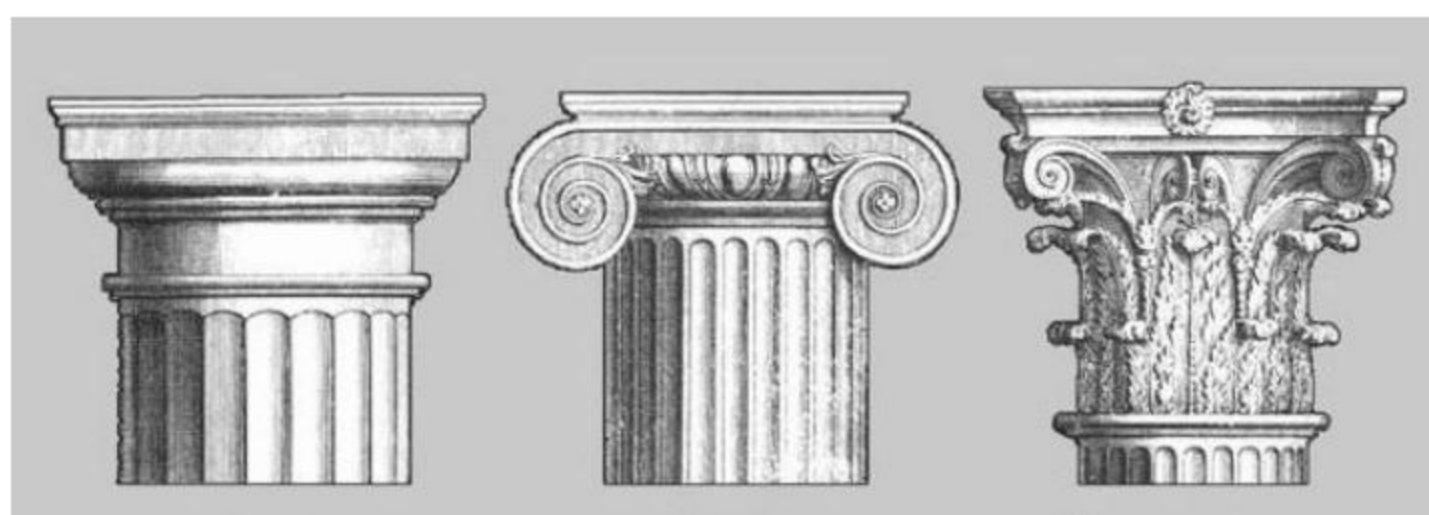
Основні риси давньогрецького мистецтва — реалістичність, зв'язок з міфологією та прославлення краси людського тіла.

Архітектура Давньої Греції заклала основи ордерної системи, яка регулювала співвідношення між несучими елементами споруди. Храм, у якому встановлювали статуї богів, був основним типом громадських споруд. Його розташовували на центральній площі міста, де відбувалися народні зібрання з різних приводів, зокрема релігійні урочистості. Навколо давньогрецького храму зосереджувалося все життя грецького полісу та його громадян.

Храм Парфенон, Реконструкція

Архітектурні ордери Давньої Греції

Доричний

Іонійський

Коринфський

Дізнайся більше про архітектуру Давньої Греції за покликанням <https://cutt.ly/2ejzeypA> або QR-кодом

Відповідно до побутових і ритуальних потреб давні греки створили багато видів **ваз**, які можна загалом поділити на дві групи — чорнофігурний та червонофігурний посуд. Цей поділ пов'язаний із традицією покривати чорною поливою усю поверхню вази, залишаючи незафарбованими теракотові фігурки людей, або малювати чорні фігурки на теракотовому тлі. Декорували керамічні вироби рослинним та геометричним орнаментами, зображеннями тварин і сюжетними сценками.

Кілікс

Амфора

Гідрія

Кратер

Зверни увагу на пропорційність зображених людських фігур. Що тобі відомо про практичне застосування такого посуду?

Естетичні уявлення давніх греків про нероздільність фізичної та духовної краси людини відобразилися в довершеній **скульптурі**. Поширеними були скульптурні зображення атлетичних юнаків у повний зріст у статичних позах — **куриси**, а також аналогічні жіночі фігури — **кори**. Збереглося також чимало виразних рельєфних зображень.

Леві ворота в Мікенах.
Рельєф із вапняку

Дізнайся більше про скульптуру Давньої Греції за покликанням <https://cutt.ly/tejzi20W> або QR-кодом

Давньогрецькі мозаїки як зразки **монументального живопису** вражають технікою виконання. Вони прикрашали підлогу та стіни будівель.

«Дельфіни і риби» (фрагмент),
Акротирі, Кнос

Мозаїчна підлога, будинок на
острові Делос

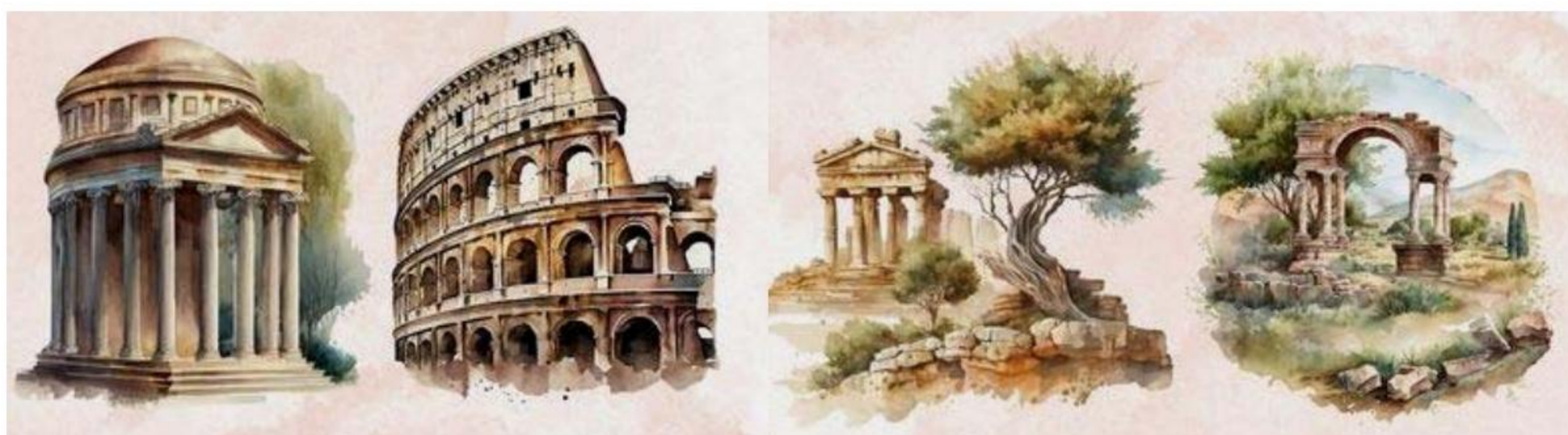
У малих групах опрацюйте матеріал про вплив мистецтва Давньої Греції на подальший розвиток європейського мистецтва, зокрема театру та архітектури.

Римське мистецтво стало наслідком взаємодії грецької культури та творчості етрусків. Римські творці залишили по собі чудові мозаїки, фрески, чудові скульптурні портрети, величні архітектурні ансамблі. Вагомий внесок у світову культуру зробили давньоримський театр і література.

Римська архітектура принципово відрізнялася від попередніх традицій, у будівництві використовували бетон, арки і склепіння. Завдяки цим інноваціям римляни могли створювати нечувані інтер'єри.

Добери прикметники для опису зображених давньоримських споруд.

Римські міста зазвичай були зосереджені на **форумі** (великій відкритій площі, оточеній важливими будівлями). Форум був громадським, релігійним та економічним центром міста. Саме там були розташовані великі храми (наприклад, Капітолійський храм, присвячений Юпітеру, Юноні та Мінерві), та інші важливі святині. Також звичними для форуму були базиліка (суд), офіційні приміщення для зустрічей римського сенату — курії. Нерідко навколо галасливого форуму виникали міські м'ясні, рибні та овочеві ринки.

Дізнайся більше про архітектуру та культуру Давнього Риму за покликанням <https://cutt.ly/lejzIK6x>, <https://cutt.ly/vejzQeVs> або QR-кодом.

В епоху Римської імперії досягли розквіту **мистецтво мозаїки та декоративний розпис**. До видатних творів належать мозаїчні підлоги в багатих будинках міста Помпеї. Складні композиції, використання сміливих ракурсів і краса колориту свідчать про великий талант і тонкий смак художників.

Елемент орнаментальної мозаїки I ст. до н.е.

Ще одним визначним досягненням давньоримського монументального живопису були фрески, на яких можна знайти майже всі відомі жанри живопису: портрет, міфологічні та історичні картини, алегорії, побутові сцени, пейзажі та натюрморти.

Які з перелічених жанрів ти бачиш на цих зразках?

Зразки фресок Помпеї

Давні римляни збагатили надбання **скульптуру**, створивши виразні рельєфи на побутову та історичну тематику. Крім того, римляни залишилися самотніми в мистецтві реалістичного портрета. Для них найважливішим у статуї була портретна подібність з оригіналом.

Зразки стилістичних варіантів давньоримського скульптурного портрета

Майстрів **медальєрного мистецтва** в Давньому Римі називали «скульпторами монет». Об'єктами зображення були владні особи Римської держави. На римських монетних дворах працювали раби. Особливістю монет і медалей Давнього Риму є високий рельєф, не завжди правильна форма кола та їх різний діаметр.

Зразок монети Давнього Риму

Прочитайте текст за покликанням <https://cutt.ly/MejzYnb6> або QR-кодом. Обговоріть у групах найвизначніші досягнення культури Давніх Греції та Риму. Наведіть приклади впливу їхнього мистецтва на сучасну культуру.

Створи портрет друга або подруги в образі античного бога чи богині.
Варіант завдання: виконай макет однієї з давньоримських споруд.

Досягнення античного мистецтва, яке називали «колицкою європейської цивілізації», наснажували й живили наступні покоління творців.

За доби Античності різні види мистецтва були в тісному взаємозв'язку. Первісний мистецький синкретизм з особливою силою виявився саме в театральному мистецтві, адже воно демонструє великі можливості емоційного та естетичного впливу на глядачів.

Пригадай, які види мистецтва поєднує в собі театр?

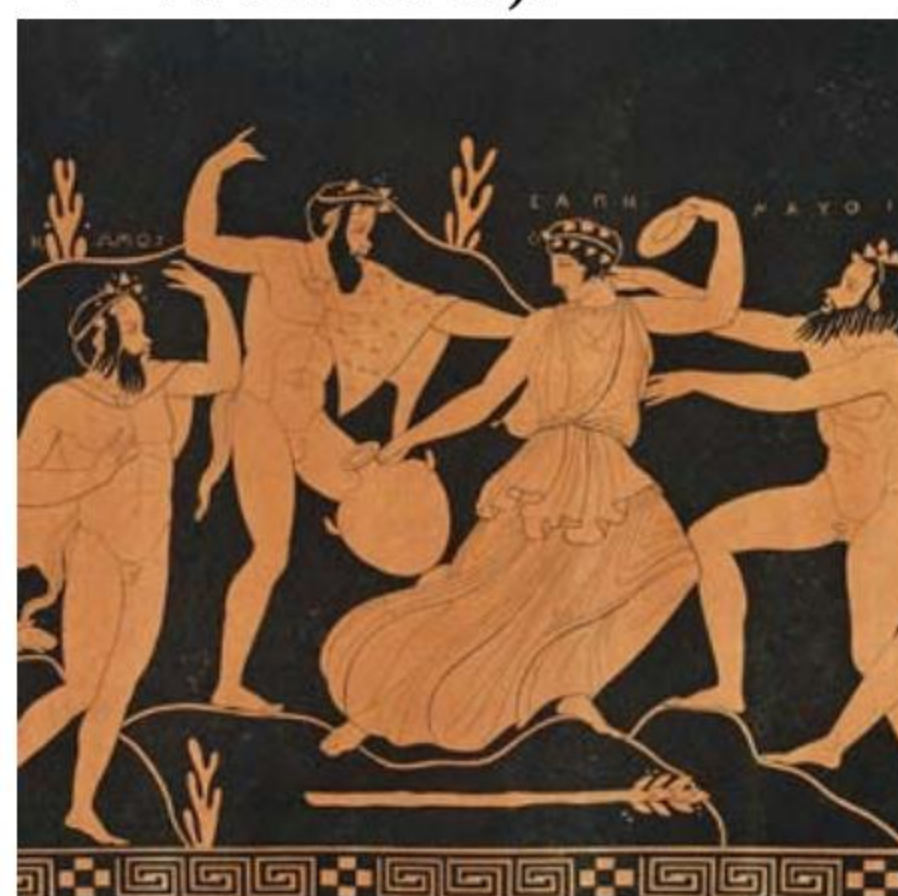
Античний театр (грец. Θέατρον — місце для видовищ) — різновид мистецтва в Стародавніх Греції та Римі — публічне видовище, сюжетно цілісна вистава, що поєднує (синтезує) літературу, музику, хоровий спів, декламацію, танець, драму, пантоміму. Його історія охоплює майже тисячоліття (VI ст. до н. е. — V–VI ст. н. е.).

Походження античного театру пов'язане зі святами та містеріями на честь бога виноградарства Діоніса. Ці свята (діонісії) відбувалися тричі на рік і включали урочисті процесії, які поєднували в собі ходу з танцями, музикою, співом гімнів, дифірамбів і сороміцьких пісень, містерії. Під час урочистостей проводили змагання поетів і хорів. Поєднуючись з літературною традицією, діонісії в класичну епоху перетворились на самостійний вид мистецтва — театр.

Від піснеспівів сатирів, що їх зображували учасники, одягнуті в козячі шкури, народився термін **трагедія** (букв. — пісня козлів). Від сороміцьких пісень — **комедія** (букв. — «пісня веселощів», «бенкетна пісня»).

Початково головну роль у публічних виставах відігравав хор — колектив співаків, які виконували пісні або поему. Але із зародженням сценічного дійства, що стало нововведенням поета Феспіса Ікарійського, з 534 р. до н. е. до хору було додано виконавця-протагоніста (або гіпокріта, з грецької — «відповідач», «коментатор»). Актор за допомогою масок, винахідником яких вважають теж Феспіса, зображував різних персонажів, читав монологи від їхнього імені й вів діалог з хором. Імовірно, першим гіпокрітом став сам Феспіс.

Пізніше, у V столітті до н. е., давньогрецькі драматурги-трагіки Есхіл та Софокл вводять у театральне дійство другого (дейтерагоніста) й третього (тритагоніста) акторів-декламаторів. Тепер хор виконував слова автора. А взаємодія акторів на сцені між собою започатковує мистецтво драматичного театру.

Обряд на честь Діоніса.
Давньогрецький вазопис із
книги «Колекція грецьких ваз
графа де Ламбера»

З VI ст. до н. е. діонісії стають державними святами, тому в місті Афіни було зведено спеціальну споруду з жертвним вівтарем, майданчиком для хору і лавами для глядачів — перший театр Діоніса. Такі грандіозні кам'яні театри, розраховані на тисячі глядачів, зводили по всій Греції (збереглися театр Діоніса в Афінах, амфітеатр в Епідаврї). Для цього обиралися найгарніші ландшафти, на яких з V ст. до н. е. стали будувати **спеціальні** майданчики. Так званий театр Діоніса в Афінах був розташований просто неба, на схилі Акрополя (верхня частина міста). Він уміщував до 17 тисяч глядачів (половина населення Афін того часу).

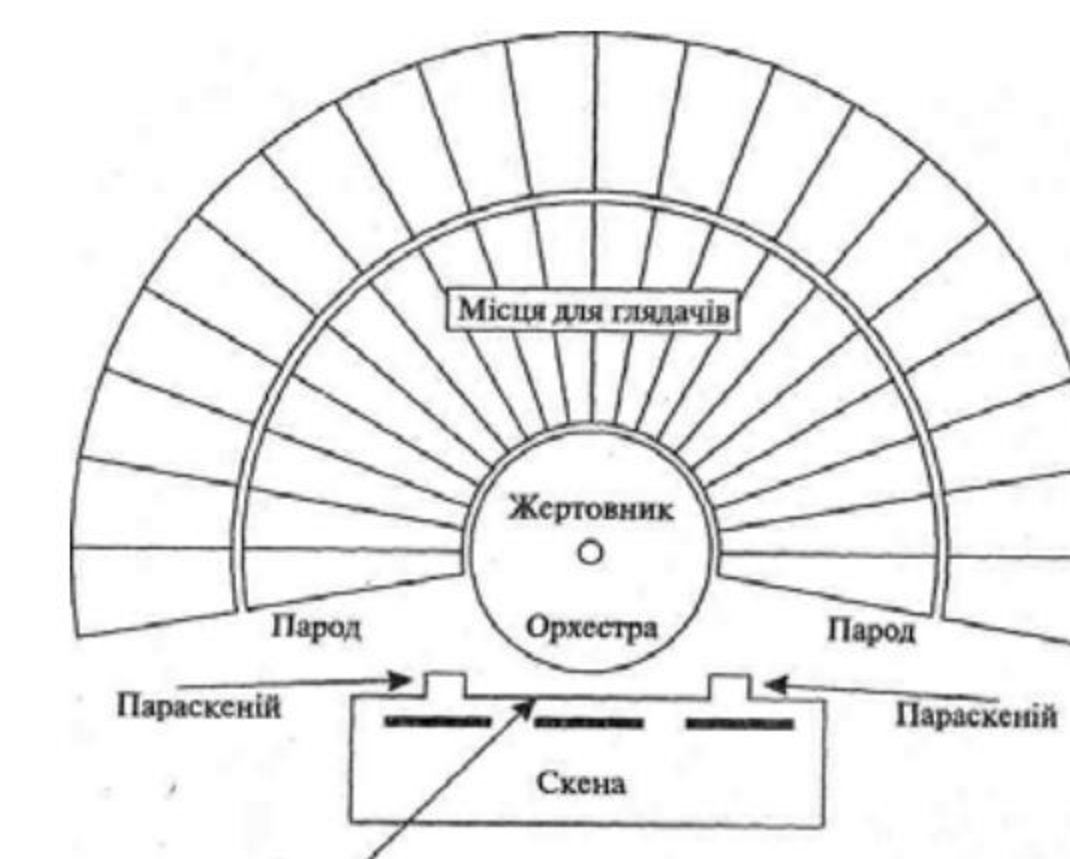
Театр складався з таких основних частин: **орхестри** (місце перед сценою для гри акторів), де розміщалися хор і жертвник богів Діонісу; **театрону** (місця для глядачів), де в першому ряду стояло крісло для жерця Діоніса; **скени** (споруди позаду орхестри), де перевдягалися актори; а перед сценою розташовувався **параскеній** — дерев'яний фасад або особлива декоративна стіна. З обох боків параскенія були проходи для публіки.

Які сучасні назви частин театру? Які з них втратили своє первинне значення?

Театр Діоніса. м. Афіни (Греція)

План грецького театру
класичної епохи

В епоху Римської імперії театри стають окремими архітектурними спорудами, їх називають **амфітеатрами** (з грецької — «з обох сторін, зобабіч» та «театр, місце для глядачів»). Це антична споруда для різних масових видовищ; овальна арена, навколо якої уступами розташовувалися місця для глядачів її зводили як систему арок, галерей. Відомі амфітеатри в Римі (Колізей), Капуа, Ель-Джемі, Вероні, Помпеї та інші.

Для таких амфітеатрів потрібна була гарна акустика. Тут на допомогу прийшли фізика і математика. Для підсилення чутності в

Колізей. Рим

деяких театрах між глядацькими місцями розташовували резонатори посудини (глека). Цей метод використовували й пізніше.

Організацією вистави займалися керівники міста. Вони знаходили людей які фінансували театр. Ці хореги відповідали за підготовку хорів та акторів, за жеребом визначали порядок показу комедій, трагедій. Від них незаможні люди отримували гроші на вхідний квиток.

Найвідомішим серед хорегів був афінянин Лісікрат. За перемогу своєї п'єси в 334 до н. е. він здобув приз, для якого побудував спеціальну каплицю — нині відому як Хорегічний монумент Лісікрата.

Хорегічний монумент Лісікрата

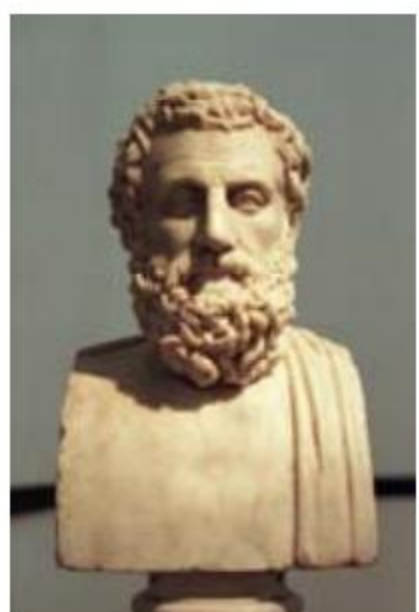

Організація театральних вистав за покликанням <https://cutt.ly/Seg5QezK> або QR-кодом.

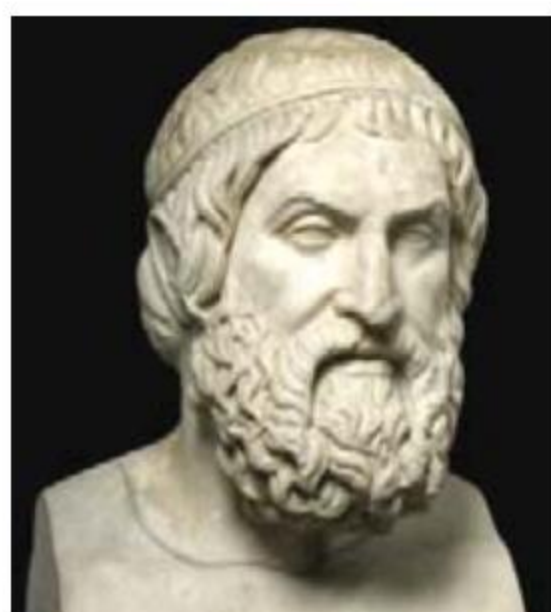

Вистави створювали та ставили на сцені самі драматурги. Улюбленим жанром в афінському театрі була трагедія. Найславетніші драматурги — трагіки Есхіл, Софокл і Еврипід. На превеликий жаль, більшість драматичних творів втрачено. Повністю збереглося лише по сім п'єс Есхіла та Софокла, 17 – Еврипіда.

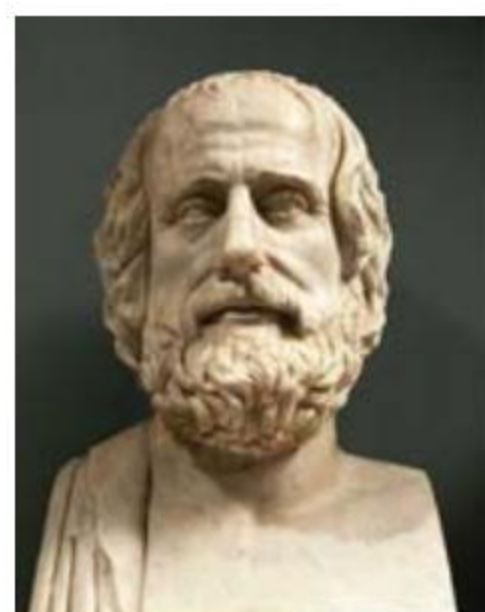
Драматурги Давньої Греції

Есхіл

Софокл

Еврипід

Акторами були тільки чоловіки, вони грали в спеціальних масках. У Стародавній Греції, на відміну від Риму, професія актора шанувалася й оплачувалася з міської казни. Вона була доступна лише вільним повноправним громадянам. З'явилися професійні актори з індивідуальною манерою гри («майстри Діоніса»).

У давньогрецькому театрі велику увагу приділяли декораціям та механічним пристроям. Завдяки останнім переміщали та піднімали в повітря акторів і декорації, зображали політ героїв та сходження богів. Але в давньогрецькому театрі не було завіси, замість цього хор виходив чи покидав оркестру зі співом.

Трагічна маска на мозаїці в Адріановій віллі

Найхарактернішим атрибутом кожної вистави були маски. Їх виготовляли як для акторів, так і для хористів, які відігравали певну роль у дії. Усі хористи носили однакові маски, бо вважалися одним персонажем. Маска мала дуже емоційно перебільшені риси обличчя та емоції, завдяки їй один актор міг зіграти кілька різних ролей в одній виставі. Актори, які виконували трагічні ролі, носили чоботи на високих підборах (бускіни).

Ознайомся з реконструкцією давньогрецької вистави. Послухай за покликанням <https://cutt.ly/Neg5A1Qi>, <https://cutt.ly/0eg5PceN> або QR-кодом.
Стасим хору та до «Орестей» Есхіла.
Хор з трагедії «Орест» Евріпіда (408 р. до н. е.).

Які враження викликають реконструкції? Хто їх виконує?
Порівняй ці фрагменти. Які образи вони передають?
Яку роль відігравала музика в театральних виставах?

У добу Античності на теренах України співіснувало дві культури — це скіфське «звіринне» мистецтво, розквіт якого припадає на VII–VI ст. до н. е., та мистецтво Північного Причорномор'я, яке мало античний характер, оскільки ця територія була метрополією Римської імперії. Ці мистецтва між собою взаємодіяли та залишили по собі цікаві мистецькі зразки. Про музичне мистецтво скіфів і греків-переселенців Причорномор'я свідчать знахідки інструментів, їхнє зображення на виробах ужиткового мистецтва. Малюнок на ольвійському кратері з двома кіфаристками віднайдено на острові Березань. На скіфській золотій пластині, знайденій на Київщині, можна побачити чоловіка, який грає на грецькій лірі. Збереглося зображення органа на розписі боспорського саркофага. На звороті пантікапейських й ольвійських монет виکارбувана ліра. На території колишнього Херсонесу залишилися руїни амфітеатру на три тисячі місць. Це свідчить, що сформувався своєрідний елліно-скіфський стиль, у якому поєдналися традиції степовиків і греко-римлян.

Руїни амфітеатру Херсонесу

Переглянь фінальний кордебалет дивертисменту «Суд Паріса» з балету Костянтина Данькевича «Лілея» <https://cutt.ly/6eg5RZ30>. Дізнайся, яка легенда лягла в основу фрагмента. Яких персонажів грецьких міфів ти розпізнав / розпізнала? Чи є близькою ця музика балету до зразків давньогрецьких мелодій?

Традиції театального мистецтва античної Греції сформували особливості європейського театру для наступних епох.

Союз племен під спільною назвою Скіфія, чие музичне мистецтво ми вже розглянули раніше, залишив по собі чудові зразки образотворчого мистецтва. Завдяки дослідженням археологів дізнаємося про чималу кількість культурних цінностей, які створили царські скіфи, скіфи-орачі, землероби, кочівники та елліно-скіфи. Їх знайдено під час розкопок царських могил — Гайманової, Мелітопольської, Солохи, Товстої, Чортотлики.

Що тобі відомо про одяг, суспільний устрій і побут скіфів?

Скіфські кам'яні баби

Відомі на весь світ скіфські кам'яні баби (від тюркського слова «бабай» — воїн) зображували воїнів-кочівників. Варто зазначити, що важливу роль у житті племені відігравали жінки, які теж володіли зброєю і мали більші права, ніж жінки інших народів тюркського походження.

Скіфи вірили в магічні властивості золота, вони створили велику кількість золотих прикрас, накладок і блях на одяг, предметів побуту, посуду. У цих виробках антична вишуканість грецьких переселенців, які мали великий вплив на мистецтво скіфів, поєдналася з динамічним мистецтвом осілих і кочових скіфських племен.

Золота бляшка у формі скрученої пантери

Скіфська ваза з кургану Куль-Оба друга половина IV ст. до н. е.

Бляха з зображенням сцени братерства

Скіфи-ремісники продовжували розвивати інші види мистецтва: ковальство, гончарство, плетіння, прядіння і ткацтво. Набуває особливого значення сакральна вишивка в одязі воїна та на зброї коня. На початку I століття нашої ери у скіфів починають розвиватися такі види мистецтва, як чеканка, лиття, тиснення та різьблення.

Упродовж століть сформувався так званий **звіриний стиль скіфських ювелірів**. Він вражає надзвичайним динамізмом, правильними пропорціями тіла і вишуканими композиціями творів. Серед зображених тварин були не лише реальні, а й міфологічні. Вони найчастіше зображені в момент боротьби або руху, доповнюють ці вироби декоративні елементи.

На яких із цих зображень ти бачиш декоративні елементи? Як вони посилюють емоційне сприймання твору?

Золоті фігурки олень, боротьба міфічних звірів, грифон

Доберіть інформацію та обговоріть у групах спірні теорії походження скіфських племен та питання належності скіфської пекторалі.

Справжнім шедевром світового масштабу є відома тобі **золота пектораль**, яка була знайдена Борисом Мозолевським в кургані Товста Могила. Вона виконана у формі серпа й складається з трьох ярусів: двох сюжетних та одного декоративного між ними. Ця царська нагрудна прикраса досі залишається об'єктом постійних суперечок науковців про символічний зміст її елементів, походження і належність.

Фрагмент пекторалі

Ознайомся з детальним оглядом цього мистецького витвору та дізнайся про подробиці процесу розкопок за покликанням <https://cutt.ly/SefmP9oS>, <https://cutt.ly/qefmSLOo> або QR-кодами.

У процесі творчості вже на ранньому етапі свого розвитку людство усвідомило та розвинуло такі **основні елементи мови мистецтва**, як лінія, форма, колір, текстура, об'єм і простір. Саме на ці категорії ми звертаємо увагу в процесі сприймання та аналізу творів мистецтва. Теоретичні засади кожного з цих елементів формувалися поступово та отримували новий поштовх до вивчення на певному етапі розвитку мистецтва.

Дай власні визначення поняттям: **лінія, форма, колір, текстура, об'єм, простір**.

Оскільки твори мистецтва сприймаються чуттєво, за допомогою усіх органів сприйняття, то наші враження про твір є комплексом відчуттів. Гармонійним нам видається той витвір мистецтва, у якому ми відчули баланс зазначених елементів мови мистецтва.

Лінія — важливий елемент мистецтва, що визначається як шлях, який залишає за собою крапка, яка рухається. Нам відомо багато різних видів ліній, кожна з яких може змінювати характер зображення.

Колір є основним художнім елементом, який стосується використання відтінку у творі. В образотворчому мистецтві теорія кольору — це практичні вказівки щодо змішування кольорів і візуальних впливів конкретних кольірних комбінацій.

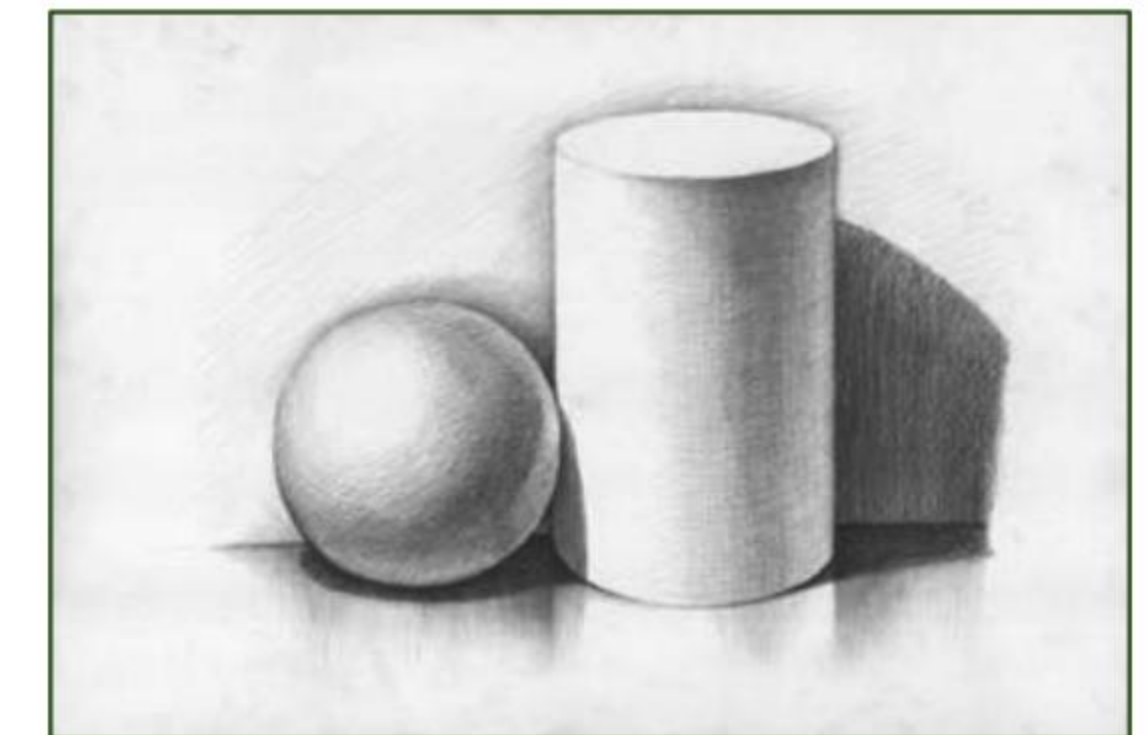

Простір можна сприймати як відстань або порожнечу між об'єктами. Організацію простору називають композицією, вона невіддільна складова будь-якого твору мистецтва.

Текстуру можна визначити як відчуття або характер поверхні: гладкість, шорсткість, м'якість тощо. Текстура належить до тактильної якості поверхні артоб'єкта. Використання різних текстур посилює емоційне сприймання творів.

Форма — це тривимірне зображення об'єкта, намальованого на двовимірній площині. Це художній об'єкт, що може бути дво- або тривимірним і використовується для створення певного уявлення чи ілюзії.

Об'єм — тривимірний елемент, який демонструє висоту, ширину і глибину. Він є одним з основних елементів сприймання реальності. Його можна імітувати на площині засобами світлотіні.

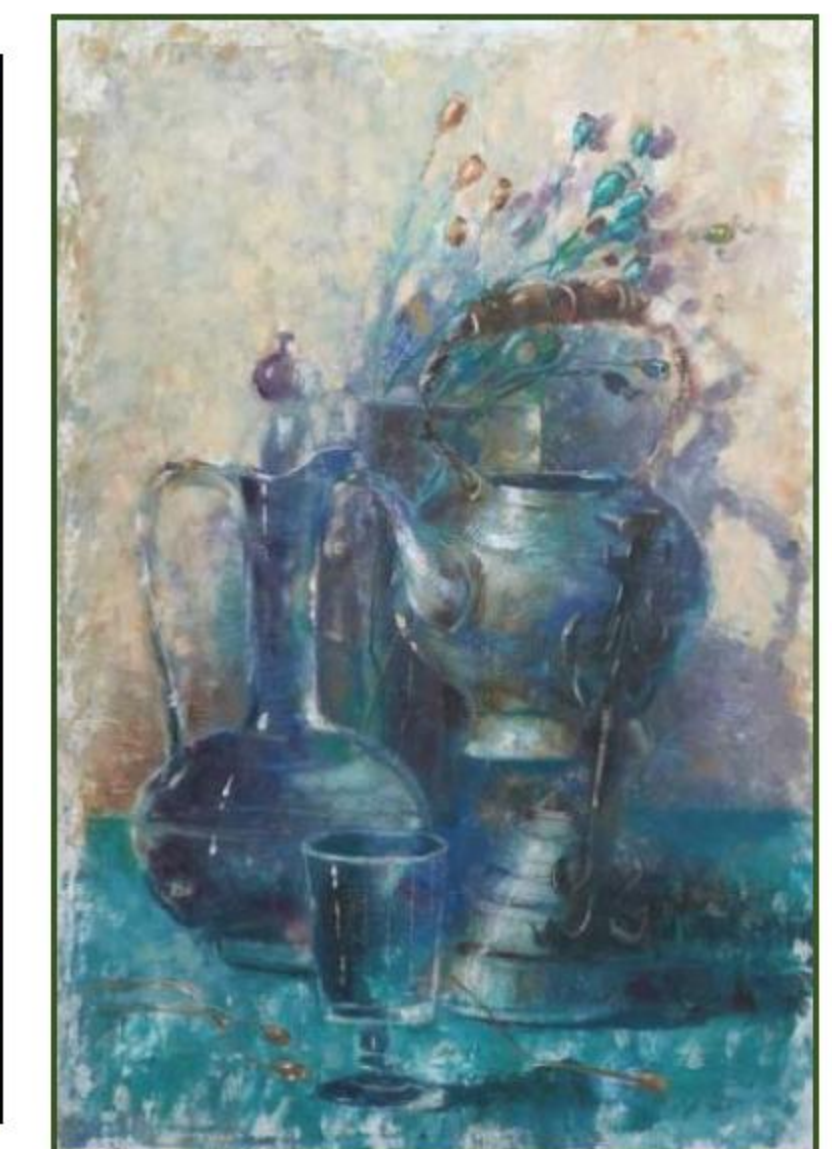
Вибери один із запропонованих творів і проаналізуй його за розглянутими елементами мови мистецтва.

Олександр Добродій
«Воїн світла»

Анастасія Трусова
«Фантазія»

Юлія Тарасенко
«Натюрморт з чайником і джезвою»

Уважно розглянь золоту пектораль, вибери найцікавіший на твій погляд, фрагмент на ній і виконай його графічне зображення.

Варіант завдання: виконай зображення для презентації одного з елементів мови мистецтва.

Мистецтво скіфів — одне із яскравих і самобутніх явищ світової кочівницької культури. Пізнання елементів мови мистецтва робить сприймання творів мистецтва глибшим і більш усвідомленим.

ТЕМА 3. ЧИ СПРАВДІ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ПОХМУРЕ?

9

Мистецькі подорожі добою Середньовіччя. Мистецтво Візантії та України-Русі

Візантійське мистецтво — стиль мистецтва, що зародився в IV–V століттях у Візантії, столиці Східної Римської імперії, і поширився в Італії, Грузії, Вірменії та в Україні-Русі. Це мистецтво переважно є релігійним, відірваним від реальності, символічним і канонічним.

Музика у Візантійській імперії тісно пов'язана з християнською культурою, що починає свій розквіт в епоху правління імператора Костянтина (306–337 рр.) і занепадає з падінням Константинополя в 1453 році. Візантійська імперія була багатонаціональною, тому її музичне мистецтво увібрало в себе традиції давньогрецької, перської, коптської, єврейської та вірменської пісенності, різні народні лади, жанри, форми, інструментальні складки.

Незалежно від релігійного впливу музика того періоду розвивається у трьох напрямках — світська, народна та культова.

Саме культова християнська музика того часу дійшла до нас у записах. Візантійська духовна музика була винятково вокальною, на відміну від західної. Використовувати орган під час богослужіння було заборонено.

Візантійський церковний спів одноголосний, він оснований на системі давньогрецьких ладів.

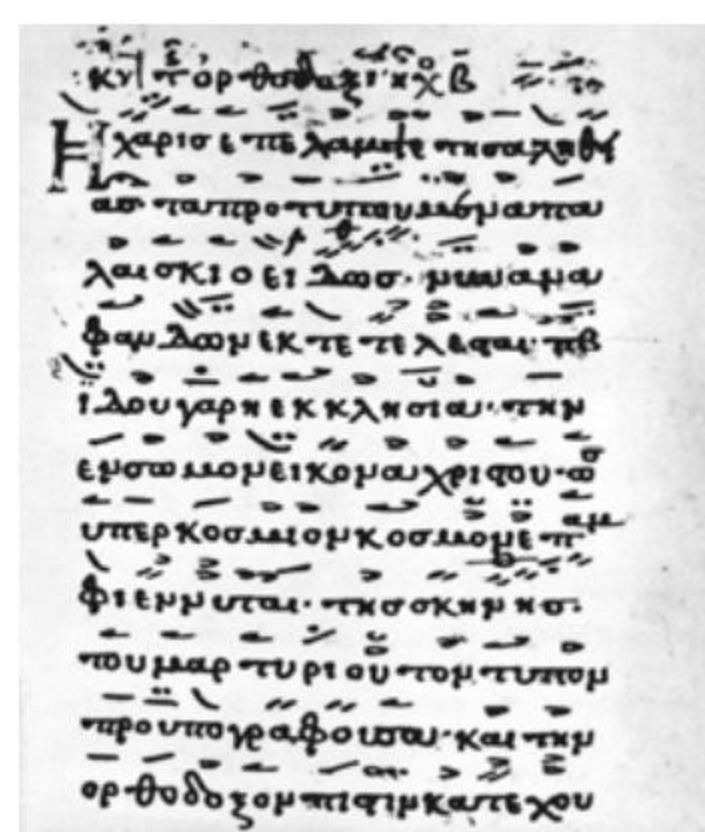
Записували візантійські хорали за допомогою **невм** (невменна нотація) — різних знаків пунктуації (рисок, крапок тощо) та їх комбінацій, які проставляли над текстом псалмів (хвалебних пісень).

Пригадай особливості гімну як жанру вокальної музики. Що таке імпровізація в музиці? Що таке рефрен? У яких формах він використовується? Що таке речитатив? У яких музичних жанрах він використовується? Скористайся словником підручника.

Святий Костянтин Великий приносить місто в дарунок Богородиці. Мозаїка в соборі Святої Софії

Стихира першого тижня Великого посту. X ст.

Головним жанром у візантійській культовій музиці були **гімни** (урочисті, піднесені пісні) та **псалмодії** (повільні мелодійні речитації молитв).

З IV століття поширюються пісенно-поетичні імпровізації на біблійні тексти — **тропарі**. Їх писали як хвалебні пісні до свята та виконували хором.

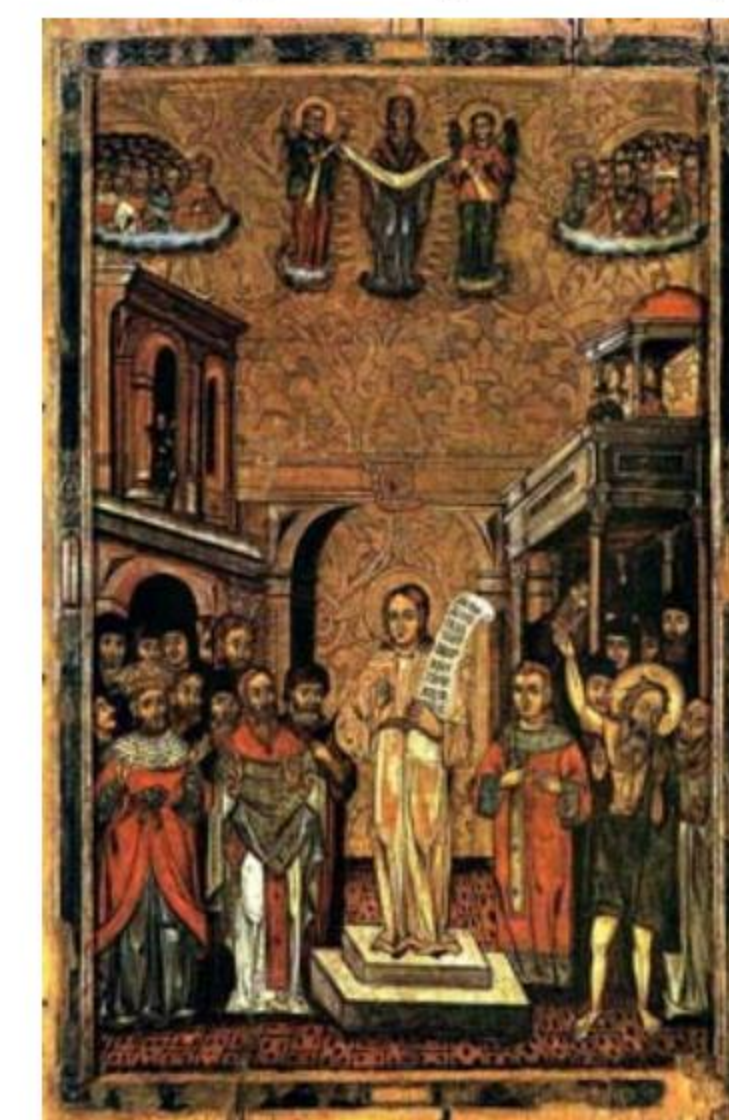
У VI–VIII столітті з'являються складніші жанри, такі як **кондак** (багатострофна поема, після кожної стофи якої звучав рефрен) і **канон** (музично-поетична композиція з 9 частин, що включає теми покаяння і прославлення). Кожному музичному жанру відводилося певне місце в богослужінні.

Серед відомих імен авторів візантійської гімнографії (музично-поетичних творів, з яких складалося богослужіння) були святі Роман Солодкоспівець, Андрій Критський, Іоан Дамаскін.

Для церковного богослужіння було створено особливу ладову систему восьмиголосся, що виділяла 8 звукорядів — «гласів», назви яких були запозичені в Давній Греції. І сьогодні православна церква використовує цю ладову систему.

Церковний спів підпорядковувався суворим законам (канону). Виконання співів вимагало тривалої підготовки, тому співаки виховувалися з раннього дитинства в монастирях і храмах, де їх навчали **доместики** (керівники хорів).

У XIV столітті розвиток музики у Візантії спричинив появу особливого стилю співу — каллофонічного, що в перекладі з грецької означає «прекрасний голос», коли кожен склад дуже довго розспівувався. Автором цього стилю вважають преподобного Іоана Кукузеля, який був одним із перших **мелургів** (композиторів).

Ікона Романа Солодкоспівця, V ст.

Святий Іоан Кукузель

Ознайомся зі зразками візантійського співу за покликанням <https://cutt.ly/yeh2Rjen>, <https://cutt.ly/Ceh2Uz02>, <https://cutt.ly/xeh2PL5v> або QR-кодом.

Яке враження вони справили на тебе?

Візантійський наспів X століття.

Реконструкція 4 ірмоса канону Різдва Христового, глас 1.

Крамита, жанр каллофонічного співу: тропар «Богородице Діво, радуйся», глас 3.

У світській музиці, яка звучала при імператорському дворі, переважали оди (хвалебні хоріві пісні в супроводі музичних інструментів та танців). Звучала в імператорському палаці й інструментальна музика, яка була представлена сурмами, цимбалами, лірою, гідравлосом.

У народній музиці Візантії розвивався епічний жанр — акритські пісні, що прославляли подвиги воїнів-селян.

Після захоплення Візантії турками-османами традиції візантійського стилю перейшли до України-Русі (X–XIII ст.). У княжу добу центром мистецького життя був Київ.

За часів Київської держави продовжувала своє існування народна музика, яка виникла на основі язичницької світоглядної системи та передавалась в усній формі.

Пригадай, які народні календарно-обрядові пісні ти знаєш. Які обряди збереглися до сьогодні?

До нас дійшли тексти народних пісень, де згадується «князь з княгинею», «стрілець-молодець», «бояри» — це підтверджує давнє походження цих пісень. Особливе місце в княжу добу посідають **слави** та **билини** — твори музично-поетичного жанру, який зародився на нашій території наприкінці I тисячоліття. Найвідоміший серед виконавців цього жанру легендарний поет-співець Боян, про це свідчать Новгородський літопис та «Слово про Ігорів похід». Нам відомі билини Київського та Новгородського циклів. У їх основі протяжні наспіви розповідно-декламаційного характеру.

Із появою християнства в Україну-Русь прийшла і візантійська музика. Єдиним музичним інструментом православної церкви був **дзвін**. Музикантів, які володіли мистецтвом дзвонарства, називали дзвонарями.

Наприкінці IX – на початку XII століть з'явилися перші рукописні співочі книги. Система умовних позначень, яку використовували для запису мелодій, називалась **крюковою** чи **знаменною** (крюки або знамена вказували на напрям мелодії, а не її точну висоту), тому церковний спів княжої доби в Україні-Русі дістав назву «знаменного співу».

Мозаїка з візантійської вілли, кінець IV ст. н. е., м. Хама

Крюковий запис недільного світильника. Глас 1.

Скоморохи та їхні музичні інструменти за покликанням <https://cutt.ly/Jeh9tsep> або QR-кодом.

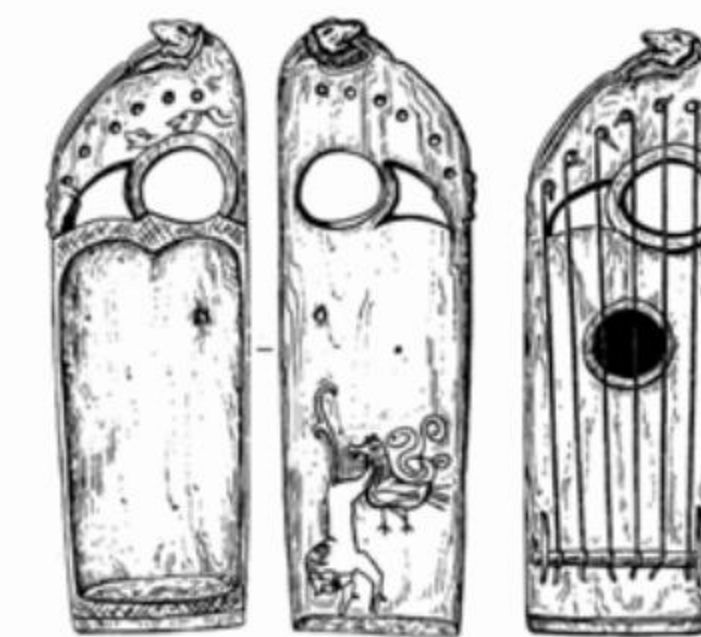

Була і в княжій Україні-Русі світська професійна музика, яку представляли **скоморохи** — давньоруські професійні музиканти XI–XVIII ст. Це були універсальні артисти, які одночасно співали та грали, жонглювали, танцювали та виконували трюки. Їх ще називали **ряджені**, бо за традицією під час народних свят і обрядів вони одягали маски та незвичний одяг. Зазвичай це були мандрівні артисти, їх запрошували на бенкети бояри і князі. Відомо, що при дворі великих князів були придворні скоморохи.

Скоморохів можна вважати провісниками українського музичного цеху і українського театру, зокрема лялькового. Вони активно запроваджували народні танці. Мали значну підтримку серед простого люду, адже в їхній творчості розкривалися близькі народові теми.

Скоморохи. Ілюстрація з Київського псалтиря 1397 р.

Гуслі скоморохів XII ст.

Прослухай зразки музичних творів княжої доби за покликанням <https://cutt.ly/zeh9tRyS>, <https://cutt.ly/Seh9kC94>, <https://cutt.ly/ueh9tN0W>, <https://cutt.ly/7eh9yWdu> або QR-кодом.

Тропар Різдва, глас 4, знаменний розспів.

Дзвонарі храму Успіння Пресвятої Богородиці, Борова, Харківщина.

Стародавній розспів перед боєм «З нами Бог», острозький наспів з XII–XIII ст.

Реконструкція мелодії княжої доби у виконанні колісної ліри та сурми, виконує Андрій Ляшук.

Передай власні враження від музики.

Який був склад виконавців? Схарактеризуй музичні образи.

Що спільного у творах? Які особливості візантійської музики ти простежуєш?

Виконай одне із завдань на вибір:

Досліди творчість поета-співця Бояна. Яке значення сьогодні має це ім'я? Розучи та виконай саундтрек до фільму «Захар Беркут» 2019 р., «Перевал»

Святослава Вакарчука за покликанням

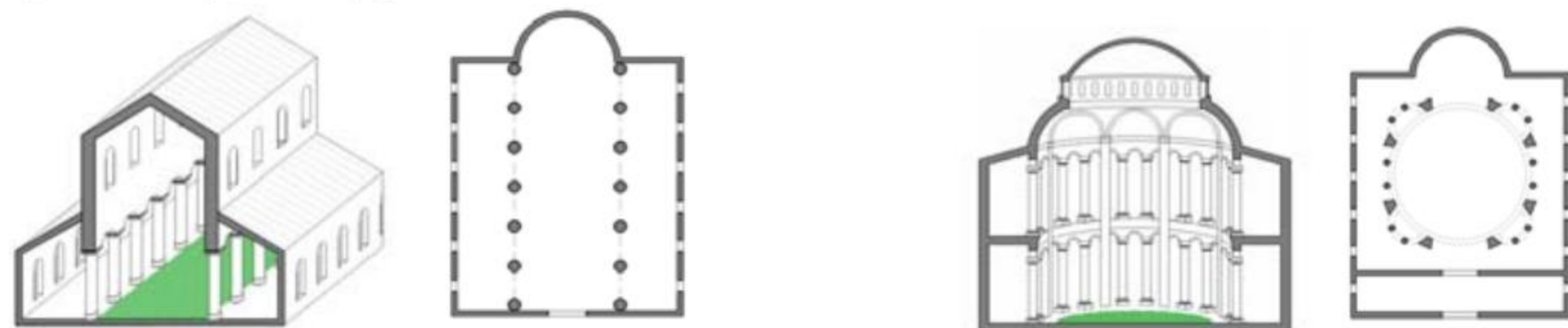
<https://cutt.ly/ieh9dlGJ>, <https://cutt.ly/ae903YI> або QR-кодом.

Візантія дала світові високі зразки канонічного мистецтва, які вирізнялися глибоким релігійним баченням.

Мистецькі подорожі добою Середньовіччя. Мистецтво Візантії та України-Русі

Розпочнімо нашу подорож в образотворче мистецтво Візантії з вивчення стильових особливостей архітектури, монументального живопису та скульптури цієї доби.

Типи візантійських храмів

Візантійська архітектура робила акцент на купол, арки, перехресно-квадратний план забудови релігійних споруд. Церковні інтер'єри були прикрашені мозаїками і живописом, що зображали святих та біблійні сюжети. Найвідомішим шедевром візантійської архітектури є Собор Святої Софії в Стамбулі (Константинополі), який зараз функціонує як мечеть.

Дізнайся більше про архітектуру Візантії за покликанням <https://cutt.ly/Zef6UUMH> або QR-кодом.

Головними формами **візантійського живопису** стали мозаїки, фрески, ікони та книжкові мініатюри. Найбільше вражають мозаїки — найхарактерніший витвір візантійських майстрів. Найдавніші візантійські мозаїки збереглися в базиліці Сан-Вітале в Равенні, (Італія), що перебувало у той час у стані розквіту. Тут зберігається цілий комплекс пам'яток візантійської культури V–VII ст., коли на історичному перехресті зустрілись античність і середньовіччя, Рим і Візантія.

Базиліка Сан-Вітале

Фрагменти мозаїк в базиліці Сан-Вітале

Не всі види образотворчого мистецтва повною мірою вписувалися в систему християнського світобачення, що не могло не позначитися на їхньому розвитку. Так, **скульптура** втратила характерну для епохи Античності велич і розвивалася переважно у вигляді дрібних декоративних рельєфів.

Поміркуй, чому антична скульптура не відповідала християнським канонам візантійського мистецтва.

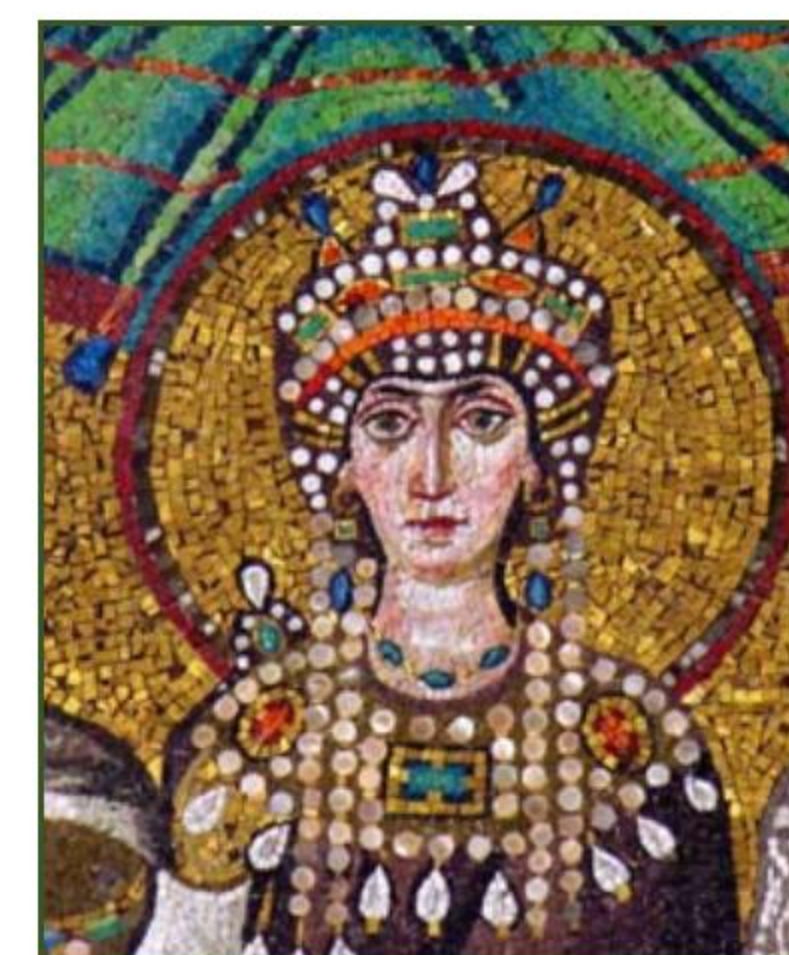

Диптих Барберіні, слонова кістка, VI ст.

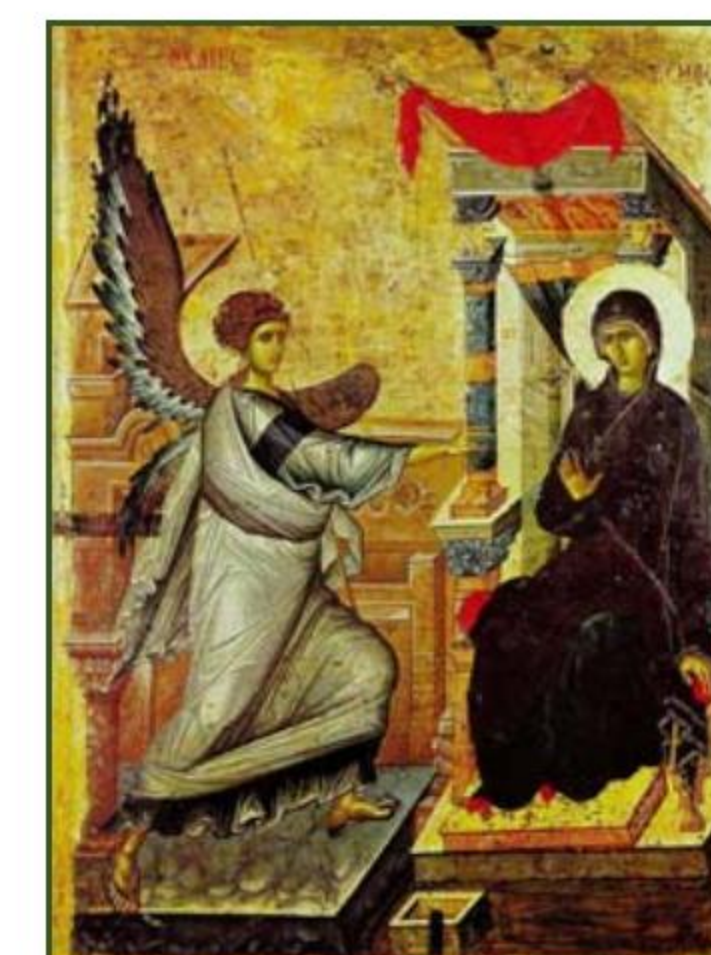
Натомість небаченого розквіту набув іконопис. Важливим атрибутом християнських храмів були **ікони**. На них зображували Бога або Святих з відповідними атрибутами. Перші ікони зазвичай зображали одного святого, частіше по пояс або погрудно. Переважно візантійські ікони виконували на липових дошках у техніці яєчної темпері, ґрунтом для них слугував левкас — порошкоподібна крейда, замішана на тваринному або рибному клеї. Також ікони часто покривали сусальним золотом. В іконах, як і в мозаїках, відобразився тогочасний ідеал духовної краси.

Розгляньте візантійські ікони, виконані в різних техніках. Які кольори переважають на них? Які відомі вам іконописні канони застосовано в них?

«Імператриця Теодора»
мозаїка з базиліки
Сан-Вітале

«Благовіщення
Пресвятої Богородиці»,
олійний живопис

«Богоматір», фреска
в церкві Хора
в Константинополі

У великій пошані було золото, яке широко застосовували в оздобленні ікон, виготовленні творів ювелірного та декоративно-ужиткового мистецтва.

Дізнайся про використання золота у виготовленні ювелірних прикрас та творів декоративно-ужиткового мистецтва у Візантії за покликанням <https://cutt.ly/Zef6Ai4R> або QR-кодом.

Культурною спадкоємицею Візантії стала **Україна-Русь** (Київська Русь). У продовження культурних традицій Візантії основними формами живопису в Україні-Русі стали мозаїки, фрески, ікони та книжкові мініатюри.

Серед культурних надбань Київської Русі особливе місце належить **архітектурі**. Перлиною давньоруської архітектури стала церква Святої Софії, будівництво якої розпочалося в 1037 р. й тривало 5–7 років поспіль. Її також зводили переважно візантійські майстри. Храм було збудовано за взірцем центрального собору Константинополя.

Здійсни віртуальну подорож собором Святої Софії. Помилуйся іншими творами архітектури цієї доби за покликанням <https://cutt.ly/Vef6GOho>, <https://cutt.ly/5ef6Vmam> або QR-кодом.

Мистецькими перлинами цього собору є **мозаїки** Христа Вседержителя та Богоматері Оранти. Вони виконані зі смальти з дотриманням іконописних канонів та характеризуються надзвичайною виразністю ліній, активним використанням традиційних кольорів, а також золота.

Христос Вседержитель

Оранта

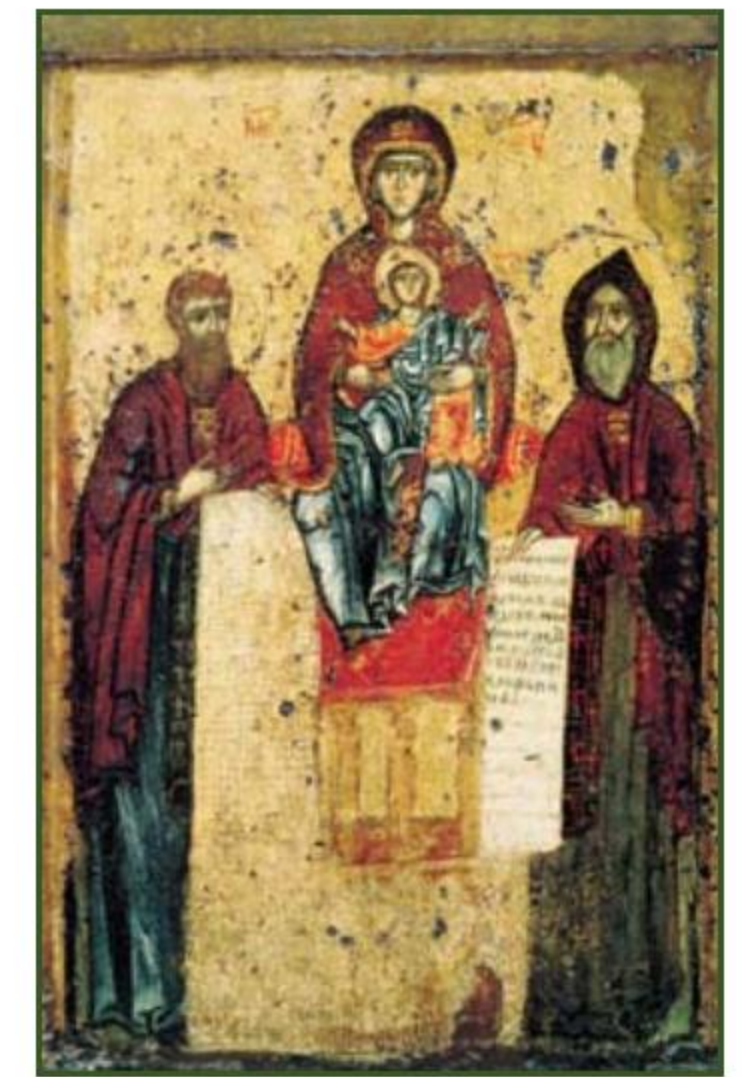
Аскетизм і строгість візантійського іконопису набули нових рис в **іконописі** України-Русі. Церковне мистецтво оспівувало перемогу духу над плоттю, високі подвиги людської душі заради моральних принципів християнства. Вже в XI ст. сувора аскетична манера візантійського іконопису перетворювалася під пензлем художників на портрети, близькі до натури.

Вишгородська (Володимирська) ікона Божої матері

Холмська ікона Богородиці

Свенська (Печерська) ікона Богородиці зі святыми Антонієм та Феодосієм

Важливим видом мистецтва Київської Русі була **книжкова мініатюра**. Книгу на Русі любили й шанували. Рукописні книги були дуже дорогими, їх переплітали в міцні оправи з металевими замками, прикрашали численними ініціалами, заставками, мініатюрами, буквицями, кінцівками та візерунками обабіч тексту.

Пригадай значення понять «заставка», «ініціали», «буквиця».

Протягом сторіч на Русі удосконалювалося також мистецтво різьблення по дереву, пізніше — по каменю. Ювеліри того часу створювали посуд, зброю та витончені прикраси — браслети, сережки, підвіски, пряжки, діадеми, медальйони, які обробляли золотом, сріблом, емаллю та дорогоцінним камінням. Розвивалися гончарна справа, ткацтво, килимарство, вичинка й обробка шкіри.

Створи іконописне зображення в техніці мозаїки.
Варіант завдання: виконай книжкову мініатюру для книги на вибір.

Обговоріть та обґрунтуйте свою позицію щодо того, чи є підстави вважати Середньовіччя «темними віками».

Візантійське мистецтво, яке розвинулося на основі християнства та давніших римських традицій, мало активне продовження у мистецтві Київської Русі.

Музика Середньовіччя охоплює період європейської історії музики від падіння Римської імперії (V століття) до початку XV століття. Характерними рисами цього періоду є зв'язок із релігією, переважання одноголосся, акапельний спів, канон і натуральні лади.

Спершу християнський спів розвивався під впливом церковного співу Палестини, Сирії. З юдейської традиції були запозичені різні його види: псалмодія, антифони, мелізми та інші. Коли християнство стає державною релігією, ситуація змінюється. Якщо у Візантійській державі церковна музика розвивалася за давньогрецьким зразком, то на території Західної Європи (Рим), проходила реформа. Вона, завдяки діяльності папи Григорія (590–604), пов'язана з використанням співу в латинській літургії (богослужіння), а саме одноголосого співу (монодії) західного християнства під назвою григоріанський хорал, який замінив давньоримський спів.

Протягом IX–XI століть відбулося поширення цього хоралу в країнах Західної та Центральної Європи.

У середні віки головною частиною літургійної музики римо-католицької церкви була меса, до якої входили псалми, антифони, гімни, пісні. Літургія святої меси має змінну частину, залежно від церковного року та особливих свят, та незмінну частину. Реформа Григорія Великого полягала в скороченні змінних молитов до трьох. За характером розспівування літургійні тексти григоріанського хоралу можуть розспівуватися на 1–2 тони на склад (псалми, антифони, вигуки), 4–5 (більшість пісень меси) чи необмежену кількість тонів (тексти зі Святого Письма, алуї та інші). Ладо-інтонаційна основа григоріанського співу — вісім ладів, запозичених у давніх греків, які називають також церковними ладами. За типом виконання григоріанський спів поділяється на **антифон** (чергування співу двох груп співаків) і **респонсорій** (спів соліста чергується зі співом ансамблю або хору). Громада в богослужінні співає кілька спільних молитов.

Папа Григорій I

Камальдольські монахи в хорі.
Занобі Строцці. XV ст.

Починаючи з VIII століття в григоріанський хорал приходять багатоголосся. Першим, хто запровадив фіксовані правила для одночасного звучання двох або більше рядків нот, був монах-бенедиктинець Гукбальд. Спочатку це октавне подвоєння нижнього голосу, пізніше — один голос виконує один звук, а другий веде мелодію, що є простою формою багатоголосся.

Прослухай зразки григоріанського хоралу за покликанням <https://cutt.ly/ue9Dn1Hk>, <https://cutt.ly/pe9DmJdp>, <https://cutt.ly/Ue9DQHYm> або QR-кодом.

Григоріанський хорал (антифон) «День гніву».
Григоріанський хорал (респонсорій) «Господи помилуй».
Григоріанський хорал «Отче наш».

Розкажи про свої враження з прослуханої музики? Який склад виконавців? Чи є тут багатоголосся? Який тип багатоголосся використано? Який вид розспівування мелодії?

В IX столітті з'явилися перші записи музики за допомогою безлінійної невменної нотації, на основі якої у XII столітті виникла лінійна квадратна нотація. Тривалості звуків в цьому записі використовувалися однакові (латинською *cantus planus* — рівний спів).

Монах Гвідо д'Ареццо (Гвідо Аретинський), італійський музикант-теоретик, першим запропонував систему сольмізації, яку записав на чотирилінійному нотному стані з літерним позначенням висоти звуку на кожній лінії і ключем.

Про походження назв нот за покликанням <https://cutt.ly/Teh27RqQ> або QR-кодом.

Вступ до меси
св. Генріха Упсаль-
ського, записаний
квадратною нота-
цією, XIV–XV ст.

Гвідо Аретинський

Серед музикантів
короля. Перша
чеська Оломоуцька
Біблія. 1417р.

Роль світської музики в епоху Середньовіччя теж почала змінюватися. Найдавнішу музику співали або грали в унісон, а з часом поступово вводилися гармонії. Французькі музиканти-мандрівники оспівували романтику та лицарське кохання.

Ці та інші впливи змішалися з народними та релігійними музичними традиціями і створили красиву музичну спадщину.

Наприкінці XI століття свої витончені ліричні пісні на провансальській (південь Франції) говірці складали **трубадури** (поети-барди, автори пісень і часто виконавці). Вони створили культ Прекрасної Дами, якій служив лицар. Серед трубадурів були як прості лицарі, так і відомі та шановані французи: Гільйом Аквітанський, граф Вільям Пуатьє. Вірші обов'язково супроводжувалися музикою. Мандруючи з міста до міста, нерідко в супроводі професійних музикантів, яких називали жонглерами, трубадури виконували свої пісні під арфу, віолу, флейту, лютню або гітару. До замків аристократів, на лицарські турніри, ярмарки, свята неодмінно запрошували саме трубадурів.

У їхній творчості сформувалася не лише лірична пісня про лицарське кохання (кансона), також балада, сирвента («службова» — соціально-побутова пісня), пастораль (соціальна пісня про лицаря та пастушку).

Жонглери — мандрівні лицедії, професійні співаки, часто музиканти або фокусники. Такі музиканти зазвичай були і композиторами, а також виконували пісні трубадурів. Здебільшого жонглери мали нижче походження, вони обслуговували поетів-бардів. Наприклад, збереглися відомості про жонглера Папіоля, який виконував пісні Бертрана де Борна. Жонглери чудово грали на багатьох музичних інструментах.

На півночі Франції популярними були **трувери**, у творчості яких більше епічних творів. Трувери самі виконували свої твори або писали для інших. Їхня творчість була анонімною. До середини XII століття трувери переважно складали романси, історичні та ткацькі пісні в народній традиції. Пізніше вони сформували світсько-лицарський світогляд через «культ дами». Трувери розвинули такі жанри, як **пісня** (chanson), **дебати** (dubat, jeu parti). У XIII

Жонглери.
Середньовічна
ілюстрація

Останній трувер
Адам де ла Аль.
Мініатюра
в Музичному кодексі.
XIII ст.

Мінезингер Вальтер
фон дер Фогельвейде.
Гейдельберзький рукопис.
Близько 1300 р.

столітті з'являються міські трувери, які порушували злободенні теми у своїй творчості.

На території Німеччини середньовічних поетів-бардів називали **мінезингерами**. Вони віддавали перевагу творам на любовну та релігійну тематику, оспівували «міне», що означало «даму серця, любов», а також прославляли лицарство.

Пригадай, як називали професійних музикантів на території середньовічної України-Русі? Що спільного в них з європейськими музикантами і чим вони відрізняються?

Склад інструментальної музики тих часів зберігся до наших днів. Серед духових популярними були дерев'яні флейти та флейта Пана. Серед струнно-щипкових інструментів — лютня, псалтиріон, а також цимбали, на яких у той час грали щипком. З Візантії прийшла в Європу колісна ліра. Існували також і ранні версії скрипок та тромбонів.

Лютня

Псалтиріон

Колісна ліра

Прослухай твори поетів-бардів за покликанням <https://cutt.ly/5eh26rPY>, <https://cutt.ly/meh9wZTy>, <https://cutt.ly/Ceh9ruw3> або QR-кодом.

Фрагменти з «П'єси про Робена та Маріон» Адама де ла Галле, 1275 р., виконує ансамбль Micrologus.

Пісні до Діви Марії, на лютні Сімоне Соріні.

Реконструкції пісень трубадурів «Окситанські ночі», виконує ансамбль CÉLADON (скрипка чи рабаб, лютня, блокфлейта та перкусія).

Який настрій викликають твори? У якому темпі та динаміці вони звучать? Хто їх виконує? Які образи постають в уяві? Схарактеризуй їх. Яким є образ лицарського кохання?

Досліди: «Відомі фестивалі реконструкцій доби Середньовіччя в Україні та світі».

У Середньовіччі був закладений фундамент для нотаційних і теоретичних практик західної музики.

Час ознайомитися з цікавими західноєвропейськими середньовічними стилями — **романським та готичним**. Романський став першим загальноєвропейським стилем у X – на поч. XIII століття.

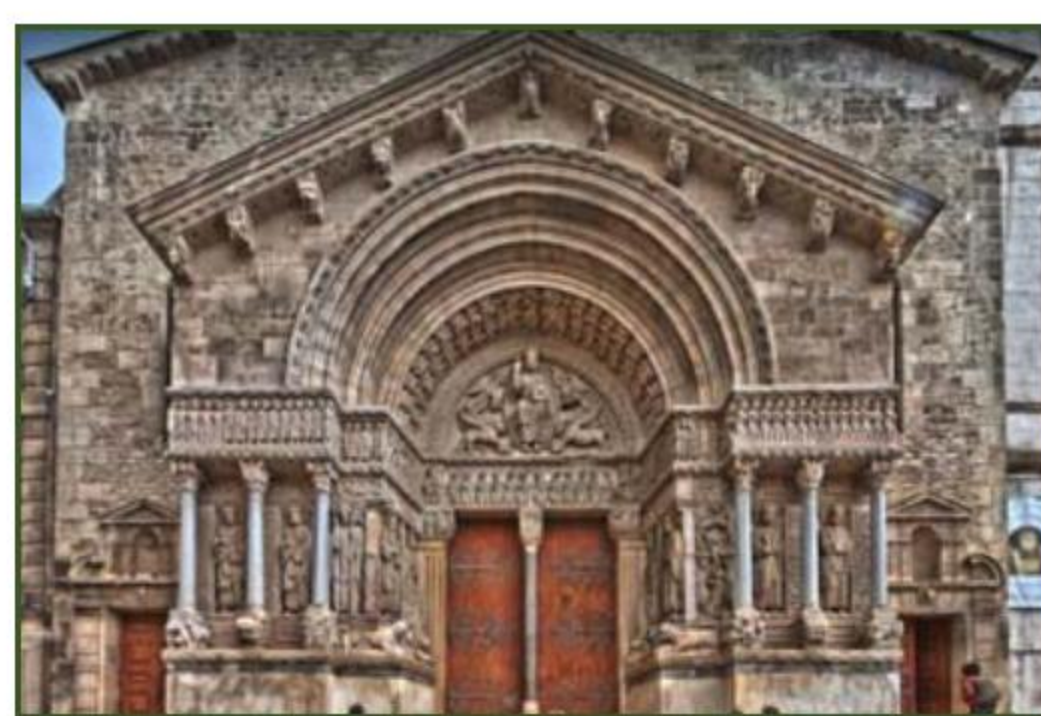
Дізнайся більше про архітектуру романського стилю за покликанням <https://cutt.ly/YeqYoFla> або QR-кодом.

Архітектура цієї доби посідала провідне місце серед інших видів мистецтв. Пріоритетом були храмові споруди. Збудовані у вигляді хреста церкви вирізнялися декоративними фасадами. В середині та ззовні були численні різьблення, скульптури, навіть капітелі колон мали сюжети. Перекриття було у вигляді склепіння та купола в центрі.

Сюжетна капітель
(Авраам і три
янгели), XII ст.,
Франція

Фасад собору Святого Трохима,
Арль, Франція

Різьблена кам'яна
капітель колони
в соборі Святого
Лазаря, Отен, Франція

Церква Святого
Пантелеймона, Галич

Церква Святого Іллі,
Чернівці

Церква Успіння Богородиці
Пирогової, Київ

Споруди в романському стилі є і в Україні. Він міг прийти в Україну з Польщі, Угорщини й Чехії. На наших теренах часто трапляється синтез візантійського і романського стилів у сакральних спорудах.

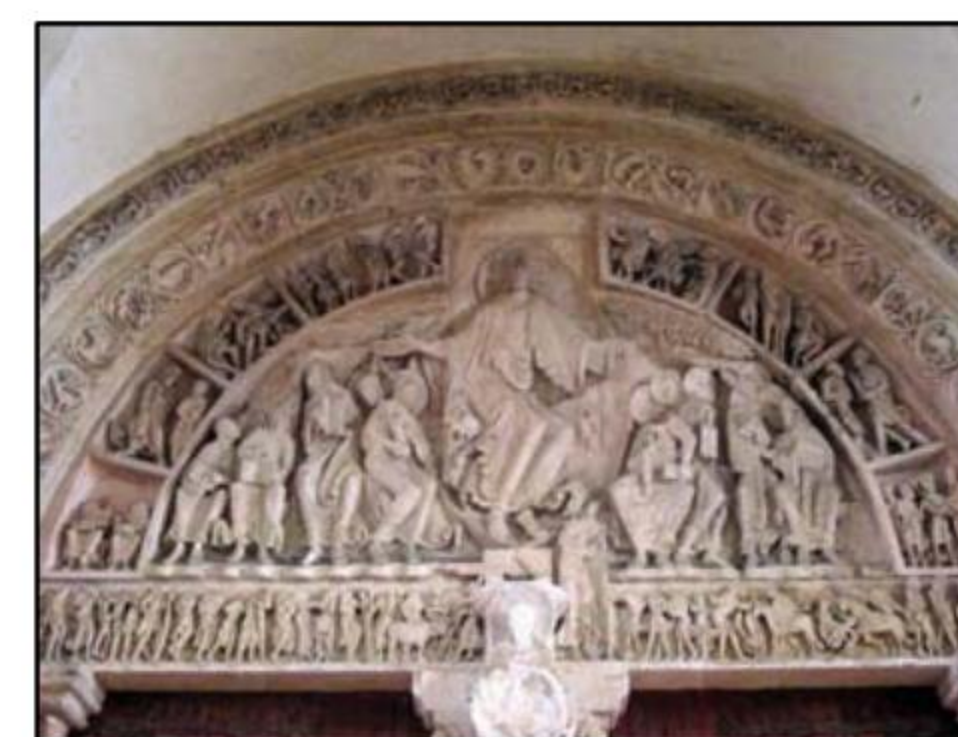
Для **фресок** романського стилю характерні умовність і площинність зображення (композиції були позбавлені глибини простору), схематичність образів і різномасштабність фігур (Христа завжди зображували вищим за інших).

Фреска Вхід Господній
у Єрусалим, 1125 р.
Іспанія

Розглянь зразок романської фрески і знайди приклади наведених ознак.

Для **скульптури** романського стилю характерні гігантські рельєфні композиції над порталами храмів. У центрі композиції — величезна фігура Христа; у верхній частині — небо, у нижній — грішна земля; праворуч від Христа — рай і праведники, ліворуч — пекло, чорти і грішники.

Абатство Везеле, Бургундія, Франція

Серед творів декоративно-ужиткового мистецтва особливої уваги заслуговують ті, що здійсненні в процесі ткання гобеленів. Єдиний збережений гобелен романської доби в Британії — гобелен Байо (Вестмінстерське абатство, Лондон) — шмат вишитої тканини розміром 0,5 на 68,38 метри — гобелен, на якому зображено події, що передували завоюванню Англії норманами.

Гобелен з Байо, Британія

Одяг був і залишається важливим елементом культури. Цікаво уявити, як тоді одягалися люди? Як їм вдавалося відповідати тогочасним ідеалам краси і водночас суворим християнським вимогам?

Дізнайся про історію та елементи романського костюма за покликанням <https://cutt.ly/Ueq5ihAV> або QR-кодом.

Романське мистецтво підготувало перехід до наступного етапу розвитку — готики. **Готичним** називають художній стиль середньовічної культури країн Західної Європи, який панував у мистецтві між сер. XII до сер. XVI століть.

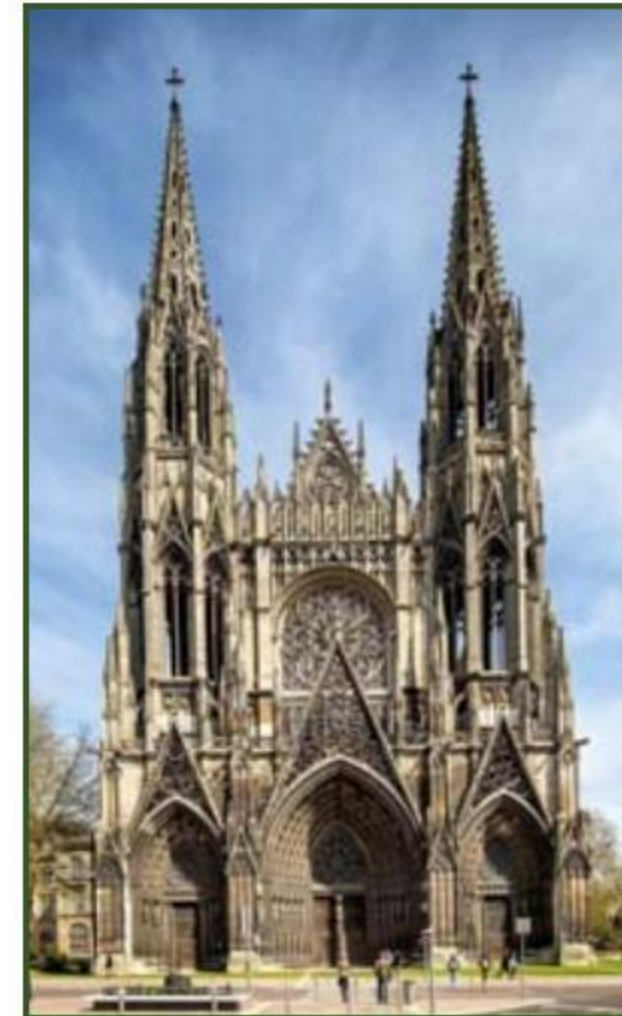
Роздивися зображення соборів. У чому ти бачиш їх відмінність від романських будівель?

Реймський собор,
Франція

Собор Святого Патрика,
США

Церква Сент-Етен,
Франція

Порівняльний аналіз романської та готичної архітектури за покликанням <https://cutt.ly/Leg5d634> або QR-кодом.

Грандіозні готичні собори вирізнялися висотою, місткістю, ошатністю, видовищним і багатим декором. Для готичного стилю характерні гострі форми зі стрілчастими склепіннями, велика кількість кам'яного різьблення і скульптурних прикрас.

Одним з основних напрямів готичного монументального живопису став **вітраж**, який поступово витіснив фресковий живопис. Скло вплавили між свинцевими перегородками. Вітражі мали великі розміри, багату і яскраву колірну гаму. Поряд із зображеннями релігійних сюжетів з'явилися вітражі на побутові теми.

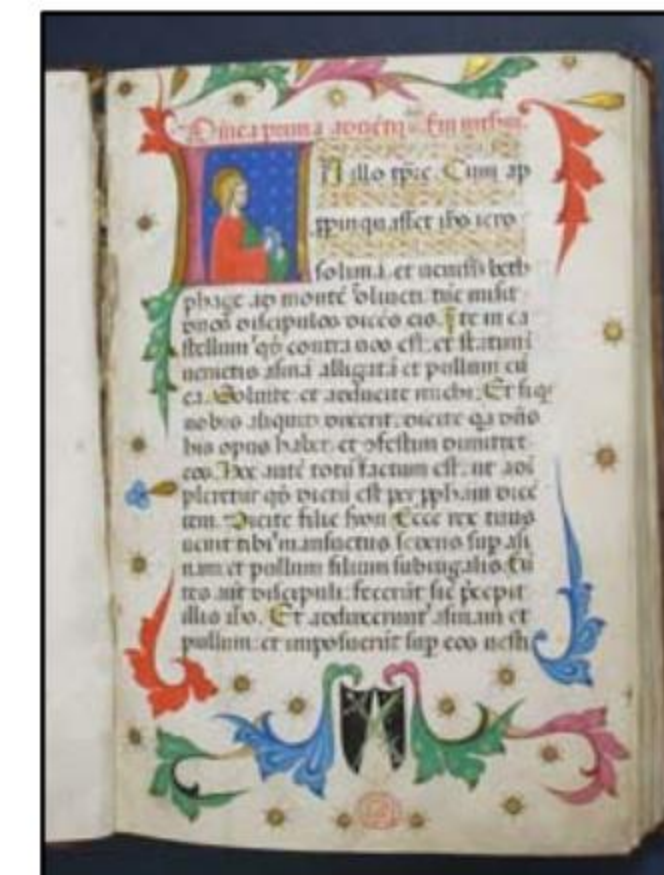
Бурзький собор, сцени з життя
Сен-Дені, XV ст.

Готичний костюм

Меблі періоду готики прості й масивні. Вбрання і предмети побуту вперше починають зберігати в шафах (раніше для цього використовували суто скрині). До кінця доби Середньовіччя з'являються прототипи основних сучасних предметів меблів: шафи, ліжка, крісла.

Дубове крісло-трон, Англія

Ілюмінований рукопис Євангелія 1400 р., Італія

Уяви, яке враження справлятимуть мініатюри на рукописах, якщо їх прикрасити золотом або сріблом! Як вони «спалахуватимуть» від потрапляння на них світла. Так в Західній Європі з'явилися **ілюміновані рукописи**, у яких текст теж декорували орнаментами, рамками, мініатюрами і картинками. Зазвичай їх писали на високоякісному пергаменті. Цим вони й відрізнялися від книжкових мініатюр Візантії та України-Русі.

Узагальни свої знання про готичний стиль. Ознайомся зі зразками ілюмінованих рукописів. за покликанням <https://cutt.ly/ieg5hpBq>, <https://cutt.ly/Jeg5krUw> або QR-кодом.

Чим вас вразили твори цього періоду?

Виконай ескіз однієї з фресок акварельними фарбами. **Варіант виконання:** створи ескіз вітража фломастерами або маркерами.

Середньовічні стилі — візантійський, романський та готичний — виявилися зовсім не «темними віками»; вони подарували людству величні твори мистецтва та дали поштовх для розвитку його окремим видам.

ТЕМА 4. РЕНЕСАНСНА ЛЮДИНА: ХТО ВОНА?

13

Ренесанс — відкриття в житті та мистецтві

Ренесанс (французькою Renaissance — «Відродження») — культурно-філософський рух з XIV до другої половини XVI століття, що ґрунтувався на ідеалах гуманізму та орієнтувався на античну спадщину. І хоча митці Відродження були пов'язані з традиціями та принципами Античності, це був період яскравих художніх пошуків. Культура Ренесансу розглядається як заперечення Середньовіччя. Його представники надавали менше значення обрядовій і культовій сторонам релігійного життя, зосередивши свою увагу на людську особистість, її внутрішній світ та емоційно-чуттєвий стан.

Швидкий розвиток економіки і культури міст, нові технічні винаходи (друкування, компас та інші), географічні відкриття сприяли розвитку нового світогляду — гуманізму (від латинського — людяність, людський), носієм якого стали люди, переважно міська інтелігенція. Саме міста-держави Італії (Флоренція, Венеція, Падуя, Рим), дали поштовх розвитку Відродження.

Поява нотодруку сприяла переосмисленню світської музики. Вона стала поширюватись у різних соціальних прошарках міста, що створило умови для розквіту аматорського музикування, а розвиток буржуазного класу створив попит на музику як на розвагу та дозвілля. Зросла кількість світських жанрів, а саме: італійська канцона (пісні про кохання, полювання, сільське життя), мадригал (пісня для 5-ти голосів на вишукані вірші-сонети про кохання у супроводі інструмента), французький шансон, німецька пісня (Lied). Наприкінці XVI ст. з'являються опера, балет. В інструментальній музиці, крім обробок канцон та хоралів, зароджуються імпровізаційні п'єси — прелюдії, токати, фантазії. Відроджується інтерес до танцювального мистецтва.

Геррит ван Гонторст. «Концерт», 1623

Прослухай різні жанри світської музики Відродження за покликанням <https://cutt.ly/vejU7mWn>, <https://cutt.ly/lejU5KLC>, <https://cutt.ly/Tejlqigr>, <https://cutt.ly/GejlwkdD> або QR-кодом.

Канцона бенедиктинських монахів і королеви Ізабелли «Дінь-Дірін-Дірін-Дая».

Мадригал «Il bianco e dolce signo» – «Білий і ніжний лебідь» Якопо Аркадельт.

Шансон «Співи пташок» Клемана Жанекена.

Lied «Рідний Інсбрук, ти будеш завжди» Генрика Ізаака.

Передай власні враження від музики.

Схарактеризуй склад виконавців. Який характер музичних образів?

Що спільного у творах? Які особливості музики Відродження можеш виокремити?

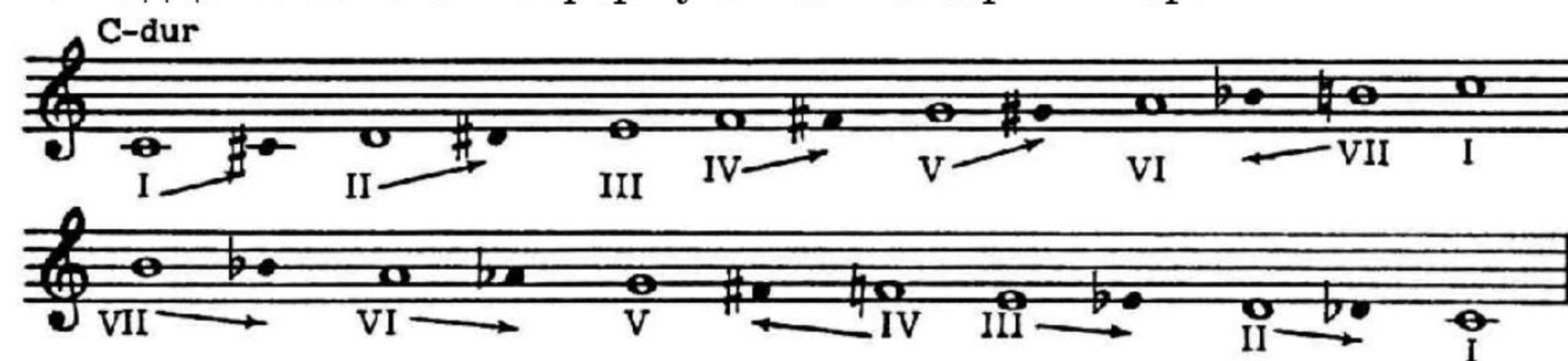

Розучи приспів канцони «Дінь-Дірін-Дірін-Дая» за допомогою запису та виконай його.

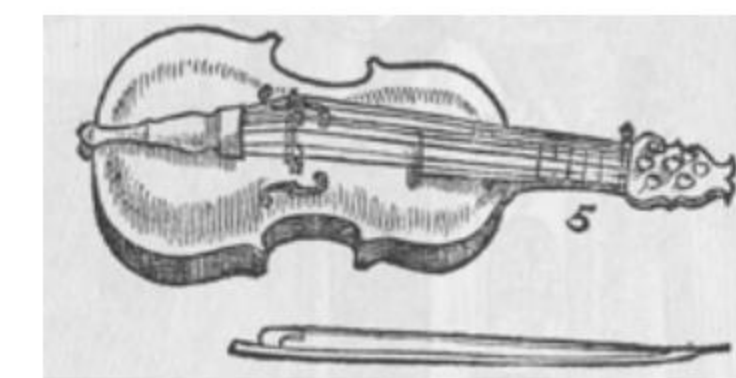
Пригадай особливості гомофонної та поліфонічної фактур. Скористайся словником підручника.

В епоху Ренесансу розквіту набуває вокальна поліфонія. На початку XIV століття французький поет та композитор Філіпп де Вітрі (1291–1361) пише теоретичний трактат про необхідність розширити можливості музичної мови. Він виправдовує появу хроматизмів (підвищення чи пониження звуку на пів тону, або відмінюються ці дії: дієз, бемоль, бекар), які заперечувала церква, називаючи їх «фальшивою музикою». Також, де Вітрі узаконює дрібні тривалості — восьмі та шістнадцяті. Остаточно формуються мажор і мінор.

Хроматичний мажор

В епоху Відродження певні інструменти розвинули нові форми (зокрема скрипки, гітари, лютні та інші). З'явилися ранні форми сучасних дерев'яних і мідних духових інструментів, таких як фагот і тромбон. Це розширило діапазон звукового забарвлення й посилило звучання інструментальних ансамблів. Популярними в той час стають віоли да гамба, да браччо, блок-флейти, поздовжні флейти, дульціани, клавішні інструменти, портативні органи, рекордери, тамбурини.

Віола да браччо

Тепер інструменти входять у багатоголосу партитуру, витісняючи поступово всі голоси. Так з'являються перші інструментальні ансамблі-оркестри, які виконували поліфонічну музику.

У церковну музику приходить новий вид багатоголосся — *cantus firmus* (кантус фірмус, з латинської: заданий, встановлений, буквально «твердий», наспів). Особливості цього співу — багатоголосна поліфонія, де головна мелодія задається в одному з голосів (найчастіше в тенорі), навколо якого конструюється ціле іншими голосами. Ця техніка особливо була поширеною в нідерландських поліфоністів.

В епоху Високого Ренесансу (XV–XVI ст.) набуває розквіту строгий стиль, або строге письмо — поліфонічний стиль, у якому головним принципом є рівноправність голосів у хорі. Він характерний переважно для хору а капела церковної традиції, рідше — світської. Серед легендарних імен композиторів, твори яких представляють цей стиль, Жоскен Дебре, Джованні П'єрлуїджі да Палестрина та Орlando ді Лассо. Саме з-під їхнього пера вийшли чудові меси (музичні композиції, які складаються з незмінних частин літургії в католицькій церкві) та мотети (вокальні багатоголосні твори поліфонічного складу).

Брати Губер та Ян ван Ейк
«Ангели, що музикують».
Гентський вітар

Жоскен Дебре
(1450–1521).
Нідерландська школа

Джованні П'єрлуїджі да
Палестрина (1525–1594).
Римська школа

Орlando ді Лассо
(1532–1594).
Нідерландська школа

Ознайомся з розповідями-легендами про Дебре, Палестрину та Лассо за <https://cutt.ly/Xe1lw8ET> або QR-кодом.

Ознайомся зі зразками творів стилю строгої поліфонії відомих композиторів Відродження за покликанням <https://cutt.ly/qe1rYpH>, <https://cutt.ly/le1lpzqu>, <https://cutt.ly/5e1lao50> або QR-кодом.

«El Grillo» — «Цвіркун» Жоскена Дебре.
Меса Папи Марчелло, 4ч. *Agnus Dei*
Джованні П'єрлуїджі да Палестрини.
«Відлуння» Орlando ді Лассо.

Вислови власні враження від музики.

Схарактеризуй фактуру творів та склад виконавців. Які особливості проведення імітації в цій поліфонії?

Які спільні ознаки ти виокремиш, порівнюючи ці твори з канцоною, шансоном, мадригалом, що звучали раніше.

Інформація щодо придворних танців доби Відродження збереглася краще, ніж про народні танці, оскільки їх збирали майстри танцю в рукописах та пізніше в друкованих книгах. Найбільше ренесансних танців дійшло до нас з Італії, Франції, Англії та Іспанії. Це павана, гальярда, бранль, сарабанда, чакона, джига та багато інших. Танці, у яких танцюристи не відривають від землі обидві ноги одночасно, стали називатися «нижніми», або «низькими танцями», а енергійні, і стрибками і підйомами партнерки, здебільшого належать до «високих танців».

Амброзиус Бенсон.
«Елегантна пара
танцює на галья-
вині», до 1550 р.

Переглянь відео. Поділися своїми враженнями.

Повтори рухи танцю, що сподобався, за покликанням <https://cutt.ly/Me1lsuM0>, <https://cutt.ly/Xe1ldaWc> або QR-кодом.

Танці епохи Відродження: павана, гальярда.

Розучи та виконай канонм фрагмент твору доби Ренесансу за покликанням <https://cutt.ly/ie1lfrvm> або QR-кодом. Виконай його канонм із однокласниками за бажанням.

ВІДЛУННЯ

Орlando ді Лассо

Музика Ренесансу сприяла розвитку складного та високого поліфонічного стилю.

Особливої уваги заслуговує образотворче мистецтво доби Відродження.

Пригадай про передумови появи та періодизацію цієї епохи за покликанням <https://cutt.ly/5ejUIKqI> або QR-кодом.

Бурхливий творчий підйом відбувся у діяльності передусім живописців та скульпторів. Вдосконаленню якості їхніх творів сприяло активне вивчення законів перспективи, оптики та анатомії. Анатомічні дослідження художників дають змогу правильно зображувати оголене тіло, відтворювати вікову статуру; за допомогою світлотіні передається об'єм і характерні риси фігури. Митці починають представляти людину в природному русі. Живописці італійського Відродження чудово оволоділи законами перспективи: вони навчилися передавати глибину простору в картині.

Розглянь твір Леонардо да Вінчі і визнач, який з видів перспективи використав майстер для створення глибини простору.

«Таємна вечеря», 1408

Перше точне формулювання законів перспективи дав італійський архітектор і скульптор епохи Відродження Філіппо Брунеллескі. Закоханий в античну культуру, він шукав наукові підходи до зображення античних споруд.

Філіппо Брунеллескі.
«Санто Спиріто»

Звернення до античної міфології та запровадження ідей гуманізму сприяли розквіту портретного жанру. Головним об'єктом зображення в портретах стає гармонійно розвинена, сильна тілом і духом людина.

Якопо Тінторетто

«Поцілунок Юди», деталь розпису,
Падуя, Італія

Найяскравіший представник **скульптури** епохи Відродження — Донателло. Він відроджує античний досвід зображення людської постаті на повний зріст за законами пластики, розробленими ще в Греції, але забутими в Середньовіччі, коли скульптура фактично зводилася до архітектурного оздоблення. Головним мотивом скульптури доби Відродження була орієнтація на античні зразки і зображення зовнішньої та внутрішньої краси людини

Донателло. «Іоанн Євангеліст»

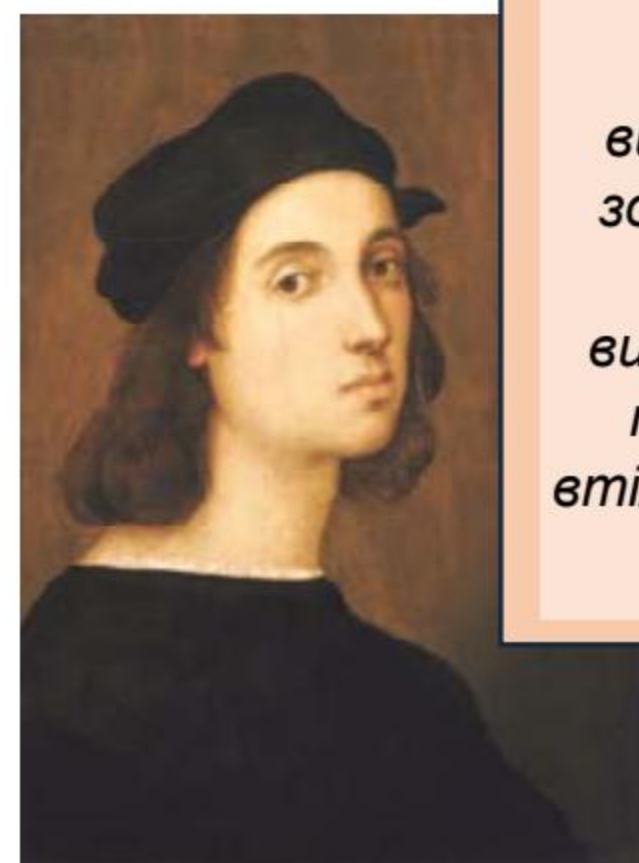
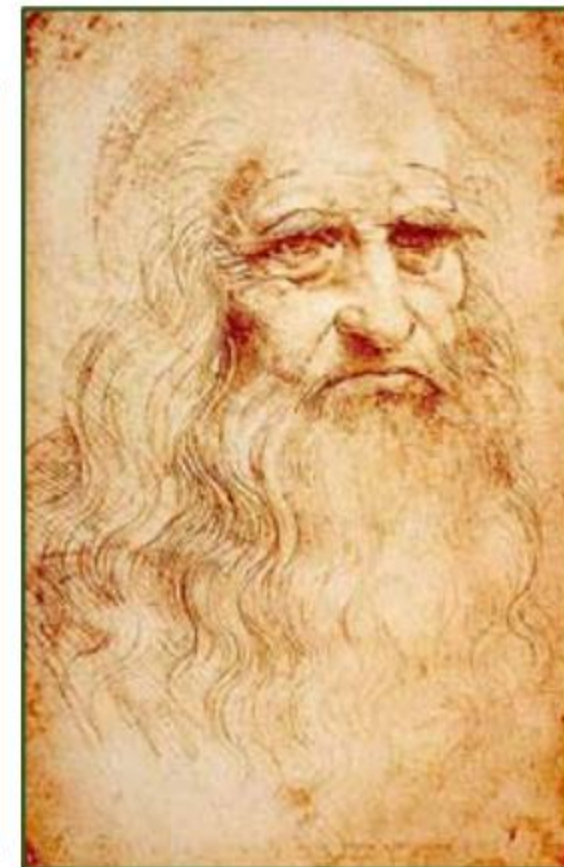
Церква монастиря Чертоза-ді-Павія, Чертоза-ді-Павія

Архітектори епохи Відродження запозичили характерні риси римської класичної архітектури. Однак форма будівель та їх призначення, як і основні принципи містобудування, змінилися з античних часів. План будівель у добу Відродження визначали прямокутні форми та симетрія. Крім іонійського, доричного та коринфського ордерів, використовували також тосканський і композитний.

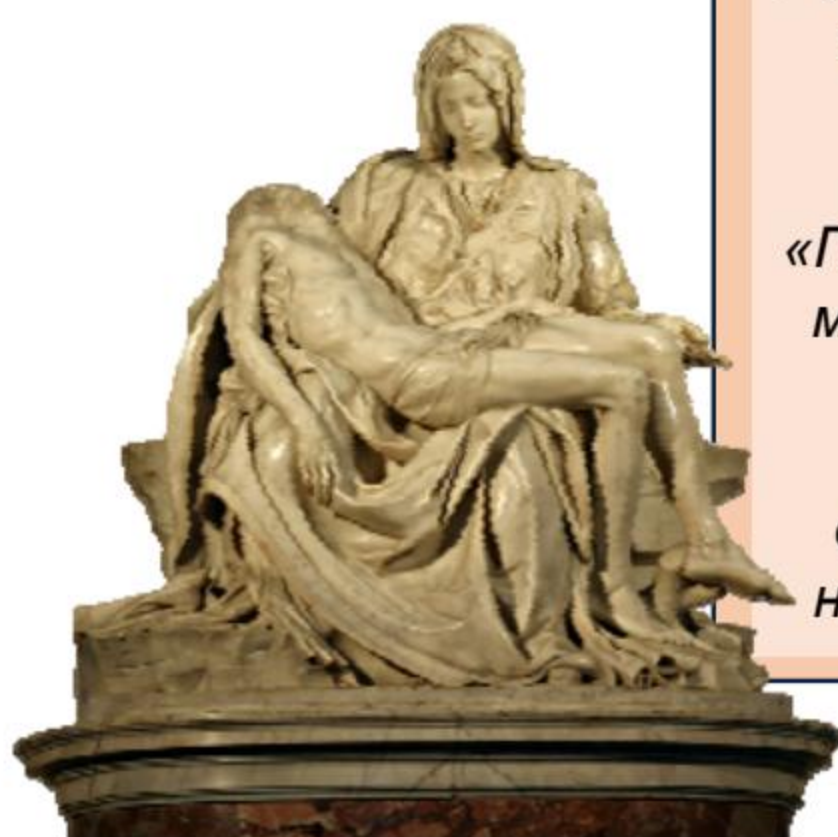
Слава італійського Ренесансу пов'язана з іменами Рафаеля Санті, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонарроті, яких назвали **титанами** цієї епохи.

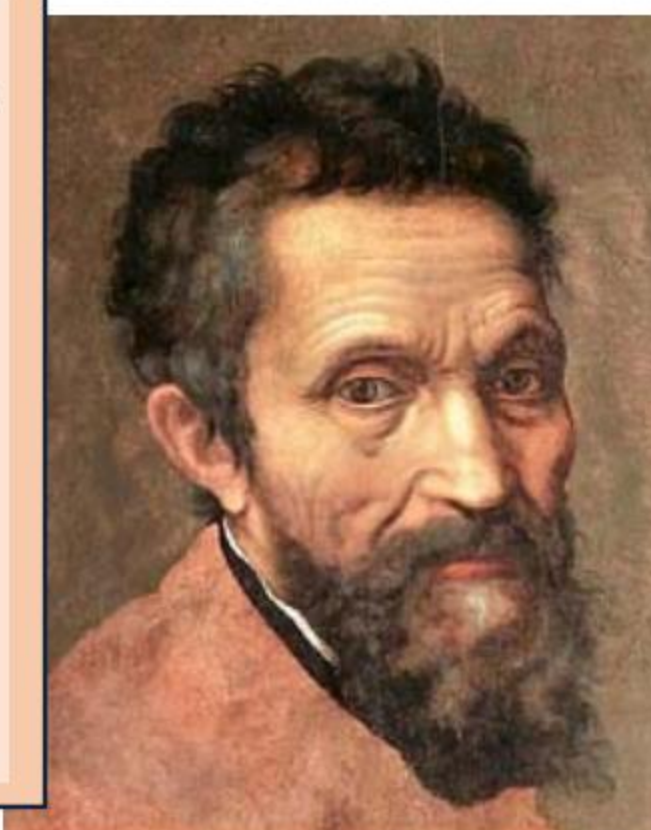
Леонардо да Вінчі справжній геній епохи Відродження. Відомий своїми культовими роботами, такими як «Мона Ліза», «Таємна вечеря». Його мистецтво бездоганно поєднало науку, анатомію та естетику. Гостра спостережливість і прискіплива увага до деталей зробили його одним із найвпливовіших художників усіх часів.

Рафаель Санті (Санціо) майстер гармонії та витонченості. Його картини, зокрема «Афінська школа» та «Сикстинська мадонна», випромінюють умиротворення та красу. У своїх творах він втілює уявлення про високі ідеали ренесансного гуманізму.

Мікеланджело Буонарроті — скульптор, художник і архітектор — залишив незабутній слід у світі мистецтва. Його величні скульптури, такі як «Давид» і «П'єта», демонструють здатність митця вдихнути життя в камінь. Фрески Сикстинської капели вражають майстерністю у відображенні людських форм та неповторним художнім баченням.

Кожен із цих митців вартий глибокого знайомства за покликанням <https://cutt.ly/1ejUPmZX>, <https://cutt.ly/fejUZptA>, <https://cutt.ly/LejULf58> або QR-кодом.

Гуманістичні ідеї італійського Відродження поширилися на початку XV ст. на мистецтво Німеччини, Нідерландів, Англії та Франції. Важливу історичну роль для виокремлення стилю **Північного Відродження** відіграла Реформація.

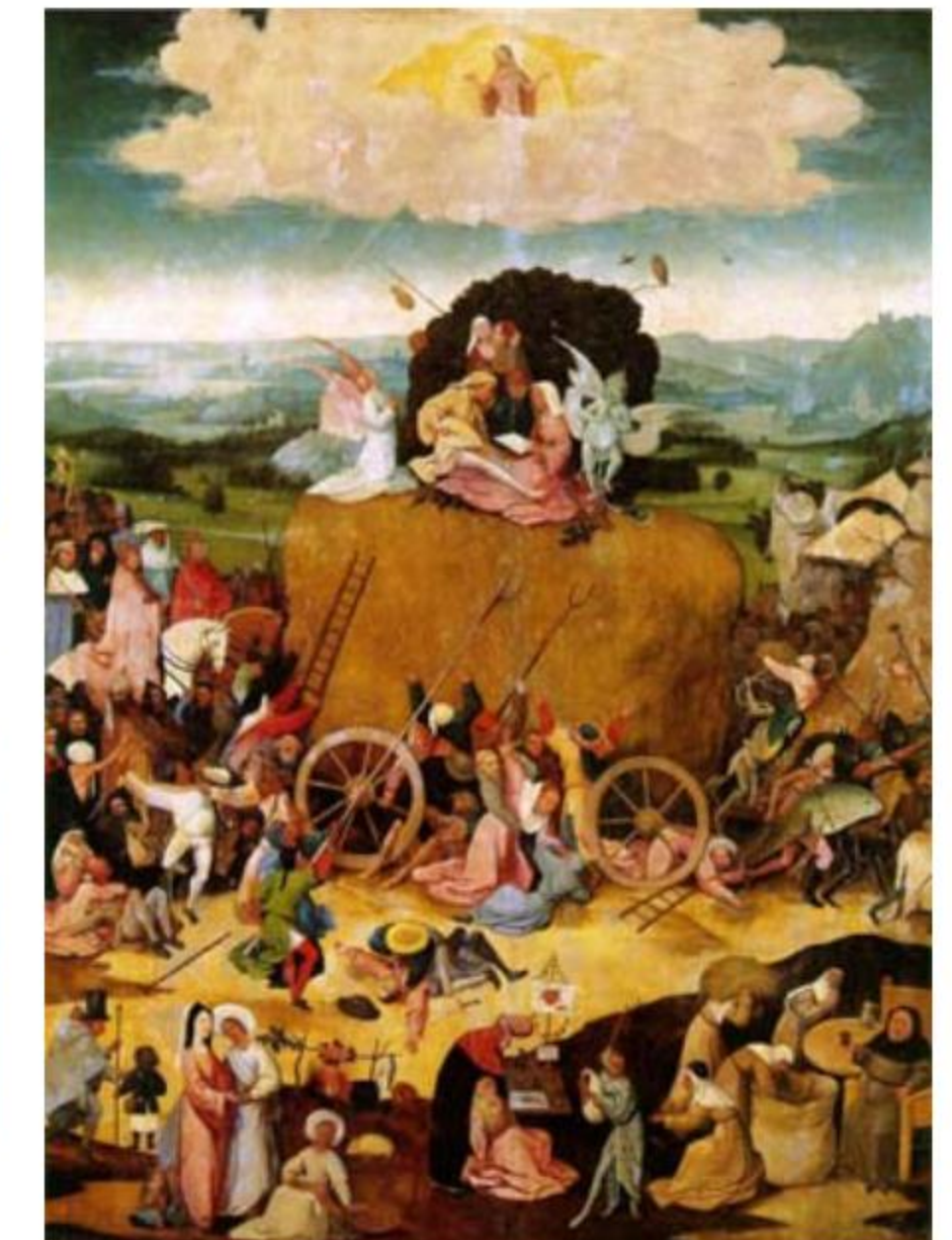

Пригадай з курсу історії, у чому полягали ідеї Реформації.

Ознаками творчості митців Північного Відродження були реалістичність, деталізація. Однією з новацій стало використання олійних фарб, що дозволяло подовжити час створення картини і ретельніше передавати відтінки та деталі. На передній план виходять зрозумілі й близькі для людей побутові теми. В Нідерландах найбільшого розквіту набули світський портрет, пейзаж, побутовий і релігійний живопис.

Пітер Брейгель Старший.
«Селянське весілля»

Ієронім Босх. «Віз сина»

Дізнайся про живопис видатних представників Північного Відродження за покликанням <https://cutt.ly/kejUXlqL> або QR-кодом.

Виконай зображення побутової сценки в стилі Пітера Брейгеля Старшого.
Варіант завдання: створи зображення видатної споруди твого населеного пункту в техніці штампування, витинанки або монотіпії (на вибір).

Доба Відродження стала часом переосмислення, духовного розвитку та пошуку. Вона дала наукове підґрунтя багатьом мистецьким технікам і прийомам.

Епоха Відродження відкриває нову сторінку в розвитку мистецтва театру, це пов'язано з трьома країнами: Італією, Іспанією та Англією.

Італійський театр **дель арте**, який бере свій початок у народних виставах-фарсах (комічні вистави легкого змісту) — **ателланах**, головною особливістю яких є комедійність та наявність масок. Сама комедія дель арте народилася з карнавальних святкувань.

Сцена із комедії дель арте невідомого автора

Пригадай особливості карнавалу, в основі якого комедія дель арте. Коли і де він відбувається? Яких героїв цього карнавалу ти бачиш на зображенні?

У цей час зароджується національна італійська драматургія. З'являється перенасичена персонажами та сюжетними лініями «вчена комедія» Аріосто, Макіавеллі, Аретіно та інших. У першій половині XVI століття реформатором цього жанру стає Анджело Беолько (Рудзанте), який пише вистави для карнавалу на народному діалекті, впроваджує в драматичну дію танець і музику. Це стає основою театру масок, який вперше згадується в 1555 році. Комедія дель арте, або комедія масок (італійською *commedia dell'arte* — артистична комедія) — вид італійського народного (майданного) театру, спектаклі якого створювалися методом імпровізації, на основі сценарію, що містить коротку сюжетну лінію, за участю акторів у масках.

Про особливості театру дель арте за покликанням <https://cutt.ly/zejlf86F> або QR-кодом.

Театр проіснував із середини XVI до кінця XVIII ст. та вплинув на подальший розвиток західноєвропейського театрального мистецтва.

В основі театральних сюжетів Іспанії та Англії людська драма.

Портрет Анджело Беолько (Рудзанте), приблизно 1496 р. Падуя

Портрет Лопе де Вега. Еухеніо Каксес

Справжнім реформатором іспанського театру став Лопе де Вега Карпіо (1562–1635). Він створив понад 2000 п'єс, різних за жанром і сюжетом. Серед них: «Фуенте Овехуна», «Учитель танців», «Собака на сіні», «Дівчина з глечиком» та інші. В цих п'єсах відображається гуманістичний, життєлюбний світогляд епохи Відродження. Лопе де Вега створив класичну іспанську драму, поєднавши комічне і трагічне, наповнив її інтригою.

Вершиною театру Відродження став англійський театр. У цей час починає діяти низка публічних театрів — «Глобус», «Куртина», «Троянда», «Лебідь», «Фортуна» та інші. Родоначальником ренесансної трагедії, яку він писав білим віршем, вважають Крістофера Марлоу (1564–1593). Драматург писав п'єси білим віршем. Це стало особливістю цього жанру. В його п'єсах «Тамерлан Великий», «Трагічна історія доктора Фауста», «Едуард Другий» англійська монархія бачила загрозу.

Сучасний вигляд театру «Глобус». Лондон

Одним із найвідоміших драматургів-англійців доби Ренесансу вважають Вільяма Шекспіра (1564–1616), автора принаймні 17 комедій, 10 хронік, 11 трагедій. Серед них найвідоміші — трагедії «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Ромео і Джульєтта», комедія «Багато галасу даремно» та інші. Шекспір був одним з акціонерів театру «Глобус». Саме в цей час починається створення постійної професійної театральної трупи, театр асоціюється тепер не лише з іменем драматурга, зростає значення режисерів та акторів.

Про Марлоу та Шекспіра. Театр «Глобус». Екскурсія до лондонського театру «Глобус»

Переглянь за покликанням <https://cutt.ly/tejlqKGY>, <https://cutt.ly/EejljCVA>, <https://cutt.ly/FejllaD> або QR-кодом.

Познайомся з фрагментами вистав дель арте та лондонського театру «Глобус» за покликанням <https://cutt.ly/dejlrYr>, <https://cutt.ly/dejlxBl> або QR-кодом.

Уривки з п'єси «Арлекін, камердинер двох господарів» Карло Ґольдоні у стилі дель арте. Фрагмент вистави Вільяма Шекспіра «Багато галасу даремно» у виконанні сучасної трупи театру «Глобус».

Які твої враження від загальної атмосфери вистави? Що особливого було в постановці вистав? З чого можна зрозуміти, що обидві вистави є комедіями? Які прийоми використали режисери, щоб зробити виставу видовищною?

В Україні в добу Ренесансу було засновано багато навчальних закладів для різних прошарків населення, серед них братські школи, колеґіуми, академії в Києві, Львові. І в усіх закладах обов'язковою для вивчення була музика. Кожен бурсак та спудей (студент) зобов'язаний був не лише вміти співати, а й мав володіти кількома музичними інструментами.

У XVI столітті удосконалюється світська інструментальна музика, ренесансні елементи проникають у церковні співи хоровим багатоголоссям. З XVI століття хорові колективи були організовані церковними братствами; найкращі з них — у Києві, Львові, Луцьку. Особливо прославився хор Києво-Могилянської академії у кількості понад 300 осіб.

Ренесансна доба подарувала Україні талановитих композиторів. Серед них Мартин Леополіта, або Мартин зі Львова, (1530–1589) — українець за походженням, композитор, який вважається одним із найяскравіших представників польської ренесансної музики. Його музика, як і творчість, впливала на становлення українського багатоголосного співу. З досить великої творчої спадщини композитора збереглася лише п'ятиголосна «Великодня мяса» та чотири п'ятиголосні мотети.

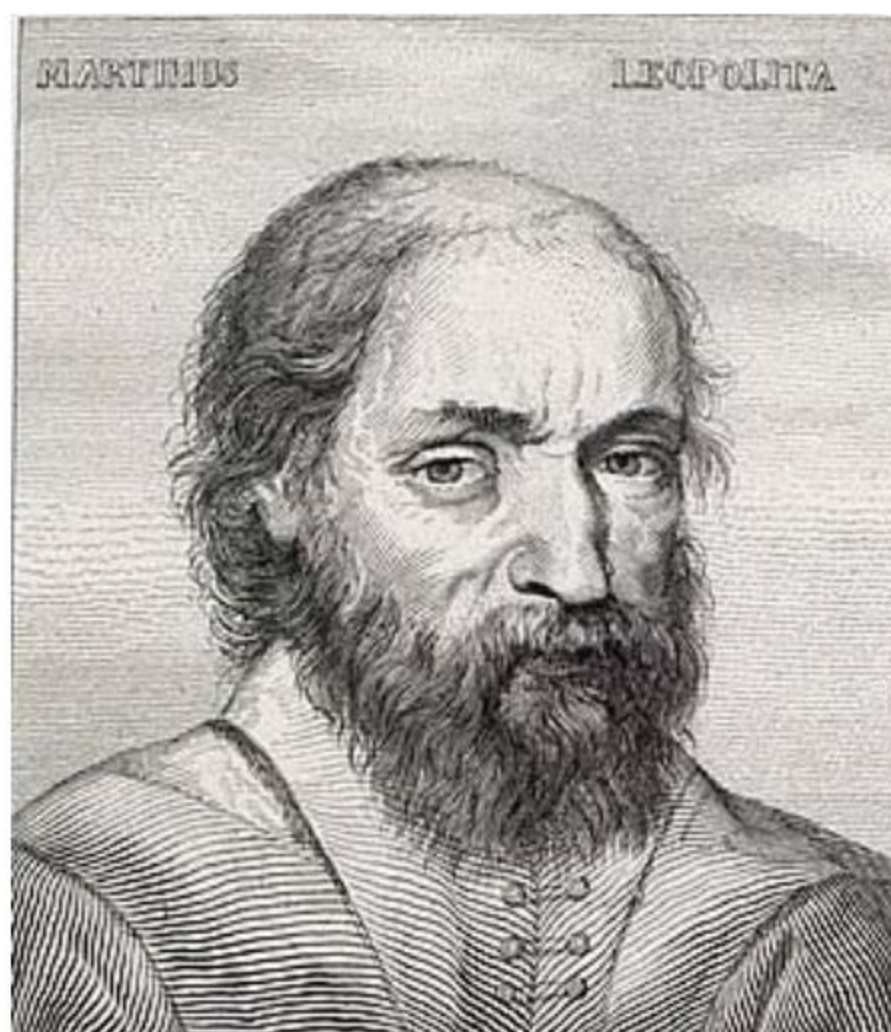
У цей період переважають вокальні жанри, які вийшли з церковного багатоголосся. Йдеться про псалму — дво- або триголосну народну релігійно-ліричну пісню, яку виконував невеликий ансамбль співаків без інструментального супроводу. Зазвичай це твори на тексти Книги псалмів. Під час церковних богослужінь псалми читали або співали на зміну два хори в унісон. Цей жанр виконували не лише бурсаки-школярі, а й лірники, мандрівні дяки.

Поширюється в той час і **кант** (від латинського *cantus* — «спів», «пісня») — церковна або світська пісня для триголосного ансамблю або хору з паралельним рухом верхніх голосів. В його основі літературні поезії. Виконання цих жанрів народними лірниками та кобзарями дало поштовх для розвитку світських псалмів і кантів.

В епоху Ренесансу відбувається зародження української історичної пісні та думи. Цей жанр за змістом поділяється на піджанри: «невольничі плачі», «лицарські пісні», «козацькі псалми».

Пригадай особливості жанру історичної пісні та думи. Наведи відомі тобі зразки історичних пісень та дум.

Мартин Леополіта. Гравюра Антонія Олещинського

Найпоширенішою темою історичних пісень і дум українського Ренесансу XIV–XV століть були думи про героїчну боротьбу українського народу проти турецько-татарських загарбників та про турецьку неволю. Найдавніші українські думи — думи про турецьку неволю («Плач невольників», «Маруся Богуславка», «Утеча трьох братів із Азова»), про героїчну смерть козака («Про Хведора Безродного», «Іван Коновченко»), про щасливе повернення козаків з неволі («Самійло Кішка», «Олексій Попович»).

У польських хроніках XV–XVI століть уперше згадуються кобзарі та лірники — народні співці-музиканти, які складають і виконують думи, пісні й інші твори. Супроводжували вони свій спів грою на кобзі та колісній лірі.

Кобза

Пригадай особливості української кобзи. Яким способом на ній грали, чим кобза відрізняється від бандури?

До музичних інструментів, які використовували в колі шляхти та дворянства, належала лютня, пізніше торбан.

Олексій Кабанов про музичний інструмент кобзу за покликанням <https://cutt.ly/3eJlxZFp> або QR-кодом.

Ознайомся з творами епохи Відродження за покликанням <https://cutt.ly/7eJlvzLI>, <https://cutt.ly/KeJlbCDz>, <https://cutt.ly/8eJlQuWn>, <https://cutt.ly/5eJlWXJb> або QR-кодом.

Ричеркар з органної табулатури Мартин Леополіта. Фрагмент псалми «Іоан Предтеча», виконує Назар Божинський.

Стародавній лірницький кант «Через поле широке». Українська народна пісня «Дунаю, Дунаю, чему смутен течеш» (збірка 1940 р.), виконує Михайло Хай.

Яке враження справили на тебе музичні твори? Хто виконує ці твори? Які образи вони передають? Які риси музики Ренесансу ти почув / почула у цих творах?

Досліди: «Історична пісня та дума. Їх різновиди та особливості» або «Життя і творчість Мартин Леополіта».

Втілення ідей гуманізму сприяло появі нового професійного театру та поширенню Відродження по всій Європі.

Доба Відродження, або Ренесансу, помітно вплинула на архітектуру й образотворче мистецтво України. Гуманістичні ідеї тут поширювалися завдяки зв'язкам із західноєвропейськими культурами, зокрема польською, що особливо виявилось в Галичині. Архітектурними пам'ятками України цієї доби є оборонні споруди, замки та церкви.

Розглянь зразки ренесансних споруд України. Які ознаки вказують на їх належність до цього стилю?

Підгорецький замок

Золочівський замок

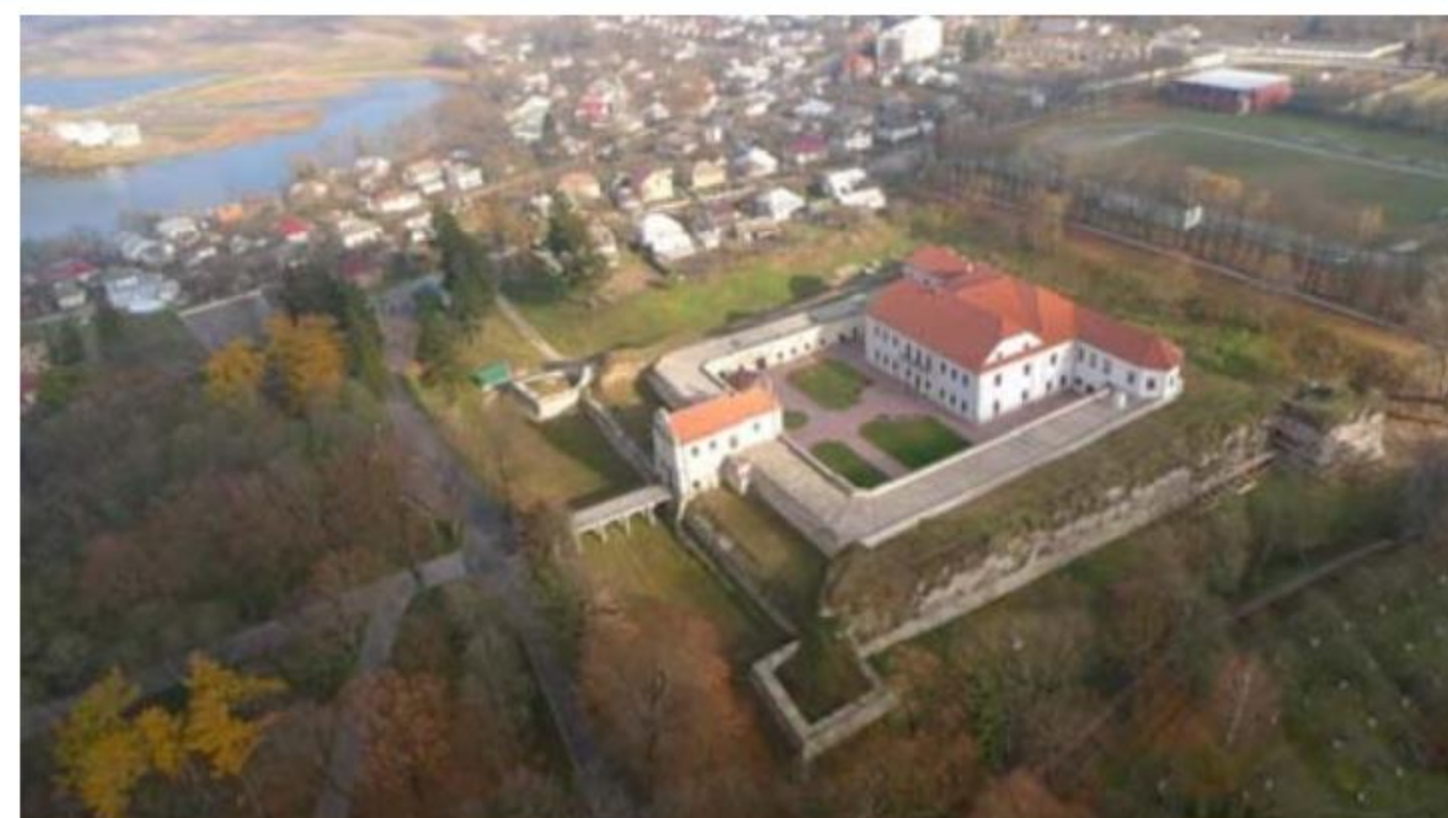
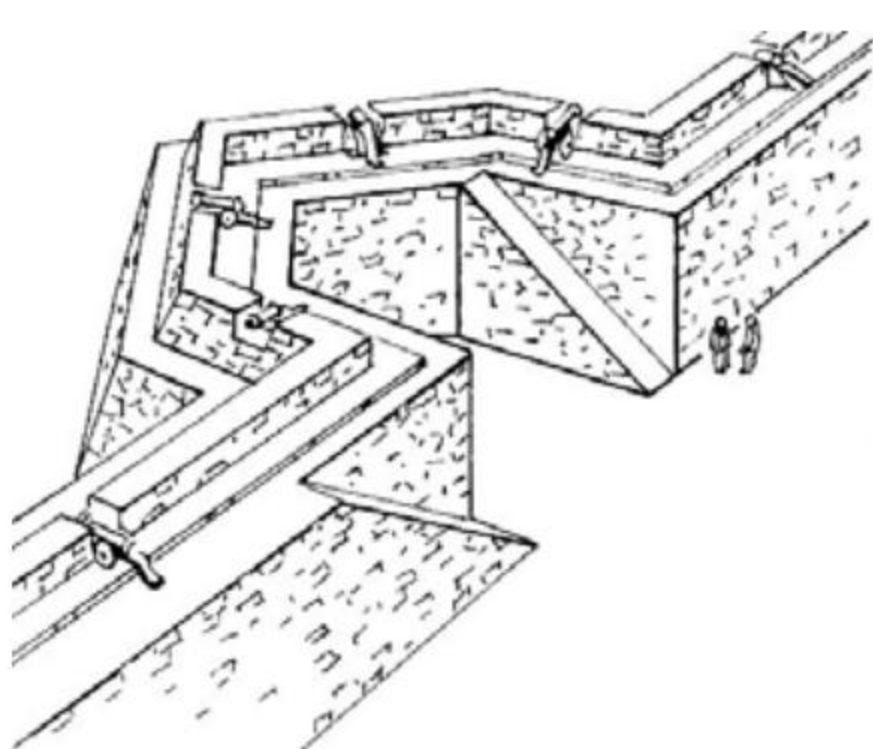

Вхідна вежа
Збарзького замку

Чільне місце посідало **оборонне будівництво**, у якому використовувалася традиційна фортифікаційна система з глибокими ровами, земляними валами та дерев'яними стінами. Водночас на території України будували фортеці, над спорудженням яких на запрошення Речі Посполитої працювали іноземні спеціалісти, втілюючи найвідоміші досягнення європейського фортифікаційного мистецтва. У **замковій архітектурі** поступово зникали вежі, основну фортифікаційну функцію виконували бастіони, їх висували назовні за межі стін.

Розглянь зображення Збарзького замку і знайди в його плані бастіони.

Здійсни коротку екскурсію ренесансними спорудами Західної України за покликанням <https://cutt.ly/cejUWA6n> або QR-кодом.

Українська **скульптура** доби Відродження переважно пов'язана із культовою архітектурою, споруди якої мають декоративні елементи, карнизи, фриз, пілястри і капітелі, сюжетні рельєфи та об'ємні статуї. Орнаменти використовували переважно рослинні. Видатними зразками ренесансного поєднання скульптури і архітектури є каплиці Боїмів та Кампіанів у Львові.

Каплиця Боїмів, Львів

Каплиця Кампіанів, Львів

Дізнайся про історію та внутрішнє оздоблення каплиці за покликанням <https://cutt.ly/VejUQTov> або QR-кодом.

Надгробна скульптура теж відображала гуманістичні ідеї Ренесансу. Заможні роди магнатів та шляхти вшановували пам'ять померлих багатими надгробками в храмах. Ренесансні надгробки мали донести до нащадків не лише зовнішні риси, а й характер, особистість людини. Їхня мета — прославлення та увічнення чеснот померлих.

Ян Пфістер. Надгробок Станіслава
і Яна Жолкевських

Надгробок Регіни і Зофії Жолкевських

Живопис України цього періоду також зазнав суттєвих змін. Відбувся поступовий відхід від іконопису візантійської традиції до більш реалістичного зображення. Майстри почали підписувати свої ікони.

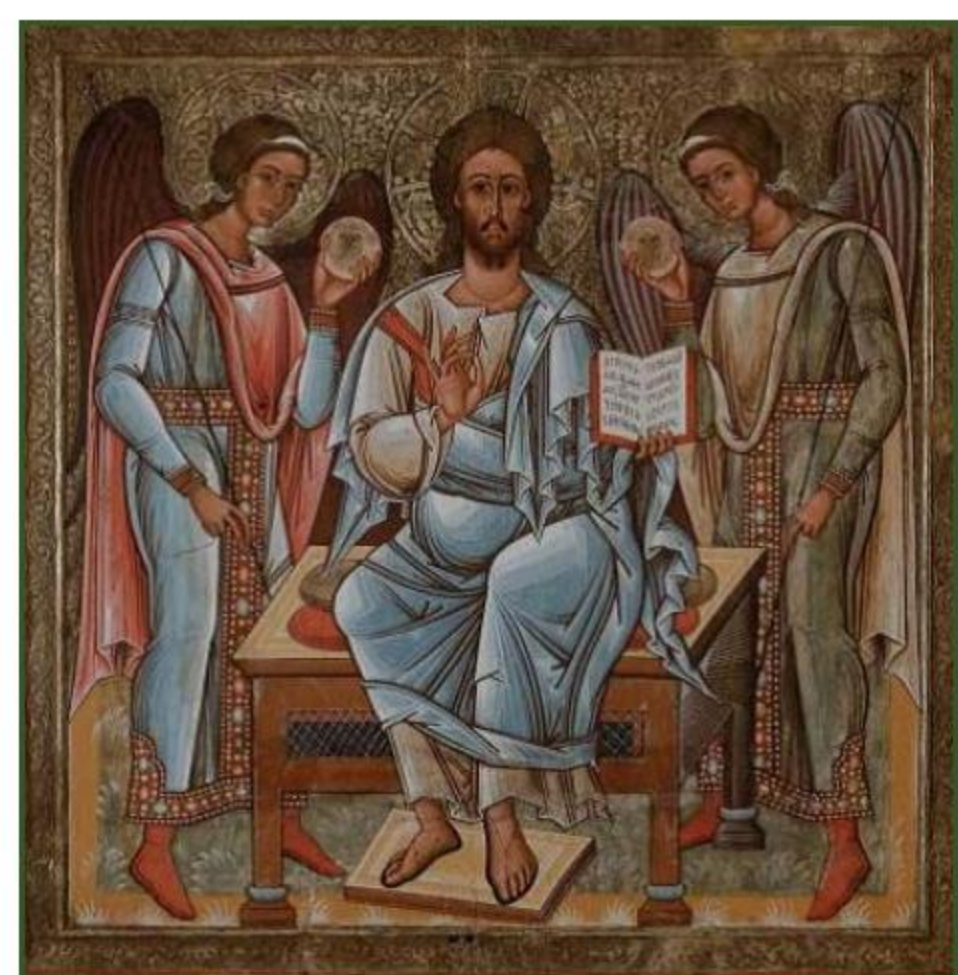
Майстер Дмитрій.
«Христос Пантократор»

Детально розглянемо видатний зразок українського іконопису доби Відродження — ікону майстра Дмитрія «Пантократор з апостолами» (1565 рік). На золотому тлі з пурпуровими та синіми акцентами одягу привертає увагу сильна духом і тілом постать Христа. Стримані риси Його обличчя, вимогливий погляд проникливих очей створюють образ, сповнений мужньої сили та непереможного оптимізму. Це свідчить про своєрідну форму проникнення ідеалів гуманізму в традиційні канонічні композиції того часу.

Нові, ренесансні ікони позбулись аскетичної позаземності, непорушного стояння, набули пропорційності людської фігури замість витягнутості, зменшилася монументальність, збільшився декор. Художники перестали зображувати середньоземноморський тип обличчя, надавши святим слов'янських рис і психологізму. Біла шкіра, помірноповні вуста, зменшені очі, рум'яні щоки — такі лики стали сприйматися як норма.

Знайди підтвердження зазначених змін на представлених нижче іконах.

«Христос на престолі»
с. Наконечне, 1570-ті рр.

Петрахнович. «Різдво Марії», ікона, Успенський іконостас с. Великі Грибовичі, 1638 р.

Дізнайся про відродження української ікони в наш час за покликанням <https://cutt.ly/4ejUEGfM> або QR-кодом.

Усвідомлення самоцінності особистості, формування ідеалу гармонії духовного і тілесного відобразилися передусім на розвитку жанру **портрета**. Поява численних імен українських митців свідчить про зміни в самоусвідомленні митців та мисткинь, їхнього соціального місця в суспільстві. На вимогу часу більшість портретних зображень мали риси парадних портретів.

Пригадай, що тобі відомо про парадний портрет з уроків мистецтва попередніх років.

Парадні портрети цього періоду стали «візитівками» поважних у суспільстві людей, тому відповідали тогочасним уявленням про шляхетність образу, характеризувалися декоративністю, площинністю форми, сухістю малюнка. За пишнотою парадності, безперечно, втрачалася психологічна характеристика персонажа. Такі портрети створювали ідеалізований образ характерного типу людей цієї доби — впевнених у собі, авантюрих, самодостатніх, мужніх.

Портрет Костянтина
Корнякта, 1603 р.

Портрет Варвари
Лангус.
Микола Петрахович

Портрет Івана
Даниловича.
Федір Сенькович,

Поступово склався певний набір знакових аксесуарів — колона, оксамитова завіса, стіл під скатертиною, герб як символи вельможності; гордовито-амбіційна осанка — шляхетності; жест рукою в пояс — гордині; булава та пернач — влади; розп'яття — благочестя; старовинні шати — традиції.

Виконай парадний портрет відомої постаті української сучасної історії.
Варіант завдання: виконай парадний автопортрет.

Відкрите до європейських гуманістичних ідей українське суспільство створило власні неповторні мистецькі зразки доби Відродження.

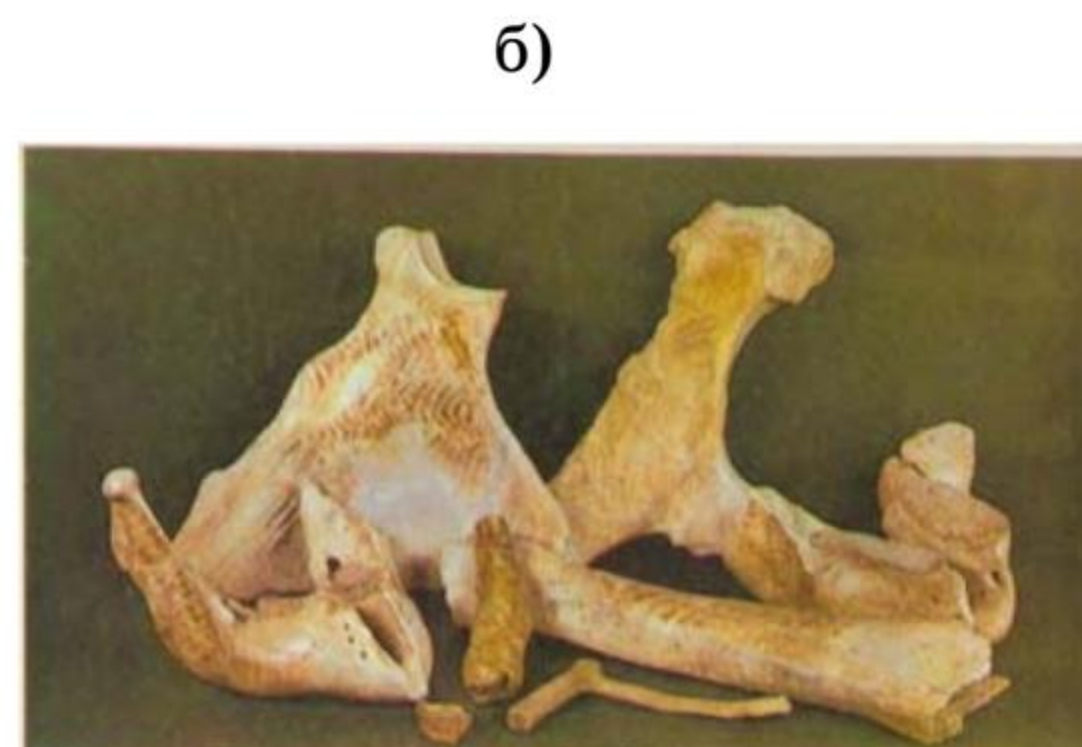

Пригадаймо найцікавіше

1. У яку стильову епоху творив Мартин зі Львова?
2. На якому зображенні ти бачиш музичний інструмент систр?

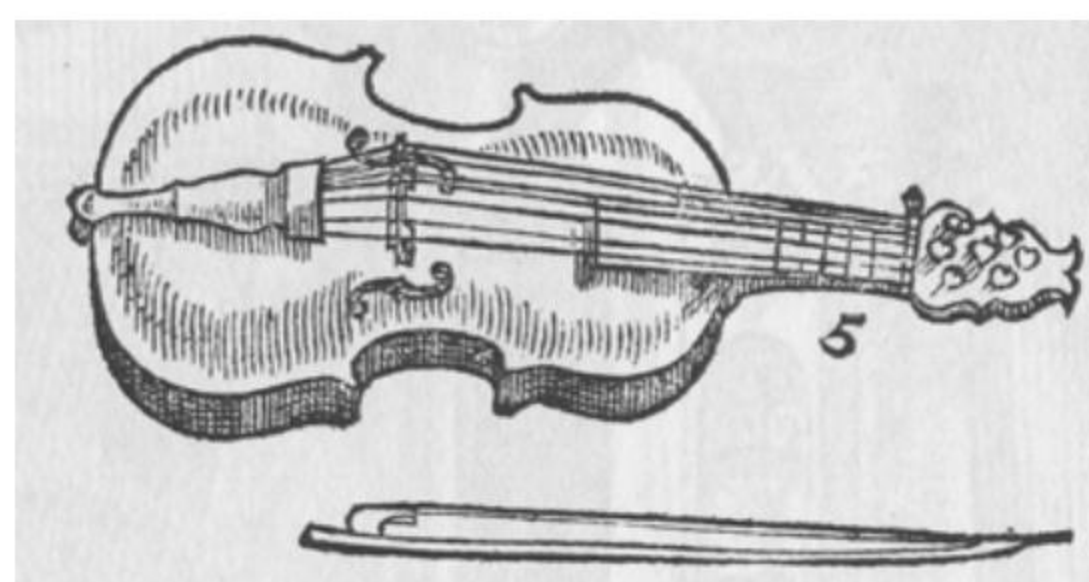

3. Назви відомого драматурга, який був одним з акціонерів лондонського театру «Глобус».
4. Знайди серед зображень мізинські музичні кості. До якого виду музичних інструментів вони належать?

г)

д)

5. Серед названих жанрів вибери ті, що були популярні в добу Середньовіччя.

тропар

романс

билина

мадригал

канон

6. Про який музичний інструмент ідеться у цьому асоціативному ряду? В яких стилях він був популярним?
Фігурна дерев'яна рамка, плектр, щипковий інструмент, «ліродії».

7. Обери правильну відповідь.

Як в епоху Середньовіччя називали мандрівних поетів-бардів?

- А) трубадури, жонглери, трувери, мінезингери;
- Б) трубадури, жонглери, трувери, мінезингери, скоморохи;
- В) трубадури, трувери, мінезингери, скоморохи;
- Г) жонглери, трувери, мінезингери, скоморохи.

8. Установи відповідність.

Ренесанс

Формування основних мистецьких категорій, музичних термінів

Середньовіччя

Тісний зв'язок із релігією, переважання одноголосся, акапельний спів, канон і натуральні лади

Античність

Духовна музика була винятково вокальною. Орган в богослужінні був забороненим

Візантійське мистецтво

Ґрунтується на ідеалах гуманізму та орієнтується на античну спадщину

9. Назви особливості розвитку поліфонічного стилю в добу Ренесансу в духовній та світській музиці.

10. Які музичні твори зашифровано під кодами? Які їхні назви та хто автор? До яких стилів вони належать та за якими ознаками?

<https://cutt.ly/LekuUuk9>

<https://cutt.ly/gekulLue>

<https://cutt.ly/yekuL1JF>

<https://cutt.ly/rekuXgPN>

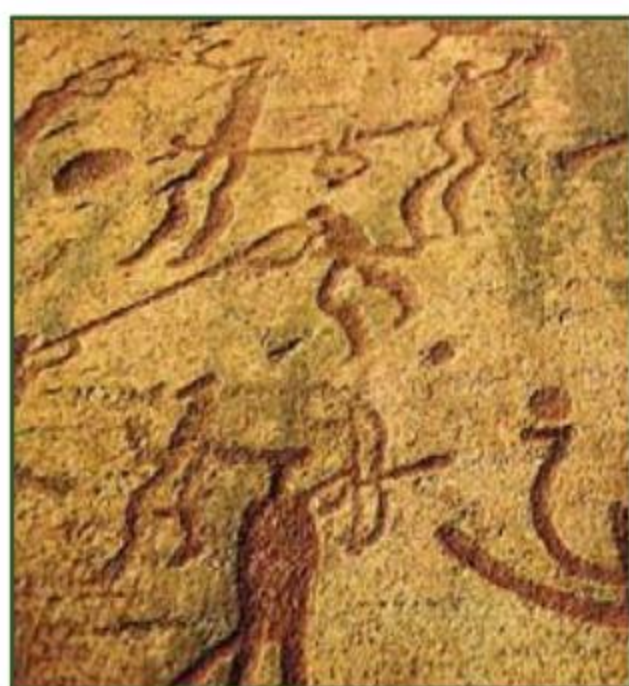
11. Наведи приклади синтетичних мистецтв у всіх розглянутих стилях, схарактеризуй їхні особливості.

12. Переглянь фрагменти вистав давньогрецького театру та ренесансної вистави лондонського театру «Глобус». Порівняй особливості архітектури та режисури цих театрів. Як відбулися зміни? Яку виставу цікавіше сприймати для сучасної людини і чому?

Пригадаймо найцікавіше

1. Яку назву мали...

стародавні висічені
зображення
на камені?

давні племена, що населяли
в I тис. до н. е. північний захід
Апеннінського півострова?

жіночі скульптури
Давньої Греції,
аналоги куросів?

2. Дай відповідь одним словом.

- Відкриття та використання якого будівельного матеріалу значно розширило можливості давньоримських будівничих?
- Яку назву отримав стиль скіфських ювелірів?
- Який з елементів мови мистецтва можна визначити як характер поверхні?
- Як називається мозаїка Богоматері в соборі Святої Софії в Києві?
- Який тип портрета був найпоширенішим в Україні в добу Відродження?
- Як називається головна ідея епохи Відродження, суть якої виражається в ціннісному ставленні до особистості?

3. Яке із цих зображень відповідає романському, а яке — готично-му стилю?

4. Назви твір мистецтва та автора (якщо це можливо).

5. Які з наведених тверджень ти вважаєш правдивими?

- Основою всіх творів прадавнього мистецтва є вірування первісних людей у вищі сили.
- Перша система символів та знаків з'явилася ще в період первісного мистецтва.
- Одноманітність будівельного матеріалу, відсутність доріг і конкуренції сприяли різноманіттю архітектурних форм у Стародавньому Єгипті.
- Суспільним ладом трипільців був матріархат.
- Київська Русь продовжувала мистецькі традиції Візантії.
- Вітражі з'явилися в період романського стилю в мистецтві.
- Відродження і Ренесанс — це різні поняття.
- Ілюміновані рукописи прикрашалися сріблом та золотом.
- Рафаеля Санті, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонарроті назвали титанами доби Відродження, бо вони були фізично сильними чоловіками.
- Перше точне формулювання законів перспективи здійснив італійський архітектор Філіппо Брунеллескі.

ТЕМА 5. ВІД БАРОКО ДО РОКОКО

17

Бароко як віддзеркалення бурхливої динаміки життя

На початку XVI століття в Італії зароджується бароко (від португальського *barroco* — «перлина неправильної форми»). Формуючись на хвилі кризи гуманізму, економічного та політичного занепаду, воно поєднало в собі готику з Відродженням, а бажання насолоджуватись життям, мистецтвом і природою — з трагічним розчаруванням світу, «залишеного Богом». Цей стиль до кінця XVII століття поширився не лише в Європі, а й на інших континентах, зокрема в Америці. Основні риси бароко — парадність, урочистість, пишність, динамічність і химерність.

У музиці цей стиль панував між 1600 та 1750 роками. Він уперше продемонстрував можливості глибоко та всебічно передавати світ душевних переживань людини засобами музичного мистецтва.

Провідне місце в бароковій музиці посідає опера. У цей період в італійській опері відбувається перехід від зовнішньої декоративності до глибокого драматизму та реалістичності у творчості Антоніо Честі та Клаудіо Монтеверді. Саме такою вона поширилася в інших країнах Європи. Проте вже в XVII столітті зароджуються як національне явище німецька опера (Райнгард Кайзер) та французька лірична опера (Жан Батіст Люлі).

Райнгард Кайзер
(1674–1739)

Жан Батіст Люлі
(1632–1687)

Прослухай зразки оперної музики бароко за покликанням <https://cutt.ly/Qt6EEQqs>, <https://cutt.ly/KeT6RIDK> або QR-кодом.

Вислови своє враження.

Вхід Аполлона з опери «Les Amants Magnifiques» Жана Батіста Люлі.

Фрагмент з опери «Крез» Райнгарда Кайзера.

Серед монументальних жанрів вершини свого розвитку досягли ораторія, кантата, меса, пасіон (вокально-драматичне храмове дійство для солістів, хору і оркестру про страждання і смерть Христа).

У цей час самостійності та розвитку набуває інструментальна музика. Виникають масштабні циклічні форми — концерти, сюїти, сонати. Зокрема, концерт для одного інструмента з оркестром, популярним стає концерт, у якому невелика група інструментів соло контрастує з повним ансамблем — **concerto grosso**. Інструментальні сонати та сюїти писали як для окремих інструментів, так і для камерних оркестрів.

Установи відповідність між назвою жанру, який характерний для бароко, та його визначенням за покликанням <https://cutt.ly/FeT6Tz3l> або QR-кодом.

Основним музичним інструментом бароко став орган як у духовній, так і у світській музиці. Також популярними були клавесин, віола, гітара, повний склад камерного струнно-смичкового та дерев'яно-духового ансамблю.

Стиль бароко в музиці став переходом від звуколюбної системи гармонії до тональної. Прикладом цього є шедевр клавірної музики, твір Йоганна Себастьяна Баха «Добре темперований клавір», у якому композитор представляє всі тональності.

Абрахам Босс. «Музиканти»

Ознайомся з творчістю видатних композиторів епохи бароко за покликанням <https://cutt.ly/ieT6YfGG> або QR-кодом.

Вершиною барокової музики вважають творчість Йоганна Себастьяна Баха, Георга Фрідріха Генделя та Антоніо Вівальді.

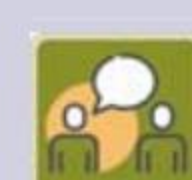

Установи відповідність між назвами творів та іменами композиторів епохи Бароко за покликанням <https://cutt.ly/ceT6lrtl> або QR-кодом.

Прослухай зразки музики пізнього бароко за <https://cutt.ly/YeT6l4Q5>, <https://cutt.ly/deT6OAZ1>, <https://cutt.ly/CeT6DQwY> або QR-кодом.

Токата і фуга ре-мінор Йоганна Себастьяна Баха.
Хор «Алилуя» з другої частини ораторії «Месія» Георга Фрідріха Генделя.
І частина концерту № 4 «Зима» з циклу «Чотири пори року» Антоніо Вівальді.

Передай власні враження від музики. Які з творів тобі знайомі? Охарактеризуй музичні образи та виконавський склад. Що спільного у творах? Які особливості музики бароко можеш виокремити? Опиши їх.

Парадність, урочистість, пишність, динамічність та химерність як основні риси бароко відобразилися і в образотворчому мистецтві цього періоду.

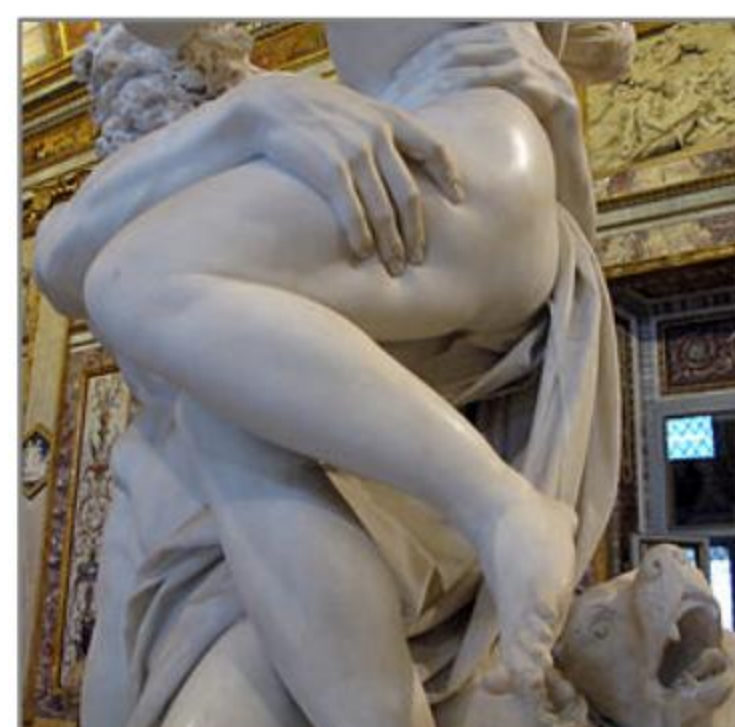
Генієм у царині **скульптури** вважають Лоренцо Берніні, який прославився також як архітектор і живописець.

Розглянь фрагменти творів Лоренцо Берніні. Чи згідний / згідна ти із твердженням, що йому вдалося підкорити камінь?

Лоренцо Берніні.
«Свята Тереза»,
фрагмент

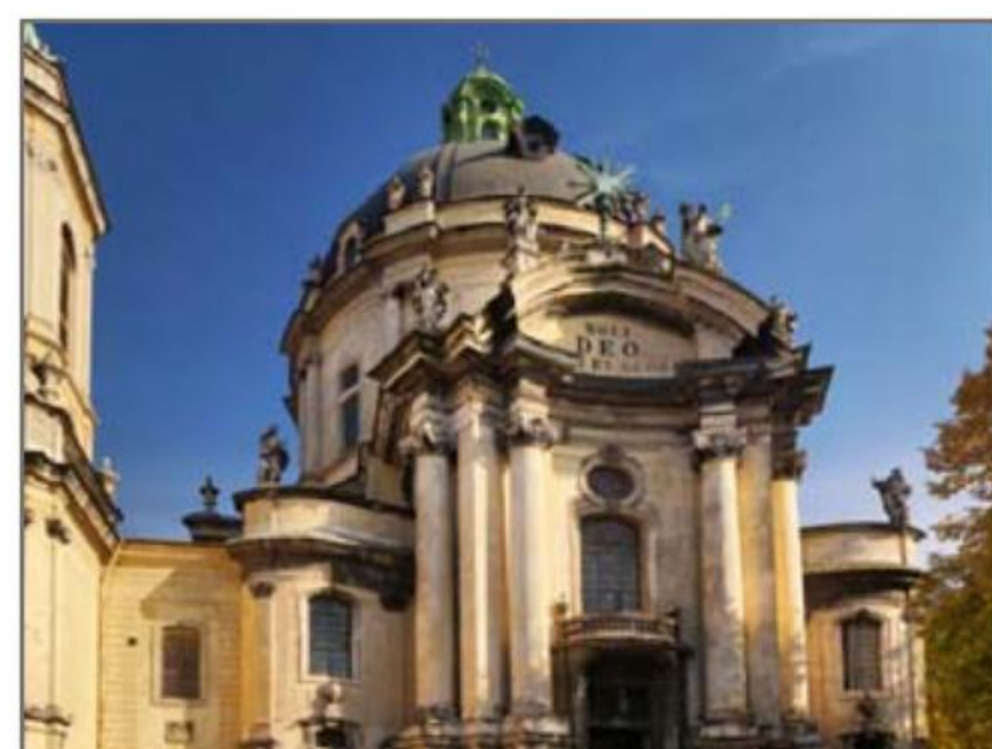
Лоренцо Берніні.
«Викрадення
Прозерпіни»,
фрагмент

Дізнайся більше про особистість скульптора та його твори за покликанням <https://cutt.ly/ueYCoR9E> або QR-кодом.

Архітектура бароко вирізняється просторовим розмахом, плавністю й складним поєднанням криволінійних форм, злиттям об'ємів у динамічну масу, багату на скульптурний декор. Куполи стають багатоярусними та набувають складних форм. Характерні деталі бароко — теламон (атлант), каріатида й маскарон.

Домініканський собор, Львів

Теламон

Каріатида

Маскарон

Для **живопису** бароко характерні бурхливий пафос та зображення пристрастей, схвильовані рухи тіл. Яскравими представниками стилю бароко в живописі стали М. Караваджо, Д. Веласкес, Б. Мурільйо, П.-П. Рубенс, А. Ван Дейк, Рембрандт та інші.

Дієго Веласкес. «Меніни»

Пітер-Пауль Рубенс. «Святий Георгій та дракон»

Рембрандт ван Рейн.
«Повернення блудного
сина»

Мікеланджело
Мерізі де Караваджо.
«Погребіння Христа»

Мікеланджело Мерізі
де Караваджо.
«Преображення Святого
Павла»

Розглянь зразки творів живопису доби Бароко. Які кольори переважають? Яку роль відіграє світло на цих картинах?

Створи пластичний образ маскарона.

Варіант виконання: Запиши назви п'яти кращих, на твою думку, творів мистецтва доби Бароко та їх авторів.

Сповнене пошуків та пристрастей мистецтво доби бароко відображало прагнення митців викликати сильні емоції та передати бурхливість життя.

Епоху Бароко часто називають «золотим віком» в українському мистецтві.

На західноукраїнські землі цей стиль прийшов на зламі XVI–XVII століть як суміш стилів маньєризму, раннього бароко і залишків пізнього Відродження. Опираючись на місцеві традиції та зберігаючи основні тенденції західноєвропейського бароко, в Україні з кінця XVII століття до кінця XVIII століття створено шедеври бароко, що увійшли в золоту скарбницю нашої держави.

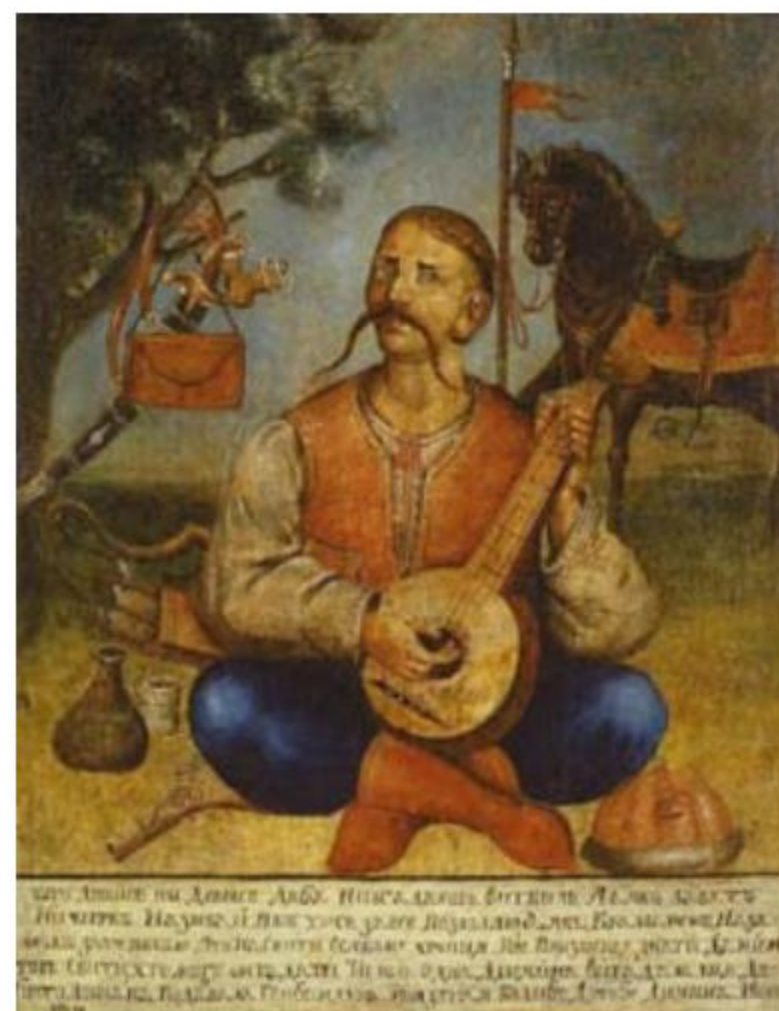
На території Гетьманської України з XVII ст. зароджується українське бароко, яке нерідко називають козацьким, бо саме козаки стали потужною культурною силою, причетною до духовних шукань свого часу, та носіями нового художнього смаку. Вони творили нові самобутні жанри, художні образи. Так світ сприйняв козацькі думи, пісні, танці, літописи, парсуни, «мамаї» тощо. На замовлення козацької старшини було створено багато мистецьких творів.

Українське бароко істотно відрізнялося від європейського. Якщо на Заході прагнули до динамічності та асиметрії, то в козацькому бароко — до симетрії в композиції, гармонії та цілісності. Незважаючи на розбіжності, кожне бароко виражало пафос, велич, парадність.

Особливістю барокового мистецтва в Україні є поєднання європейського стилю з народними мистецькими традиціями.

Характерні риси українського музичного бароко — яскраві контрасти, поділ творів на два тематичні образи: урочисто-панегіричний та лірико-драматичний, який тісно пов'язаний з побутовими жанрами. Також з'являються великі й малі форми: партесний концерт, партесний мотет, кант, псалма. Церковні партесні концерти і мотети виконували однорідним складом хору (чоловіки і хлопчики) без інструментального супроводу. При виконанні кантів і псалмів до різних за складом вокальних ансамблів долучали інструменти: скрипки, кобзи, цимбали, сопілки, ліри тощо.

Представниками музичного бароко в Україні були Микола Дилецький, Симеон Пекалицький, Дмитро Туптало та ін.

Картина «Козак Мамай»
(XVIII ст.).
Полтавська обл.

Про українських композиторів епохи Бароко дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/ueT6F75X> або QR-кодом.

Музична освіта та книгодрукування сприяли появі посібника для композиторів і співаків «Мусікійська граматика» Миколи Дилецького (1675). Цей посібник став першою спробою узагальнити музично-теоретичні знання в Європі. Його автор був одним із найвидатніших творців партесної музики, як теоретик і педагог він створив школу, з якої вийшло чимало визначних композиторів XVII–XVIII ст.

Партесний спів (з латинської *partes* — «частини», «партії», «голоси») — вид церковного багатоголосного хорового співу, який на початку XVII століття замінив одноголосний знаменний спів.

Кількість партій коливалася від 3 до 12, іноді досягала 48, але вони включали 1–2 співаків.

Квінтове коло
в «Мусікійській
граматиці» Миколи
Дилецького

Визнач, скільки виконавців могло виконувати твір за мінімальною кількістю партій та голосів, а скільки — за максимальною.

Тому партесний спів слід віднести скоріше до ансамблевого, ніж до хорового. Виконавцями партесної музики були хлопчики, яких спеціально навчали, та дорослі професійні співці-чоловіки. Кожна партія записувалася в окремій книжечці-партії (звідси назва «партесний»). Іноді такі книжечки губилися, що призводило до втрати всього твору.

Найхарактерніший жанр партесної музики — **партесний концерт**.

Особливості партесного концерту за покликанням <https://cutt.ly/LeT6GCCF> або QR-кодом.

Прослухай зразки музики українського бароко за покликанням <https://cutt.ly/AeT6Xgoh>, <https://cutt.ly/yeT6X9Bm> або QR-кодом.
Хор «Алилуя» Миколи Дилецького.
Воскресний канон Миколи Дилецького.

Передай власні враження від музики.
Схарактеризуй засоби музичної виразності та виконавський склад.
Які особливості музики бароко можеш виокремити? Схарактеризуй їх.

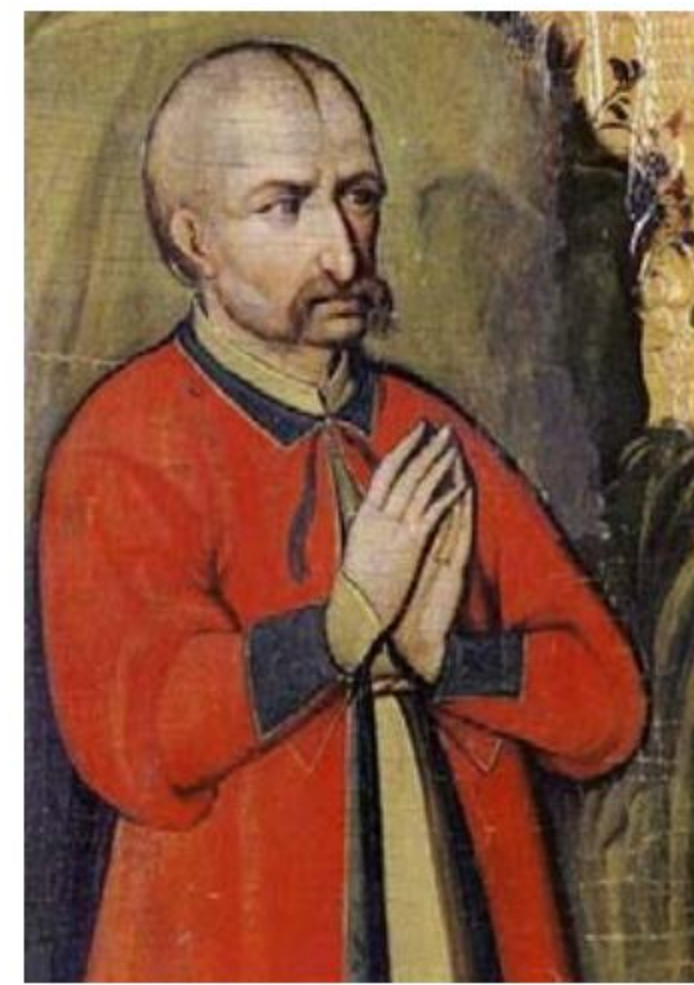
У цей період відбувається розвиток українського шкільного театру, який виник у Києво-Могилянській академії, а згодом в інших колегіумах, братських школах. До шкільного репертуару входили переважно різдвяні й великодні драми, а також п'єси морального й історичного змісту.

Пригадай, у якій формі організовувалися шкільні театри?

Тобі вже відомо, що особливістю барокового мистецтва в Україні є поєднанням європейського стилю з народними мистецькими традиціями.

В живописі бароко з новою силою розквітає портретний жанр, у якому людину не ідеалізують і не намагаються додати витонченості, а зображують правдиво, підкреслюючи силу характеру. В поширених тоді донаторських, натрунних, родинно-меморіальних та інших портретах підкреслювалися атрибути влади та гідність людини.

Невідомий художник. Парний портрет полковника Семена Сулими та його дружини Параскевії

Невідомий художник. Фрагмент донаторського портрета

Розглянь зразки портретів, проаналізуй риси характеру, які відобразив у них автор. Знайди на зображеннях типові атрибути парадного портрета.

Розкішні барокові іконостаси створювали на основі ренесансної конструктивної системи у вигляді розкішного фасаду палаццо з багатим декором. Найвідомішими представниками українського барокового іконопису є Іван Руткович та Йов Кондзелевич.

Іван Руткович. Іконостас церкви Пресвятої Трійці

Іван Руткович. Жовківський іконостас

Ознайомся з деталями Жовківського іконостасу та процесом його реставрації за покликанням <https://cutt.ly/2eYCaxoQ> або QR-кодом.

Видатні зразки барокової архітектури, яка перейняла європейські ознаки, знаходимо у Львові. Серед них — костел Отців Єзуїтів (арх. Д. Бріано), собор Святого Юра у Львові (арх. Б. Меретин) та інші.

Джакомо Бріано. Костел ордену Єзуїтів, Львів

Бернард Меретин. Ансамбль собору Святого Юра, Львів

Йоган-Георг Пінзель. «Жертвоприношення Авраама»

Ім'я Йогана-Георга Пінзеля оповите загадками та таємницями, лише зараз відкриває світові кращі доробки української скульптури. Майстер проживав і творив у м. Бучач Тернопільської області, у Львові. Великий внесок у збереження його творів зробив український мистецтвознавець, директор Львівської галереї мистецтв Борис Возницький. На честь скульптора випущені пам'ятні марка та монета, встановлено пам'ятник.

Насолодися витонченими творами Йогана-Георга Пінзеля за покликанням <https://cutt.ly/oeYCfVrP>, <https://cutt.ly/deYCIWYY> або QR-кодом.

Виконай з натури ескіз фігури однокласника в позі однієї з фігур Йогана-Георга Пінзеля.
Варіант виконання: створення аналогічного пластичного образу.

Динамічне та витончене мистецтво європейського бароко набуло в Україні національних рис.

Перевага орнаментів та прикрас у творчості французьких митців сприяла тому, що з кінця XVII століття Франція стає законодавицею мод, а бароко поступається місцем стилю рококо, для якого характерні хвилясті лінії, мушлі, кола та овали і перенасиченість оздоб. **Рококо** — галантний, реверсований (зворотний) стиль щодо бароко, у другій половині XVIII століття він дійшов і до України. В Німеччині його іноді називають «стилем перук», у Франції — «стилем Людовика XV».

Впізнаваними рисами рококо є легкість, примхливість, ніжні пастельні кольори. Візитівкою цього стилю стала мушля («rocaille»), яку можна було побачити як в архітектурній композиції, так і в орнаментах декоративно-ужиткового мистецтва. У період рококо розвивається мистецьке ремесло — ткацтво, ювелірство, виготовлення порцеляни, меблів, gobеленів. Важливим стає оздоблення інтер'єру, адже головна мета стилю — насолода життям та щоденне свято. Це був бенкет під час чуми, про що французький філософ Вольтер сказав: «Вже ніхто не шукає слави, а тільки розваг і забави».

Штефан Седлачек. «Музыка рококо»

У музиці цей стиль називають галантним. У цей час відбувається заміна поліфонії на гомофонію, де співуча мелодія розгортається на тлі скупого і прозорого гармонійного супроводу. Поступово музика ставала виразною, насиченою, наповнилася ніжними елегантними музичними образами. Композитори використовували у своїх творах різноманітні контрасти, віддаючи перевагу інструментальній мініатюрі. На перше місце серед інструментів виходить клавесин. Також цей стиль відобразився і в інших жанрах музичного мистецтва: у салонній пісні-романсі, в опері, балеті. Особливо він

проявив себе у творчості видатних французьких клавесиністів Франсуа Куперена і Жана Філіпа Рамо, німецького композитора Йоганна Крістіана Баха, в операх італійських композиторів Нікколо Йоммеллі і Томмазо Траєтта, а також в інструментальних творах українських композиторів Максима Березовського та Дмитра Бортнянського.

Музичне рококо вирізняється великою кількістю дрібних звукових прикрас і завитків (так звані «мелізми», схожі на звивисті лінії стилізованих мушель «рокайлів»). Композитори віддавали перевагу камерній музиці, грайливим, кокетливим й галантним образам, які панували також у великих формах (опера, балет, кантата).

Що таке мелізм? Дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/5eT6VRcE> або QR-кодом.

В інструментальній музиці головним жанром стає пасторальна або танцювальна мініатюра. Музика звучала на світських прийомах і під час трапези. Незмінною популярністю користувалися яскраві п'єси для клавесина, саме він у епоху рококо переживає свою найбільшу популярність. Невеликий за розміром інструмент з тихим, згасаючим звучанням, що спонукає використовувати велику кількість дрібних нот для заповнення простору. Навіть зовнішній вигляд інструмента вигадливий, у ньому багато дрібних прикрас і деталей, що відповідає стилю рококо.

Клавесин

Клавесинні сюїти Франсуа Куперена та Жана-Філіпа Рамо — мініатюри, які можна виконувати як самостійні п'єси з простою, прозорою гармонією, у яких часто застосовувався принцип звуко-наслідування.

Про композитиві епохи рококо за покликанням <https://cutt.ly/seT6Bnqq> або QR-кодом.

Прослухай зразки клавесинної музики рококо, використай покликання <https://cutt.ly/1eT6B0ys>, <https://cutt.ly/oeT6NQEV> або QR-код.
«Молоточки» Франсуа Куперена.
«Курка» Жана-Філіпа Рамо.

Передай власні враження від музики.
Схарактеризуй музичні образи п'єс.
Які особливості музики рококо можеш виокремити? Схарактеризуй їх.

Отже, пізнє бароко поступово перейшло в рококо. Що подарував поціновувачам образотворчого мистецтва цей стиль?

Ознайомся з характерними ознаками стилю і склади перелік його відмінностей від стилю бароко.

Інтер'єри палаців

Пастельні кольори.
Легші і зручніші меблі.
Уникнення прямих кутів.
Хвилясті візерунки.
Помпезний декор

Живопис

Пастельна гама кольорів.
Легковажний сюжет.
Галантні сцени

Скульптура

Інтер'єрна та паркова.
Образи напівголених богинь.
Елегантні форми.
Міфологічні герої.
Купідони «путті»

Мода рококо

Пишні перуки, дорогі тканини.
Мереживо, корсети, підбори.
Багатошарові спідниці й глибокі декольте.
Накладні родимки-«мушки».
Косметика і для жінок,
і для чоловіків

Мистецькі ремесла

Ювелірні вироби.
Ткацтво.
Меблі.
Обробка каменю.
Виробництво порцеляни

Дізнайся більше про архітектуру, меблі та моду бароко за покликанням
<https://cutt.ly/teYCURYz>,
<https://cutt.ly/MeYCvzSu> або QR-кодом.

Центром розвитку **скульптури рококо в Україні** став Львів. Спочатку це були іноземні майстри: Т. Гуттер, К. Кученратнер, Ю. Маркварт, С. Фессінгер та інші. Згодом працювали переважно місцеві скульптори: С. Стражевський, М. Філевич, М. Полейовський, Й. Оброцький.

Скульптура костелу Бернардинів, Львів

Диван у стилі рококо

В Україні в цей час розквітає **ужиткове мистецтво**, зокрема меблярство. Виникли гетьманські меблярські майстерні на Чернігівщині й магнатські в м. Корець. Меблі доби рококо — легкі, малі, м'які, вигнутої форми, мальовані із золоченою різьбою. Основний декоративний мотив — мушля.

Високого розквіту досягло виробництво **порцеляни** (фабрики в м. Корць, с. Волокитине та інші), а також **ювелірне мистецтво**.

«Ваза з алегорією річкового бога», Волокитинська порцелянова мануфактура

Чайник, Корецька мануфактура 1790–1796 рр.

«Ваза з богинею Церерою», Волокитинська порцелянова мануфактура

Створи ескіз зачіски в стилі бароко.

Варіант виконання: склади перелік творів, де герої одягнені в стилі рококо.

Розвиток стилю рококо в Україні привів до ушляхетнення способу життя людини.

ТЕМА 6. «ВЗІРЦЕВИЙ» КЛАСИЦИЗМ

20

Генії класицизму

Доба розквіту абсолютної монархії та ідей Просвітництва сприяла зародженню нового стилю в мистецтві — класицизму. **Класицизм** (англ. classicism, від лат. Classicus — зразковий) — напрям у європейському мистецтві, який уперше заявив про себе в культурі XVI ст. Найбільшого розквіту досяг у Франції (XVII ст.), де його часто іменують «стилем Людовика XIV». Він поширився Європою та Новим світом, зберігаючи свої позиції аж до першої чверті XIX ст. у деяких країнах.

Людина цієї епохи залишається по-божною, але вона повинна плекати свою внутрішню свободу на основі раціоналізму. «Хто згідно з правилами працює, той творить високе мистецтво», — говорив французький поет Нікола Буало.

Визначними рисами класицизму стали:

- ♦ раціоналізм (художні твори будують на засадах розуму, а не почуттів);
- ♦ наслідування зразків античного мистецтва;
- ♦ нормативність, канонічність, встановлення вічних і непорушних правил і законів;
- ♦ аристократизм, орієнтування на смаки вищої суспільної верстви;
- ♦ ієрархія жанрів: поділ на «серйозні», «високі» (трагедія) та «низькі», «розважальні» (комедія).

Національна рада. Нижня палата парламенту, Австрія

Жак-Луї Давід. «Смерть Сократа», 1787

Томас Дежорж. «Смерть Архімеда Сіракузького», 1815

Назва «класицизм» наголошує, що представники напряму наслідували античну «класику». Але за часів Відродження теж шанували античність. Відмінність полягала в тому, що за часів Ренесансу цінувалося почуття, а класицисти надавали перевагу розуму.

Мінусами цього стилю стали постійні повтори та однотипне наслідування вироблених зразків, стереотипні та консервативні рішення.

У цей період на зміну пристрасній та суперечливій музиці бароко прийшли музичні твори, створені за певними канонами. Композитори віддали перевагу простій та легкій гомофонно-гармонійній фактурі, у якій чітко виражена мелодія у верхньому голосі супроводжується струнким акомпанементом інших партій. Хоча поліфонія ще простежується у творчості ранніх класиків (Жана Батіста Люлля, Крістофа Віллібальда Глюка).

Для класицизму характерні чіткі музичні форми. Саме в цей період остаточно сформувалася сонатна форма, заснована на розробці й протиставленні двох контрастних тем (головної та побічної), а також визначився класичний склад частин сонати і симфонії.

Сонатна форма		
I частина	II частина	III частина
Швидка	Повільна чи помірна	Швидка чи дуже швидка
Сонатне Алегро	Тричастинна форма	Рондо чи Сонатне Алегро
Експозиція: головна партія (Т), побічна (D), заключна		
Розробка: елементи тем у розвитку та взаємодії		
Реприза: головна, побічна, заключна партії (Т)	Т — основна тональність; D — тональність V ступеня	

Симфонія			
I частина	II частина	III частина	IV частина
Швидка	Повільна	Жвава	Швидка
Сонатне алегро	Довільна форма, часто варіаційна	(менуєт чи скерцо) Тричастинна, рондо	Сонатне Алегро чи Рондо

Система жанрів, форм і правил гармонії, що була розроблена віденською школою, зберігає своє значення й досі.

У цей період сформувався склад сучасного симфонічного оркестру. Використання духових інструментів (кларнета, флейти, труби, валторни та інших) створили його нове, особливе звучання.

Вершиною класицизму вважається творчість трьох найбільших композиторів: Йозефа Гайдна, Вольфганга Амадея Моцарта, Людвіга ван Бетховена. Всі вони пов'язані з Віднем, який був у той час столицею музичного мистецтва, тому їх називають віденськими класиками. Ці композитори створили та вдосконалили художні форми і жанри.

Склад класичного симфонічного оркестру

Пригадай твори вієньських композиторів-класиків. Установи відповідність між назвою та автором твору за покликанням <https://cutt.ly/teUzHHoE> або QR-кодом.

Вольфганг Амадей Моцарт — геніальний композитор усіх часів і народів. Проживши коротке життя, він залишив велику та різноманітну музичну спадщину. У його доробку 41 симфонія, 21 опера, 19 мес, Реквієм та багато творів інших жанрів.

Найбільшим його досягненням вважають опери, у них він показав себе як видатний музикант і талановитий драматург. Це «Дон Жуан», «Весілля Фігаро», «Чарівна флейта».

Дізнайся більше про життя і творчість Вольфганга Амадея Моцарта за покликанням <https://cutt.ly/ReUzCVnL> або QR-кодом.

Вольфганг Амадей Моцарт (1756–1791)

Прослухай твори Вольфганга Амадея Моцарта за покликанням <https://cutt.ly/geUzNcMX>, <https://cutt.ly/NeUzMINZ>, <https://cutt.ly/HeUz40cU> або QR-кодом.

І частина симфонії № 40.
І частина сонати № 15.
Увертюра до опери «Весілля Фігаро».

Йозеф Гайдн — автор фантастичної хорової, оперної, оркестрової та інструментальної музики. Він став засновником таких музичних жанрів, як симфонія та струнний квартет. Для музики Гайдна характерне використання фольклору. Він написав 104 симфонії, 83 квартети. Йозеф Гайдн — автор музики гімну Австро-Угорщини, що згодом стала основою гімну Німеччини.

Дізнайся більше про життя та творчість Йозефа Гайдна за покликанням <https://cutt.ly/GeUzLIAv> або QR-кодом.

Франц Йозеф Гайдн (1732–1809)

Прослухай симфонії Йозефа Гайдна за покликанням <https://cutt.ly/SeUzXGQ6>, <https://cutt.ly/keUzCv4X> або QR-кодом.
І частина симфонії № 103 «З тремоло литавр».
Фрагмент І частини симфонії № 83 «Курка».

Наприкінці XVIII століття сходить ще одна зірка класичної музики — **Людвіг ван Бетховен**. Він починав як композитор-класик. Але йому ми завдячуємо появою перших творів романтичного напрямку. Саме він відходить від традиційної на той час музичної форми, використовує нестійкі та гострі гармонії, що лягли в основу нового стилю — романтизму.

Людвіг ван Бетховен (1770–1827)

Дізнайся більше про життя і творчість Людвіга ван Бетховена за покликанням <https://cutt.ly/WeUz7ZTM> або QR-кодом.

Послухай твори Людвіга ван Бетховена за покликанням <https://cutt.ly/heUz5gG5>, <https://cutt.ly/reUz5Gd4>, <https://cutt.ly/KeUz6op2>
І частина симфонії № 5 «Стук долі».
Фрагмент з фіналу симфонії № 9, ода «До радості».
І частина сонати № 8, «Патетична».

Вислови власні враження від музики згаданих композиторів. Охарактеризуй музичні образи творів, склад виконавців. Які особливості жанрів демонструють ці зразки?

- розучити твір Вольфганга Амадея Моцарта «Туга за весною» за покликанням <https://cutt.ly/KeUxqijZ> або QR-кодом.

Музика класицизму — це досконалість та виваженість у жанрах і формах, які сьогодні стали класичними.

Класицизм з його раціональністю та розумінням античного мистецтва як абсолютної норми не міг оминати увагою такі види образотворчого мистецтва, як архітектура і живопис.

Характерними рисами архітектури цієї доби є монументальність, чіткість і строгість симетричних композицій, урівноваженість об'ємних форм, панування прямих ліній, стриманість декору. У багатьох містах світу такі споруди використовують для важливих офіційних установ, банків, галерей, театрів тощо.

Розглянь зразки споруд. Проаналізуй у них зазначені риси. Які відчуття та емоції викликають у тебе такі споруди? Чи є подібні споруди у твоєму населеному пункті?

Галерея Тейт, Лондон

Будівля банку, Шотландія

Виникнення класицизму в архітектурі пов'язане з творчістю архітектора Андреа Палладіо, тому класицизм ще називають «палладіанством». Його знаменита вілла Ротонда поблизу Віченци мала безліч повторів у Європі й Америці. Оскільки стиль вимагав дотримання суворих канонів, усі будівлі цього стилю у світі дуже подібні, національні відмінності архітектури мінімальні.

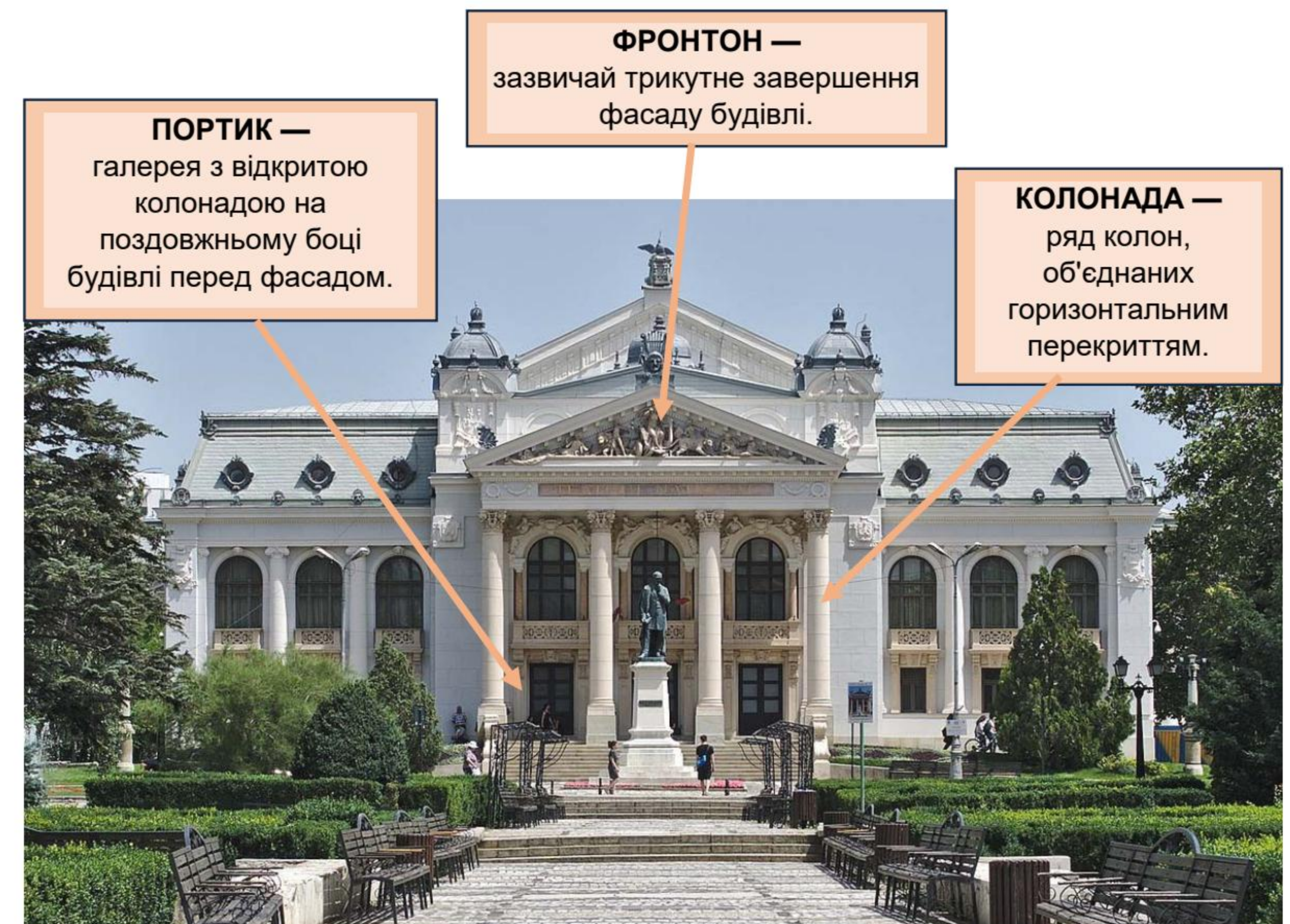
Вілла Ротонда, Віченца, Італія

Дізнайся більше про архітектуру класицизму за покликанням <https://cutt.ly/qeG5K8zw> або QR-кодом.

Розглянь типові елементи класичної споруди. Дізнайся зі словника мистецьких термінів значення таких понять: «пілястра», «аттик».

Знайди на поданих нижче зображеннях зазначені архітектурні елементи.

Театр «Ла Скала», Мілан

Церква Святої Женеєви, Париж

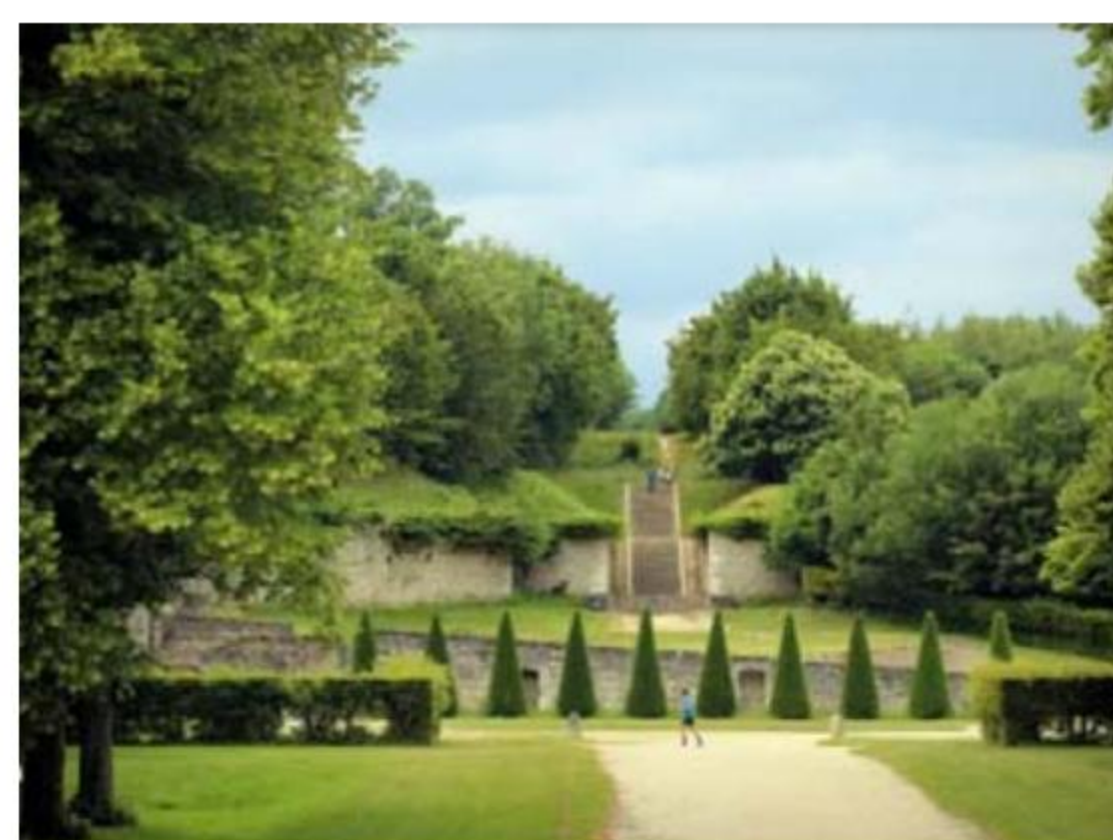
Епоха французького класицизму подарувала нам типовий стиль у садово-парковому мистецтві, зразками якого і сьогодні є творіння архітектора Андре Ленотра (1613–1700) — парки Тюїльрі, Марлі, Версаля.

Пригадай основні ознаки французького (регулярного, геометричного) парку. Що тобі відомо про Версаль, його історію та сучасний стан?

Парк Тюїлері, Париж, Франція

Парк Марлі-ле-Руа, Франція

Насолодися красою класичних французьких парків за покликанням <https://cutt.ly/aeUVGIFm> або QR-кодом.

У живописі цієї доби найбільше розвивалися такі жанри, як портрет, пейзаж та історичний живопис. Пейзажам були притаманні цілісні ліричні композиції з особливою системою кольорів.

Нікола Пуссен. «Царство флори»

Клод Лоррен. «Пейзаж зі сценою відпочинку на шляху в Єгипет (Полудень)»

Представники живопису доби класицизму — Н. Пуссен, К. Лоррен, А. Менгс, Ж.Л. Давід, Ш. Лебрен, А. Кауфман. У їхніх творах переважали античні герої, історичні персонажі, міфологічні сюжети.

ЛУІ КАФФЬЕРІ

На історичному полотні зображена сцена складних політичних перемовин єгипетської цариці Клеопатри і римського правителя Октавіана.

Луї Каффйєрі. «Октавіан Август і Клеопатра»

АНГЕЛІКА КАУФМАН

Представниця німецького класицизму. В її портретах антична простота поєднується з емоційністю і національним колоритом.

Ангеліка Кауфман. «Портрет дами в одязі весталки»

НІКОЛА ПУССЕН

Головними ознаками його портретів були виразні дещо прикрашені риси обличчя, чітко витримана композиція, строгість форми.

Нікола Пуссен. Автопортрет

Виконай зображення типових архітектурних елементів стилю класицизму. **Варіант виконання:** зобрази різні форми дерев для французького парку.

Стиль класицизму суттєво збагатив світове мистецтво, та довів, що сталого ідеалу краси не може бути і кожна епоха має свої індивідуальні риси.

В Україні стиль бароко затримався до кінця останньої третини XVIII століття, а з другої половини цього століття паралельно з бароко та рококо почав розвиватися класицизм. Так склалося, що на Україну в цей час мали вплив мистецтво Польщі та Російської імперії. Тому особливості західного та східного мистецтва цієї доби сформували традиції українського класицизму.

Так, на українських землях побутував ранній класицизм (1762–1796 роки); ампір (революційний класицизм) (1801–1825 роки); пізній класицизм (1825–1855 роки).

Частина України того часу входила до складу російської імперії, відповідно визначні українські митці творили при дворі російського монарха. Український музичний класицизм представлений хоровою, камерно-інструментальною та оперною творчістю Дмитра Бортнянського, Максима Березовського, хоровими творами Артемія Веделя, Степана Дехтеревського, інструментальними творами Івана Хандошко та ін.

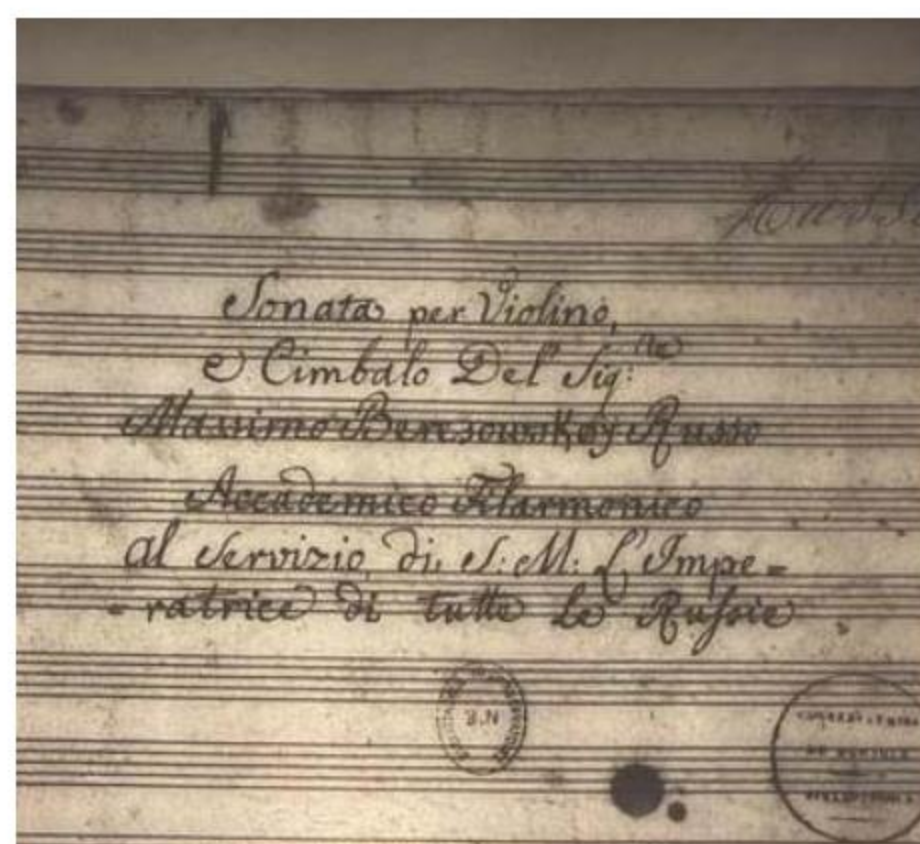
Тогочасна музична практика опиралася на зразки італійського та німецького класицизму, а не віденського. У колах дворянства модною була європейська музика, автори свої опери писали італійською мовою, бо такими були особливості цього жанру.

Українська професійна музика спиралася на традиції барочного партесного концерту та тенденції інструментальної музики класицизму, що сприяло появі нового жанру — **хорового концерту**. Спочатку він поширюється в межах церковної музики, а потім стає основою хорового мистецтва України.

У своїх творах композитори використовують особливості циклічної форми, яка прийшла з європейської інструментальної музики. Це було прогресивним кроком у розвитку хорової музики. Але вони не відмовилися від використання складної поліфонічної мови, що надавало творам можливість втілювати глибокі сакральні та філософські думки, гуманні ідеї попередніх епох.

Жанр хорового концерту в Україні мав певні особливості, серед яких:

- циклічність твору для чотириголосого хору а cappella, який складався з трьох, чотирьох контрастних за темпом та динамікою частин;
- використання псалмів, які вирізнялися особливою поетичністю й ліризмом;

Титульна сторінка рукопису сонати

Максима Березовського

- фрагменти тексту могли вільно повторюватися, переставлятися місцями тощо;

- перевагу надавали поліфонічній фактурі, у якій коротка тема проводилася в новій варіації, характерній для форми фуги;

- простота та ясність викладу, наспівна мелодика, яка спиралася на народну пісенність;

- запис твору за допомогою партитури з італійськими позначеннями темпу та динаміки.

У творчості найвидатніших вітчизняних композиторів того часу — Максима Березовського, Артемія Веделя і Дмитра Бортнянського — хоровий концерт досяг вершини свого розвитку.

Пригадай, які твори цих композиторів ми розглядали на уроках мистецтва в попередніх класах.

Максим Березовський — український композитор, засновник жанру духовного концерту, диригент, співак, родом із Глухова. Він поєднав у своїй творчості традиції західноєвропейської музики з національним хоровим мистецтвом. Березовський мав складну долю, незважаючи на прекрасний голос та музичний талант. Здобував музичну освіту в того самого педагога, що й Вольфганг Амадей Моцарт. Його твори вже звучали на сценах, поки він навчався в Болонській філармонічній академії. Там йому присвоїли звання академіка. Але повернення додому стало шляхом до забуття. Завдяки Березовському в українській музиці з'явилися перші зразки музично-театрального і камерно-інструментального жанрів, а саме: опера «Демофонт» і соната для скрипки й чембало (різновид клавесина).

Максим Березовський
(1745–1777)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Максима Березовського за покликанням <https://cutt.ly/celUvD8C> або QR-кодом.

Прослухай твори Максима Березовського за покликанням <https://cutt.ly/RelUbob8>, <https://cutt.ly/NelUbSil>, <https://cutt.ly/oellEj5z> або QR-кодом.

Фрагмент хорового концерту «Не отвержи мене».

Симфонія № 1 До мажор.

I частина сонати До мажор для скрипки і чембало.

Дмитро Бортнянський — один з багатьох видатних українців, чие ім'я привласнила Російська імперія. Залишившись українцем в душі, він зумів вдало поєднати кращі здобутки сучасної йому європейської музичної школи за українськи мелосом.

Бортнянський потрапляє в знамениту Болонську академію, де тоді ж навчався Вольфганг Амадей Моцарт. Саме в Італії Дмитро почав писати опери, які ставили у венеційському театрі «Сан Бенедетто». Так з-під його пера вийшли «Креонт», «Алкід», «Квінт Фабій». Бортнянський втілює у своїх творах принципи тогочасної класичної опери: звернення до античних сюжетів, використання високих морально-етичних ідеалів, дієвість та драматична напруга сценічного розвитку, простота та ясність музичних виражальних засобів, позбавлення арій надмірної віртуозності, посилення виразності речитативів, ролі хору, оркестрових і балетних епізодів. Зокрема, він плідно працював у жанрі хорового концерту (35 концертів), започатковував в українській музиці низку камерно-інструментальних жанрів.

Дмитро Бортнянський
(1751–1825)

Дізнайся більше про життєвий та творчий шлях Дмитра Бортнянського за покликанням <https://cutt.ly/0eIUb4YD> або QR-кодом.

Прослухай твори Дмитра Бортнянського за покликанням <https://cutt.ly/gelURsU4>, <https://cutt.ly/gelURAAI>, <https://cutt.ly/yelURKfp>.

Арія Федеріко з I дії опери «Сокіл» (фрагмент).

**Фрагмент хорового концерту № 15
Ре мажор «Придіте, воспоім».
I частина Концертної симфонії
сі-бемоль мажор.**

Артемій Ведель — композитор, чий стиль має яскравий національний характер. Його твори вирізняються емоційністю, наявністю образних контрастів, психологізмом. Духовний сан Артемія Веделя обмежив як композитора. Основними жанрами, в яких він працював, були духовні концерти, літургія, всеношна, хори та ансамблі духовного характеру. На його самотньому стилі позначився вплив народної мелодики, використання якої у богослужінні було заборонено.

Артемій Ведель
(1767–1808)

Дізнайся більше про життєвий та творчий шлях Артемія Веделя за покликанням <https://cutt.ly/7eIURBvf> або QR-кодом.

Прослухай твори Артемія Веделя за покликанням <https://cutt.ly/heIUR7bJ>, <https://cutt.ly/ielUTjIH> або QR-кодом.

**Хоровий концерт «Доколе, Господи».
Пасхальний тропар «Христос воскрес».**

Вислови власні враження від прослуханих творів.
Схарактеризуй музичні образи, виконавські склади у творах, які тобі найбільше запам'яталися.
Які особливості жанрів демонструють ці зразки?

У народній музиці того часу своє визнання отримує **кант** (від лат. cantus — «спів», «пісня») — церковна або світська триголосна пісня, яку виконують без інструментального супроводу. За змістом канти поділялися на ліричні, урочисті, гумористичні, сатиричні. Їх полюбили виконувати мандрівні дяки, студенти Києво-Могилянської академії, лірники. Останні співали канти з хлопчиком-поводирем або з іншим лірником, а третій голос грали на лірі.

Одне з провідних місць серед творців кантів належить Григорію Сковороді — видатному українському філософу, просвітителю, поету, митцю, педагогу. Він був багатогранним музикантом, грав на багатьох інструментах, укладав своєрідні пісні-роздуми про життя, сатиричні твори.

Григорій Сковорода
(1722–1794)

Прослухай канти Григорія Сковороди за покликанням <https://cutt.ly/gelUYoV0>, <https://cutt.ly/yelUYxFK> або QR-кодом.

**Кант «Всякому городу нрав і права».
Кант «О, дражайше жизнє время».**

На вибір:
розучи за бажанням кант Григорія Сковороди;
досліди: «Музична творчість Григорія Сковороди».

**Взаємодія національних та європейських традицій в епоху класицизму
сприяла зародженню низки своєрідних національних жанрів.**

В Україні класицизм мав свої особливості та специфіку. В кожному регіоні він переплітався з іншими стилями, враховуючи традиції та культурні впливи. Це привело до різноманітності інтерпретацій цього стилю в українській **архітектурі**.

Під час проєктування почали більше уваги звертати на внутрішній комфорт, дбати про краще освітлення, вентиляцію, робити вищі стелі. Чимало класичних споруд стали окрасою багатьох міст України.

Палац у Сокиринському парку,
Чернігівська обл.

Палац княгині Анни Львової,
с. Бочечки, Сумська обл.

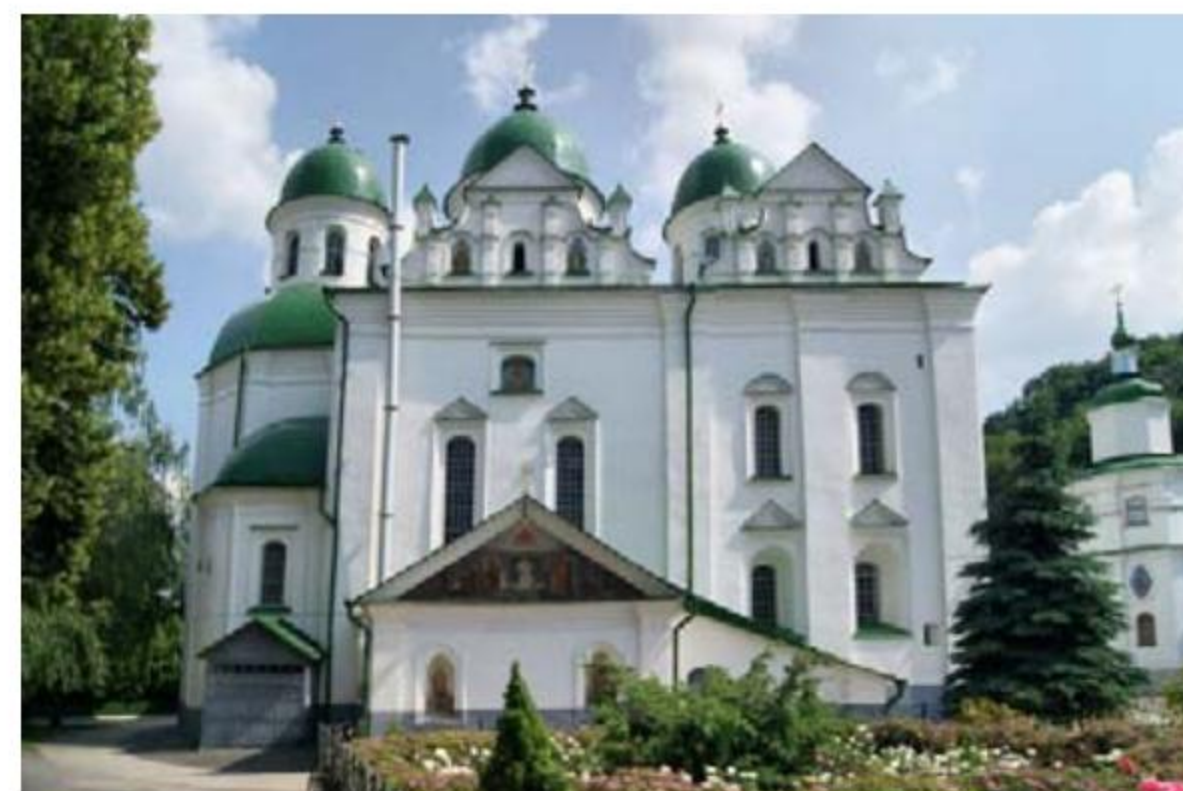

Розглянь зразки українського класицизму і знайди в них типові архітектурні елементи цього стилю.

Крім палаців та маєтків, які переважали серед класичних споруд того періоду, будувалося чимало зразків сакральної архітектури.

Бібліотека ім. В. Стефаника, м. Львів

Флорівський монастир, м. Київ

Ознайомся ближче з перлиною класичної архітектури за покликанням <https://cutt.ly/vellTKKq> або QR-кодом.

Завдяки вишуканості, простоті й урочистості будівлі в стилі класицизму стали популярними. Для завершального етапу стилю класицизм, ампіру — характерне використання скульптур античного зразка, а також скульптурних конструкцій з грифонами, сфінксами, левами. Їх розташовували із суворим дотриманням симетрії.

Будинок Київського (Імператорського)
університету Святого Володимира

Контрактний дім,
м. Київ

З класицизмом пов'язане формування найбільших **парків** — садиби в Качанівці та «Олександрії» в Білій Церкві. Композиції ансамблів площ та вулиць доби класицизму відкритий характер.

ПАРК «ОЛЕКСАНДРІЯ»

Державний дендрологічний парк Національної академії наук України. Розташований на північно-західній околиці міста Біла Церква. Це найбільший архітектурно оформлений ландшафтний парк в Україні.

КРУГЛА ПЛОЩА В ПОЛТАВІ

Площа є композиційним центром та символом міста. Це ансамбль з восьми адміністративних і житлових будівель. Вона вважається єдиним у світі цілісним класицистичним ансамблем круглої площі, який збудовано в одному стилі.

Проаналізуйте в групах, яку роль відіграють в архітектурному середовищі вашого населеного пункту класичні споруди.

Український живопис доби класицизму представлений художниками, чий імена та долі були привласнені росією.

ДМИТРО ЛЕВИЦЬКИЙ
Український живописець-портретист. Народився в Києві в сім'ї маляра та гравера. Визнаний майстром витонченого психологічного портрета.

АНТОН ЛОСЕНКО
Основоположник українського історичного живопису. Народився у м. Глухів Сумської області.

ВОЛОДИМИР БОРОВИКОВСЬКИЙ (БОРОВИК)
Народився в родині козака-іконописця у м. Миргород Полтавської області. Працював у жанрі портрета.

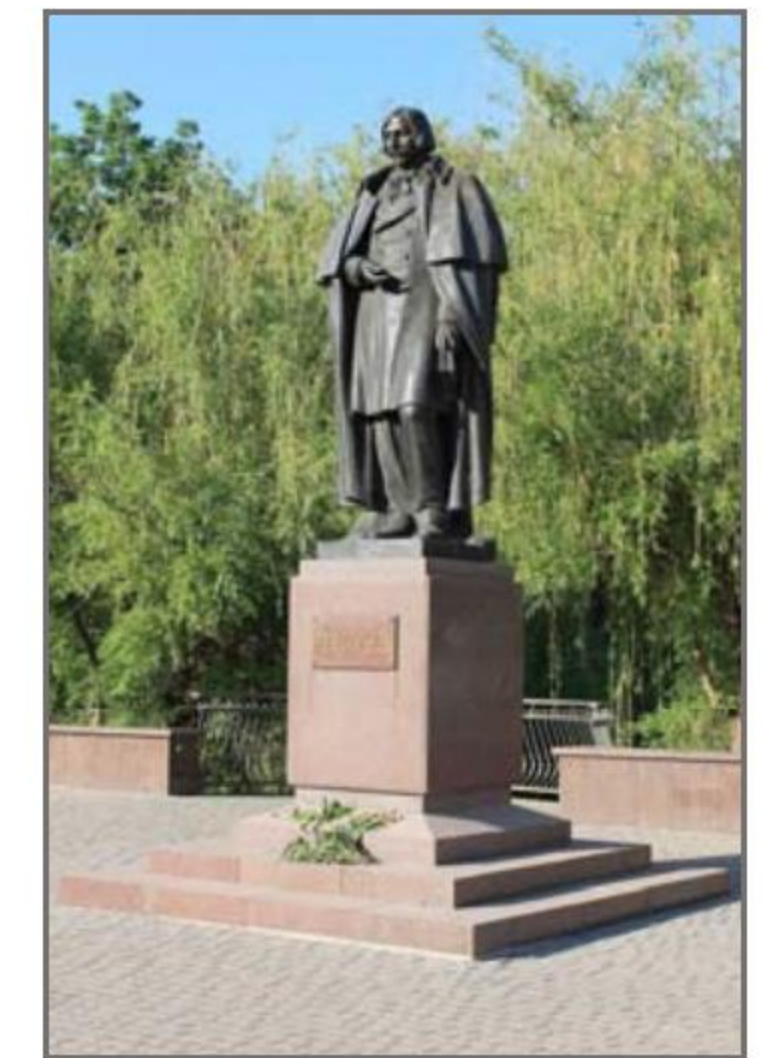
У мистецтві класицизму важливу роль відігравала монументальна скульптура. Вона не змогла набути високого статусу, виконуючи роль декоративного приладу до архітектури.

Пам'ятник Дюку де Рішельє в Одесі

Пам'ятник Іванові Котляревському в Полтаві

Пам'ятник Миколі Гоголю в Миргороді

З класицизмом повернулася мода прикрашати фасади будинків рельєфами та увінчувати аттики круглою скульптурою. Тематика рельєфів була переважно міфологічною.

Перлинами класичної скульптури є статуї давньогрецьких та римських богів і героїв: Нептуна, Амфітрита, Артеміди та Адоніса у Львові на площі Ринок. Вони втілюють античний ідеал вільної та гармонійної людської особистості.

Фонтан «Нептун», м. Львів

Переглянь більше зразків класичної архітектури України за покликанням <https://cutt.ly/ZelUwg2f> або QR-кодом.

Виконай графічний ескіз однієї з українських класичних споруд.
Варіант виконання: досліди зміни в моді цієї доби і виконай ескіз.

Збереження класичної архітектури важливе для збереження зв'язку з нашим минулим, розуміння еволюції архітектури та дизайну.

ТЕМА 7. МРІЇ І МІФИ РОМАНТИЗМУ

24

Пошуки мрії і контрасти романтизму

Наприкінці XVIII століття в Німеччині, Великій Британії та Франції виник новий ідейний рух у мистецтві — романтизм (франц. *romantisme* — таємниче, дивне, нереальне). До кінця XVIII століття — першої половини XIX століття він охопив інші країни Європи, Північної та Південної Америки. Його представники виступали проти канонів класицизму. Вони висували на перший план духовно-творче життя людини, сповнене сильних почуттів. У своїх творах використовували фольклор та історичні, фантастичні теми. Провідними мотивами романтизму стали самотність, світова скорбота (національна туга), романтичний бунт і нескореність. Він збігається в часі з промисловою революцією, але опирається на культ природи, почуттів і природного в людині.

Саме в період романтизму важливою стає ідея природного права на людську гідність і національне самовизначення, а в Європі в цей час народи узаконюють свої національні права. Це стало поштовхом до формування національних напрямів та шкіл у різних видах мистецтва.

Музичний романтизм постав після 1815 р., він розвивався в тісному зв'язку з літературою, живописом і театром. Музичний романтизм умовно поділяють на три етапи:

- ранній час (Франц Шуберт, Нікколо Паганіні, Джоаккіно Россіні та ін.);

- зрілий (1830–1850-ті рр.) (Фридерик Шопен, Роберт Шуман, Гектор Берліоз, Ференц Ліст);

- пізній (до кінця XIX ст.) (Йоганнес Брамс, Антон Брукнер, Ріхард Вагнер та ін.).

Франсуа Рюд. «Виступ добровольців на захист батьківщини», («Марсельєза»)

Ліонелло Балестрієрі. «Фредерик Шопен (1810–1849) складає прелюдію»

Для музичного романтизму характерним є виникнення нових композиторських шкіл. Це пов'язують з піднесенням національних рухів та великим інтересом авторів до фольклору як джерела творчості. Так, у другій половині XIX століття постають національні школи:

- польська (Фридерик Шопен, Станіслав Монюшко);
- чеська (Берджіх Сметана, Антонін Дворжак);
- угорська (Ференц Ліст);
- норвезька (Едвард Гріг);
- іспанська (Ісаак Альбеніс);
- фінська (Ян Сібеліус).

Провідною в романтизмі стала тема особистої драми самотнього, ніким не визнаного художника.

Усе це сприяло появі нових форм і засобів виразності. В симфонічному жанрі перевагу віддають великим складам оркестрів із застосуванням видових інструментів, зростає роль духових та ударних. Симфонія стає простішою, тепер вона найчастіше одночастинна, у ній переважає наскрізний розвиток. З'являються нові жанри: симфонічна поема, симфонічна фантазія, концертний етюд та інші. Митці все частіше звертаються до програмної музики. Водночас більшої ваги набувають жанри мініатюри як вокальної (пісня, романс, балада, хор), так і інструментальної (прелюдія, п'єса, скерцо, етюд, полька, вальс, експромт, ноктюрн, музичний момент, пісня без слів та інші).

Що таке програмність, та які із запропонованих творів є програмними, дізнайся за покликанням <https://cutt.ly/kelly350> або QR-кодом.

У період романтизму великий інтерес викликають вокальні та інструментальні цикли, кращі зразки яких створюють Франц Шуберт, Фридерик Шуман та інші композитори.

Нове бачення розвитку опери через системи лейтмотивів презентує Ріхард Вагнер.

Франц Пётр Шуберт — австрійський композитор, основоположник романтизму в музиці, автор понад тисячі музичних творів, серед яких близько 600 пісень, дев'ять симфоній, велика кількість творів камерної та літургійної музики. Він отримав визнання після смерті. Твори Шуберта і сьогодні не втрачають популярності. Він один із перших авторів-романтиків, хто звернувся до жанру вокального циклу, що об'єднує ряд пісень одним романтичним сюжетом.

Франц Петер Шуберт (1797–1828)

Дізнайся більше про життя і творчість Франца Петера Шуберта за покликанням <https://cutt.ly/Eellorat> або QR-кодом.

Прослухай твори Франца Шуберта за покликанням <https://cutt.ly/OelloJXk>, <https://cutt.ly/pellpcq6>, <https://cutt.ly/xellp4af> або QR-кодом.

«В дорогу» із циклу «Красуня млинарка».

Фрагмент симфонії сі мінор № 8, «Незакінчена».

Музичний момент № 3, фа мінор.

Фридерик Франсуа Шопен — польський композитор-романтик і піаніст. Шопен став засновником польської музичної школи. Писав винятково твори для фортепіано. Шопен розкрив багатющі можливості фортепіанної фактури, його музика вирізняється мелодизмом, гнучкістю, поетичністю. Він став творцем жанру фортепіанної балади, віродив жанр прелюдії, створив художні зразки концертного етюд та наповнив новим змістом вальс і мазурку. Твори Шопена стали основними в репертуарі провідних піаністів світу.

Фридерик Шопен
(1810–1849)

Дізнайся більше про життя і творчість Фридерика Шопена за покликанням <https://cutt.ly/HellaO2J> або QR-кодом.

Прослухай твори Фридерика Шопена за покликанням <https://cutt.ly/bellsfRj>, <https://cutt.ly/aellsGsa>, <https://cutt.ly/8ellde4u> або QR-кодом.

Ноктюрн № 20, до діз мінор.

Вальс № 2, опус 64.

Прелюдія № 4, опус 28, мі мінор.

Ференц Ліст — угорський композитор, піаніст, педагог, диригент, публіцист, засновник угорської композиторської школи. Він став першим піаністом, який виступав із сольними концертами, завдяки чому заслужив визнання і вважається майстром своєї епохи. Ліст є автором численних фортепіанних транскрипцій (переробка музичного твору для іншого інструмента або голосу) популярних оперних сцен, симфоній, каприсів Ніколо Паганіні, пісень Франца Шуберта. Його окремі фортепіанні твори вважають вершиною фортепіанної музики.

Ференц Ліст
(1811–1886)

Дізнайся більше про життя і творчість Ференца Ліста за покликанням <https://cutt.ly/1ellcYE4> або QR-кодом.

Прослухай твори Ференца Ліста за покликанням <https://cutt.ly/Cellvgfd>, <https://cutt.ly/cellvJH2>, <https://cutt.ly/2ellbv0k> або QR-кодом.

Етюд № 3, транскрипція твору Ніколо Паганіні «Кампанела».

Ноктюрн № 3 «Мрії кохання».

Фрагмент симфонічної поеми № 6, «Мазепа».

Епоха романтизму в історії музичного театру розпочинається балетом «Сильфіда» (1832). Творці «Сильфіди» — лібретист Адольф Нуррі, композитор Жан-Мадлен Шнейцгоффер, балетмейстер Філіппо Тальоні. В основі сюжету шотландська легенда про казкову діву повітря. В балеті по-новому трактується форма, танець витісняє пантоміму і стає головним засобом виразності в передачі змісту твору. Вперше виокремлюється класичний (царство Сильфіди) та характерний (шотландські селяни) танці, жіночі образи стали домінувати над чоловічими. Цей балет приніс славу першій виконавиці ролі Сильфіди Марії Тальоні, саме в ньому вона вперше одягла балетну пачку та стала на пуанти, щоб створити казковий образ небесної діви.

Марія Тальоні в образі Сильфіди. 1832

Переглянь фрагменти з постановок різних років за покликанням <https://cutt.ly/9ellb1DJ> або QR-кодом. Балет «Сильфіда» Жана-Мадлена Шнейцгоффера.

Вислови власні враження від музичних творів. Схарактеризуй склад виконавців, музичні образи. Які особливості жанрів епохи романтизму демонструють твори?

Виконай одне із завдань на вибір:

- досліди творчість італійських чи чеських композиторів-романтиків;
- досліди особливості оперної реформи Ріхарда Вагнера, добери кращі зразки номерів з його опер для плейліста.

Музика романтизму заклала основу для розвитку великої кількості жанрів програмної музики.

Образотворче мистецтво в добу романтизму стало сприйматися як найвищий вияв неприйняття буденності й звеличення духу. Романтизм співіснував з пізнім класицизмом і мав впливи на сучасні йому історичний живопис, портрет, гравюру, архітектуру та скульптуру.

Пригадай, що стало передумовою появи романтизму. Що було головним об'єктом уваги митців-романтиків? Які характерні риси цього напрямку?

Живопис романтизму представлений історичними полотнами, сценами баталій, фантастичними картинами, маринами, портретами та пейзажами. **Пейзажі** найповніше дають нам зрозуміти, що митець-романтик не відтворює дійсність, а перетворює, романтизує її. І цей новий умовний світ для романтика прекрасніший за реальний. Марини (морські пейзажі) сповнені загадкової туманності або є полем запеклої битви, де розгортаються справжні трагедії.

Джон Констебл. «Стоунгендж», акварель

Каспар Давид Фрідріх. «Етапи життя»

Джон Констебл. «Трафальгурська битва»

Каспар Давид Фрідріх. «Розбита надія»

Усі романтики вважали, що був трагічний розрив між їхніми уявленнями і реальним життям. Негатив революційних змін (страсти, голод, війні дії, політична нестабільність) призвели до бажання втекти від реальності, бо вплинути на неї не було можливості.

Романтизація героїчного минулого зумовила те, що чимало творів закликали до свободи, до захисту людської гідності.

Франсуа Рюд. «Марсельєза», фрагмент

Ежен Делакруа. «Свобода, що веде народ»

Що спільного в зображених творах? Яка подія в історії Франції стала поштовхом до появи таких творів? Визнач, до якого виду рельєфів належить цей скульптурний фрагмент.

Бунтарський дух епохи відобразився і в **портретному жанрі**, де ми можемо спостерігати у героїв сміливий погляд, особливу схвилюваність, готовність до рішучих вчинків. Попри домінування в культурі та політиці аристократії, люди з найнижчих прошарків суспільства піднімаються до рівня учасників історичного процесу. Особливої популярності набуває автопортрет.

Ежен Делакруа. Автопортрет

Теодор Жеріко. Портрет божевільної

Герхард фон Кюгельген. Портрет Каспара Давида Фрідріха

Знаковим твором епохи є полотно Каспара Давида Фрідріха «Мандрівник над морем туману», що представляє узагальнений образ героя тієї доби, який самотньо височіє над нестримною загадковою природною стихією. Зображення сильних пристрастей і характерів стало прикметною рисою всіх митців доби, серед яких найвідомішими були Ежен Делакруа, Теодор Жеріко, Джон Констебл, Вільям Тернер.

Каспар Давид Фрідріх. «Мандрівник над морем туману»

На відміну від митців, які ідеалізували минуле, англійський поет і художник Вільям Блейк відображав трагедію соціального гноблення та мрії про краще майбутнє людства. У його роботах релігійність набуває рис містицизму.

Вільям Блейк. Ілюстрація до «Божественної комедії» Данте

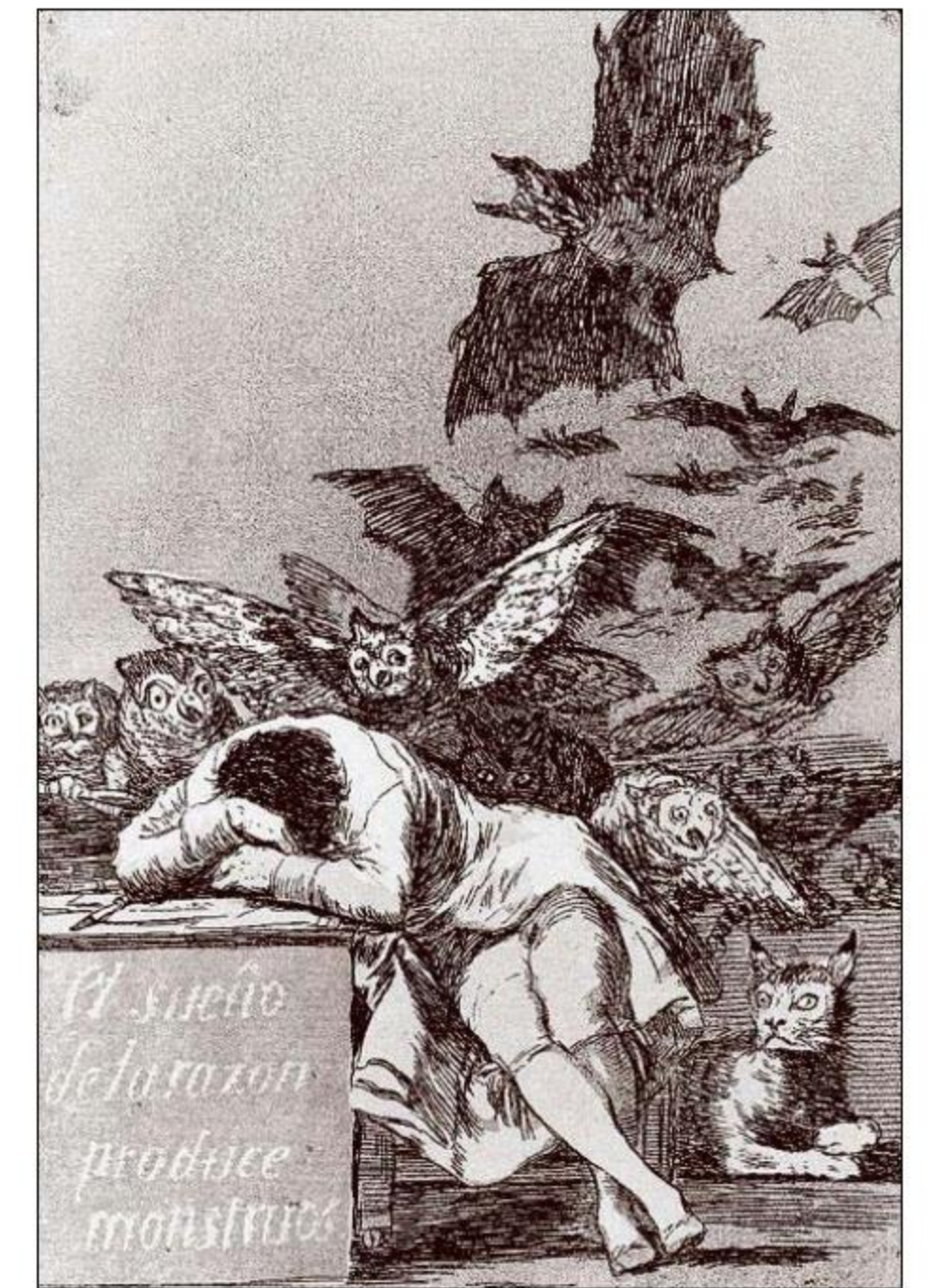
Що ти бачиш на зображенні? Яку ідею, на твою думку, закладав у нього автор? У чому полягає фантастичність творчості Вільяма Блейка?

Зміни торкнулися також і моди. Одяг став відображати образ нової людини, звільненої від умовностей та театральності. Зникають важкі складні перуки, масивні сукні, надмірні прикраси. Фрак, циліндр, помірно-яскраві кольори та натуральні тканини стають основою чоловічого одягу. Блуза, вузька талія, широкі рукави, відкриті плечі, капелюшок або квіти у волоссі створюють образ для жінок. Романтичні настрої тієї доби визначали появу сентиментальних прикрас. Це були пам'ятні браслети з мініатюрою в центрі, каблучки зі вставками з оніксу, медальйони з фото, локонами коханих. Прикраси приховували від сторонніх, оскільки їм надавали особливої інтимності.

Під впливом творчості іспанського художника Франсіско Гоя, нового звучання в епоху романтизму набули твори **графіки**. У найвідомішій серед своїх графічних творів серії «Капрічос», у гравюрі «Сон розуму породжує чудовиська», автор демонструє гострий, сатиричний розум. В основу твору було покладено фантастику сну і сатиру на сучасне суспільство, висміювання його пороків. Створена після важкої хвороби, вона показала зміни у світосприйнятті митця. Ця серія не була схвалена церквою, але викликала відгук у глядачів.

Франсіско Гоя. «Сон розуму породжує чудовиська» із серії «Капрічос»

Франсуа Рюд. «Наполеон у роздумах»

Для **скульптури** доби романтизму характерними є пошуки нових засобів виразності, емоційна напруженість композицій. Найбільш сприятливі умови для розвитку пластичного мистецтва склалися у Франції. Характерні риси:

- емоційна напруженість;
- патетичність;
- громадянська спрямованість;
- реалістичність зображень у поєднанні з глибоким символізмом.

Ознайомся з яскравою добіркою творів скульптури доби романтизму за покликанням <https://cutt.ly/uelUralR> або QR-кодом.

Створи образ сучасного романтичного героя / героїні.
Варіант виконання: вигадай образ «чудовиська» як уособлення однієї із вад сучасного суспільства.

У творах доби романтизму відобразилися боротьба людини і природних стихій, пошуки та емоційні пориви романтичних героїв.

Початком періоду романтизму на теренах України вважають появу літературних збірок українських народних пісень.

Саме вони підтвердили наявність особливої самодостатньої української мови та показали глибокі народні традиції, які передаються через фольклор та засвідчують національну ідентичність.

В українському мистецтві доби романтизму визначальними стали культ почуттів, звернення до народних першоджерел, народного мистецтва, пошук історичної свідомості, ідеалізація минулого та фантастичні мотиви.

Костянтин Трутовський. «Українська ніч»

У музиці романтизму особливого значення набуває жанр пісні. В перші десятиліття XIX століття відбувалося становлення романтичної народної пісні-романсу авторського походження з переважанням ліричної тематики («Ой і зрада, карі очі, зрада», «Сидить голуб на березі», «Сонце низенько»). Пізніше ці пісні-романси були використані для створення низки визначних театральних постановок, а саме: «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник» Івана Котляревського, «Сватання на Гончарівці», Григорія Квітки-Основ'яненка та інших.

Прослухай зразки пісень-романсів за покликанням <https://cutt.ly/VeOynoZH>, <https://cutt.ly/ieOymndO> або QR-кодом.

«Ой і зрада, карі очі, зрада» в обробці Бориса Лятошинського.
«Сонце низенько» в обробці Миколи Лисенка.

Від середини XIX століття під впливом романтизму відбувається становлення й української композиторської школи.

Для інструментальної музики цього періоду характерне використання народної мелодики, зокрема пісні-романсу. Зростає інтерес до збирання та обробки фольклору, який набуває нового звучання в професійній музиці.

У фортепіанній музиці того часу переважає мініатюра. Це фортепіанні твори Олександра Лизогуба, Йосипа Витвицького, Михайла Маркевича, Андріана Данилевського. Представником романтичного напрямку в українській музиці був Тимофій Безуглий — автор жалібного маршу на смерть Тараса Шевченка (1861), що став одним із перших фортепіанних творів на шевченківську тематику.

Найвидатнішим скрипалем періоду романтизму був Гаврило Рачинський (варіації «Віють вітри», «Ой кряче, кряче молоденький ворон», полонези, вальси). Ілля Лизогуб створив ранньоромантичну віолончельну сонату.

У Східній і Наддніпрянській Україні творили Семен Гулак-Артемівський, Микола Аркас, Петро Ніщинський, Петро Сокальський, Михайло Колачевський.

Семен Степанович Гулак-Артемівський — український композитор, співак, баритон (бас-баритон), драматичний артист, драматург, автор однієї з перших опер на україномовне лібрето — опери «Запорожець за Дунаєм» (1863).

Семен
Гулак-Артемівський
(1813–1873)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Семена Гулака-Артемівського за покликанням <https://cutt.ly/EeOymZdM> або QR-кодом.

Послухай оперу «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемівського за покликанням <https://cutt.ly/beOyQIUG>, <https://cutt.ly/keOyWNJa>, <https://cutt.ly/xeOyEjBD> або QR-кодом.

Дует Карася та Одарки з I дії опери «Запорожець за Дунаєм».
Пісня Оксани «Місяцю ясний» з I дії.
Фінальна арія Андрія з хором «Блаженний день, блаженний час» з II дії.

В українській музиці з'явилися і романтичні симфонії: симфонія невідомого автора 1809 року, симфонії Михайла Вербицького.

Пригадай, з яким визначним музичним твором пов'язане ім'я Михайла Вербицького?

Михайло Вербицький — український композитор, диригент та отець української греко-католицької церкви, який розвинув хоровий стиль у Галичині. Він є автором багатьох різножанрових творів світської, духовної та театральної музики. Йому належить організація перемишльської композиторської школи, яка творила на території Західної України. Михайло Вербицький — творець музики до пісні «Ще не вмерла Україна», що стала Державним Гімном України.

Його послідовниками були Іван Лаврівський, Віктор Матюк.

Михайло Вербицький
(1815–1870)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Михайла Вербицького за покликанням <https://cutt.ly/jeOyEGao> або QR-кодом.

Послухай твори Михайла Вербицького за покликанням <https://cutt.ly/OeOyTE3L>, <https://cutt.ly/zeOyT0lr>, <https://cutt.ly/GeOySp82> або QR-кодом.

Симфонія № 10, присвячена Оресту Сінкевичу.
«Алилуя» в обробці Станіслава Людкевича.
Полонез для скрипки з оркестром.

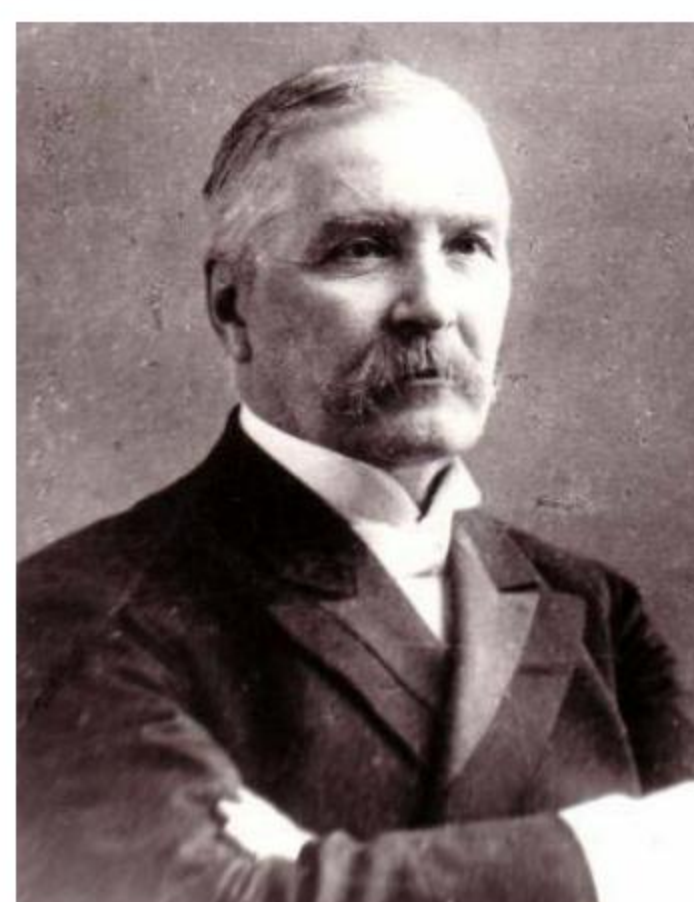

Українські композитори доби романтизму вирізняються оригінальним поєднанням західноєвропейської музики та фольклору серед них особливо виділяється творчість Миколи Лисенка.

З якими творами Миколи Лисенка ти знайомився / знайомилась у раніше?

Микола Лисенко — український композитор, етнограф та громадський діяч. Попри те, що в часи Російської імперії діяла заборона на вживання та використання української мови, він підтримував усе українське. Лисенко як засновник української класичної музики залишив спадщину в усіх можливих жанрах: опери, сонати, камерні жанри, пісні, хори, кантати, цикли та багато інших. Він був чудовим педагогом і віртуозно володів фортепіано.

Микола Лисенко
(1842–1912)

У 1904 р. в Києві завдяки коштам, зібраними громадою з нагоди ювілею Миколи Лисенка, була відкрита перша українська музична школа. Композитор був співзасновником музично-хорового товариства «Київський Боян».

До найвідоміших творів Лисенка належать музика гімнів «Молитва за Україну» та «Вічний революціонер», опери «Тарас Бульба», «Наталка-Полтавка» та інші. Він опублікував понад 600 зразків українського музичного фольклору, написав великий цикл «Музика до «Кобзаря» на слова Тараса Шевченка.

Микола Віталійович створив в українській музиці перші дитячі опери «Коза-Дерева», «Пан Коцький», «Зима і Весна».

У творчості Лисенка відбулося формування нової музичної мови українського романтизму та української національної музичної школи.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Миколи Лисенка за покликанням <https://cutt.ly/seOySZFd> або QR-кодом.

Послухай твори Миколи Лисенка за покликанням <https://cutt.ly/YeOyFwoa>, <https://cutt.ly/4eOyFPdK>, <https://cutt.ly/7eOyF5zD>, <https://cutt.ly/6eOyGnhi>, <https://cutt.ly/YeOyH9rr> або QR-кодом.

Запорізький марш.
Вальс «Розлука».
Хор «Вічний революціонер» на слова Івана Франка.
Пісня Виборного «Ой під вишнею».
Пісня Наталки «Ой я дівчина-полтавка» з опери «Наталка-Полтавка».

Вислови власні враження від прослуханих творів. Схарактеризуй музичні образи, виконавські склади у творах, які тобі найбільше запам'яталися. Які особливості жанрів романтизму демонструють ці зразки?

На вибір: <https://cutt.ly/3ePHCXck>
Розучи за бажанням пісню «Пливе човен» в обробці Миколи Лисенка.
Досліди: «Музична творчість Михайла Колачевського».

ПЛИВЕ ЧОВЕН

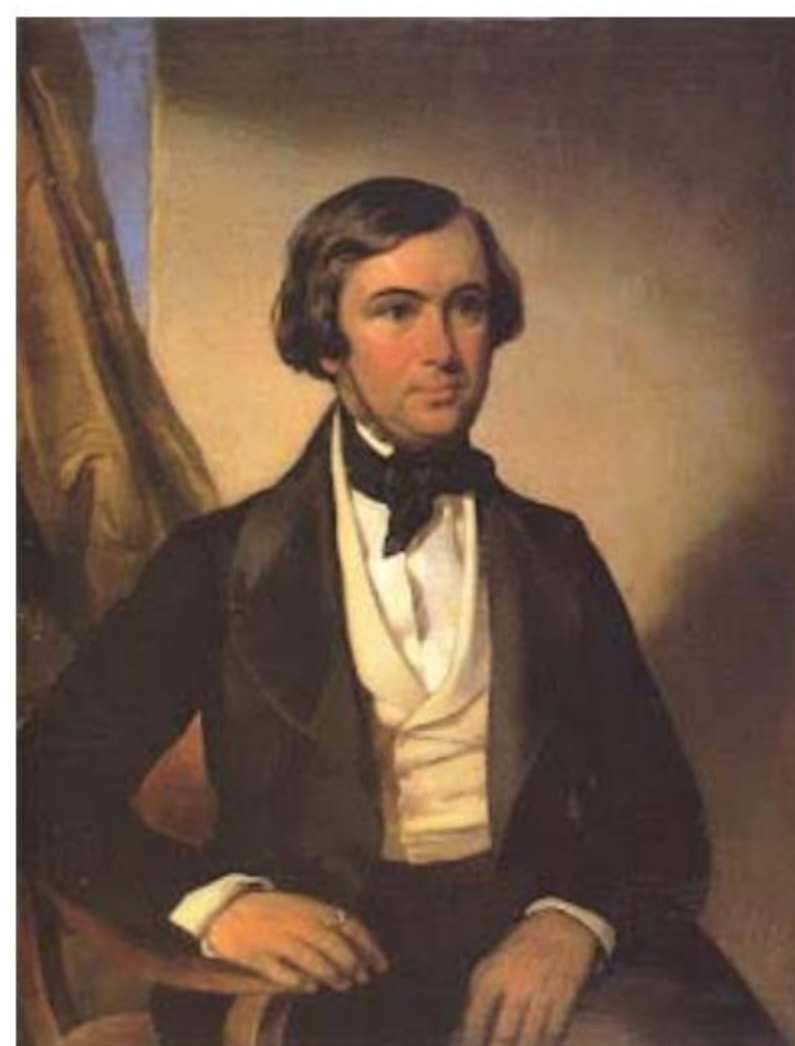
Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка

Іде козак до дівчини та все тую, тую, тую, тую.
Пливе човен, води повен та й накритий листом.
Не хвалися, дівчинонько, червоним намистом.
Бо прийдеться, доведеться намисто збувати,
Молодому козакові тютюн купувати.
Пливе човен, води повен та й накрився лубом.
Не хвастайся, козаченьку, кучерявим чубом.
Бо прийдеться, доведеться під аршин ставати.
Молодого козаченька в військо віддавати.

Романтизм сприяв зародженню національної класичної музичної школи в Україні.

Романтизм з його посиленою увагою до почуттів та емоцій людини сприяв розквіту **портретного жанру** в українському мистецтві. Саме в ньому через образ сучасника виражався дух епохи та її ідеали краси. Образи героїв випромінюють спокійну впевненість, стриманість і гідність.

Алоїзій Рейхан. «Портрет скрипаля Липинського»

Мартин Яблонський. «Дівчина зі сніданком на підносі»

Розглянь портрети. Чи відповідає одяг героїв моді доби романтизму? До якого прошарку суспільства можуть належати зображені?

Художник все більше усвідомлює себе не ремісником, а самобутньою творчою особистістю, тому з'являється більше автопортретів та портретів, у яких авторам вдалося розкрити внутрішню силу образу, його гармонійну досконалість.

Аполлон Мокрицький. Автопортрет

Аполлон Мокрицький. Портрет дружини

Василь Штенберг. Автопортрет

Українські художники-романтики використовували гру світла і тіні, щоб посилити емоційний вплив на глядача, що притаманно романтичному пейзажу. Улюбленим залишається образ моря, а також зображення стихій, буремних подій. Особливе місце в пейзажах належить небу — драматичному та опоетизованому.

Іван Айвазовський. «Дев'ятий вал»

Василь Штенберг. «Вид Подолу»

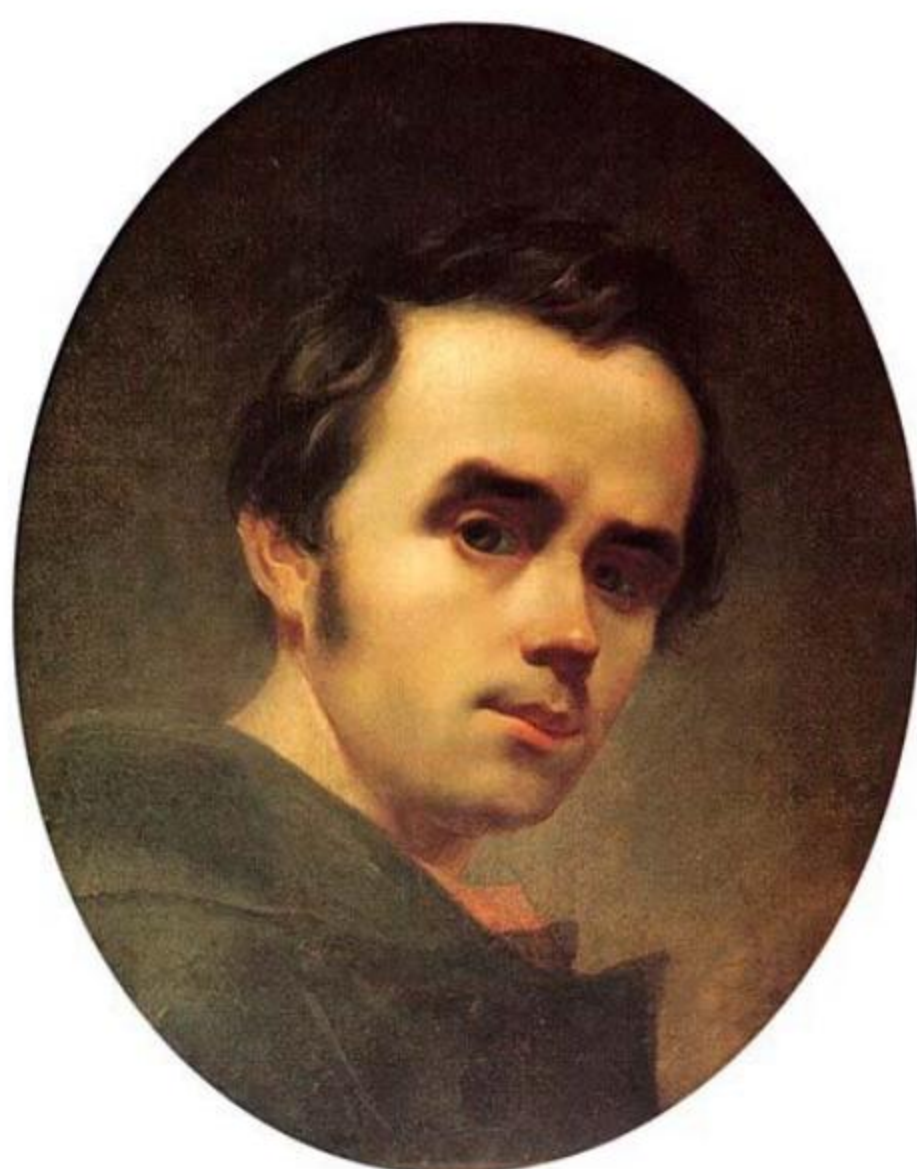

Проаналізуй колорит представлених зразків пейзажів. Який із них характеризується динамізмом? Як це впливає на його сприймання?

В Україні романтизм в архітектурі охоплює короткий період 1820–1850 років. Поруч із симетричними класичними спорудами з'являються неоготичні архітектурні деталі та східна стилістика в декорі. Романтизм проявився переважно в спорудах панських будинків, оздобленні житлових інтер'єрів, церков і навіть в оборонних будівлях. Важливим з погляду збереження національної ідентичності стало звернення тогочасних замовників і архітекторів до традицій Гетьманщини, що вплинуло на подальший розвиток питомо української архітектури. У садово-парковому мистецтві романтизм втілено в розвитку пейзажних парків зі спеціально створеними в них романтичними руїнами (садиба в Качанівці Чернігівської обл.).

Палаці графа Петра Рум'янцева-Задунайського 1787 р. у с. Вишеньки Чернігівської обл.

Доба романтизму стала часом становлення **Тараса Шевченка** як художника. На відомому автопортреті 1840 року ми бачимо романтичний образ молодого поета. Однією з причин написання автопортретів Шевченка є його бажання дослідити і передами зміни у власній зовнішності в періоди складних життєвих випробувань. Автопортрет Шевченка — наче видужання після тяжкої недуги. Тут яскраво виражені право на незалежність і право на високу оцінку власного життя.

Пригадай факти біографії митця. Як, на твою думку, складні життєві обставини вплинули на формування романтичного стилю в його творчості?

У творчості Тараса Шевченка образ України перестає бути просто тлом, а набуває значення самодостатнього образу. Бачимо це на прикладі його серії офортів «Живописна Україна». Задум видання серії офортів, що оспівують красу України, виник у Тараса Шевченка в 1843 під час його подорожі Батьківщиною.

Митець прагнув оформити свої твори як художнє періодичне видання про історичне минуле, народний побут, звичаї і фольклор, природу й історичні пам'ятки України.

Розглянь зразки робіт із серії «Живописна Україна». До якого виду образотворчого мистецтва вони належать? Які ознаки романтизму ти бачиш на них?

Тарас Шевченко.
«Видубицький монастир»

Тарас Шевченко.
«У Києві»

Серед його багатой мистецької спадщини знаходимо й романтичні акварельні пейзажі, велика частина яких написана в період заслання в Казахстан.

Тарас Шевченко. «Туркменські аби в Кара-Тау»

Тарас Шевченко.
«Пожежа в степу»

Тарас Шевченко. «Новопетровське укріплення з моря»

Для романтизму загалом і для українського романтизму зокрема властиве захоплення історією, ідеалізація, романтизація минулого. Особливо близьким для українських романтиків виявився образ козаччини і Запорізької Січі, що уособлював ідею українського лицарства. Своїми народницькими ідеями і настановами романтизм відіграв визначну роль у пробудженні й відродженні українського мистецтва.

Створи живописний романтичний пейзаж.

Варіант виконання: виконай ескіз твору на історичну тематику за мотивами творчості Тараса Шевченка.

Привернення уваги до народного побуту, історичної спадщини та природи — головні риси романтизму в Україні.

ТЕМА 8. РЕАЛІСТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА СВІТ

28

Реалістичне тлумачення дійсності

Якщо розглядати реалізм як метод відтворення дійсності, то правдиве зображення навколишнього світу характерне було ще з давніх часів. Тому виокремлюють такі періоди його розвитку:

- античний реалізм;
- реалізм епохи Ренесансу;
- просвітницький реалізм;
- реалізм XVIII–XIX століть;
- неореалізм (реалізм XX століття).

Реалізм — це напрям у мистецтві, представники якого проголосили головним принципом своєї творчості прагнення передати правду життя. Саме в середині XIX століття на території Франції формується стиль, завданням якого є достовірне відтворення дійсності. Дуже часто це поняття збігається з елементарним копіюванням деталей, але фотографування не завжди можна назвати мистецтвом. Зайвим було б створювати ще один світ, абсолютно тотожний з наявним. Починається мистецтво реалізму з дійсного відтворення природи; пізніше — художньої правди.

Реалізм — це не просто стиль, а ретельний підхід до зображення світу таким, яким він є.

За 180 років свого існування реалізм встиг надихнути на пошуки іншої реальності митців, дати світові штучно створений державний стиль мистецтва (соціалістичний реалізм) та стати основою для розвитку авторських стилів кількох поколінь майстрів. Незважаючи на це, він досі не вичерпав свого потенціалу — і в майбутньому очікується поява його нових різновидів.

Спочатку цей стиль виник як реакція на романтизм, пропонуючи більш об'єктивне та правдиве відображення дійсності, проте з часом реалізм розвивався, пристосовуючись до нових технологій і змін у суспільстві.

Музичний реалізм у 30–50-х роках XIX століття, вийшовши з музичного романтизму, тісно взаємодіє із суспільним життям того часу.

Джузеппе Верді. Сцена з опери «Ріголетто»

Музика є найабстрактнішим видом з усіх мистецтв. Але вона теж тісно пов'язана з життям, з його подіями і проблемами та підпорядковується загальним законам художнього розвитку. Тому в музиці реалізм проявляється як правдиве вираження людських почуттів і думок через мелодію, засоби музичної виразності, форму тощо.

Вершиною реалізму в музиці є оперне мистецтво, саме воно дає змогу композиторів розкрити правду життя через музичні образи героїв, які переважно є простими людьми із сильними характерами, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Музичний театр Вагнера і його наступників Верді, Гуно і Бізе ознаменував собою вершину розвитку опери XIX століття. Правдиве, всебічне зображення типових подій і характерів у звичайних обставинах, принцип точної відповідності реальній дійсності стають головними критеріями тогочасного мистецтва. Характер і вчинки героя пояснюються його соціальним походженням та становищем, вільна побудова творів, розв'язання проблем на основі загальнолюдських цінностей — саме такі ознаки може помітити глядач у французькій опері Жоржа Бізе «Кармен».

Пригадай особливості жанру опери. Які з понять належать до цього жанру? <https://cutt.ly/XePQb1Cz>

Жорж Бізе — французький композитор, диригент, піаніст, засновник французької реалістичної опери.

Одна з найреалістичніших опер Бізе — «Кармен», написана в 1874 році. Головними героями опери стали представники нижчих класів — робітниця сигарної фабрики і солдат. Правдиве розкриття переживань і пристрастей людей, нешляхетного походження, іспанський колорит, багатоплановість і розмаїття народних сцен, напружений хід драматичних подій — ось головні особливості цієї опери. Найвагомішим досягненням Бізе стала передача дії опери не в речитативах і діалогах, а через музичні номери. Використання народних та стилізованих мелодій глибше розкривають образи простих людей. Незважаючи на несприйняття прем'єри твору буржуазною публікою, пізніше опера набуває світового визнання.

Жорж Бізе
(1838–1875)

Дізнайся більше про життя і творчість Жоржа Бізе за покликанням <https://cutt.ly/nePQnKmq> або QR-кодом.

Послухай оперу «Кармен» Жоржа Бізе за покликанням
<https://cutt.ly/WePQWhhc>, <https://cutt.ly/RePQWSmg>, <https://cutt.ly/9ePQEtlc>
або QR-кодом.

Увертюра до опери «Кармен».
Хабанера «У кохання як в пташки
крила» з I дії.
Куплети Ескамільо з II дії.

Найяскравішим з-поміж представників італійського (та й світового) реалізму вважають Джузеппе Верді.

Джузеппе-Фортуніно-Франческо Верді — італійський композитор, диригент.

Творча спадщина композитора дуже величезна: 26 опер, квартет, реквієм і низка дрібних опусів.

Спираючись на кращі традиції італійської опери, він створив справді новаторські, глибоко драматичні та психологічно правдиві музичні твори. Найвідоміші серед них опери «Ріголетто», «Травіата», «Трубадур», «Аїда», «Отелло».

Оркестровий стиль Верді вирізнявся мелодійністю та емоційною виразністю. Іноді він використовував оркестр як потужний інструмент для підсилення драматичності сцен, що сприяло створенню емоційно насичених образів.

Джузеппе Верді
(1813–1901)

Дізнайся більше про життя і творчість Джузеппе Верді за покликанням <https://cutt.ly/GePQEIDX> або QR-кодом.

Ознайомся з оперною творчістю Джузеппе Верді за покликанням
<https://cutt.ly/iePQRw0a>, <https://cutt.ly/0ePQRY7h>, <https://cutt.ly/vePQR1U5>,
<https://cutt.ly/CePQTWJC>, <https://cutt.ly/MePQTHHC> або QR-кодом.

Застільна пісня з I дії опери «Травіата».
Сцена смерті Віолетти з III дії опери
«Травіата».
Арія Ріголетто «Куртизани, ганебні, прокляті»
з I дії опери «Ріголетто».
Арія герцога «Серце жіноче до зрад охоче»
з II дії опери «Ріголетто».
III дія, фінальна сцена опери «Ріголетто».

Ще одним проявом методу реалізму став **веризм** (від італійського *vero* — правдивий) — течія в італійському мистецтві, що виникла наприкінці XIX століття, місцевий варіант звучить як **натуралізм**.

Засновником цієї течії в музиці вважають Умберто Джордано та його оперу «Маріна». Найяскравіші представники веризму в музиці — оперні композитори Руджеро Леонкавалло («Паяци»), П'єтро

Масканьї («Сільська честь») і особливо Джакомо Пуччіні («Богема», «Тоска», «Чіо-Чіо-сан»). Вони прагнули правдиво показати життя з усіма його непривабливими сторонами, тому серед їхніх героїв переважають звичайні люди — актори, селяни, студенти, поети та інші. Опери цього стилю були сповнені сцен почуттів простих людей, показу їхнього життя із глибокими особистими переживанням радощів чи турбот.

Дізнайся про Соломію Крушельницьку, виконавицю головної ролі в опері «Чіо-Чіо-сан» Джакомо Пуччіні за покликанням
<https://cutt.ly/pe5LwDpf> або QR-кодом.

Ознайомся з фрагментами опер композиторів-веристів за покликанням <https://cutt.ly/6ePQYfMA>,
<https://cutt.ly/2ePQYMxg> або QR-кодом.

Аріозо Каніо «Смійся, паяце» з опери «Паяци» Руджеро Леонкавалло.
Арія Баттерфляй з II дії опери «Чіо-Чіо-сан» Джакомо Пуччіні.

В українській музиці реалістичні картини народного життя зображено у творах різних жанрів, насамперед музично-театральних. Так у творчості Миколи Лисенка є чудовий приклад історичної опери, створеної за сюжетом однойменної повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба». У творі простежуються риси української опери — всепрониклива народність, вірність національним художнім традиціям. Героїко-патріотична ідея набула глибокого узагальненого втілення в народних характерах. Уперше її було поставлено в 1924 р. у Харкові після смерті автора.

Сцена з опери «Тарас Бульба».
Національний театр опери
та балету 2017 р.

Прослухай номери з опери «Тарас Бульба» Миколи Лисенка за покликанням або QR-кодом.
<https://cutt.ly/nePQUdXv>, <https://cutt.ly/WePQUJzK>
Хор запорожців з III дії опери.
Арія Остапа «Хто вбив його?» з V дії.

Вислови власні враження від музичних творів.
Схарактеризуй особливості оперних героїв та сцен.
Які риси реалізму об'єднують ці опери?

Виконай завдання на вибір:
- досліди творчість композиторів-веристів;
- досліди особливості опису війни в опері «Тарас Бульба».

Завдання музичного реалізму — правдиве вираження людських почуттів.

На противагу вишуканому академічному мистецтву та загадковому романтизму у реалізмі почали бачити красу буденності. Життя простих людей та природа навколо ставали об'єктами зображення у творах реалістів.

Як ти розумієш поняття **реалістичне зображення**? Чим, на твою думку, міг бути привабливим реалізм для пересічного глядача?

Село Барбізон у лісі Фонтенбло під Парижем стало місцем, у якому творили передвісники реалізму — митці **Барбізонської школи**. Створюючи переважно пейзажі, представники цієї школи зображували звичайні природні об'єкти, не намагаючись анітрішки зробити їх привабливішими.

Жан Франсуа Мілле.
«Збиральниці колосків»

Теодор Руссо.
«Ліс Фонтенбло. Ранок»

Добіньї. «Береги річки Уаза»

Жуль Дюпре. «В дорозі»

Розглянь твори митців Барбізонської школи і поміркуй, чим вони могли здивувати французьких глядачів.

В образотворчому мистецтві набув розквіту так званий **критичний реалізм**, який змальовував явища соціального характеру, працю простих людей. Визначною рисою реалізму є звернення до повсякденного життя в портретах, пейзажах, історичному та побутовому жанрах живопису.

Оноре Дом'є.
«Вагон третього класу»

Констан Троїон.
«По дорозі на ринок»

Пригадай, тогочасні винаходи. Як технічний прогрес змінив життя людей? У яких творах, що є на цій сторінці, зображено такі зміни?

Адольф Фон Менцель.
«Залізопрокатний завод»

Жуль Бастьєн-Лепаж.
«Жовтень»

Основною ознакою творів реалізму є правдиве відображення історичної епохи, побуту, характерів героїв.

Дізнайся цікаві факти про творчість митців-реалістів за покликанням <https://cutt.ly/ceOt0j32> або QR-кодом.

Продовженням традиції реалізму з його прагненням відображати соціальні аспекти життя став розквіт **карикатури**. Одним із представників портретного жанру став **Оноре Дом'є**. Він у своїх карикатурах створив хронологію історії Франції періоду трьох революцій та зобразив французьке суспільство, що пройшло через зміну двох державних устроїв. Невсипуще гостре око карикатуриста фіксувало актуальні політичні події та влучно критикувало представників еліти і буржуазний Париж середини XIX століття.

Оноре Дом'є. «Луї Філіпп»

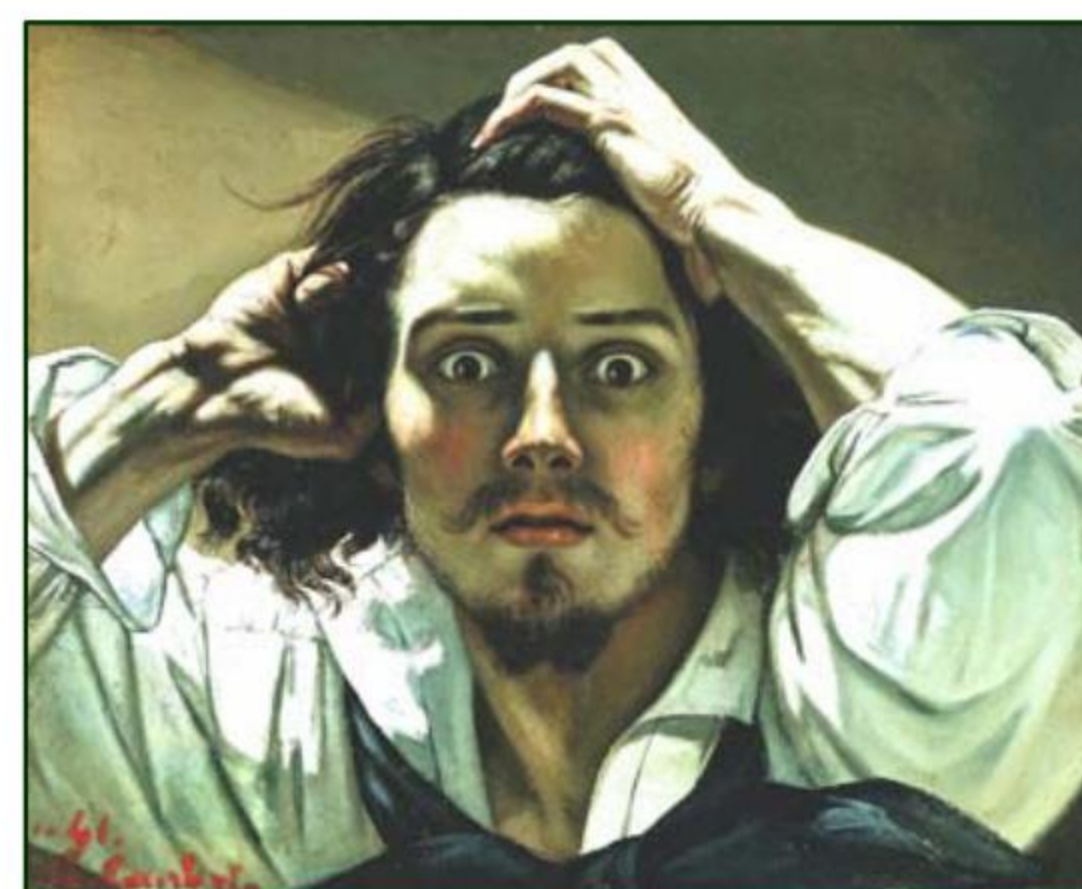
Оноре Дом'є. «Гаргантюа»

Проаналізуй зразки політичної карикатури Оноре Дом'є. Які негативні риси характеру короля Луї Філіппа він висміює? Як можна пояснити назву другої карикатури?

Для багатьох поціновувачів мистецтва головним обличчям реалізму є французький живописець, скульптор, графік **Гюстав Курбе**. Його непересічний талант у відображенні емоцій людей, краси їхньої повсякденної праці здобув світове визнання. Справжнім шедевром вважається його автопортрет, де він зобразив себе в стані відчаю.

Гюстав Курбе. Автопортрет

Дізнайся більше про творчість Гюстава Курбе за покликанням <https://cutt.ly/6eOt389U> або QR-кодом.

В Америці ідеї реалізму отримали велику підтримку, коли прості американці, які втомилися від міської суєти часів індустріалізації, шукали для себе втіху в простих радощах. Митці почали писати для них сцени з повсякденного життя, паралельно осмислюючи в них

соціальні проблеми. На полотні «Світ Христини» американський художник **Ендрю Ваєт** зобразив свою сусідку, яка через хворобу змушена була вести аскетичне існування, не втрачаючи при цьому сили духу та бажання жити далі.

Ендрю Ваєт. «Світ Христини»

Ознайомся ще з 9-ма творами Ендрю Ваєта за покликанням <https://cutt.ly/ReOt4uHn> або QR-кодом.

Характерними рисами реалізму в **архітектурі** є простота і доцільність форми та композиції. Технічний прогрес сприяв появі в будівництві таких нових матеріалів, як скло, залізо, сталь і залізобетон. Властива архітектурі доби реалізму тенденція до поєднання елементів різних стилів і напрямів отримала назву **еклектика**.

Виконай графічне зображення, що передає певну емоцію.
Варіант виконання: створи карикатуру на певний проблемний аспект шкільного життя.

Реалізм не прагнув простого копіювання рис зовнішнього світу. Точне відтворення дійсності завжди доповнювалося творчою самобутністю художника.

У 1882 році вперше в наддніпрянській Україні, у місті Єлисаветград (нині Кропивницький), було відкрито професійний театр, відомий як **театр корифеїв**. Засновником його став визначний український письменник і драматург Марко Кропивницький. Цей період в історії українського театру називають «золотим віком». Саме в цей час іде активна українізація самодіяльних театрів та становлення професійних труп. Відтоді традиційним для організації театральної діяльності в Україні стало створення школи акторської та режисерської майстерності при діючих театрах, що сприяло підвищенню їх професійності. Із театром корифеїв також пов'язані імена Миколи Садовського, Івана Тобілевича, Івана Карпенка-Карого, Михайла Старицького, Марії Заньковецької, Панаса Саксаганського, Марії Садовської-Барілотті та інших.

Хто ж такі **корифеї**?

Це поняття прийшло в нашу мову з давньогрецького театру, у якому корифеями називали провідних акторів у хорі. На початках корифей здійснював контакт між акторами і хором. З часом це поняття вказувало на провідну особу, світило в будь-якій галузі.

Чому театр корифеїв?

Театр корифеїв — перша об'єднана професійна театральна трупа, створена у другій половині XIX століття, до якої увійшли кращі митці української сцени. Назва ж театру пов'язана з книгою «Корифеї української сцени», яку анонімно видали в 1901 р. в Києві. Саме в ній Марка Кропивницького, Михайла Старицького, Івана Тобілевича та інших славетних акторів уперше назвали «корифеями українського театру».

Театр корифеїв був на той час справжнім джерелом української культури. Маркові Кропивницькому вдалося об'єднати талановитих акторів: братів Тобілевичів (псевдоніми: Івана — Карпенко-Карий, Миколи — Садовський, Панаса — Саксаганський), Михайла Старицького, Марію Заньковецьку та ін.

Перший стаціонарний театр у Єлисаветграді (місто Кропивницький)

Титульна сторінка книги «Корифеї української сцени»

Марко Кропивницький — український письменник, драматург, театральний режисер, актор, композитор та художник.

З його ім'ям пов'язаний новий етап розвитку реалістичної драматургії.

Нова ера українського театру розпочалася з постановки безсмертної «Наталки-Полтавки» Івана Котляревського.

За словами Миколи Садовського, «перша вистава мала цілковитий, загальний тріумф». Постановки йшли в Кременчуці, де шанувальники українського театру побачили вистави «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, «Сватання на Гончарівці», «Шельменко-денщик» і «Щира любов» Г. Квітки-Основ'яненка, «Гаркуша» О. Стороженка, «Кум-мірошник, або Сатана в бочці» Д. Дмитренка, «Як ковбаса та чарка, то минеться й сварка» М. Старицького та інші.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Марка Кропивницького за покликанням <https://cutt.ly/vePQXL7>, <https://cutt.ly/3ePQCwC4> або QR-кодом.

Саме в Єлисаветграді новостворена театральна трупа під керівництвом Михайла Кропивницького стає професійним театром високого рівня.

Кропивницькому вдалося створити колектив, у якому кожен був не лише яскравою особистістю, а й доповнював гру інших акторів. У репертуар театру, крім авторських творів, входили постановки сватання, весілля, календарно-обрядові пісні. Головною рисою реалізму тогочасних вистав є те, що в них розповідалося про життя, побут та проблеми простих українців.

Зародження театру корифеїв тісно пов'язане з Єлисаветградом. Його житель, полковник Георгій Трамбицький, у 1865 р. починає зводити стаціонарний театр, який

Марко Кропивницький (1840–1910)

Брати Тобілевичі (М. Садовський, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський)

Полковник Георгій Трамбицький

зберігся до наших днів. Трамбицький не був архітектором, але йому вдалося за два роки побудувати диво інженерної техніки. Так, у підлогу оркестрової ями він вмонтував тисячі скляних пляшок, які підсилювали звук. У стіни залу з цією ж метою були вбудовані глиняні амфори горловинами до сцени та солом'яні «струни». Усе це забезпечувало надзвичайний акустичний ефект: будь-яке шурхотіння на сцені було чути в останніх рядах партеру, а глядачі при цьому могли перемовлятися між собою, не заважаючи сусідам. У 70-ті роки ХХ століття під час реконструкції театру всі ці акустичні особливості були прибрані, від чого будівля театру багато втратила.

Трупа нового елисаветградського театру мала назву «Товариство акторів». До її складу увійшли такі відомі майстри сцени, учні Кропивницького, як: Микола Садовський, Марія Заньковецька, Віра Вірина, Іван Загорський, Леонід Манько та інші. Згодом до товариства приєдналися Ганна Затиркевич-Карпинська, Панас Саксаганський, Іван Карпенко-Карий, Марія Садовська-Барілотті та інші.

Трупа «Товариство акторів».
Театр корифеїв

27 жовтня 1882 року на сцені зимового театру Трамбицького відбулася прем'єра вистави «Наталка-Полтавка» за твором Івана Котляревського. У цьому спектаклі в ролі Наталки дебютувала на професійній сцені майбутня зірка українського театру Марія Заньковецька.

Марія Заньковецька — українська акторка і театральна діячка, провідна зірка українського театру кінця ХІХ — початку ХХ ст. Народна артистка Української РСР (1923). Королева українського театру, чиє життя було таке ж драматичне, як і життя її героїнь.

Марія Заньковецька
(1854–1934)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Марії Заньковецької за покликанням
<https://cutt.ly/pePQCvQv>, <https://cutt.ly/WePQVji7>
або QR-кодом.

Серед найвідоміших постановок Театру корифеїв були опера «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемовського, «Енеїда» Івана Котляревського, опера «Катерина» Миколи Аркаса та ін.

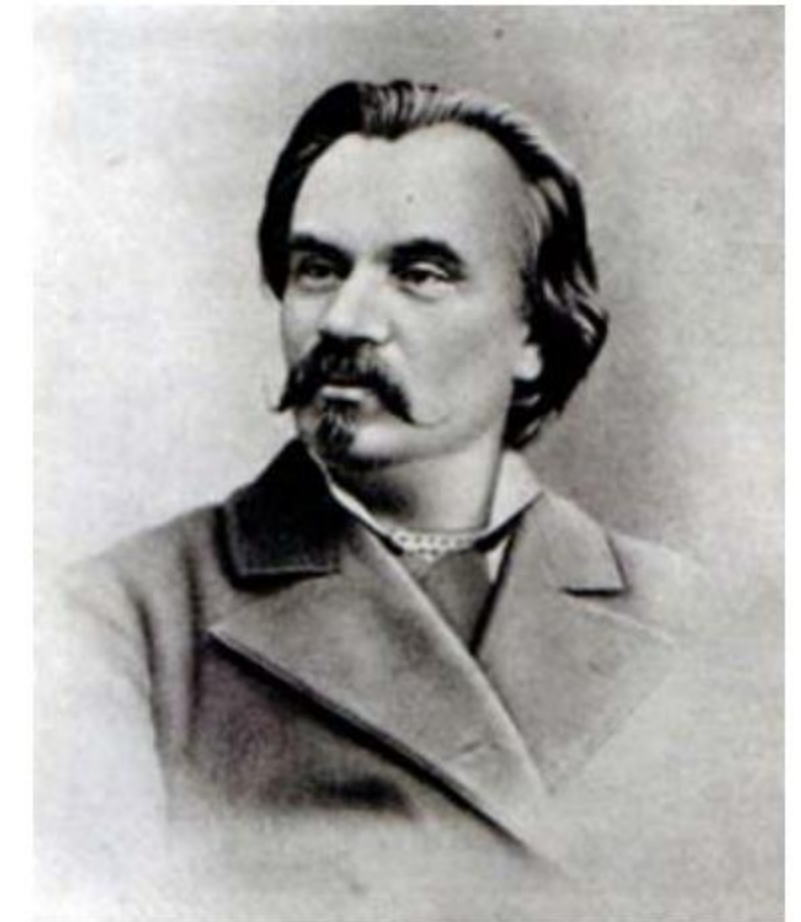
Поєднання драми та комедії, музики і танців вказує на те, що сьогодні такий театр називали б музично-драматичним.

Театр корифеїв тісно співпрацював з провідними українськими композиторами того часу: Петром Ніщинським («Вечорниці», музика до драми «Назар Стодоля»); Кирилом Стеценком («Про що тирса шелестіла» Черкасенка), Миколою Лисенком (музика до 21 вистави та 10 оперет).

У 1885 році трупа Театру корифеїв розділилася на два склади. Один очолив Марко Кропивницький, другий — Михайло Старицький.

Михайло Старицький — український письменник (поет, драматург, прозаїк), театральний і культурний діяч.

Діяльність Старицького у цьому театрі була насамперед меценатською: він віддавав на потреби трупи майже всі гроші, отримані за продаж власного маєтку. Завдяки цьому театр успішно гастролював Російською імперією.

Михайло Старицький
(1839–1904)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Михайла Старицького за покликанням
<https://cutt.ly/GePQVYaQ>,
<https://cutt.ly/EePQVMcD> або QR-кодом.

Переглянь фрагменти творів українських корифеїв у сучасному виконанні за покликанням <https://cutt.ly/GePQfqv>, <https://cutt.ly/GePQIPT>,
<https://cutt.ly/4ePQ09Q> або QR-кодом.

Фрагмент ІІ дії вистави «Наталка-Полтавка» Івана Котляревського.
Фрагмент вистави «За двома зайцями» Михайла Старицького.
І ява, І дія вистави Марка Кропивницького «Доки сонце зійде, роса очі виїсть».

Вислови власні враження від перегляду постановок творів.
Схарактеризуй героїв вистав, виконавські склади у творах, які тобі найбільше запам'яталися.
Які особливості реалістичної вистави демонструють твори?

Візьми участь в інсценізації фрагментів вистав «За двома зайцями» чи «Доки сонце зійде» на вибір. Використай тексти п'єси.
<https://cutt.ly/9ePQNYPO>, <https://cutt.ly/lePQN2M>

Театр корифеїв сприяв розвитку професійного театру в Україні, який ґрунтувався на реалізмі.

Реалізм в образотворчому мистецтві України, як і в європейському мистецтві, постав з романтизму. Багато митців того періоду починали свій творчий шлях з романтичних полотен, а продовжили його реалістичними творами. Так відбулося, зокрема, у творчості Тараса Шевченка. Більшість представників українського реалістичного живопису та скульптури певний період свого життя жили і працювали в Російській імперії, оскільки центром мистецької освіти тоді був Санкт-Петербург.

Найяскравішою сторінкою українського реалізму є зображення людей праці. Уважний погляд глядача помічає любов митця до героїв своїх творів — у впевнених позах і поглядах, у їхньому позитивному ставленні до життя.

Микола Пимоненко. «Жнива на Україні»

Іван Іжакевич. «Мати йде»

Костянтин Трутовський. «Одягають вінок»

Микола Пимоненко. «Сінокіс»

Популярними стають твори побутового жанру, які відображають традиційний український колорит. Ці полотна є цінним джерелом інформації для етнографів, даючи їм багатий матеріал про одяг, житло та предмети побуту українців.

Микола Пимоненко.
«Свати»

Костянтин Трутовський.
«Сцена біля колодязя»

Микола Пимоненко. «Брід»

Микола Пимоненко. «Великодня утренья»

Розглянь зразки творів побутового жанру. Знайди серед них приклад фронтальної перспективи, зразок багатофігурної тематичної композиції, пейзаж з хатою на дальньому плані.

Найвідоміші українські художники-реалісти — Микола Пимоненко, Сергій Васильківський, Кириак Костанді, Ілля Ріпин, Іван Іжакевич, Костянтин Трутовський, Опанас Сластіон та інші.

Ознайомся з творчістю за покликанням
М. Пимоненка <https://cutt.ly/teOD6TZn>,
С. Васильківського <https://cutt.ly/keOFq1Jz>,
К. Костанді <https://cutt.ly/EeOFekD2>,
М. Башкирцева <https://cutt.ly/ee5LdsXk>.

Любов до історії рідного краю— визначальна риса творів усіх українських художників-реалістів, проте саме **історичний жанр** сповна розкрився у творчості самобутнього Миколи Самокиша. В історичному жанрі творили також Опанас Сластіон, Олександр Мурашко, Георгій Крушевський.

Микола Самокиш.
«На соці після штурму»

Микола Самокиш. «Атака
Шевардінського редуту»

Згадай назву жанру живопису, у якому зображують сцени битв.

Микола Самокиш вартий глибокої зацікавленості своєю творчістю за покликанням <https://cutt.ly/GeOFoWA4> або QR-кодом.

Глибокий психологізм і увага до деталей визначають нечисленну українську скульптуру доби реалізму. Представниками цього виду образотворчого мистецтва були Леонід Позен, Пармен Забіла, Тадей Баронч, Станіслав Казимир Островський.

Леонід Позен.
«Жебрак»

Леонід Позен.
«Лірник»

Пармен Забіла. «Микола
Гоголь», м. Ніжин

Еклектика як поєднання елементів різних стилів і напрямів, що простежувалася в європейській архітектурі реалізму, стала ознакою тогочасної української **архітектури**. Архітектори наслідували давні стилі ренесансу, бароко, класицизму і змішували їх, будували костели в неоготичному та неороманському стилях. Збудовані тоді переважно житлові, громадські та промислові споруди вирізнялися виразністю, нескладною, без вигадливих форм і деталей, побудовою. Основними матеріалами були скло, залізо, бетон, пізніше — залізо-бетон.

Розглянь зразки споруд. Елементи яких архітектурних стилів ти бачиш у них?

Мисливський палац графів Шенборнів,
Закарпаття

Будівля ужгородської синагоги

Готель «Континенталь»,
Київ

Університет
«Львівська політехніка»

Виконай живописну замальовку «Спогад дитинства».
Варіант виконання: створи пластичний образ козака.

Тематика і техніки реалістичного мистецтва в європейському та українському мистецтві схожі. Триває процес повернення мистецької спадщини України цього періоду.

ТЕМА 9. МИТТЄВІСТЬ ВРАЖЕНЬ У ХУДОЖНІХ ОБРАЗАХ

32

Швидкоплинність вражень імпресіоністів

У Франції виник новий стиль — **імпресіонізм**. Художники-імпресіоністи запропонували нове бачення дійсності і нові принципи малярства. Вони зображували миттєвість вражень, їх швидкоплинність, свіжість технічних прийомів малювання.

Клод Моне. «Жінка з парасолькою»

Огюст Ренуар. «Сніданок веслярів»

Які відмінності від реалістичних творів мистецтва ти спостерігаєш у цих зразках? Проаналізуй ракурс та композицію.

Імпресіонізм (франц. «враження») — напрям у мистецтві (передусім у живописі) останньої третини XIX — першої чверті XX ст. Французькі митці, чиї твори відмовлялися виставляти в паризькому мистецькому Салоні, об'єдналися і сформували своєю творчістю новий художній світогляд. Відомий твір мистецтва, від якого імпресіонізм отримав свою назву, належить Клоду Моне. На виставці в Парижі у 1874 році критик Луї Леруа неохважно назвав це простим ескізом, враженням, а не готовою картиною. Моне став одним із найвідоміших художників усіх часів.

Клод Моне. «Враження. Схід сонця»

Дізнайся цікаві факти біографії та творчості Клода Моне за покликанням <https://cutt.ly/qePsrOR> або QR-кодом.

Представники імпресіонізму в живописі — Клод Моне, Огюст Ренуар, Берт Морізо, Каміль Піссаро, Альфред Сіслей, Поль Сіньяк, Жорж-П'єр Сера, Едгар Дега. Якими були особливості їхніх творів?

Тема творів — миттєвості життя, розваги, балет, кінні перегони

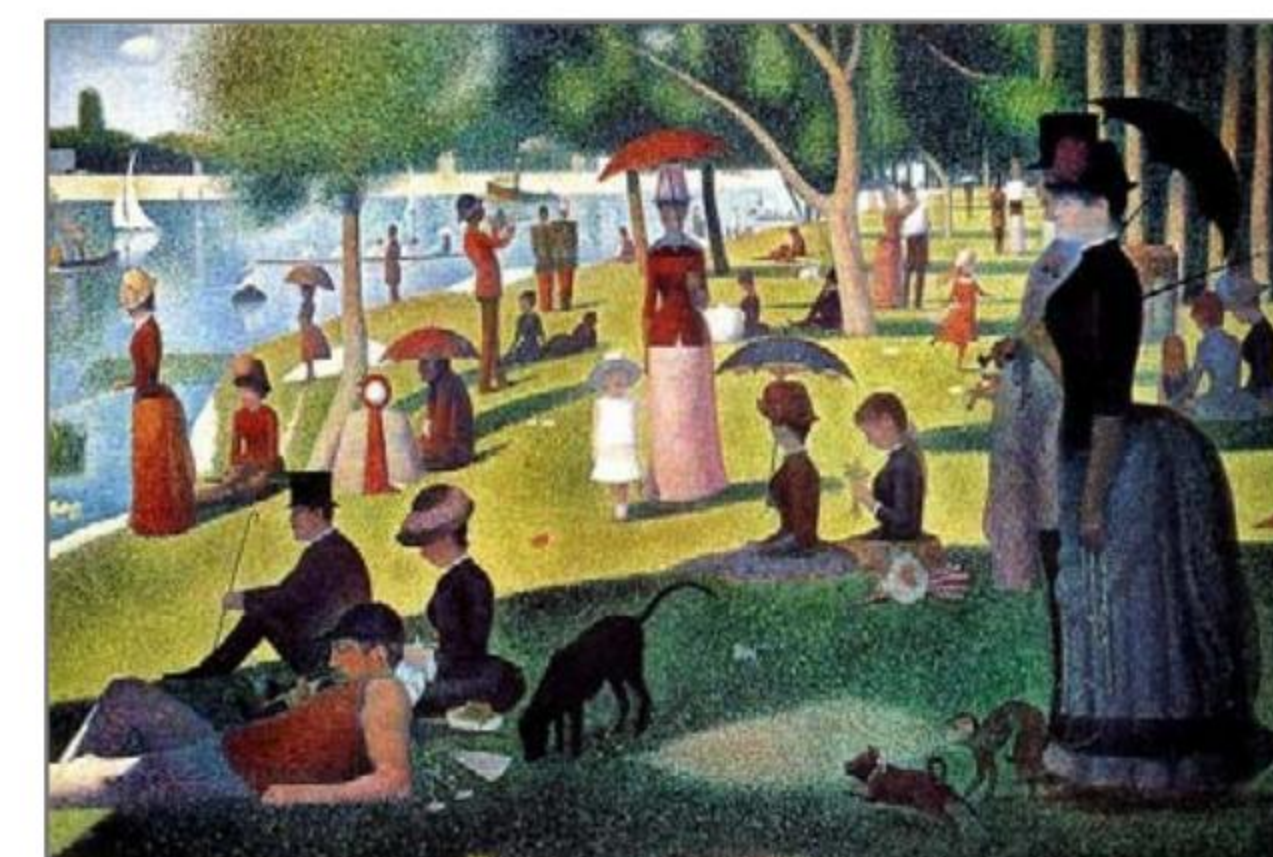
Твори імпресіоністів краще сприймаються, коли їх розглядати з певної відстані

Вони віддавали перевагу світлим чистим кольорам, уникаючи використання чорного кольору

Щоб уловити момент цікавого освітлення, вони писали швидко, широкими пензлями і розлогими мазками

Серед новацій імпресіоністів — техніка **пуантилізму**, яка передбачає малювання маленькими крапочками. В результаті наші очі змішують нанесені кольори разом. Жорж Сера, який працював у цій техніці, заснував рух неоімпресіонізму, який характеризується яскравими кольорами та «соковитістю» образів.

Жорж Сера. «Недільний день на острові Гранд-Жатт»

Які емоції викликає в тебе твір Жоржа Сера? Як на твоє сприйняття впливають кольори та світло на картині?

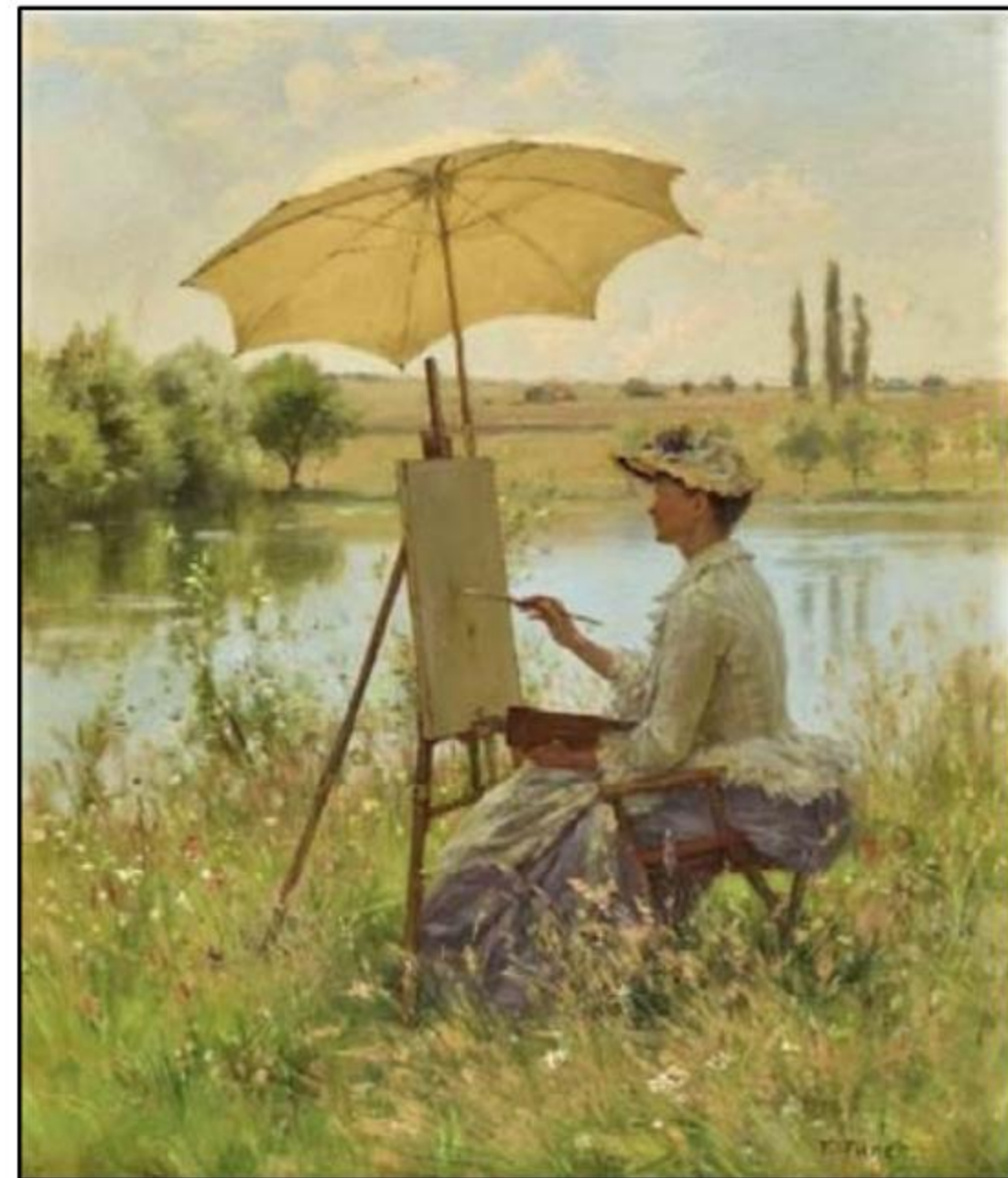

Переглянь відео, щоб краще зрозуміти суть пуантилізму та роздивитися твори зблизька, за покликанням <https://cutt.ly/YePspcn9> або QR-кодом.

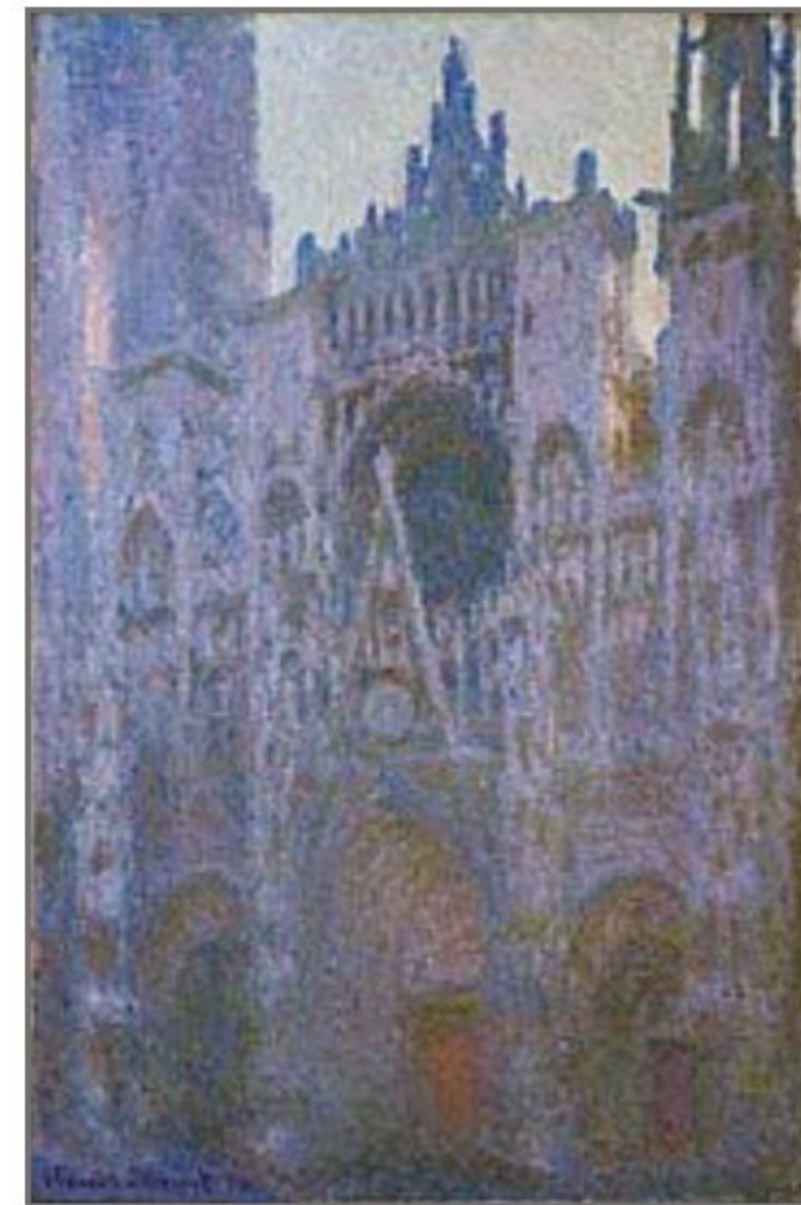
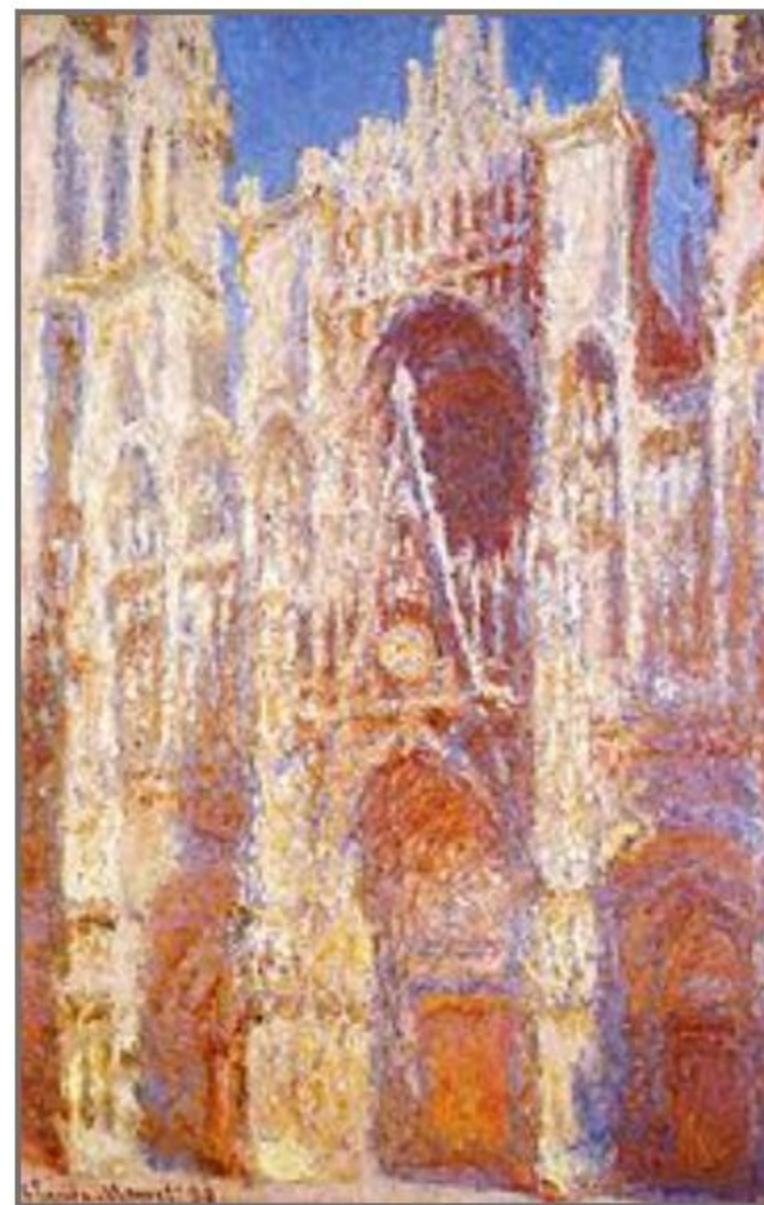
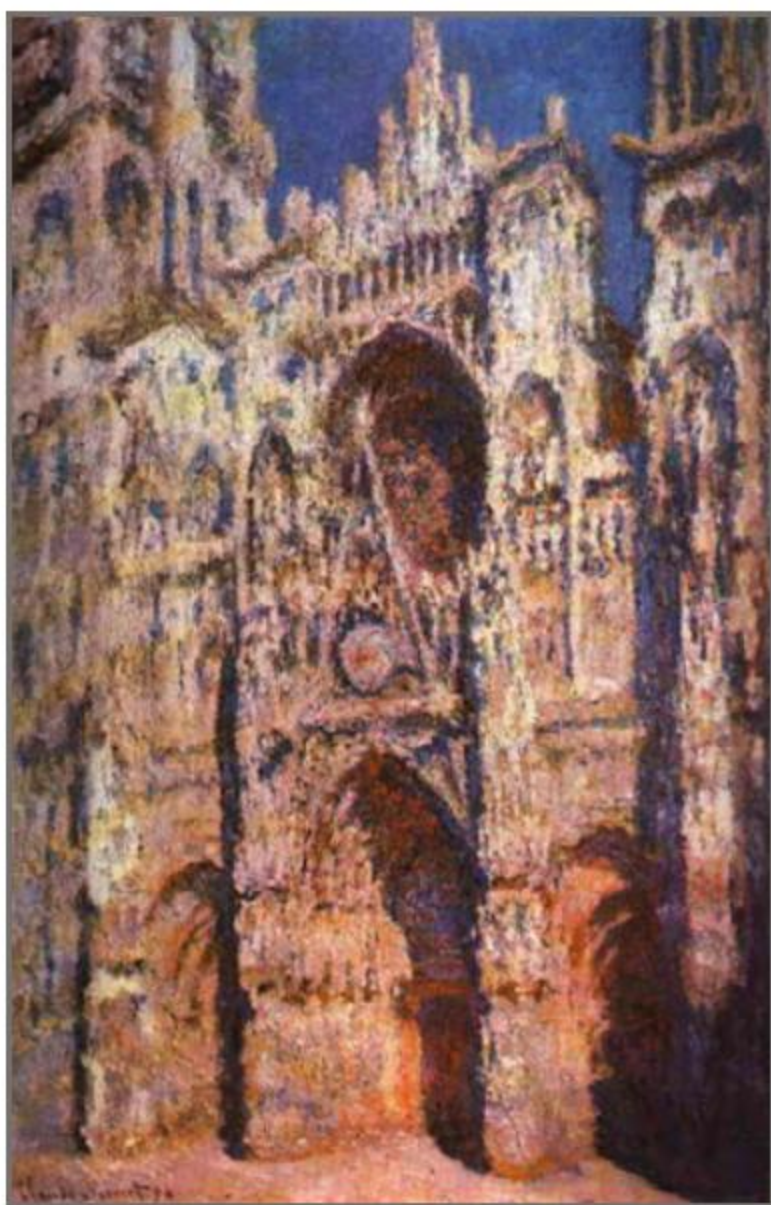

Шукаючи способів передачі в картині всього багатства змін кольору, зумовлених дією сонячного світла й атмосфери, митці виїжджали на природу замість роботи в майстерні. Винахід тюбиків для олійних фарб спростив їм цю роботу, і так сформувалася традиція **плєнерів** (від фр. en plein air — «на відкритому повітрі»). Сьогодні плєнер має величезну популярність серед художників-початківців, а також майстрів пейзажу та флористичних сюжетів.

Франсуа Фюре. «Художниця за мольбертом у квітучому лузі на березі річки»

Розглянь серію робіт Клода Моне «Руанський собор», створену у різний час доби. Спробуй визначити, якою була погода. Як змінюються кольори та контрастність робіт?

Клод Моне із серії «Руанський собор»

Серед творців стилю імпресіонізму були й жінки — Берта Морізо і Мері Кассат, чиї твори здобули високе визнання. Своєю творчістю вони відкрили шлях іншим жінкам у мистецтво, адже в той час єдиною сферою діяльності жінки вважалася сім'я.

Ознайомся із загальним оглядом живопису в стилі імпресіонізму за покликанням <https://cutt.ly/LePsdITw> або QR-кодом.

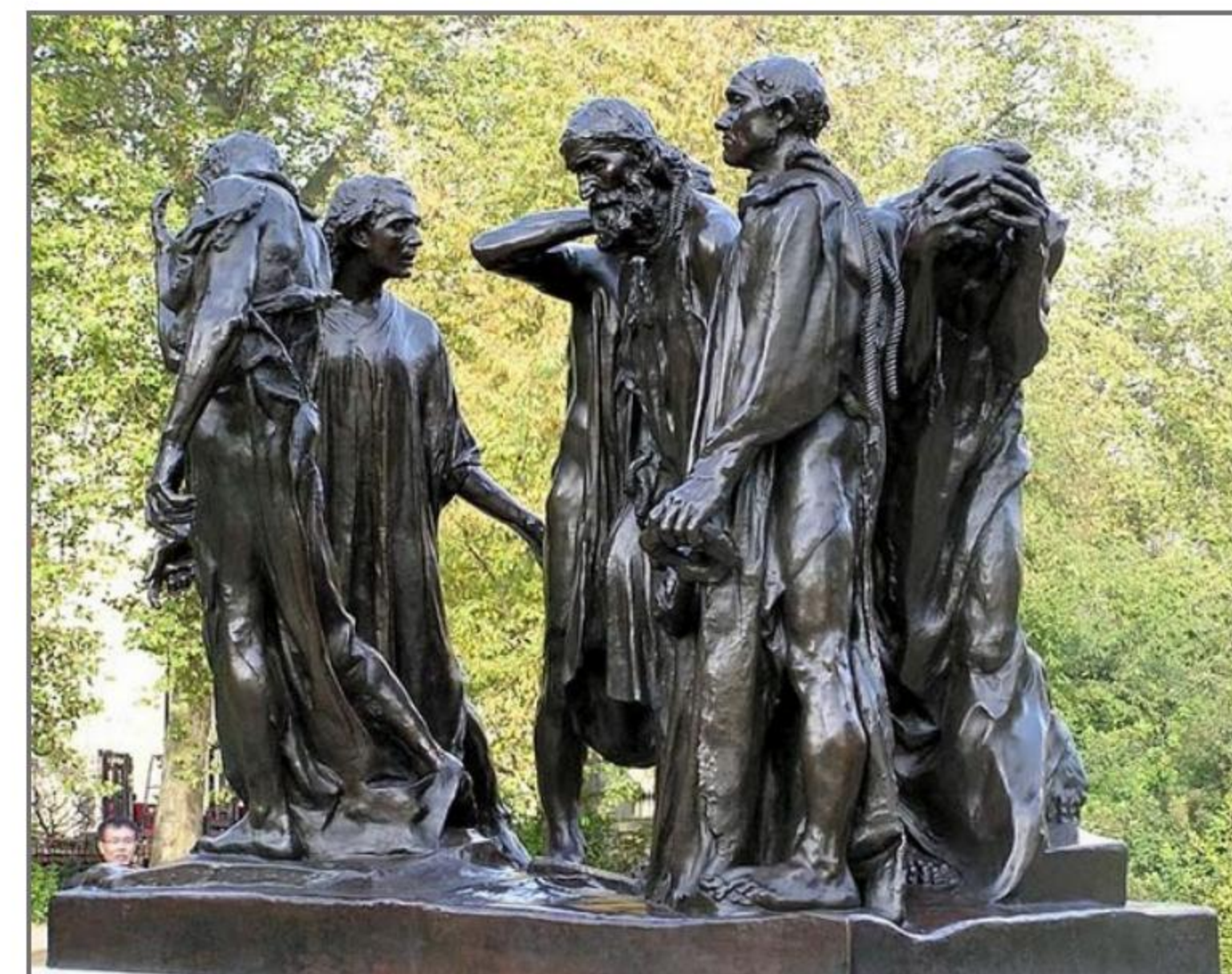

Хоча Вінсента Ван Гога вважають художником-постімпресіоністом, його робота «Зоряна ніч» є впливовим твором мистецтва, який надихнув багатьох художників-імпресіоністів. На картині яскравими кольорами зображений нічний сільський пейзаж, на якому небо, зорі і місячний серп рухаються в єдиному хвилеподібному ритмі.

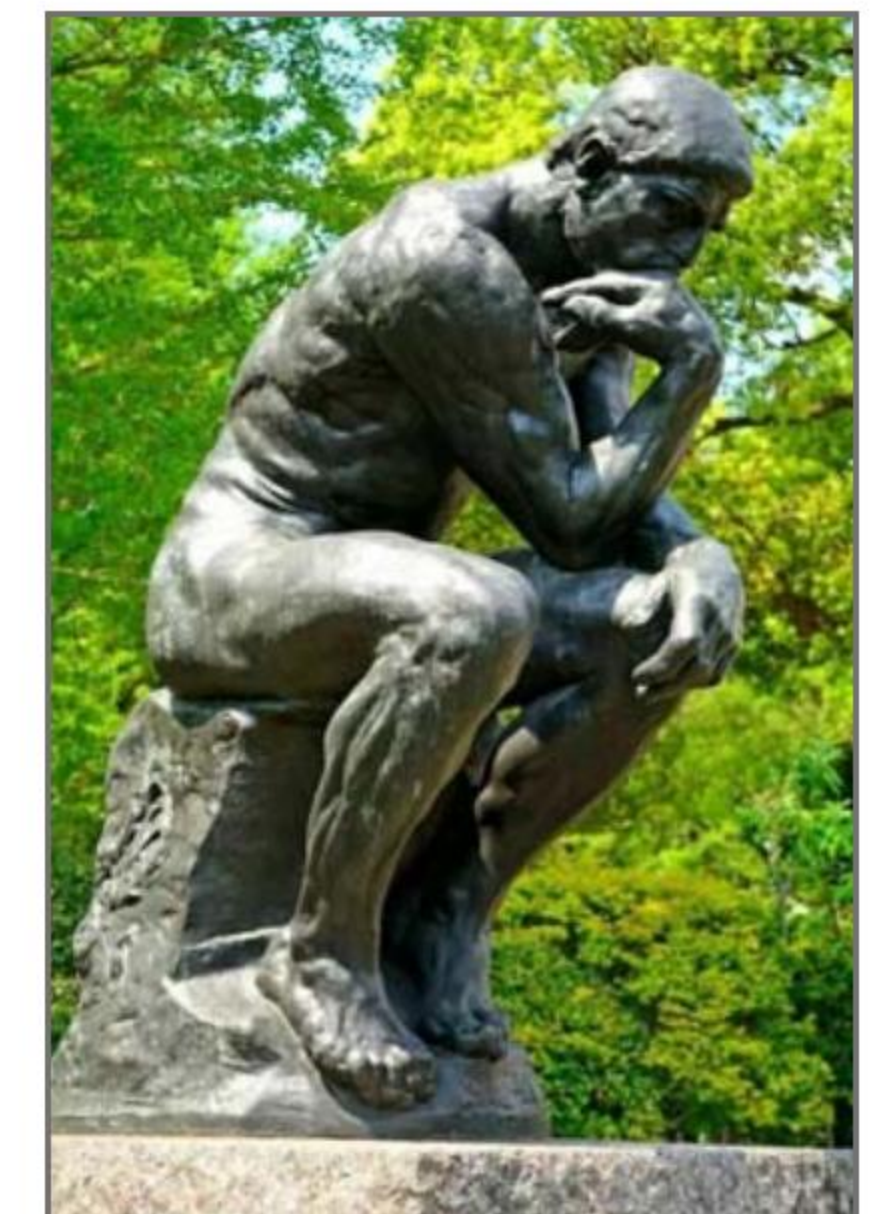

Вінсент Ван Гог. «Зоряна ніч»

Шедевром імпресіонізму в скульптурі є «Мислитель» Огюста Родена. Цей твір став символом філософії. Автор вигадує герою складну позу, мислитель спирається правим ліктем на ліве коліно, і це дозволяє фізично відчувати напругу, переживання, стрес і тривогу мислителя. У скульптурній композиції «Жителі Кале» він показав біль містян Кале у період війни. Митець поставив фігури майже на землю, роблячи перехожих учасниками композиції.

Огюст Роден. «Громадяни Кале»

Огюст Роден. «Мислитель»

Виконай фрагмент пейзажу в техніці пуантилізму.

Варіант виконання: сфотографуй обраний об'єкт з однієї точки в різну пору дня і порівняй кольори на отриманих зображеннях.

Завдяки новаторству та свіжості ідей імпресіоністів цей стиль став популярним у всьому світі, а також набув розвитку в музиці і літературі.

Імпресіонізм у музиці — це напрям, що склався у Франції в останню чверть XIX століття — на початку XX століття насамперед у творчості Еріка Саті, Клода Дебюссі та Моріса Равеля.

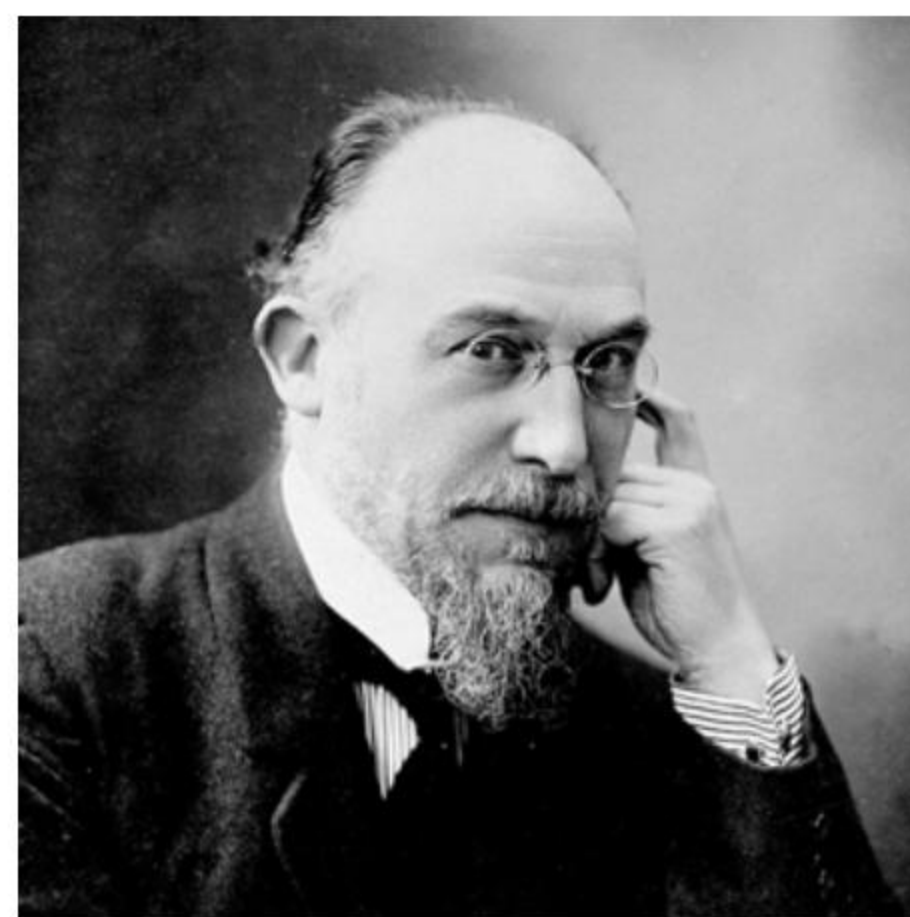
Його початком можна вважати 1886–1887 роки, коли в Парижі були опубліковані перші імпресіоністичні опуси Еріка Саті («Сільвія», «Ангели» і «Три сарабанди»). Через п'ять років світ почув перші твори Клода Дебюссі в новому стилі, а саме «Післяполудневий відпочинок фавна». Цей стиль у музиці став наслідком поширення імпресіонізму в живописі. Композитори-імпресіоністи у своїй творчості використовували теми, засоби виразності, перегукуючись з художниками-імпресіоністами. Так, мелодика у їхніх творах поступилася першістю гармонії, тембру та примхливим, мінливим ритмам. Фактура набула фонового характеру.

Ерік Саті зазначав, що своєю творчістю завдячує художникам. Клод Дебюссі захоплювався новаторством Саті, що сприяло формуванню нового стилю. Саті згадував: «Я писав у цей час «Сина зірок» на лібрето Пеладана і пояснював Дебюссі необхідність для француза звільнитися від впливу вагнерівських принципів, які не відповідають нашим природним прагненням. Я сказав також, що хоча в жодному разі не є антивіагнеристом, але все ж вважаю, що ми повинні мати власну музику і, якщо можливо, без «кислої німецької капусти». Але чому б для цих цілей не скористатися такими самими образотворчими засобами, які ми бачимо в Клода Моне, Сезанна, Тулуз-Лотрека та інших? Чому не перенести ці засоби на музику? Немає нічого простішого. Чи не це є справжня виразність?»

Ерік Саті — французький композитор і піаніст. Автор опер, оперет, балетів, пісень і численних творів для фортепіано. Він стоїть біля витоків фонові музики, музики ембієнту.

П'єр Пюві де Шаванн. «Молоді дівчата біля моря» — улюблена картина Еріка Саті

Ерік Саті (1866–1925)

Пригадай, що таке ембієнт. Використай словник.

Твори Саті часто використовують у кіно. Він винайшов сучасне поняття музичного супроводу до кіно, коли написав покадрову музику для експериментальної короткометражки Рене Клера «Антракт». «Меблева» музика Саті вплинула не тільки на «шістку» його послідовників — Луї Дюрея, Даріуса Мійо, Франсіса Пуленка, Артура Онеггера, Жермена Тайфера, Жоржа Оріка, але й на Клода Дебюссі, Моріса Равеля, Ігоря Стравінського.

Дізнайся більше про життя і творчість Еріка Саті за покликанням <https://cutt.ly/2ePsZbQL> або QR-кодом.

Ознайомся з творчістю Еріка Саті за покликанням <https://cutt.ly/5ePsCGUW>, <https://cutt.ly/EePdpVi0>, <https://cutt.ly/HePdhjew> або QR-кодом.

Сарабанда № 3 з фортепіанного циклу «Три сарабанди».
Гносієна № 3.
Гімнопедія № 1.

Прозорий та скупий імпресіонізм Еріка Саті, що спирався на символізм живопису Пюві де Шаванна, кардинально відрізнявся від повноцінного імпресіоністичного стилю Клода Дебюссі, на якого вплинули радикальні імпресіоністи — Клод Моне і Каміль Піссаро.

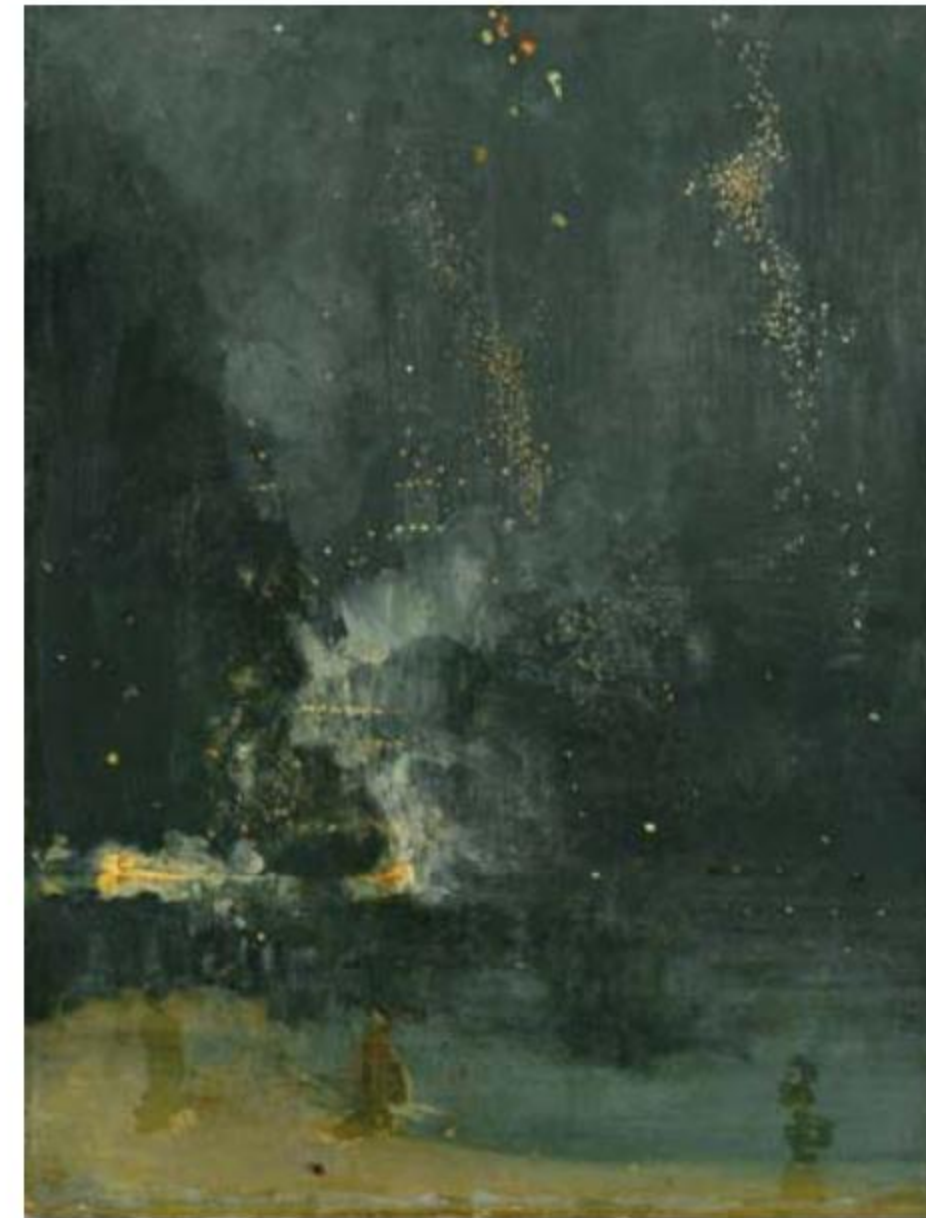
Клод Ашіль Дебюссі — французький композитор, піаніст, диригент, музичний критик. Його вважають першим композитором-імпресіоністом, який брав активну участь у формуванні нового напрямку мистецтва. Так, Дебюссі писав багато критичних статей під псевдонімом Месьє Крош. У своїх творах він використовував імпровізаційність та прагнув наповнити музику кольором і світлом.

Творчість Дебюссі стала межею між романтизмом і модернізмом. Дебюссі цінував творчість своїх попередників: Моцарта, Баха, Ріхарда Штрауса та Ігоря Стравінського. Але не лише це надихало його. Протягом життя він захоплювався живописом. Особливо цікавився творчістю видатних пейзажистів Вільяма Тернера (1775–1851) та Джеймса Віслера (1834–1903). Композитор зізнавався друзям, що проводив години в лондонській галереї Тейт перед полотнами Тернера, вражений переходами світла і тіні, формами, розчиненими у кольорі. Після знайомства з Джеймсом

Клод Дебюссі (1862–1918)

Віслером Дебюссі говорить про «колір музики». Так, у своїх «Ноктюрнах» 1894 року він створює пряму асоціацію з однойменними картинами Віслера. За відомим висловом французького поета С. Малларме, композитори-імпресіоністи вчилися «чути світло», передавати у звуках рух води, шурхіт листя, подих вітру і переломлення сонячних променів у вечірньому повітрі. Симфонічними ескізами «Море» Дебюссі талановито втілює пейзажні замальовки.

Джеймс Віслер.
«НоктюРН у чорному і золотому:
падаюча ракета»

Дізнайся більше про життя і творчість Клода Дебюссі за покликанням <https://cutt.ly/wePdhLAR> або QR-кодом.

Прослухай твори Клода Дебюссі за покликанням або QR-кодом. <https://cutt.ly/cePdJ9GK>, <https://cutt.ly/1ePdKbGq>, <https://cutt.ly/bePdKvq5>
«Doctor Gradus ad Parnassum» з фортепіанного циклу «Дитячий куточок».
Симфонічна картина «Хмарини» із симфонічного циклу «Ноктюрни для оркестру і хору».
Частина II «Гра хвиль» із симфонічних ескізів «Море».

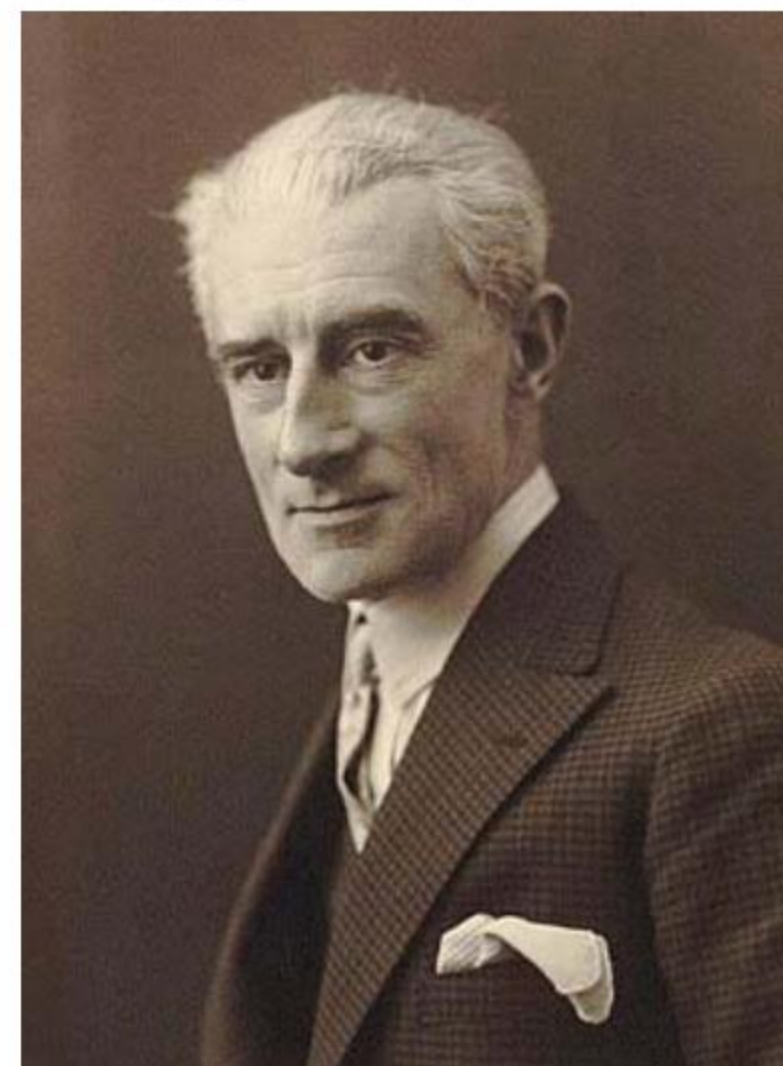

Ще один яскравий представник імпресіонізму — Моріс Равель, який продовжив пошуки нової музичної мови імпресіоністів через колористичну гармонію та оркестрування, екзотичну ритміку.

Моріс Жозеф Равель — французький композитор, диригент. Він по-своєму сприйняв та використав творчість Франсуа Куперена і Вольфганга Амадея Моцарта, американський джаз і фольклор Європи та Азії. Їх поєднання збагатили імпресіонізм.

Равель дотримувався класичних традиційних форм, натуральних ладів, водночас застосовував складні гармонії та модуляції (зміна основної тональності). Його твори зарясніли акордами з 9–11 звуків, узятих одночасно. Композитор любив стилізувати танцювальні жанри різних епох.

У доробку композитора твори різних жанрів: опери, балети, симфонічна та камерна музика, вокальна та хорова. Але

Моріс Равель
(1875–1937)

серед найвідоміших твір — балет «Болеро» на I дію, написаний у 1928 році на замовлення балерини Іди Рубінштейн. Розвиток музики відбувається завдяки повтору однотипної ритмічної фігури, на тлі якої проходить дві теми, що виконуються різними тембрами оркестру та посилюються динамічно. Загалом композитору вдалося передати зростання емоційної напруги через безкінечне повторення, що нагадує рух спіраллю.

Музика балету, танець Іди Рубінштейн, хореографія Броніслави Ніжинської та художнє оформлення Олександра Бенуа створили яскравий ансамбль, що захопив глядачів. На прем'єрі публіка відреагувала обуренням і шоком, визнавши «Болеро» одночасно геніальним і водночас скандально відвертим для своєї епохи. Сьогодні цей твір, що став зразком імпресіонізму в класичній музиці, зачаровує глядачів у всьому світі.

Іда Рубінштейн

Дізнайся більше про життя і творчість Моріса Равеля за покликанням <https://cutt.ly/pePdIpGO> або QR-кодом.

Ознайомся з оперною творчістю Моріса Равеля за покликанням <https://cutt.ly/oePdIRMH>, <https://cutt.ly/dePdzu2a>, <https://cutt.ly/OePdzbUw> або QR-кодом.
П'єса «Гра води».
Балет «Болеро».
«Павана на смерть інфанти».

Вислови власні враження від музичних творів.
Схарактеризуй особливості музичної мови та складів виконавців.
Які особливості імпресіонізму об'єднують твори, що прозвучали на уроці?
Чи можна вважати твори імпресіоністів програмною музикою?

Виконай завдання на вибір:
- досліди синтетичні жанри у творчості Моріса Равеля;
- створи плейліст творів композиторів-імпресіоністів для релаксу.

Імпресіонізм сприяв встановленню тісних зв'язків між різними видами мистецтва.

Українські митці сприйняли ідеї європейського імпресіонізму, проте вони зверталися більше не до спадщини французьких імпресіоністів, а до більш поміркованої творчості австрійських і німецьких майстрів. Український імпресіонізм позначений національним колоритом та оригінальним авторським баченням.

Коли йдеться про український імпресіонізм, згадують насамперед **Івана Труша** — українського живописця-імпресіоніста, майстра пейзажу і портретиста, мистецького критика та організатора мистецького життя в Галичині. Його називали поетом кольору та Сонця.

Іван Труш. «Весна»

Іван Труш. «Катерина Грушевська»

У якій із цих картин Івана Труша більше відчувається вплив ідей імпресіонізму? Обґрунтуй свою думку.

Переглянь добірку творів Івана Труша за покликанням <https://cutt.ly/GePsQ10v> або QR-кодом.

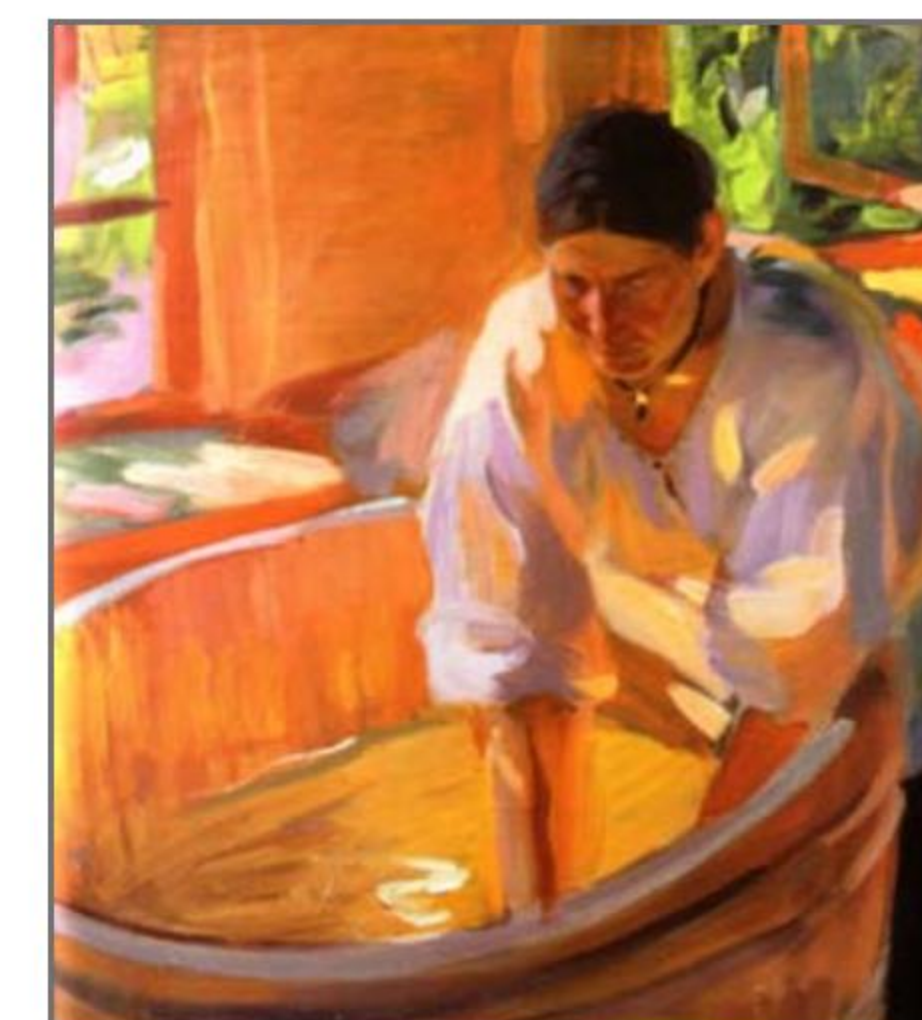

Портретні роботи вдавалися Іванові Трушу блискуче. Про високу майстерність художника свідчать образи Івана Нечуя-Левицького, Бориса Грінченка, Павла Житецького, Володимира Антоновича, Миколи Лисенка, Івана Франка, Михайла Грушевського. У цих роботах Труш розкрився не лише як неперевершений майстер, а й як тонкий психолог. Краєвиди Труша — це глибокі, сповнені краси образи природи. Особливо знакові пейзажі — «Захід сонця в лісі», «Дніпро», «Кипариси», «Самітна сосна», «Хмари».

Видатною постаттю цієї доби є **Олександр Мурашко**. На своєму творчому шляху він опановував різні стилі — від реалізму до імпресіонізму. Художник став одним із найактивніших організаторів Української академії мистецтв. До роботи в Академії були залучені такі видатні українські художники, як Георгій Нарбут, Федір Кричевський, Абрам Маневич, Михайло Бойчук, Микола Бурачек.

Олександр Мурашко. «Квіткарки»

Олександр Мурашко. «Праля»

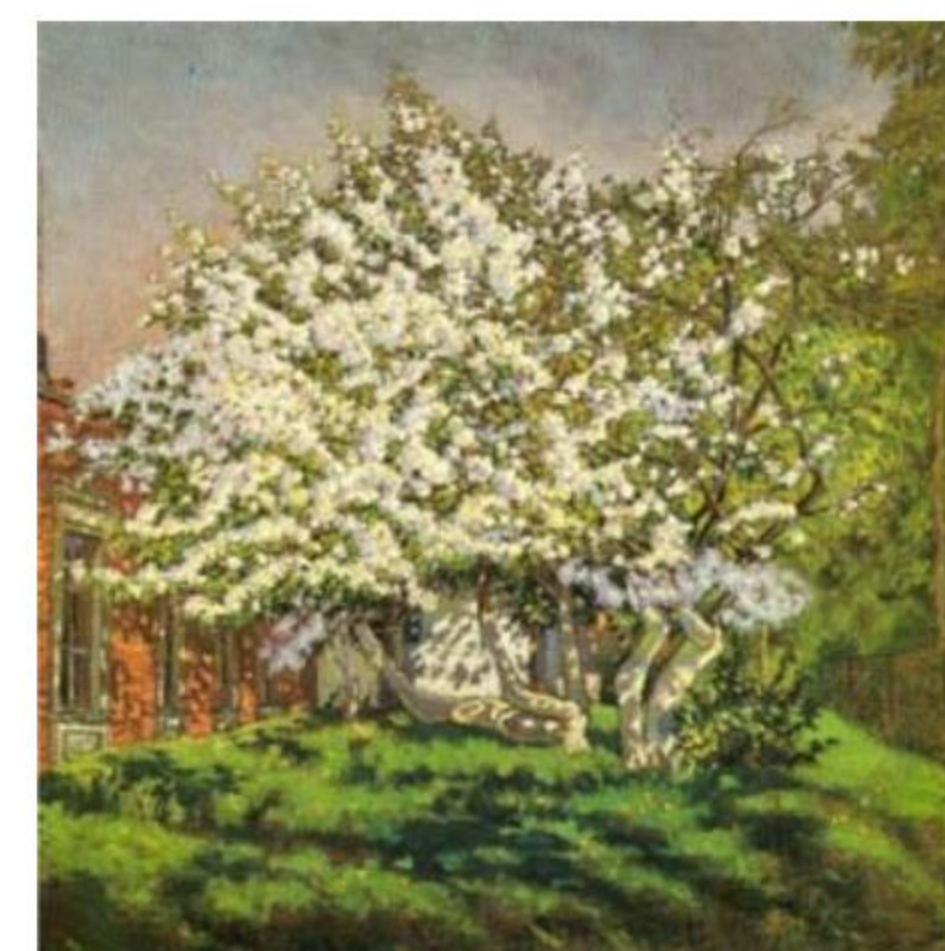
Які емоції викликають у тебе ці твори Олександра Мурашка? Як впливають на твоє сприйняття кольори та світло на них?

Ще більше важливої інформації про Олександра Мурашка за покликанням <https://cutt.ly/GePsWNHd> або QR-кодом.

Найбільше своєю манерою письма, густими вільними мазками і гаммою кольорів концепції імпресіонізму відповідала творчість **Миколи Бурачека**.

Микола Бурачек.
«Яблуня цвіте»

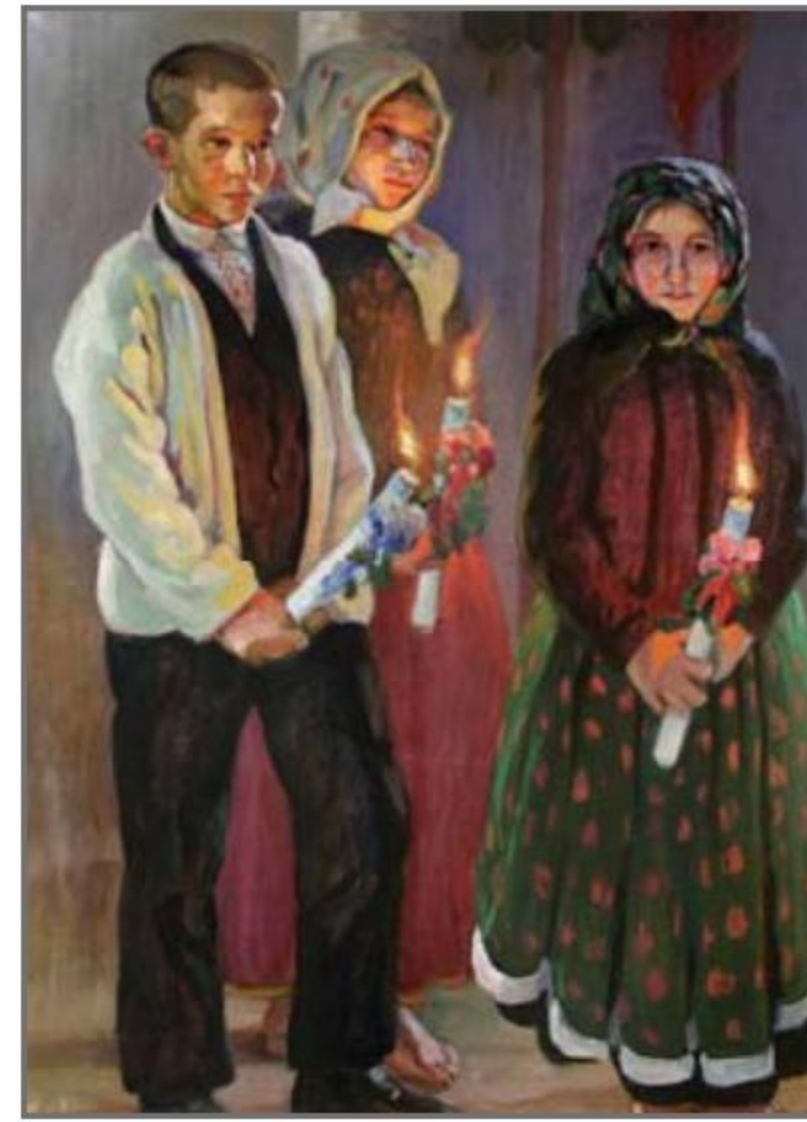

Микола Бурачек. «Київський Михайлівський собор з півдня»

Особливої уваги заслуговує творчість художниці **Олени Кульчицької**. Вона увійшла в історію українського мистецтва як провідний графік, книжковий ілюстратор, автор новітніх естетичних концепцій розвитку графіки. Художниця також плідно працювала в живописі, залишила значний мистецький спадок, що налічує 431 живописний твір у жанрі пейзажу, портрета, побутового жанру, релігійного мистецтва та композицій на історичну тематику.

Олена Кульчицька.
«Базар у Косові»

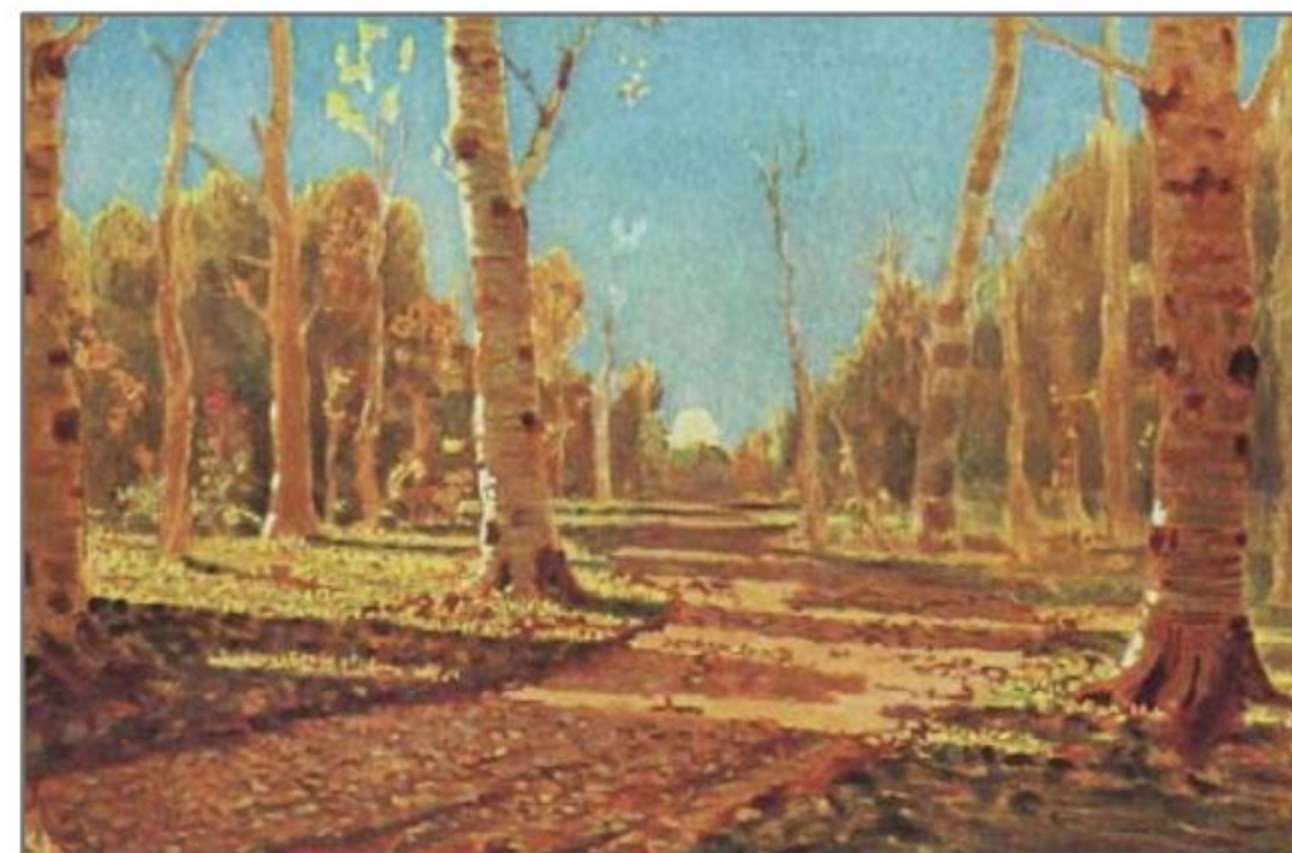
Олена Кульчицька.
«У свято»

Дізнайся більше про творчий спадок мисткині за покликанням <https://cutt.ly/xepSYVyc> або QR-кодом.

Романтичний світ пейзажів **Архипа Куїнджі** був близький до імпресіонізму. Роботи художника тісно пов'язані з Україною попри те, що він жив і працював у Росії. Тематика багатьох його відомих робіт українська. Твори митця вирізняються креативними ідеями, майстерною роботою зі світлотіньовими контрастами.

Архип Куїнджі. «Березовий гай»

Користуючись доступними джерелами інформації, підготуйте в групах коротку доповідь про те, які стилі представлені у мистецьких здобутках митців вашого краю.

Серед інших відомих українських представників цієї стильової течії в живописі бачимо імена Петра Нілуса, Михайла Ткаченка, Петра Левченка, Теодора Аксентовича, Владислава Яроцького та інших.

Давид Бурлюк.
«Вітряк»

Владислав Яроцький. «Освячення води на Громниці. Карпати»

Теодор Аксентович. «Гуцулка та лірник»

Зиновій Подушко. «Жнива»

Імпресіонізм в Україні дав насамперед змогу експериментувати. Завдяки його появі багато митців динамічно змінювали або змішували стилі та напрямки, які співіснували в той час.

Виконай замальовку побутової сценки зі шкільного життя в імпресіоністичній манері.

Творчість українських митців-імпресіоністів стала яскравою сторінкою українського мистецтва і відкрила шлях новому поколінню митців.

Особливості імпресіонізму відображені і у творчості українських митців. Цей напрямок розтягнувся в часі та творчості багатьох українських композиторів.

Пригадай, які твори Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича та Василя Барвінського вивчалися у попередніх класах. Установи відповідність між ім'ям композитора та назвою твору за покликанням <https://cutt.ly/lePdWJ1v> або QR-кодом.

Одним із найяскравіших представників імпресіонізму в музиці є Василь Барвінський, який був несправедливо забутий на довгі роки через політичні переслідування.

Василь Барвінський — український композитор, піаніст, музичний критик, педагог, диригент, організатор музичного життя. Провідний діяч Союзу українських професійних музик. Доктор мистецтвознавства (1940), почесний доктор Українського університету в Празі (1938). Його творчість сповнена звукових пейзажів. Найкраще це простежується в прелюдіях для фортепіано, де можна почути імітації пташиних щебетань, дзюркотіння струмочка, звуки рідної природи.

Василь Барвінський
(1888–1963)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Василя Барвінського за покликанням <https://cutt.ly/dePdEvmf> або QR-кодом.

Прослухай твори Василя Барвінського за покликанням або QR-кодом.
<https://cutt.ly/QePdRKqf>, <https://cutt.ly/uePdTae8>, <https://cutt.ly/PePdT7Fe>

Прелюдія № 1, мі-мінор.
Фрагмент «Української рапсодії».
Романс «Ой люлі, люлі» на слова Тараса Шевченка.

Ще один композитор, у творчості якого можна відчуті імпресіоністичну гру фарб — Кирило Стеценко.

Кирило Стеценко — український композитор, хоровий диригент і громадський діяч, протоієрей Української автокефальної православної церкви, засновник Української республіканської капели, учень та послідовник Миколи Лисенка.

Український композитор Кирило Стеценко поєднував у дитячі й молоді роки заняття музикою та живописом, а займався він у школі знаного імпресіоніста Олександра Мурашка. Так, імпресіоністичні взаємодії можна почути в його відомому солоспіві «Вечірня пісня» на слова Володимира Самійленка. Схожі особливості стилю помітні в романсі на слова Лесі Українки «Стояла я і слухала весну».

Кирило Стеценко знаний в історії мистецтва як автор опер, вокально-інструментальних творів, обробок народних пісень. Його творчість належить до золоті скарбниці української музики.

Кирило Стеценко
(1882–1922)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Кирила Стеценка за покликанням <https://cutt.ly/TePdYZAN> або QR-кодом.

Прослухай солоспів Кирила Стеценка за покликанням
<https://cutt.ly/iePdUsfU>, <https://cutt.ly/rePdUKV2>, <https://cutt.ly/nePdlyn8> або QR-кодом.

«Вечірня пісня» на слова Володимира Самійленка.
«Стояла я і слухала весну» на слова Лесі Українки.
«Заповіт» на слова Тараса Шевченка.

Авторові найвідомішої обробки української народної пісні «Щедрик» Миколі Леонтовичу вдалося довести, що створювати імпресіоністичні музичні картини винятково хоровою акапельною фактурою.

Микола Леонтович — український композитор, хоровий диригент, піаніст, педагог, збирач музичного фольклору, громадський діяч.

Автор широковідомих хорових обробок українських народних пісень «Щедрик», «Дударик», «Козака несуть», «Ой з-за гори кам'яної» та інших. Його твір «Щедрик» перекладено багатьма мовами, він відомий в англomовному світі як «Carol of the Bells». У доробку митця понад тисяча обробок українських народних пісень і лише чотири оригінальні твори.

Микола Леонтович
(1877–1921)

Серед них особливо виділяються своїми імпресіоністичними фарбами хори «Літні тони» та «Прелюд», який виконується без слів. Короткі мотиви, підголоски, паралельне звучання терцій, секст у багатоголоссі — все це створює живописну картину, у якій можна уявити стрічки у вінках дівчат, що розвіваються на вітрі, краєвиди української природи.

Дізнайся більше про життєвий та творчий шлях Миколи Леонтовича за покликанням <https://cutt.ly/eePdOai8> або QR-кодом.

Прослухай фрагменти творів Миколи Леонтовича за покликанням <https://cutt.ly/AePdISHx>, <https://cutt.ly/mePdOUeI> або QR-кодом.
Хор «Літні тони» на слова Григорія Чупринки.
Прелюд для хору a capella.

Захоплення імпресіоністичним звукописом можна знайти у творчості Левка Ревуцького, Федора Якименка, Бориса Лятошинського.

Імпресіонізм став саме тим напрямом, який показав можливість злиття живопису і музики, просторового та часового мистецтв. Зразком такого поєднання є творчість **Мікалоюса Константінаса Чюрльоніса**, литовського художника і композитора, поета.

За своє коротке життя Чюрльоніс створив близько 400 музичних п'єс, 300 картин, а також безліч літературних творів, віршів.

Він був професійним композитором, закінчив дві консерваторії. Його симфонічні поеми «В лісі» та «Море» є гордістю литовської музики, що має органічний зв'язок із живописними полотнами митця. Найкращі картини Чюрльоніса хвилюють саме своїм «музичним живописом». Йому належить низка музично-візуальних композицій «Гімн Сонцю» для органу, «Музика живопису» та ін. Особливо виділяється синтетичний твір «Соната моря».

Мікалоюс Чюрльоніс
(1875–1911)

Товариш Чюрльоніса, художник Казімерас Пятрас Шімоніс говорив про митця: «У нас кажуть: до всього він мав хист. А мені думається: він був поетом у всіх виявах, тому й синтезував своєю особистістю, своєю творчістю і музику, й живопис, і поезію. Він промовляв як поет і своїми полотнами, й сонатами, й літературними творами, навіть дослідженнями й листами. Вільно почуваючись у всіх мистецтвах, він так само вільно користувався інструментарієм цих мистецтв, але ж енергетичною силою всіх його творінь була його душа — душа великого Литовця, який знав, чого прийшов у світ».

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Мікалоюса Чюрльоніса за покликанням <https://cutt.ly/CePdPw5j> або QR-кодом.

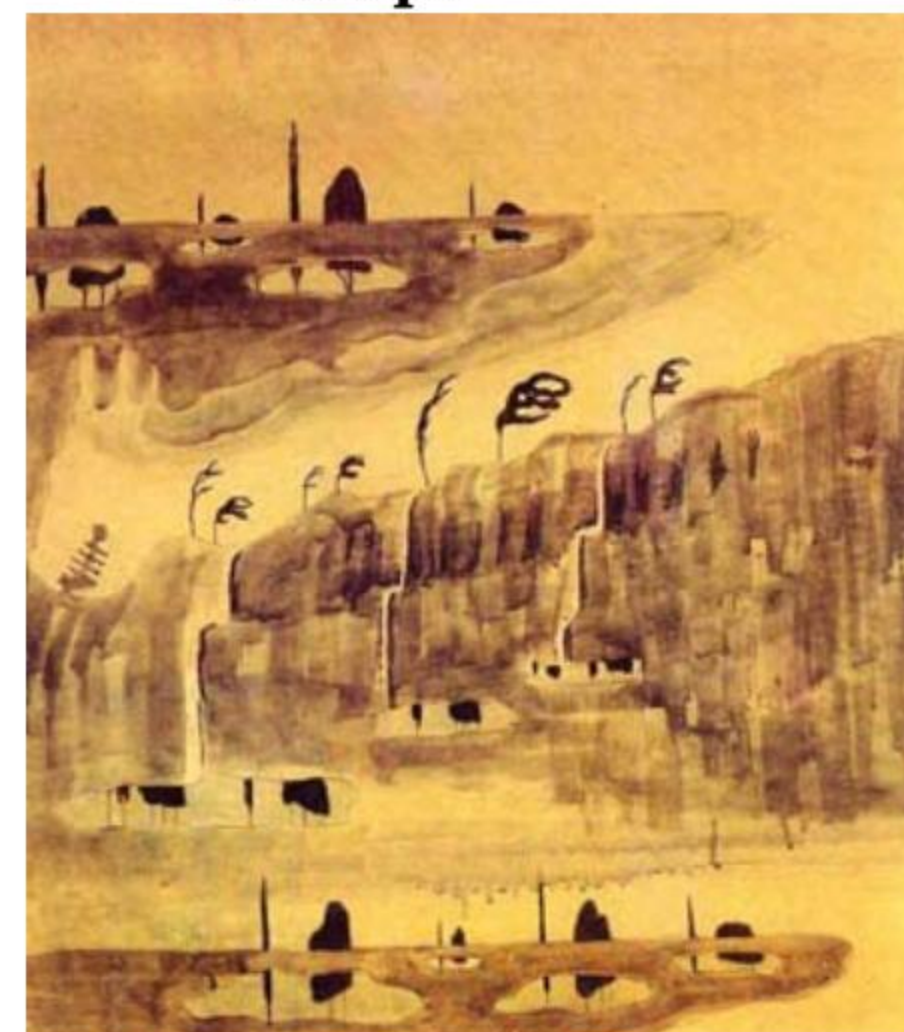

Ознайомся з творами Мікалоюса Чюрльоніса, які створені в різних видах мистецтв за покликанням <https://cutt.ly/UePdPb9X> або QR-кодом.
Що спільного ти віднайшов / віднайшла між ними?
Симфонія-увертюра «Море» (фрагмент).

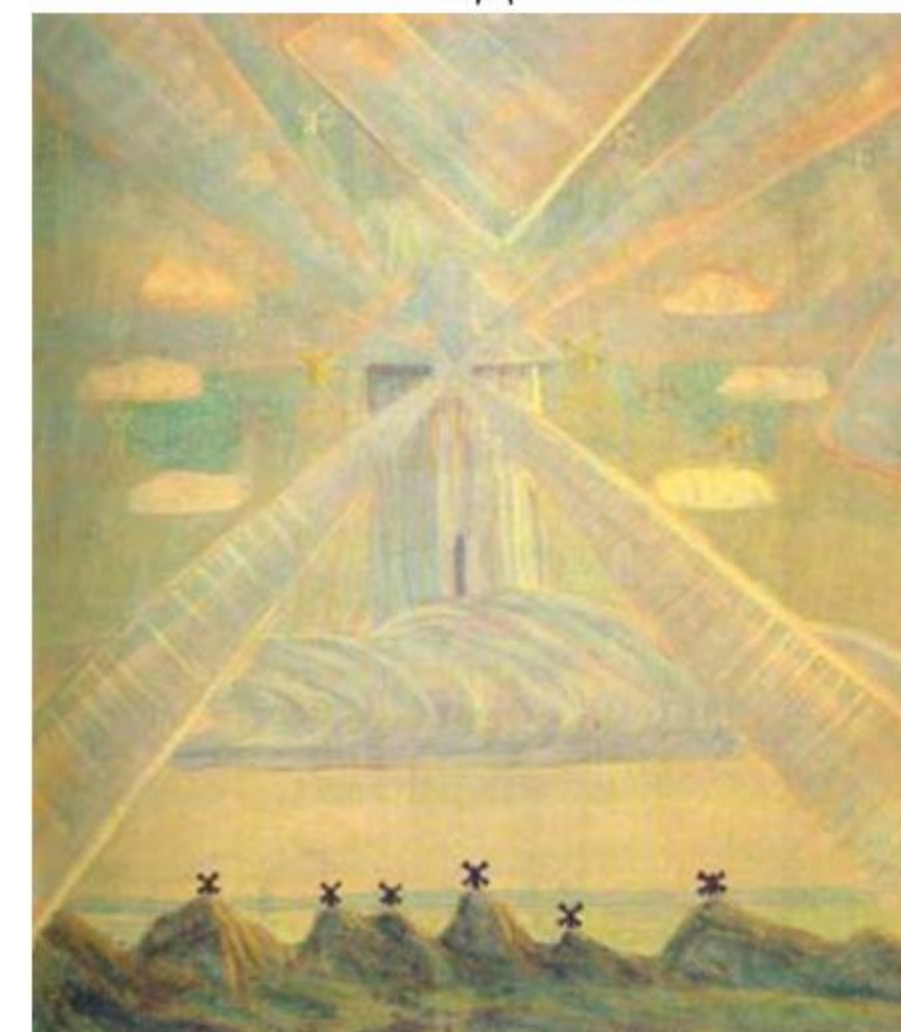

Цикл картин Мікалоюса Чюрльоніса «Соната весни»:

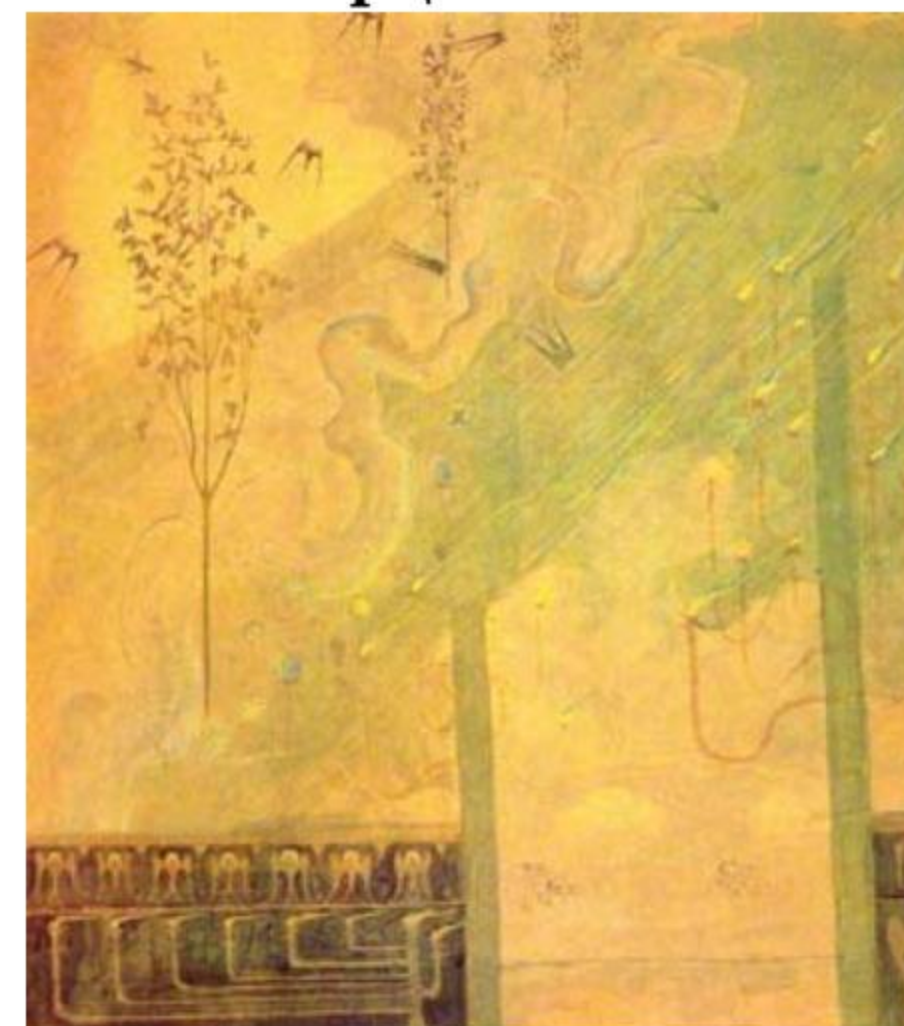
Алегро

Анданте

Скерцо

Фінале

Вислови власні враження від перегляду творів.
Схарактеризуй художні образи творів, які тобі найбільше сподобалися.
Які особливості злиття живопису, музики та поезії можна простежити в цих творах?

Імпресіонізм приніс нове бачення синтезу різних мистецтв.

Пригадаймо найцікавіше

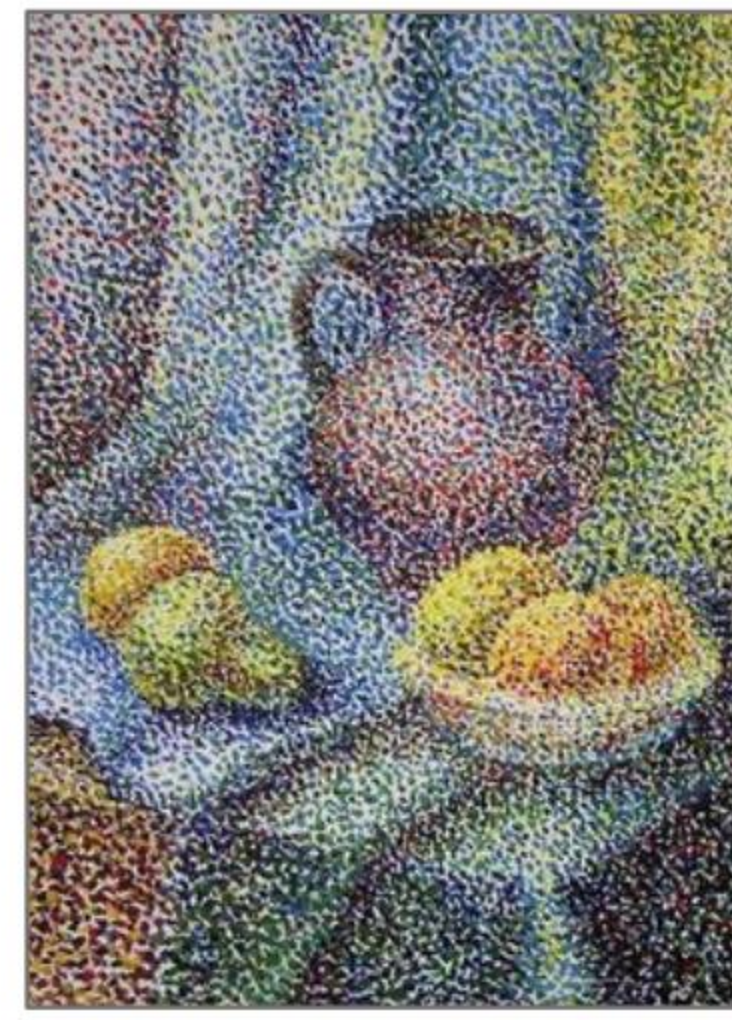
1. Яку назву має ...

архітектурний елемент, ряд колон, об'єднаних горизонтальним перекриттям?

поєднання елементів різних стилів та напрямів, було характерним для європейської архітектури реалізму?

техніка, яка передбачає малювання маленькими крапочками?

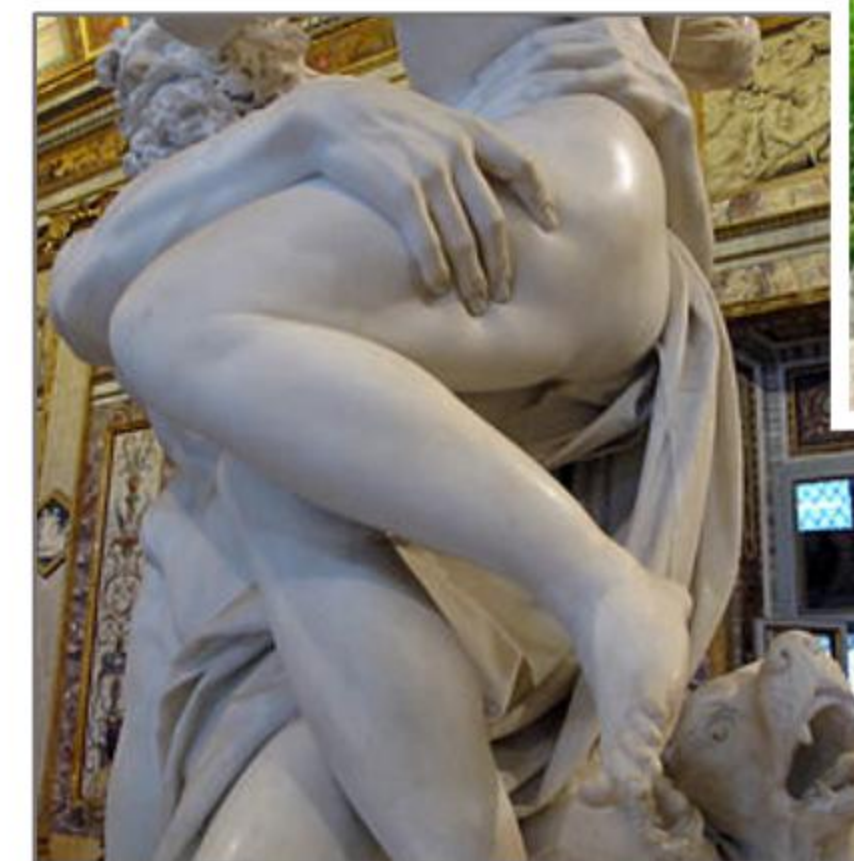
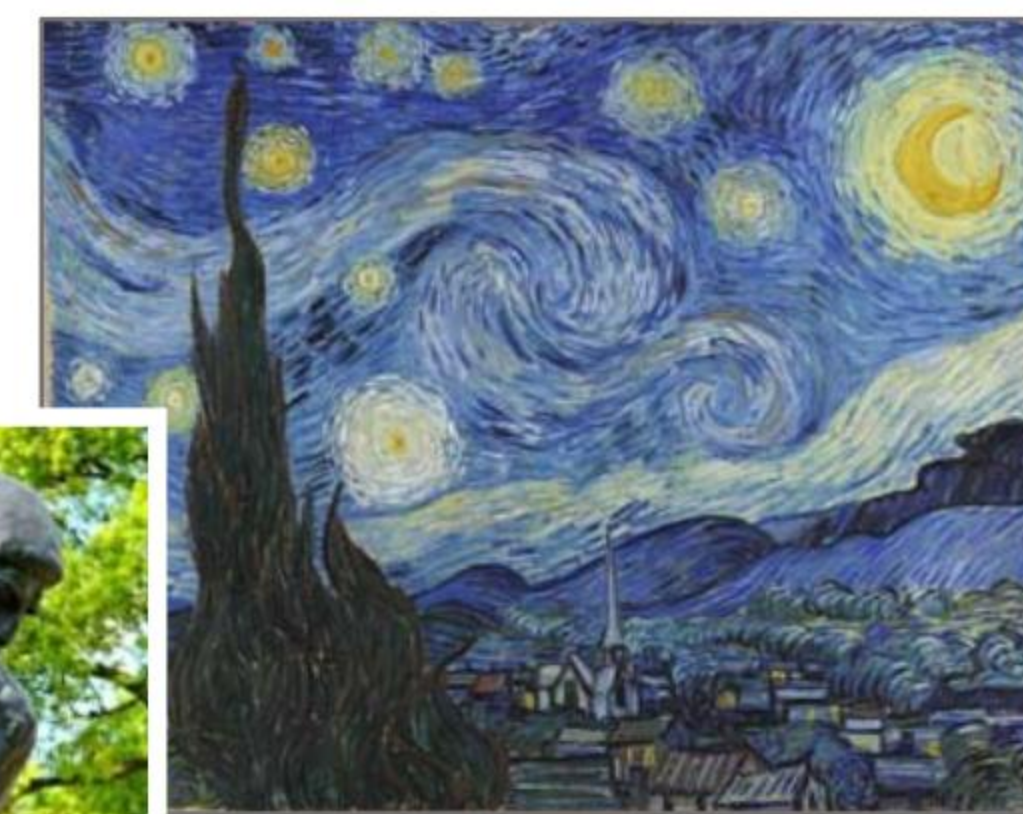
2. Дай відповідь одним словом.

- Типовими ознаками якого стилю є парадність, урочистість, пишність, динамічність і химерність?
- Який стиль визначав античне мистецтво як зразок для наслідування?
- Як називається галерея з відкритою колонадою на поздовжньому боці будівлі, перед фасадом?
- Як називається село в лісі Фонтенбло під Парижем, де творили передвісники реалізму?
- Як перекладається з французької «impression»?

3. Яке із запропонованих зображень відповідає класичному стилю, а яке — стилю бароко?

4. Назви твір мистецтва та автора (якщо це можливо).

5. Які з наведених тверджень правдиві?

У творчості Т. Г. Шевченка немає зразків романтичного стилю.

Живопису епохи класицизму властива пастельна гама кольорів, легковажний сюжет та галантні сцени.

Стиль імпресіонізм отримав свою назву від реакції критика.

Клод Моне, Огюст Ренуар, Берт Морізо, Каміль Піссаро, Альфред Сіслей, Поль Сіньяк, Жорж Сера, Едгар Дега були представниками романтизму.

Винахід тюбиків для олійних фарб сприяв роботі художників на пленерах.

Характерні деталі бароко — теламон, каріатида й маскарон.

Різновид реалізму, який змальовував явища соціального характеру, працю простих людей, отримав назву критичний.

На початку XX століття в Україні співіснувало багато стилів.

Українські імпресіоністи не вдавалися до експериментів з техніками, матеріалами та тематикою у своїх творах.

Пригадаймо найцікавіше

1. У яку стильову епоху на перше місце вийшов клавесин?

2. На якому зображенні музичний інструмент клавесин?

а)

б)

в)

3. Назви особливості жанру *concerto grosso*.

4. Які із зображених композиторів належать до віденської класичної школи? Напиши їхні імена.

а)

б)

в)

г)

д)

е)

5. Серед названих жанрів вибери ті, що характерні для романтизму.

симфонія

романс

цикл

мадригал

ораторія

6. Про який музичний інструмент ідеться в асоціативному ряду? В які стильові епохи він був популярним?

Група духових, ударні, симфонія, колектив, струнні, арфа.

7. Вибери правильну відповідь.

В Україні в епоху класицизму популярними жанрами були ...

А) симфонії, концерти, опери, сонати;

Б) симфонії, мадригали, концерти, опери, сонати;

В) симфонії, концерти, опери, сонати, хорові концерти;

Г) симфонії, сонати, хорові концерти.

8. Установи відповідність.

Бароко

Рационалізм, наслідування античності, канонічність, аристократизм, ієрархія жанрів.

Класицизм

Увага до особистості, її почуттів використання фольклору, історизм творів, фантастика.

Романтизм

Прагнення правдиво відобразити дійсність

Реалізм

Парадність, урочистість, пишність, динамічність та химерність.

9. Назви особливості розвитку імпресіонізму в музиці.

10. Які музичні твори зашифровано під кодами? Назви їхніх авторів. До яких стилів вони належать та за якими ознаками?

1

<https://cutt.ly/uePgu8pX>

2

<https://cutt.ly/sePgi7tc>

3

<https://cutt.ly/uePgosuO>

4

<https://cutt.ly/rePgoKbO>

5

<https://cutt.ly/GePgypysT>

11. Наведи приклади синтетичних мистецтв у всіх розглянутих стильових епохах, схарактеризуй їхні особливості.

12. Переглянь фрагменти балетної вистави «Сильфіда» Жана-Мадлена Шнейцгоффера та вистави українського Театру корифеїв. Порівняй особливості цих театрів. Які стильові особливості ти помітив / помітила? Яку виставу цікавіше сприймати сучасному глядачеві і чому?

Словник термінів

Музичне мистецтво

Акорд — одночасне звучання трьох і більше різних звуків.

Аматор — непрофесіонал, самодіяльний митець, технік, дослідник.

Арія — сольний закінчений номер, який виконує співак-соліст чи співачка-солістка в супроводі оркестру; передає характер та почуття героя чи героїні.

Бека́р (b) — в музичній нотації знак, що означає скасування раніше призначеного знака бемоль або дієз для тієї ноти, перед якою він стоїть.

Бемо́ль (b) — це знак, який позначає пониження ноти, що стоїть справа від нього на один півтон.

Варіації — це видозмінення музичного твору через зберігання основної мелодії та використання спеціальних музичних прийомів.

Гармонія (з грецької — зв'язок, порядок, лад, злагодженість) — термін, що означає «милозвучність»; наука про співзвуччя та акорди, закономірність їх послідовності.

Гімн, також славе́нь — урочиста пісня, прославляє кого-небудь або що-небудь (первісно «божество»). У наш час це урочистий музичний твір, прийнятий як символ держави.

Гомофонія — вид багатоголосся, у якому верхній голос веде мелодію, а решту голосів є супроводом його (акомпанемент), властивий композиторській музиці Європи в XVII–XIX ст.

Джаз (англійською «jazz» — ловити, збуджуватись) — вид музичного мистецтва, що виник на межі XIX–XX століть у США серед афроамериканського населення, головною рисою якого є імпровізація, поліритмія, заснована на синкопованих ритмах.

Динаміка — сила звучання музичного твору.

Дисонанс — негармонійне поєднання звуків, порушення співзвучності.

Дієз(#) — у музичній нотації це знак, який позначає підвищення ноти, що стоїть справа від нього, на один півтон.

Ембієнт — електронна музика, у якій головним є багаторазове повторення звукового ефекту, найчастіше електроперкусії, із мінімальними змінами.

Жанр (з французької genre — рід, вид, тип, манера) — різновид музичної творчості, який визначають за різними ознаками, найчастіше жанри розрізняють за складом виконавців та способом виконання.

Імітація в музиці — прийом почергового вступу голосів, при якому кожен голос ніби наслідує попередній з деяким запізненням, повторюючи ту саму мелодію.

Імпровізація — створення художнього твору (наприклад, музичного, поетичного, сценічного) в момент його виконання без попередньої підготовки.

Інтонация — втілення художнього образу в музичних звуках; музично та акустично правильне відтворення висоти звуку.

Кант (від лат. cantus — спів, пісня) — церковна або світська триголосна пісня, яка виконується без інструментального супроводу.

Канта́та (від латинського canto — співаю) — це концертний твір урочистого або лірико-епічного характеру, що складається з кількох закінчених номерів, виконується співаками-солістами, хором у супроводі оркестру.

Консонанс — співзвучання, яке сприймається як благозвучне, узгоджене поєднання звуків одночасно.

Концерт (жанр) — твір, в основі якого принципи протиставлення звучання окремих груп виконавців або виконавського колективу і соліста.

Літургія — християнське богослужіння, основою якого є таїнство причастя.

Мажор (ідентичний іонійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого мажорний тризвук, має світле забарвлення.

Мебле́ва музика — «музика як частина інтер'єру» (musique d'ameublement), різновид фонові музики, автор якої Ерік Саті.

Міно́р (ідентичний еолійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого міно́рний тризвук, має сумне забарвлення.

Модерні́зм (дослівно — осучаснений, від лат. modernus — сучасний) — це мистецький рух, який об'єднав у собі стилі та течії західноєвропейського мистецтва кінця XIX — початку XX століть.

Мотив (від латинського motus — рух) — послідовності звуків, які об'єднані навколо сильної долі та мають самостійне виразне значення.

Обробка — це видозмінення музичного твору шляхом спеціальних музичних прийомів, при якому зберігається основна мелодія.

Ораторія (від латинського oratio — говорю, багато розмовляю) — великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору і симфонічного оркестру.

Поліфонія — вид багатоголосся, у якому кожен голос або групи голосів є самостійними та рівноправними у своєму розвитку.

Програмна музика — інструментальна музика, написана на певну тему (сюжет), викладену в словесній, часто поетичній, програмі.

Рефрен (приспів) — повторювана частина пісні, у якій текст та мелодія залишають без змін. В інструментальних формах рондо і рондо-сонати — розділ, який повторюється декілька разів між основними частинами.

Речитатив — протяжне проказування, наспівне декламування.

Ритм — упорядковане чергування музичних звуків (довгих чи коротких) та пауз.

Сона́та (від латинського *sonare* — звучати) — музичний твір циклічної форми для одного або кількох інструментів. Класична соната складається з трьох частин, які розташовані в певній послідовності та звучать у різних темпах.

Сюї́та — цикл танців; у XIX–XX ст. твір циклічної музичної форми, складений з кількох контрастних частин.

Тембр — забарвлення звучання голосу людини або музичного інструмента.

Темп — швидкість виконання музичного твору або окремої частини цього твору.

Фактура музична — сукупність засобів музичного викладу, що становлять технічний бік твору. Фактура буває поліфонічною, одноголосною (монодія), гомофонною та ін.

Фо́нова музика — це музика, яка звучить як тло під час якоїсь події чи діяльності, але учасники цих дійств не приділяють їй активної уваги.

Цикл вокальний — музичний твір, який складається з пісень або романсів, об'єднаних спільною поетичною ідеєю.

Цикл інструментальних п'єс — це музичний твір, який складається з кількох самостійних за будовою п'єс, пов'язаних одним задумом.

Образотворче мистецтво

Ампі́р (від фр. *empire* — імперія) — стиль у європейській архітектурі й декоративному мистецтві, що найяскравіше проявився в часи імперії Наполеона I.

Анімалістичний жанр (від. лат. *animal* — тварина) — зображення тварин у живописі, скульптурі, графіці, декоративно-прикладному та народному мистецтві.

Античне мистецтво (від лат. *antiquus* — давній) — мистецтво Давньої Греції і Давнього Риму з III тис. до н. е. до V ст. н. е. Характерними рисами античної культури були антропоцентризм, міфологізм, космоцентризм.

Атлант — в архітектурі — чоловіча статуя, яка підтримує перекриття будинку, портика тощо.

Базилі́ка — антична і середньовічна будівля, що має форму витягнутого прямокутника, поділеного всередині двома поздовжніми рядами колон.

Бароко (від італ. *barocco* — дивний, примхливий) — стиль західноєвропейського мистецтва XVII–XVIII ст., який характеризується складною врівноваженістю динамічних композицій, підвищеною експресивністю, різноплановістю художніх рішень, намаганням поєднати реальність та ілюзії.

Батальний жанр (від. фр. *bataille* — битва) — жанр образотворчого мистецтва, сформований у XV–XVI ст., відведено сценам

війни та військового життя, головне місце в якому займають сцени битв та воєнних походів.

Відродження, або Ренесанс (від фр. *renaissance* — відродження) — культурно-історична епоха, яка відзначила перехід від Середньовіччя до Нового часу.

Вітраж (фр. *vitrage*, від *vitrum* — скло) — будь-яка перегородка із фрагментів різнокольорового скла, скріплених свинцевим дротом таким чином, щоб із них складалася образотворча композиція або орнаментальний малюнок.

Готика — стиль, що зародився у Франції в другій половині XIII ст. В Італії відображений у культурі міст-комун, у Франції — у художньому стилі королівських дворів та архітектурі соборів.

Горельєф (фр. *haut-relief* — високий рельєф) — різновид випуклого рельєфу, де зображення виступають над площиною більш ніж на половину свого об'єму.

Гравюра (фр. *gravure*) — вид графіки, при якому зображення є друкованим відбитком рельєфного малюнка, нанесеного на дошку гравером.

Дольме́н (фр. *dolmen*, від бретонського *tol* — стіл і *men* — камінь) — стародавнє поховання (III–II ст. до н. е.), що являє собою споруду, складену з величезних кам'яних плит, поставлених вертикально і покритих однією чи кількома плитами зверху.

Доричний ордер — один із трьох основних архітектурних ордерів.

Еклектика (від гр. *eklektikos* — вибирати) — механічне з'єднання різних, часто протилежних принципів.

Жанр історичний — один з основних жанрів образотворчого мистецтва, присвячений зображенню історичних подій минулого й сучасності, соціально значущих явищ в історії народу.

Жанр побутовий — жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню повсякденного приватного і громадського життя.

Імпресіонізм (від фр. *Impression* — враження) — напрям у мистецтві XIX – поч. XX ст., зорієнтований на зображення швидкоплинних вражень від реального світу в його русі та мінливості.

Іонічний ордер — один із трьох основних архітектурних ордерів. Має струнку колону з базою, стовбуром, пронизаним вертикальними жолобками (канелюрами);

Капіте́ль (від лат. *capitellum* — голівка) — верхня частина колони, стовпа або пілястри.

Карикатура (італ. *caricatura*, від *caricare* — перебільшувати) — основна форма образотворчої сатири, зображення, у якому комічний ефект створюється перебільшенням і загостренням характерних рис, у поєднанні реального й фантастичного. Має соціально-критичну спрямованість.

Каріати́ди (гр. *karyatis*) — скульптурні зображення жіночих фігур, що слугують опорами для консолей, архітрів тощо.

Класицизм (від лат. classicus — зразковий) — художній стиль у мистецтві, для естетичної теорії якого характерні раціоналізм, завершені гармонійні форми, монументальність, шляхетність, урівноваженість композиції.

Курос (від гр. «хлопець») — тип архаїчної статуї голого випростаного хлопця (чоловіча репліка кори).

Левкас (гр. leukos — білий) — шар ґрунту із суміші гіпсу й крейди, який використовували у візантійському та середньовічному живописі.

Мистецтво садово-паркове — мистецтво створення садів, парків та інших озелених територій.

Мистецтво сакральне — мистецтво культового призначення (у православ'ї, католицизмі, ламаїзмі та деяких інших релігіях).

Мозаїка (фр. mosaïque) — образотворча техніка, суть якої полягає в підборі й припасуванні один до одного шматочків каменю, мармуру або смальти, які закріплюються в шарі ґрунту («ложі»).

Наскельний живопис — зображення, які первісні племена епохи палеоліту витесували або малювали на стінах скельних печер.

Неф — поздовжній простір церкви, розділений рядами колон і пілястрів.

Офорт (фр. ofort — міцна вода; азотна кислота) — техніка гравіювання на металі, де заглиблені елементи зображення роблять способом травлення металу кислотами.

Перспектива (фр. perspective, від лат. perspicio — ясно бачу) — спосіб, яким той чи той художник у конкретний історичний період передає своє бачення простору в різних епохах і культурах.

Пілястр (від лат. pila колона, стовп) — плаский вертикальний прямокутний у плані виступ на стіні або стовпі, що є переважно декоративним елементом і розділяє стіну.

Пленер (від фр. en plein air — на свіжому повітрі) — правдиве зображення натури в природних умовах, просто неба, за активного впливу світла та повітря; живопис просто неба, пов'язаний із вивченням пленерних ефектів.

Портал — монументальний вхід у цивільну будівлю або в собор, прикрашений рельєфами, що має характер справжньої архітектурної композиції у вигляді обрамлення вхідних дверей.

Портик — в античній архітектурі — галерея з відкритою колонадою на поздовжньому боці будівлі, перед фасадом.

Ракурс — прийом, що полягає в перспективному скороченні предмета або тіла, розташованого під кутом до площини зображення з метою досягнення тривимірності зображення.

Реалізм (від лат. realis — дійсний) — творчий принцип, на основі якого характери й обставини в художньому творі пояснюються соціально-історично.

Рококо (від фр. rococo / lle — мушля) — стиль у мистецтві й архітектурі, що зародився у Франції на початку XVIII ст. і поширився по всій Європі. Вирізнявся граційністю, легкістю, інтимно-кокетливим характером.

Романський стиль — художній стиль (названий за аналогією з романськими мовами), для якого характерне наївне бажання зв'язати всіх однією-єдиною формою — римською культурою та мистецтвом.

Фасад — зовнішня, зазвичай передня сторона будівлі.

Фреска (від італ. fresco) — техніка стінних розписів, що полягає в швидкій роботі пензлем по сирому тиньковому ґрунту.

Фриз (фр. frise) — живописна або скульптурна смуга декоративного призначення.

Фронтальна композиція — розташування та побудова форми за двома координатами: вертикальною та горизонтальною.

Фронтон (фр. fronton) — трикутне завершення грецького храму з коротких сторін, пізніше — палацових фасадів, дверей і вікон.

Навчальне видання

КІЗІЛОВА Галина Олександрівна
ГРИНИШИНА Лариса Миколаївна

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 8 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головний редактор Іван Білах
Обкладинка Тетяни Волошин
Комп'ютерне верстання Мар'яни Тераз

*У виданні використано матеріали з інтернет-джерел,
розміщених у вільному доступі*

Формат 70х100 1/16.
Умовно-друк. арк. . Обл.-вид. арк. 8,05. Наклад прим.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09. 06. 2005 р.
E-mail: tovaston@gmail.com

Наповни ємності відповідним змістом

Оранта пастурель

меса

курор

Гобелен Байє петрогліфи

Перспектива

кіфара

Трубадури

скорохи

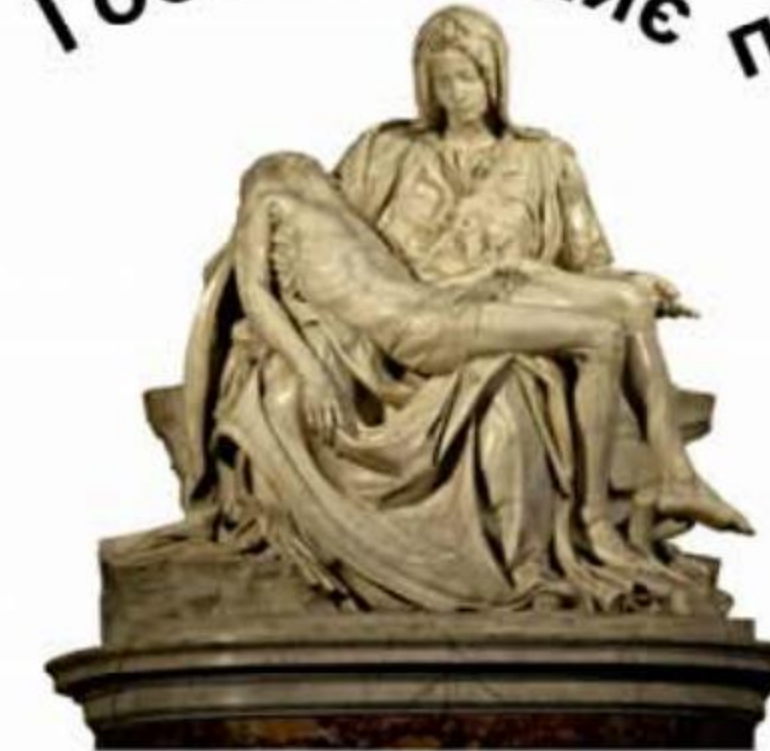

тропарі

амфітеатр

фортеця

Синкретичність

Григоріанський хорал

Мегалітичні споруди

Колізей

стрілчасті склепіння

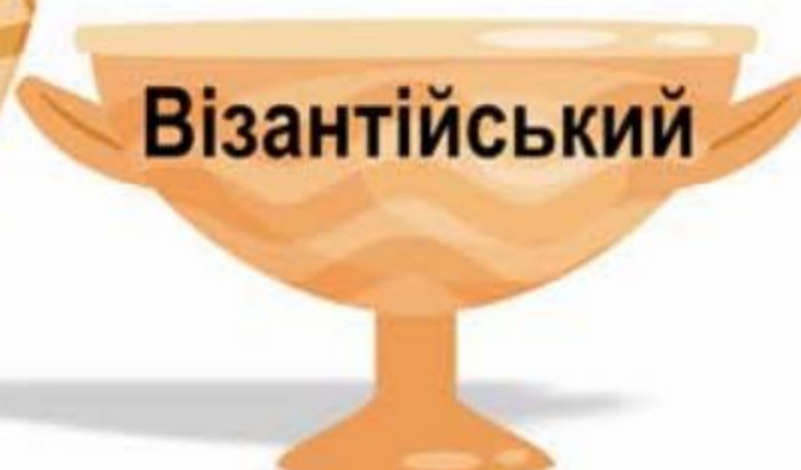

базиліка

Античний

Первісне мистецтво

Візантійський

гуманізм

Обрядовість

вітраж

Романський

Готичний

Ренесанс

Наповни ємності відповідним змістом

Бунтарський дух

Франсуа Куперен

Партесний спів

Достовірність

Опера

Жана Філіпа Рамо

concerto grosso

опоетизоване небо

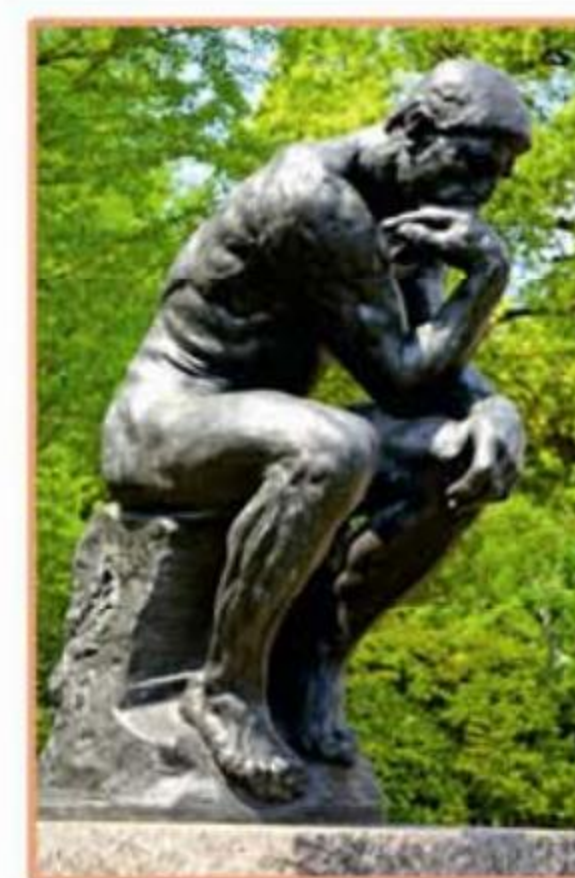

Берніні

теламон

Фонова музика

Аристократизм

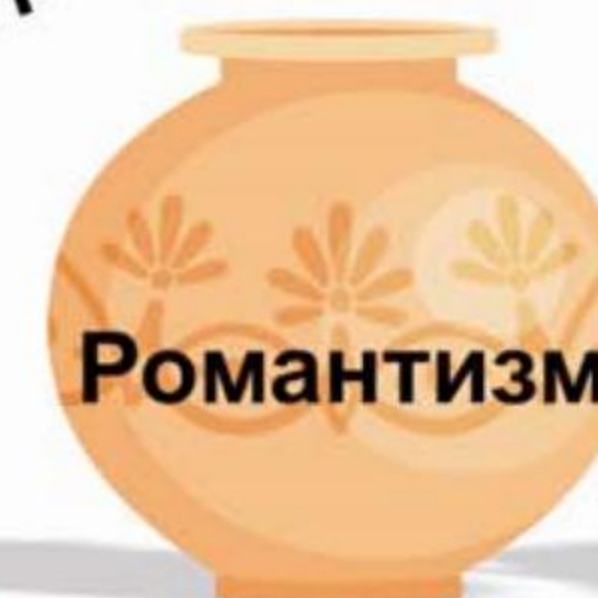
Барбізонська школа

вокальний цикл

пуантилізм

обробка

Романтизм

Реалізм

Імпресіонізм

колонада

Мінливість вражень

Палладіанство

соната

корифеї

«Вечірня пісня»

Пастораль

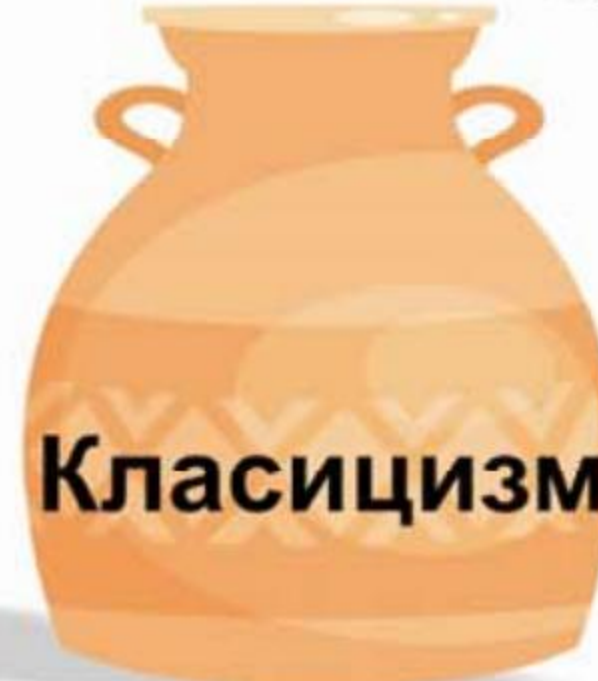
купідон «путті»

Бароко

Рококо

Класицизм

